

Tervise Arengu Instituut

**HIV/AIDS-I TEMAATIKAGA SEOTUD
TEADMISED, HOIAKUD JA KÄITUMINE
EESTI NOORTE HULGAS**

Liilia Lõhmus, Aire Trummal

Tallinn 2005

Uurimuse läbiviimisel osalesid:

Uurimuse koordineerimine:

Liilia Lõhmus

Posti teel küsitluse koordineerimine:

Mare Tekkel

Koolides küsitluse koordineerimine:

Ludmilla Jakobson, Meeli Zahhartsenko

Ankeetide koostamine:

Aire Trummal, Ave Talu, Eha Rüütel, Kärt Kase, Liilia Lõhmus, Maarike Harro, Margus Punab, Mare Tekkel, Piret Veerus

Venekeelsete ankeetide redigeerimine:

Ljudmilla Priimägi

Valimi moodustamine:

Anu Roos, Kristiina Rajaleid

Posti teel küsitluse ettevalmistamine:

Sigrid Vorobjov, Sille Saega, Tiiu Vahtramäe

Koolides küsitluse läbiviimine:

Anu Parts, Imbi Jäe, Ingrid Maasi, Ivika Kolk, Kadri Velner, Kaili Reinumägi, Katrin Kaasik, Katrin Tagel, Kersti Murumägi, Kristiina Tagel, Maarja Vaikmaa, Mari-Liis Toming, Marje Parts, Meeli Zahhartsenko, Nele Nittim, Vilma Tikerpuu

Andmete sisestamine:

Erki Zahvatkin, Haide Rannakivi, Hannes Paldrok, Kaili Reinumägi, Karme Ama, Ludmilla Jakobson, Maarja Keskpaik, Meeli Paldrok, Triinu Keskpaik

Andmete esinduslikkuse analüüs:

Julia Aru

Andmete kaalumine:

Liilia Lõhmus

Retsenseerisid:

Aljona Kurbatova

Helle Karro

Margit Kagadze

Merike Kull

Käesolev uurimus ja raport on finantseeritud *Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria* – Eesti programmi eelarvest

Tasuta jagamiseks.

Kaane kujundus: Aire Trummal

SISUKORD

SISSEJUHATUS	7
1. ÜLEVAADE UURIMUSE TEOSTAMISEST	8
2. VALIMI SOTSIAAL-DEMOGRAAFILISED ANDMED	10
3. ELUVIIS	17
3.1. PEREKOND	17
3.2. KOOL JA SÕBRAD	21
3.3. VABA AJA VEETMINE	22
3.4. SÕLTUVUSAINETE TARVITAMINE.....	24
3.5. KOKKUVÕTE PEATÜKIST	36
4. HIV-I JA AIDS-IGA SEOTUD TEADMISED	37
4.1. TEADMISED HIV-NAKKUSE LEVIKUTEEDEST	37
4.2. TEADMISED EMALT LAPSELE HIV-I EDASIKANDUMISE RISKI VÄHENDAMISE VÕIMALUSTEST	41
4.3. TEADMISED SUGULISEL TEEL LEVIVATE INFEKTSIOONIDE VÄLTIMISE MEETODITEST	44
4.4. TEADMISED HIV-TESTI TEGEMISE VÕIMALUSTEST	50
4.5. KOOLITUNDIDES KÄSITLETUD TEEMAD.....	53
4.6. INFORMATSIOONI SOOVIMINE.....	57
4.7. KOKKUVÕTE PEATÜKIST	64
5. HIV-I NAKATUMISEGA SEOTUD ARUSAAMAD JA USKUMUSED	66
5.1. ARUSAAMAD HIV-I NAKATUMISE VÕIMALUSTEST OLMEKONTAKTIDES	66
5.2. SUHTUMINE HIV-I NAKATUNUD INIMESTESSE	74
5.3. HIV-I JA AIDS-IGA SEOTUD USKUMUSED	79
5.4. KOKKUVÕTE PEATÜKIST	84
6. SEKSUAALSUHTED JA KONDOOMI KASUTAMINE	85
6.1. SUHTUMINE KONDOOMI KASUTAMISSE	86
6.2. KONDOOMIDE HANKIMINE.....	91
6.3. SEKSUAALPARTNERID.....	93
6.4. KONDOOMI KASUTAMINE	97
6.4. KOKKUVÕTE PEATÜKIST	103
7. RISKIRÜHMAD	105
7.1. NÄITAJAD RISKIRÜHMADES	105
7.2. KOKKUVÕTE PEATÜKIST	109
KOKKUVÕTE	111
LISA. ANDMETE ESINDUSLIKKUSE ANALÜÜS	118

Sissejuhatus

Uurimus „HIV/AIDS-i temaatikaga seotud teadmised, hoiakud ja käitumine Eesti noorte hulgas“ viidi 2005. aastal läbi teistkordselt. Uurimuse korraldas Tervise Arengu Instituut. See toimus rahvusvahelise fondi *Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria* Eesti programmi tegevuse raames ja rahastamisel. Esmakordne andmete kogumine leidis aset 2003. aastal.

Uurimuse peamiseks eesmärgiks on saada ülevaade Eesti noorte HIV/AIDS-i temaatikaga seonduvatest teadmistest, arusaamadest, suhtumistest ning seksuaalse riskikäitumise tasemest. Kogutud andmed võimaldavad planeerida ja hinnata noortele suunatud ennetustegevusi ja nende mõju sihtrühmale. Käesolev raport on mõeldud eeskätt ennetusvaldkonna spetsialistidele, haridus- ja noorsootöötajatele.

Uurimus teostati 10-29-aastaste noorte seas. Eestis on registreeritud HIV-nakkuse juhtude statistikas jätkuvalt kõige suurearvulisemaks vanusrühmaks 15-24-aastased noored. Lisaks antud vanusrühmale on võetud eesmärgiks uurida ka nendest nooremaid ja vanemaid Eesti elanikke, kuna antud vanusrühmast nooremate seas (10-14-aastased) tuleb õigeaegselt ellu viia ennetustegevust ning antud vanusrühmast vanemate (25-29-aastaste) osakaal on uute nakkusjuhtude hulgas aasta-aastalt tõusmas.

Järgnev uurimusraport koosneb seitsmest peatükist. Esmalt antakse ülevaade uurimuse teostamise käigust ning andmekogumisel kasutatud meetoditest. Seejärel kirjeldatakse erinevate näitajate alusel valimit. Raporti kolmas peatükk käsitleb noorte eluviisi. Esitatakse andmed seotuna perekonna ja kooliga, vaba aja veetmise ja sõltuvusainete tarvitamisega. Neljas peatükk kirjeldab HIV-nakkuse leviku ning suguhaigustega seotud teadmisi. Sellele järgnevalt kajastatakse noorte seas levinud arusaamu ning suhtumist HIV-i nakatunud inimestesse. Kuuendas peatükis käsitletakse seksuaalpartnerite ja kondoomi kasutamise teemasid. Käesoleva raporti viimases peatükis võetakse kokku erinevad noorte seksuaalse riskikäitumise näitajad ja moodustatakse nende põhjal kolm riski taset.

2003. aastal läbiviidud esmakordset küsitlust võib käsitleda antud uurimuse piloodina ning mitmed küsimused on 2005. aastal esitatud mõnevõrra teistsuguses vormis. Antud aspekt raskendab osade näitajate omavahelist võrdlemist. Seda puudujääki on vastavate küsimuste analüüsi juures ka iga kord eraldi mainitud.

Uurimuse meeskond tänab kõiki küsitluses osalenud koole ja ankeedile vastanud noori vastutulelikkuse ja mõistva suhtumise eest. Samuti täname kõiki käsitlejaid, töörühma liikmeid ja teisi inimesi, kes on panustanud andmete kogumisse ja antud raporti valmimisse.

1. ÜLEVAADE UURIMUSE TEOSTAMISEST

Üle-eestilise noorteuurimuse raporti esimene peatükk annab ülevaate valimi moodustamise põhimõtetest, küsitluse läbiviimise ning andmete analüüsi meetoditest.

Valimi moodustamine

Uurimus viidi läbi 10-29-aastaste Eesti elanike seas. Üldkogumisse kuulusid kõik Eestis elavad 10-29-aastased noored. 10-18-aastaste puhul moodustati valim IV-XII klasside õpilaste seas ning 19-29-aastaste puhul Rahvastikuregistris registreeritud inimeste seas. IV-XII klassis õppis 2004/2005 õppeaastal Haridus- ja Teadusministeeriumi andmetel 145 387 õpilast. Statistikaameti andmete kohaselt elas 2003. aasta 1. jaanuari seisuga Eestis 212 630 19-29-aastast noort.

Mõlema toodud kogumi jaoks moodustati omaette valim. Mõlema valimi teostamiseks jagati Eesti kolmeks piirkonnaks: Harjumaa, Ida-Virumaa ja muu Eesti.

10-18-aastaste vanusrühm jagati valimi moodustamisel kaheks: 10-13-aastased (IV- VI klass) ja 14-18-aastased (VII – XII klass). Mõlemad vanusgrupid jaotati kolme piirkonda: Harjumaa, Ida-Virumaa ja muu Eesti. Kõikides piirkondades jagati koolid kolmeks: eestikeelsed linnakoolid, venekeelsed linnakoolid ja maakoolid. Selliselt moodustus 24 kihti. Igas kihis teostati lihtne juhuvalim klassikomplektide kaupa. Valimi suuruse arvutamisel arvestati 20%-lise kao võimalusega (puudumine, mittesobimine vanuse tõttu). Kokku kujunes valimi suuruseks 5 929 10-18-aastast noort, mis on 4,1% üldkogumist.

19-29-aastased jagati vanuse alusel igas piirkonnas kaheks: 19-24- ja 25-29-aastased. Nii moodustus 6 kihti. Igas kihis teostati lihtne juhuvalim. Et saada tagasi analüüsiks piisav hulk andmeid arvestati valimi suuruse arvutamisel eelmise küsitluskorra (2003. aasta) vastamismäärade piirkondades (Harjumaal 60%, Ida-Virumaal 39,5% ja mujal Eestist 35%). Kokku kujunes valimi suuruseks 7 302 19-29-aastast noort ehk 3,4% üldkogumist. Soovitud tagastatud ankeedi hulk on seejuures 3 100 (1,5% üldkogumist).

Ankeetküsitluse läbiviimine

Eraldi küsimustikud koostati kolmele vanusrühmale:

- 10-13-aastastele;
- 14-18-aastastele;
- 19-29-aastastele.

10-13-aastaste ankeeti ei olnud lisatud täpsustavaid küsimusi seksuaalelu kohta (mis olid olemas 14-18-aastaste ja 19-29-aastaste ankeedis). 19-29-aastaste ankeedist puudusid kooliga seotud küsimused ning lisatud oli rasestumisvastaste vahendite kasutamise küsimused. Viimatimainitud andmed koguti Soomes asuva *Sosiaali- ja tervisealanu uurimise- ja arenduskeskuse* (STAKES) tarbeks, kus antud teema küsimused ka välja töötati. Käesoleva raporti raames STAKES-i tarvis kogutud andmeid ei analüüsita.

10-18-aastaste seas viidi küsitlus läbi koolide külastamise käigus ühe koolitunni vältel. Küsitlemist teostasid Tervise Arengu Instituudi poolt palgatud küsitlajad. Koolist puudunud õpilastele jäeti ankeedid kooli õpetaja kätte. Need noored vastasid ankeedile hiljem ise ning tagastasid täidetud ankeedi posti teel. 19-29-aastaste seas viidi küsitlus läbi posti teel.

Andmete kogumise perioodiks oli märts kuni juuni 2005.

Vastamismäär

IV-VI klassi õpilastelt (10-13-aastased) koguti 1 900 täidetud ankeeti (sh küsitlemise ajal koolist puudunud õpilastelt 71 ankeeti), millest analüüsiks sobis 1 848 (sh koolist puudunud õpilastelt 62). VII-XII klassi õpilastelt (14-18-aastased) koguti 3 522 ankeeti (sh küsitlemise ajal koolist puudunud õpilastelt 180 ankeeti). Analüüsiks sobilikke ankeete oli 3 013 (sh koolist puudunud õpilastelt 146). Kokku oli analüüsikõlblikke ankeete 4 861 ehk 82% algsest valimist (102,5% soovitud valimist). Kui puudujad maha arvestada, siis sobisid analüüsiks 4 653 ankeedi andmed ehk 78,5% algsest valimist (98,1% soovitud valimist).

19-29-aastastest tagastas ankeedi 3 025 inimest. Analüüsikõlblikult oli täidetud 3 015 ankeeti, mis moodustavad väljasaadetud küsimustikest 41,3% ning soovitud valimist 97,3%. Kohaldatud vastamismäär¹ oli 42,5%.

Analüüsist väljalangemise põhjusteks oli vanuseline mitesobimine, ankeedi puudulik täitmine või täitmine vale inimese poolt.

Andmete analüüs

Peamiselt on andmeid analüüsitud soo, vanuse, rahvuse, piirkonna, elukoha ning 19-29-aastaste puhul ka haridustasemete ja sotsiaalse staatuse lõikes. Kui antud näitajate lõikes vastanute seas olulisi erinevusi ei esine, ei ole seda raportis mainitud.

Andmete analüüsis on vastajad jaotatud kolme põhilisse vanusrühma: 10-13-, 14-18- ja 19-29-aastased. Oluliste erinevuste puhul on kasutatud ka viiest jaotust, kus kaks vanemat vanusrühma on veel kord kaheks lahutatud. Kasutatav viiene vanuseline jaotus on:

- 10-13-aastased;
- 14-15-aastased;
- 16-18-aastased;
- 19-24-aastased;
- 25-29-aastased.

Et suurimaks riskirühmaks HIV-i nakatumisel on 15-24-aastased noored, siis tuuakse olulisemad näitajad välja ka antud vanusrühmas eraldi.

Rahvusega seoste leidmiseks on vastajad jagatud kahte rühma: eestlased ning mitte-eestlased. Mitte-eestlaste gruppi kuuluvad nii venelased kui ka teiste rahvuste esindajad, sest muust rahvusest noorte (peale eestlaste ja venelaste) osakaal valimis on väga väike – 2,6%.

19-29-aastaste seas haridusega seoste leidmiseks on vastajad jagatud kolme taseme vahel:

- 1. tase - põhiharidus või alla selle, keskharidus omandamisel;
- 2. tase - keskharidus, kutsekeskharidus omandamisel või lõpetatud;
- 3. tase - kõrgharidus omandamisel või lõpetatud.

Asustuse tüübi alusel andmeid analüüsides on vastajad jagatud kaheks: linn ja maapiirkond (alevik, küla).

---

¹ Kohaldatud vastamismäära arvutamisel on arvestatud ainult nendega, kes teadaolevalt said vastata, so said ankeedi kätte. Vastata mitte saavate isikute hulka arvestati need, kes viibisid küsitlusperioodil väljaspool Eestit, kes viibisid sõjaväes või vanglas, kelle aadress oli vale ning kelle tervislikud põhjused ei võimaldanud vastata. Teadaolevalt oli selliste põhjustega mitte vastajaid kokku 200.

Piirkondlike andmete esitamiseks on vastajad jagatud kolmeks:

- Harjumaa – elanike arvult suurim maakond Eestis ning võrreldes teiste piirkondadega suurem HIV-positiivsete inimeste osakaal;
- Ida-Virumaa – võrreldes teiste piirkondadega suurem HIV-positiivsete inimeste osakaal;
- muu Eesti – kõik ülejäänud maakonnad Eestis.

Andmete esinduslikkuse kontrollimiseks (ehk vaatamaks valimi vastavus üldpopulatsioonile) viidi läbi analüüs eelkirjeldatud viies vanusrühmas. Kooliõpilaste puhul teostati lisaks analüüs eraldi gruppides: klassis koos teistega vastanud ning klassis koos teistega vastanud pluss puudujad. Andmeid kontrolliti soo, rahvuse, elukoha ja piirkonna suhtes.

10-13- ja 14-15-aastaste koolinoorte puhul selgus, et võrdluses üldkogumiga oli valim esinduslik soo ja piirkonna suhtes sel juhul, kui arvestati nende õpilastega, kes kõik koos klassis ankeeti täitsid. Kui analüüsi kaasati ka puudujad, kes täitsid ja saatsid ankeedi hiljem ise, siis kaotasid andmed oma esinduslikkuse soo suhtes. Ülejäänud vanusrühmades (16-18-, 19-24- ja 25-29-aastased) ei osutunud andmed ühegi näitaja suhtes esinduslikuks. Üldkogumi ja valimi täpne võrdlus on toodud raporti lisas.

Eeltoodus johtuvalt kajastab käesolev raport koolilaste osas vaid neid respondente, kes vastasid ankeedile klassis koos teistega ning puudujatena hiljem vastanud jäävad analüüsist välja. Edasiseks analüüsiks andmed kaaluti. 10-13- ja 14-15-aastaste puhul võeti andmete kaalumisel arvesse üldkogumi jaotumist elukoha ja piirkonna suhtes, kolmes vanemas vanusrühmas võeti arvesse üldkogumi jaotumist soo, rahvuse, elukoha ja piirkonna suhtes. Üldkogumi andmed võeti Eesti Statistikaameti koduleheküljelt (www.stat.ee).

Andmeanalüüsis on kasutatud statistilise andmetöötuse paketti SPSS 10.1. Andmete kirjeldamiseks kasutatakse tunnuste jaotumist, mis on välja toodud sagedustabelitega ning keskmist näitajat (mis iseloomustab tunnuse üldist taset). Mitme tunnuse ühisjaotusi on kirjeldatud risttabelite abil. Erinevuste hindamiseks erinevate gruppide arvamuste vahel on kasutatud χ^2 (hiirruutu) ja keskmiste hinnangute hindamiseks t-testi ning ANOVA LSD testi. Erinevus loetakse oluliseks, kui olulisuse nivoo $\alpha \leq 0,05$. Kahe tunnuse vahelise seose olulisust ja tugevust on kontrollitud Spearmani astakorrelatsiooni kordajaga ρ (roo) ning Crameri V-kordajaga.

2. VALIMI SOTSIAAL-DEMOGRAAFILISED ANDMED

Raporti teises peatükis antakse ülevaade valimi soolis-vanuselist ja rahvuslikust koosseisust, kirjeldatakse vastajate haridustaset, sotsiaalset staatust ning piirkondlikku jagunemist. Peatükis on toodud ka võrdlus üldkogumi andmetega. 2003. aasta sotsiaal-demograafiliste andmetega on võimalik tutvuda samal aastal publitseeritud raportis².

Sugu ja vanus

Uurimuses osalenute hulgas on neidusid üle poole – 56%, ja noormehi 44%. Toodud üldisest soolisest jaotusest erinevad 10-13-, 14-15- ja 19-24-aastaste vanusrühm. Kahes nooremas

---

² L. Lõhmus, A. Trummal, M. Harro (2003): HIV/AIDS-i teemaatikaga seotud teadmised, hoiakud ja käitumine Eesti noorte hulgas. Tallinn: TAI; www.sm.ee – publikatsioonid 2003.

vanusrühmas on üldise näitajaga võrreldes neidude osakaal oluliselt väiksem ning vanemas vanusrühmas suurem (vt tabel 1).

Kui võrrelda andmeid üldkogumiga ehk milline on Eesti noorte tegelik jagunemine sugude lõikes, siis vastajate sooline jaotumine ei erine oluliselt kahes nooremas vanusrühmas (10-13, 14-15). Ülejäänud vanusrühmades on valimis meeste osakaal väiksem kui üldkogumis (üldkogumi ja valimi võrdlust vt raporti lisas).

Tabel 1: Vastajad soo ja vanuse lõikes

Vanusrühm	mees		naine		KOKKU		sugu märkimata
	n	%	n	%	n	% kogu valimis	n
10-13	874	49,3	899	50,7	1773	100	13
14-18	1260	44,1	1597	55,9	2857	100	10
– sh 14-15	630	48,6	667	51,4	1297		4
– sh 16-18	630	40,4	930	59,6	1560		6
19-29	1209	40,5	1778	59,5	2987	100	28
– sh 19-24	628	39,7	954	60,3	1582		6
– sh 25-29	577	41,2	823	58,8	1400		19
- sh vanus märkimata	4		1		5		3
KOKKU	3343	43,9	4274	56,1	7617	100	51

Rahvus

Kõigist ankeedile vastanud noortest moodustavad eestlased ligi 3/4. Iga vanusrühma eraldi vaadeldes on näha, et 10-13- ja 14-18-aastaste seas on eestlaste osakaal kõrgem ning 19-29-aastaste vanusrühmas väiksem, kui kõigi vastanute hulgas kokku (vt tabel 2).

Võrreldes andmeid üldkogumiga selgub, et uurimuse valimi rahvuslik koosseis erineb oluliselt kõikides vanusrühmades. Kooliõpilaste ehk 10-18-aastaste valimis on mitte-eestlasi vähem ja vanemas vanusrühmas rohkem kui Eesti noorte üldkogumis (üldkogumi ja valimi võrdlust vt lisas).

Tabel 2: Vastajate rahvus vanusrühmades

Vanusrühm	eestlased		venelased		muud rahvused		KOKKU		rahvus märkimata
	n	%	n	%	n	%	n	%	n
10-13	1448	81,6	293	16,5	34	1,9	1775	100	11
14-18	2257	79,0	530	18,5	71	2,5	2858	100	9
– sh 14-15	987	76,2	273	21,1	35	2,7	1295		6
– sh 16-18	1270	81,3	257	16,4	36	2,3	1563		3
19-29	1813	60,5	1089	36,4	94	3,1	2996	100	19
– sh 19-24	946	59,8	585	37,0	51	3,2	1582		6
– sh 25-29	866	61,4	502	35,6	43	3,0	1411		8
- sh vanus märkimata	1		2				3		5
KOKKU	5518	72,3	1912	25,1	199	2,6	7629	100	34

Teiste rahvuste esindajaid (peale eestlaste ja mitte-eestlaste) on valimis vähe – alla 5%. Seetõttu on edaspidises analüüsis vastajad jagatud kaheks rahvusrühmaks – “eestlased” ja “mitte-eestlased”.

Haridus

10-13- ja 14-18-aastaste puhul loetakse haridustase edaspidises analüüsis ühtseks – kõik vastajad käivad koolis. 10-13-aastased õpivad IV-VI klassis (ehk omandavad põhiharidust) ja 14-18-aastased on IIV-XII klassi õpilased (ehk omandavad kas põhiharidust või keskharidust). Kooliõpilaste vanemas vanusrühmas ei analüüsita eraldi põhiharidust ja keskharidust omandavaid õpilasi, sest haridus on tugevas seoses vanusega ning erinevused haridustasemetel vahel tulevad välja analüüsidest andmeid täpsemates vanusrühmades: 14-15-aastased ja 16-18-aastased.

19-29-aastaste puhul tuuakse haridustase välja kõrgeima omandatud hariduse põhjal. Vastajatest suurima grupi moodustavad noored, kellel on kutsekeskharidus või kõrgharidus omandamisel – mõlemad on neljandiku jagu. Kõige vähem on antud vanusrühmas neid, kes omandavad keskharidust või kutsekeskharidust – mõlemad umbes 5% ulatuses.

Võrreldes omavahel 19-24-aastasi ja 25-29-aastasi, on vanemate hulgas enam keskmise (2. tase) ning vähem kõrgeima (3. tase) haridustasemega vastajaid (vt tabel 3).

Tabel 3: 19-29-aastaste vastajate haridus vanusrühmade lõikes

Haridus	19-24		25-29		KOKKU		vanus märkimata
	n	%	n	%	n	%	
Tase 1	279	17,7	219	15,5	498	16,6	
- sh põhiharidus lõpetatud või alla selle	163	10,3	185	13,1	348	11,6	
- sh keskharidus omandamisel	116	7,4	34	2,4	150	5,0	
Tase 2	623	39,5	689	48,7	1312	43,9	3
- sh keskharidus lõpetatud	194	12,3	189	13,4	383	12,8	
- sh kutsekeskharidus omandamisel	149	9,4	22	1,5	171	5,7	
- sh kutsekeskharidus lõpetatud	280	17,8	478	33,8	758	25,3	
Tase 3	676	42,8	506	35,8	1182	35,5	1
- sh kõrgharidus omandamisel	575	36,4	144	10,2	719	24,0	
- sh kõrgharidus lõpetatud	101	6,4	362	25,6	463	15,5	
KOKKU	1578	100,0	1414	100,0	2992	100,0	
haridustase märkimata	10		5		23		4

Haridustaset **sugude** lõikes vaadates ilmneb, et naiste haridustase on võrreldes meestega kõrgem. 19-24-aastaste seas on madalaima haridustasemega naisi veidi üle kümnendiku ja mehi veerandi jagu. Kui pool uurimuses osalenud naistest omavad kõrgeimat haridustaset, siis meestest kuulub antud gruppi vähem kui kolmandik. Meeste haridustase on ühtlasem ning suurima rühma moodustavad keskmise haridustasemega vastajad. 25-29-aastaste seas on sugude lõikes statistiliselt olulised erinevused 1. ja 3. haridustasemega respondentide hulgas.

Rahvuste vaheline erinevus haridustasemetes selgub 25-29-aastaste noorte seas. Eestlaste hulgas on võrreldes mitte-eestlastega vähem keskmise (osakaalud vastavalt 43% ja 57%) ning rohkem kõrgeima haridustasemega (osakaalud vastavalt 41% ja 28%) noori.

Sotsiaalne staatus

Sotsiaalset staatust on võimalik välja tuua 98% (n=2945) 19-29-aastaste vanusrühma kohta. Kõige enam on vastajate seas töötavaid inimesi – 44%, sellele järgnevad õppijad – 34% (sh 12% samal ajal ka töötab). Kui jagada antud vanusrühm kaheks, siis erinevad need praktiliselt kõikide toodud staatuste osas. Erandi moodustavad töötud, keda on mõlemas vanusrühmas võrdsel hulgal –

umbes 7%. 19-24-aastaste seas on võrreldes 25-29-aastastega enam õppivaid ning vähem töötavaid ja majanduslikult mitteaktiivseid inimesi. Majanduslikult mitteaktiivsete all mõeldakse rasedus- ja lapsehoolduspuhkusel viibijaid ning koduseid inimesi (vt tabel 4).

Tabel 4: 19-29-aastaste vastajate sotsiaalne staatus vanusrühmade lõikes

Sotsiaalne staatus	19-24		25-29		KOKKU		vanus märkimata
	n	%	n	%	n	%	
töötav	425	27,4	880	63,0	1305	44,3	2
töötav/(üli)õpilane, kraadiõppur	232	15,0	124	8,9	356	12,1	1
(üli)õpilane, kraadiõppur	603	39,0	45	3,2	648	22,0	1
töötu	103	6,7	91	6,5	194	6,6	2
majanduslikult mitteaktiivne	166	10,7	243	17,4	409	13,9	
muu	19	1,2	14	1,0	33	1,1	
KOKKU	1548	100	1397	100	2945	100	
staatus märkimata	40		22		70		2

„Muu“ alla on klassifitseeritud ajateenijad, kinnipeetavad ja invaliidsuspensionil viibijad.

Sugude lõikes ilmneb, et meeste seas on enam töötavaid inimesi (meestest 59% ja naistest 34%), naiste hulgas seevastu õppijaid (meestest 17% ja naistest 25%) ja majanduslikult mitteaktiivseid inimesi (meestest 1% ja naistest 23%).

Rahvust analüüsi aluseks võttes on näha erinevus õppijate ja töötute osas. Eestlaste hulgas on mitte-eestlastega võrreldes enam õppijaid ja vähem töötuid inimesi – õppijaid 37% (sh töötavad samal ajal 16%) ning töötuid 4%. Mitte-eestlaste vastavad osakaalud on 29% (sh töötavad samal ajal 6%) ja 10%.

Haridustasemete puhul saab esile tuua asjaolu, et võrreldes kahe kõrgema tasemega on madalaima haridustasemega vastajate hulgas enam töötuid inimesi. 1. ja 2. haridustasemega respondentide seas on enam majanduslikult mitteaktiivseid vastajaid.

Elukoht asustuse tüübi järgi

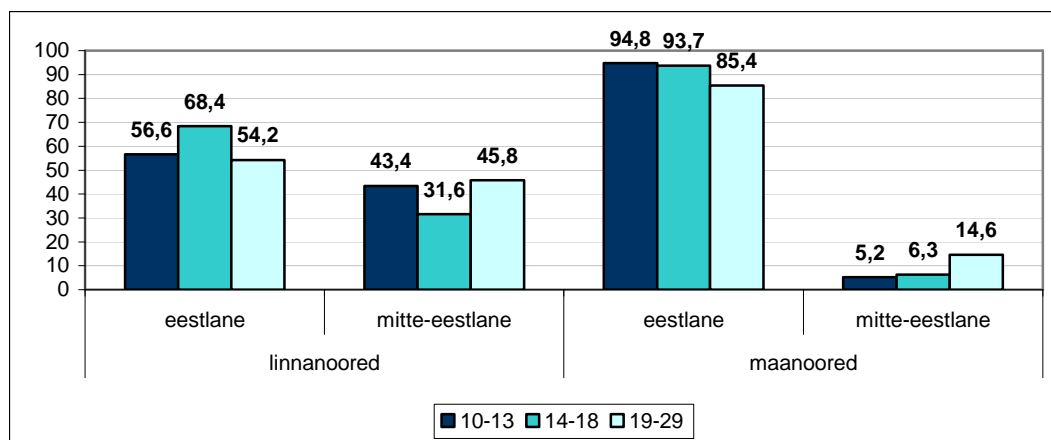
Kõikidest vastajatest 67% on linnanoored. 10-13- ja 14-18-aastaste vanusrühmas on võrreldes üldise näitajaga linnaelanike osakaal oluliselt väiksem, 19-29-aastaste puhul aga suurem (vt tabel 5).

Võrreldes andmeid üldrahvastikuga selgub statistiliselt oluline erinevus üldkogumi ja valimi vahel kõikides vanusrühmades. 10-13- ja 14-18-aastaste puhul on valimis vähem linnaelanikke ning vanemas vanusrühmas vähem maaelanikke (üldkogumi ja valimi võrdlust vt lisas).

Tabel 5: Vastajate jagunemine elukohtade järgi vanusrühmades

Vanusrühm	linn		maa		KOKKU		elukoht märkimata
	n	%	n	%	n	%	n
10-13	1069	60,1	709	39,9	1778	100	8
14-18	1675	58,5	1188	41,5	2863	100	4
– sh 14-15	765	59,0	532	41,0	1297		4
– sh 16-18	910	58,1	656	41,9	1566		0
19-29	2405	80,2	595	19,8	3000	100	15
– sh 19-24	1292	81,8	288	18,2	1580		8
– sh 25-29	1109	78,4	305	21,6	1414		5
sh vanus märkimata	4		2		6		2
KOKKU	5149	67,4	2492	32,6	7641	100	27

Meeste-naiste osakaal asustuse tüüpi aluseks võttes ei erine. Statistiliselt oluline erinevus ilmneb **rahvuste** puhul – maal on eestlaste osakaal linnadega võrreldes suurem (vt joonis 1).

Joonis 1: Vastajate elukoht rahvuse ja vanusrühmade lõikes (%)

19-29-aastaste linnanoorte **haridustase** on kõrgem võrreldes maanoortega. Kui madalaima haridustasemega vastajad moodustavad linnanoortest veidi rohkem kui kümnendiku, siis maanoortest veidi alla kolmandiku. Linnanoorte seas moodustavad kõrgeima haridustasemega vastajad 44%, maal on sellise tasemega noori ligemale neljandiku jagu.

Sotsiaalse staatuse lõikes on 19-29-aastaste linnanoorte seas enam õppivaid noori – 36% (sh samal ajalt töötavaid 13%) ja vähem majanduslikult mitteaktiivseid noori – 12%. Maanoorte hulgas on õppijaid 25% (sh samal ajal töötavaid 7%) ning majanduslikult mitteaktiivseid noori 20%.

Piirkondlik jagunemine

Vastajad on jagatud kolme piirkonna vahel – Harjumaa, Ida-Virumaa ja muu Eesti. Kolmandik ankeedile vastanutest elab Harjumaal, ligi viiendik Ida-Virumaal ning suurima grupi (umbes pooled) moodustavad mujal Eestis elavad noored. Praktiliselt kõikide vanusrühmade puhul (erandiks 14-15-aastased) esineb toodud üldjaotusega võrreldes olulisi erinevusi. 10-13- ja 16-18-aastaste seas on vähem ning 19-29-aastaste hulgas rohkem Ida-Virumaalt pärit noori. 16-18-aastaste vastajate puhul on oluliselt enam ning 19-29-aastaste seas vähem mujal Eestis elavaid inimesi. Väiksemate vanusgruppide sisene erinevus ilmneb 14-18-aastaste seas (vt tabel 6).

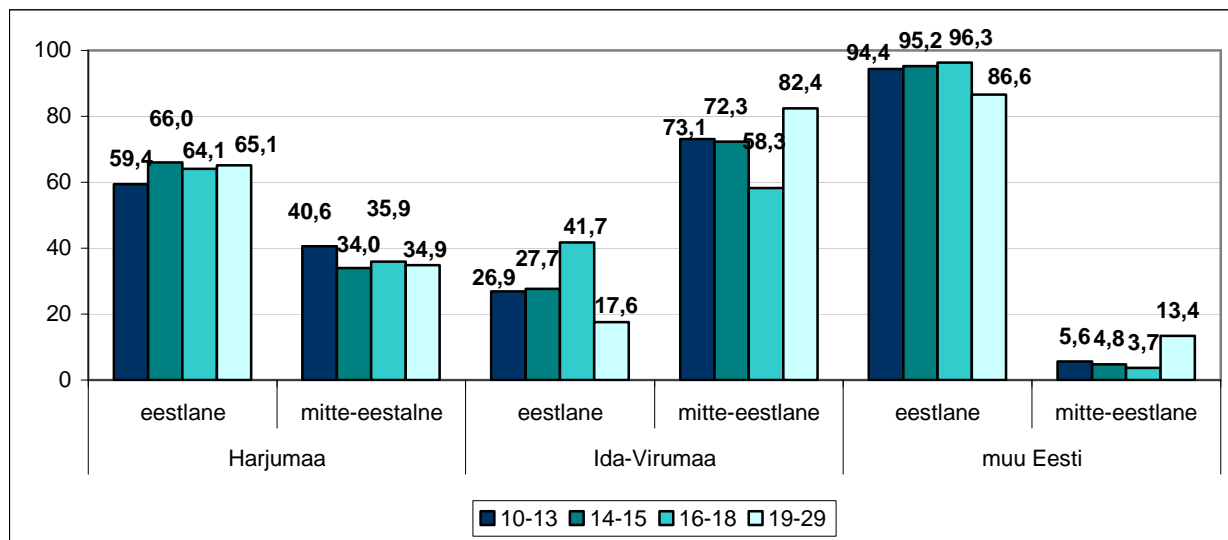
Tabel 6: Vastajate jagunemine piirkondade lõikes vanusrühmades

Vanusrühm	Harjumaa		Ida-Virumaa		muu Eesti		KOKKU		piirkond märkimata
	n	%	n	%	n	%	n	%	n
10-13	653	36,5	203	11,4	930	52,1	1786	100	0
14-18	992	34,6	283	9,9	1592	55,5	2867	100	0
- sh 14-15	445	34,2	174	13,4	682	52,4	1301		0
- sh 16-18	547	34,9	109	7,0	910	58,1	1566		0
19-29	937	31,4	834	28,0	1211	40,6	2982	100	33
- sh 19-24	516	32,8	406	25,8	649	41,3	1571		17
- sh 25-29	419	29,8	427	30,4	559	39,8	1405		14
- sh vanus märkimata	2		1		3		6		2
KOKKU	2582	33,8	1320	17,3	3733	48,9	7635	100	33

Võrdluses Eesti noorte üldkogumiga on piirkonna suhtes andmed esinduslikud 10-13- ja 14-15-aastaste seas. 16-18-aastaste hulgas on vähem Harjumaalt ja Ida-Virumaalt pärit inimesi ning kahes vanemas vanusrühmas vähem Harjumaal ja mujal Eestis elavaid noori (va Ida-Virumaa) (üldkogumi ja valimi võrdlust vt lisas).

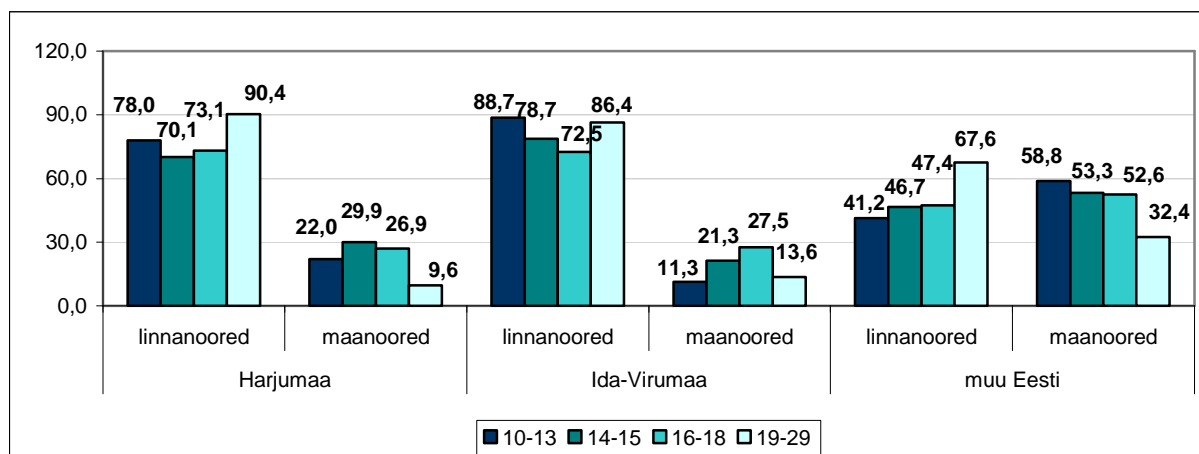
Sugude vahelise jaotuse puhul erineb teistest piirkondadest Ida-Virumaa ning seda 16-18- ja 19-29-aastaste vanusrühmas. Kui muudes piirkondades on 16-18-aastaste meeste-naiste osakaal enam-vähem analoogne üldise jaotusega, siis Ida-Virumaal moodustavad noormehed 28% ja neiu 72%. 19-29-aastaste seas ei erine Ida-Virumaa noorte sooline jagunemine üldisest jaotusest, ülejäänud kahes piirkonnas (Harjumaa ja muu Eesti) moodustavad mehed 39% ja naised 61%.

Suured erinevused tulevad esile **rahvuste** alusel andmeid analüüsid. Ida-Virumaal on muust rahvastest noorte osakaal oluliselt suurem kui eestlaste osahulk. Vanusrühmadest kerkib esile 16-18-aastaste grupp, kelle seas on enam uurimuses osalenud Ida-Virumaa eesti noori, kui teistes vanusrühmades. Ülekaaluka enamuse moodustavad eestlased jaotuse „muu Eesti“ all. Muu Eesti puhul on 19-29-aastaste valimis võrreldes teiste vanusrühmadega mitte-eestlaste osakaal suurem (vt joonis 2).

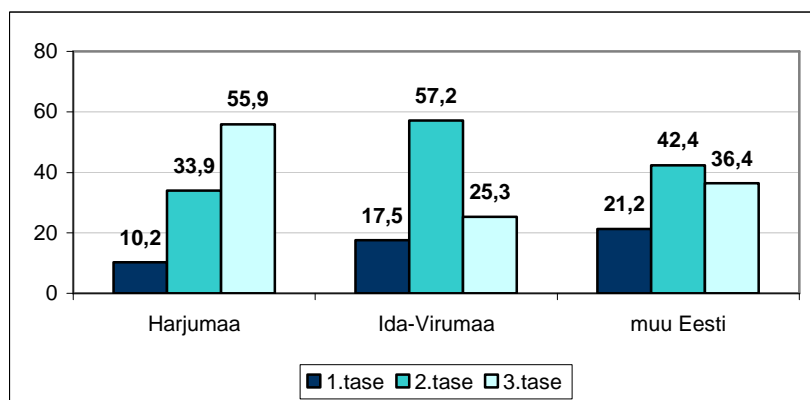
Joonis 2: Vastajate vanus ja rahvus piirkondade lõikes vanusrühmades (%)

Asustuse tüüpi arvesse võttes on linnanoorte osakaal suurem Harju- ja Ida-Virumaal (vt joonis 3).

Joonis 3: Vastajate elukoht piirkondade lõikes vanusrühmades (%)

Jooniselt 4 on näha, et Harjumaa 19-29-aastastel vastajatel on kõrgem **haridustase**, kui noortel teistes piirkondades. Rohkem kui pooled Harjumaa vastajatest on kõrgharidusega või omandavad seda (3.tase) ning vaid kümnendik omab madalaimat haridustaset. Keskmise haridustasemega noorte osakaal on suurim Ida-Virumaal – rohkem kui pooled vastajatest.

Joonis 4: 19-29-aastaste vastajate haridustase piirkondade lõikes (%)

Sotsiaalse staatuse poolest erineb enam Ida-Virumaa – võrreldes teiste piirkondadega on seal kõige vähem õppivaid noori (25%) ning kõige rohkem töötuid (13%). Harjumaal moodustavad õppivad noored 41%, mujal Eestis 36% ning töötute osakaalud on vastavalt 2% ja 6%. Teistest piirkondadest erineb Harjumaa väikseima majanduslikult mitteaktiivsete inimeste osahulga poolest – 10%. Ülejäänud Eestis on see näitaja 15-17%.

Eeltoodud valimi võrdlustest Eesti noorte üldkogumiga oli näha, et mitmete näitajate osas on valim üldkogumist oluliselt erinev. Seetõttu on järgneva analüüsi tarvis andmed kaalutud vastavaks üldkogumi näitajatele (vt andmete kaalumise kohta ka ptk 1).

3. ELUVIIS

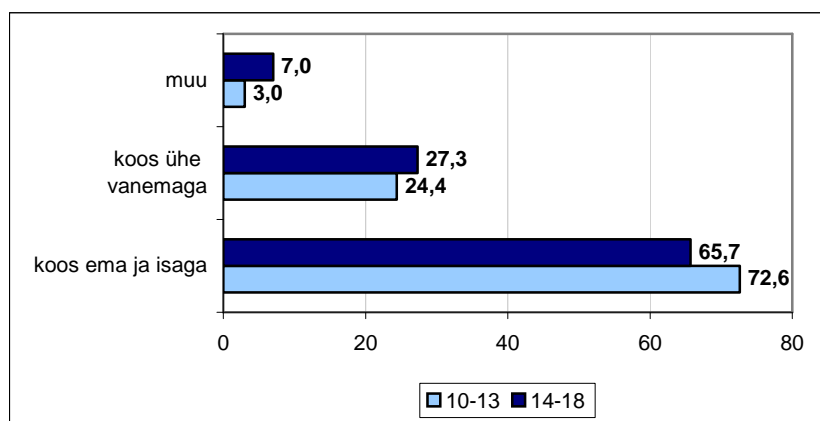
Kolmas peatükk annab üldist taustainformatsiooni noorte eluviisist kirjeldades suhteid perekonnas ja koolis ning vaba aja veetmise viise. Samuti antakse ülevaade sõltuvusainete tarvitamisest.

3.1. Perekond

Kooliõpilastelt ehk 10-18-aastastelt vastajatelt uuriti, kellega nad koos elavad. Lisaks paluti hinnata oma suhteid pereliikmetega, vanemate omavahelisi suhteid ning pere majanduslikku olukorda. 19-29-aastastelt küsiti majandusliku olukorra ja partnersuhete kohta.

Perekonna koosseis

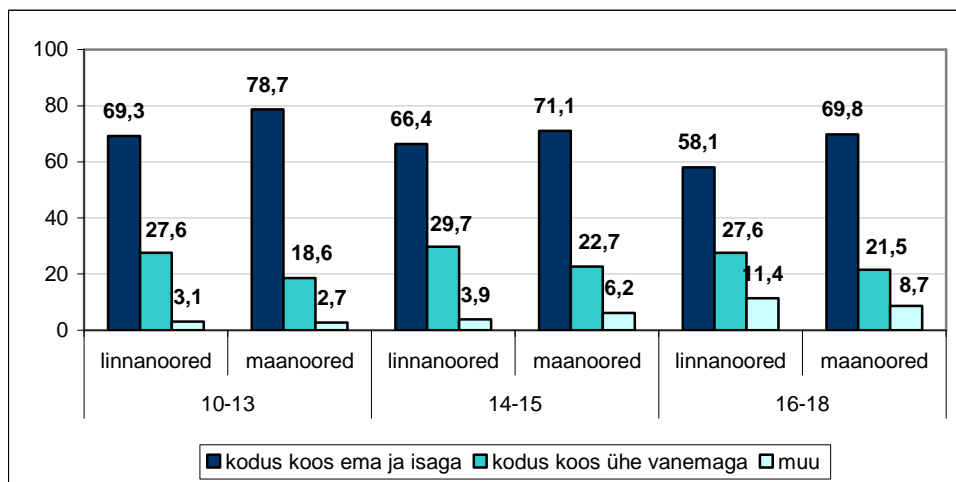
Veidi vähem kui kolmveerand 10-13-aastastest lastest ning umbes 2/3 14-18-aastastest noortest elab koos mõlema vanemaga. Ligikaudu veerand mõlemast vanusrühmast elab koos ühe vanemaga; enamasti koos emaga. Alla kümnenendiku on neid, kes mainisid mõnda muud kooselu vormi täiskasvanutega – valdav osa nendest noortest elab sugulaste-tuttavate juures (vt joonis 5).

Joonis 5: 10-18-aastaste noorte perekonna koosseis vanusrühmades (%)

Perekonna koosseisud erinevad mõnevõrra **rahvust** ja asusutse tüüpi aluseks võttes. 16-18-aastased mitte-eestlased elavad sagedamini koos kahe vanemaga – mitte-eestlastest 72%, eestlastest 61%. Võrreldes muust rahvusest noortega on 16-18-aastased eestlased enam märkinud, et elavad sugulaste-tuttavate juures – osakaalud vastavalt 2% ja 5%.

Linna- ja maanoorte perekonna koosseis erineb oluliselt kõikides vanusrühmades. Võrreldes linnanootega elavad maanoored sagedamini koos mõlema vanemaga ning harvem koos ühe vanemaga (vt joonis 6).

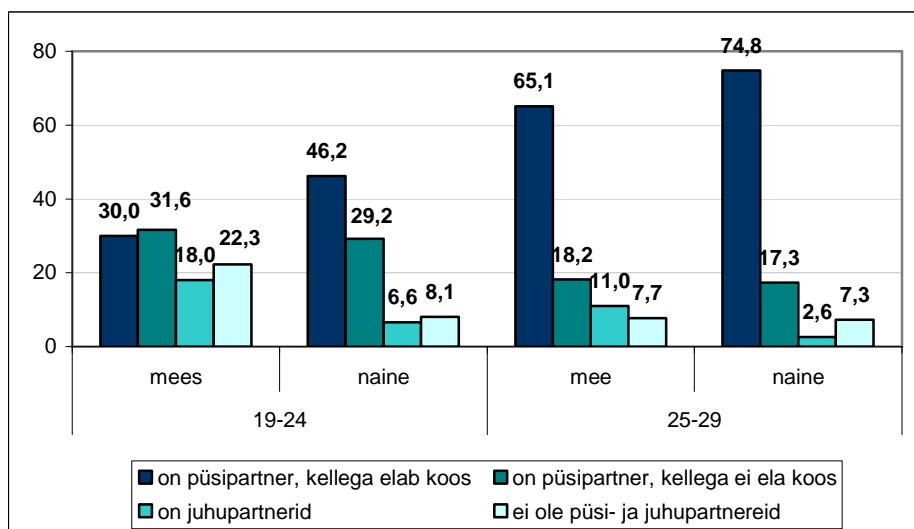
Joonis 6: 10-18-aastaste perekonna koosseis elukoha lõikes (%)

2003. aastal oli küsimus perekonna koosseisu kohta esitatud teistmoodi ning on käesoleva aasta andmetega seetõttu raskesti võrreldav. Kuid üldplaanis võib öelda, et koos kahe vanemaga elavate noorte osakaal jääb kahel küsitlusaastal samasse suurusjärku.

19-29-aastastelt uuriti nende partnersuhte kohta viimase 4 nädala jooksul. Võrreldes 19-24-aastastega elavad 25-29-aastased sagedamini püsipartneriga koos ning harvem on tegemist püsipartneriga, kellega koos ei elata. 19-24-aastastel on sagedamini juhupartnereid.

Sugude võrdluses ilmneb, et naised elavad sagedamini koos püsipartneriga ning omavad juhupartnereid harvem, kui mehed. Kuid 19-24-aastaste meeste hulgas on kõige enam neid, kellel ei ole viimase 4 nädala jooksul seksuaalpartnereid olnud – üle viiendiku vastanutest (vt joonis 7).

2003. aastaga võrreldes andmed oluliselt ei erine.

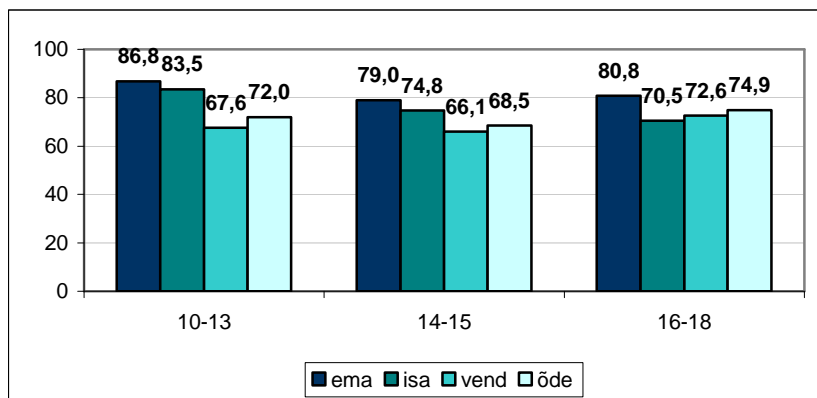

Joonis 7: 19-29-aastaste partnersuhted viimase 4 nädala jooksul vanusrühmades (%)

Suhted perekonnas

Hinnanguid oma suhetele perekonnaliikmetega anti kuuepallisel skaalal (1-väga head, 2-head, 3-kuidas kunagi, 4-halvad, 5-väga halvad, 6- ma ei saa vastata). Järgnevalt kirjeldatakse suhteid, mida on hinnatud vähemalt heaks („väga head“ pluss „head“).

Sarnaselt 2003. aastaga hindab valdav enamus kooliõpilastest oma suhteid ema-isa ning õdede-vendadega heaks. Kõige paremaks peetakse suhteid emaga (vt joonis 8).

Joonis 8: Hinnangu kohaselt head suhted perekonnas vanusrühmades (%)

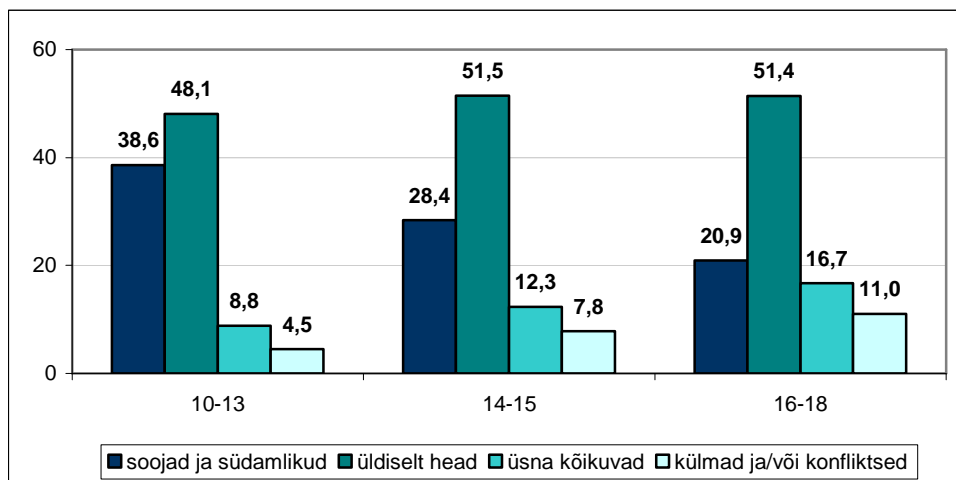
Võrreldes **poistega** on 10-13-aastaste seas **tütarlastel** emaga mõnevõrra paremad suhted (vähemalt heaks hindab läbikäimist vastavalt 86% ja 89%). 14-15-aastaste puhul ilmneb aga vastupidine tendents, 14-15-aastastest noormeestest hindab emaga suhteid heaks 82%, tütarlastest 77%.

14-15- ja 16-18 aastaste kooliõpilaste hulgas hindavad noormehed läbikäimist isaga paremaks kui neiud. Suurim sugudevaheline erinevus tuleb ilmsiks 16-18-aastaste hulgas, kus noormeestest on isaga suhtlemisele positiivse hinnangu andnud 76% ning tütarlastest 66%.

Kahes nooremas vanusrühmas (10-13 ja 14-15) hinnatakse erinevalt suhteid õdede-vendadega. 10-13- aastased tüdrukud hindavad kõrgemalt oma suhteid õdedega, 14-15-aastased poisid aga vendadega.

Rahvuseliselt tulevad erinevused esile noorimas vanusrühmas suhetes isaga – 10-13-aastastest eestlastest hindab suhteid isaga heaks 86%, muust rahvusest noortest 77%.

Vanemate omavahelisi suhteid peavad pooled vastanutest üldiselt heaks. Vanuse kasvades väheneb nende noorte osakaal, kes hindavad ema-isa vahelisi suhteid soojaks ja südamlikeks – kui 10-13-aastaste seas on selliselt vastanuid üle kolmandiku, siis 16-18-aastaste vanusrühmas viiendik. Vanusega kasvab noorte hulk, kes peavad oma vanemate vahelisi suhteid kas kõikuvateks või siis külmaks ja/või konfliktseks (vt joonis 9).

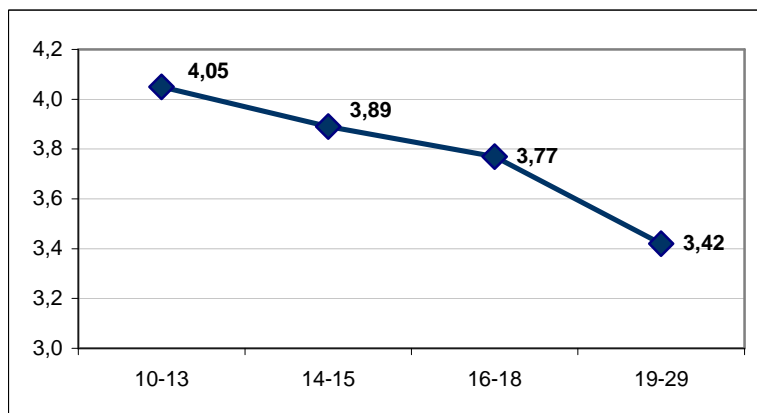

Joonis 9: Hinnang vanemate omavahelistele suhetele vanusrühmades (%)

Perekonna majanduslik olukord

Kõigil vastajatel paluti hinnata oma perekonna majanduslikku olukorda viiepallisel hinnanguskaalal (1-elame puuduses, 2-kehvapoolne, 3-ei ole hea, aga tuleme toime, 4-hea, 5-väga hea). Sellisel skaalal on keskmine hinnang 3 ja mida parem on perekonna majanduslik olukord, seda kõrgem on keskmine hinnang.

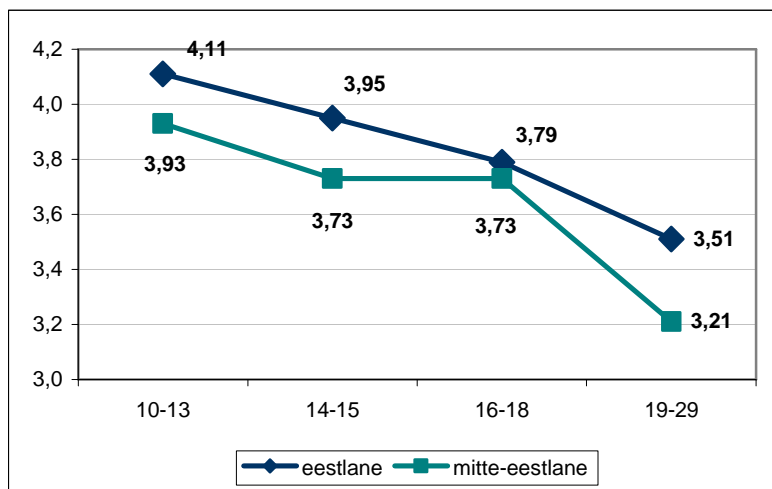
Üldiselt hinnatakse oma perekonna majanduslikku taset keskmisest kõrgemalt. Joonisel 10 on näha trend, mille kohaselt vanuse kasvades hinnatakse oma pere majanduslikku olukorda halvemaks (ehk keskmise hinnangu väärtus kahaneb).

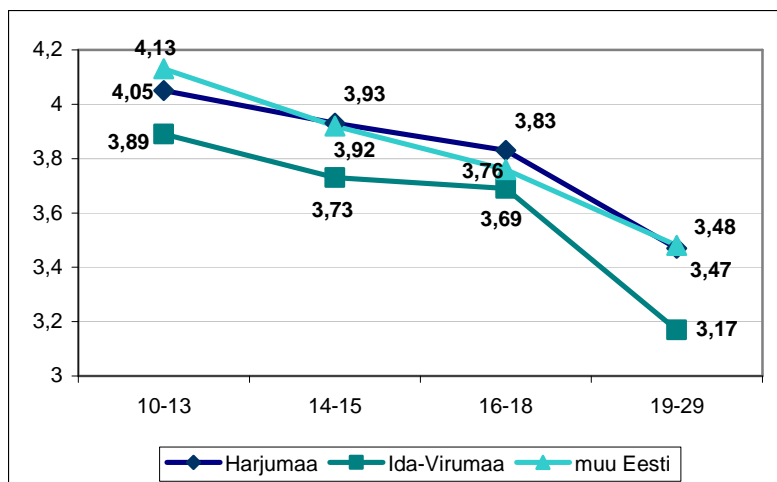
Joonis 10: Keskmine hinnang oma pere majanduslikule olukorrale vanusrühmades (%)

Sugude lõikes ilmneb erinevus 19-29-aastaste seas. Naised on võrreldes meestega oma perekonna majanduslikku olukorda mõnevõrra paremaks hinnanud (keskmised näitajad vastavalt 3,43 ja 3,34).

Valdavalt hindavad eestlased oma majanduslikku olukorda paremaks kui muust rahvusest noored. Erinevus kahe **rahvusgrupi** vahel ei ilmne vaid 16-18-aastaste seas. Ida-Virumaa noored on teiste **piirkondadega** võrreldes hinnanud oma pere majanduslikku olukorda madalamaks (vt joonis 11 ja 12). Asustuse tüübi alusel hinnangud ei erine.

Joonis 11: Keskmise hinnangu oma pere majanduslikule olukorrale rahvuste lõikes vanusrühmades (%)

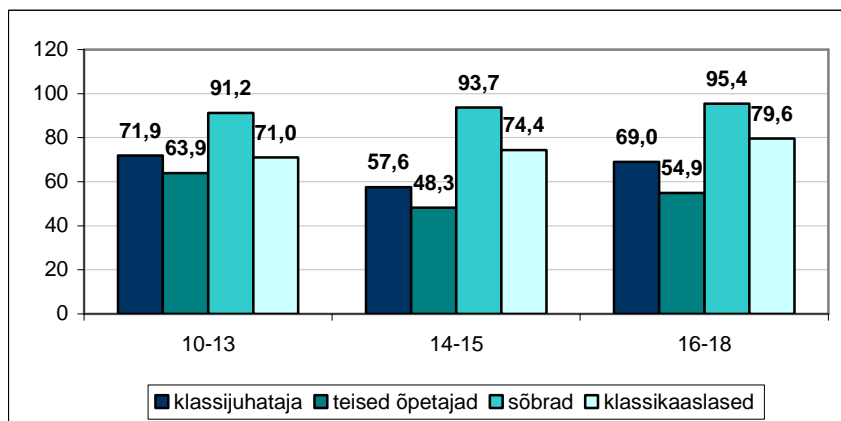
Joonis 12: Keskmise hinnangu oma pere majanduslikule olukorrale piirkondade lõikes vanusrühmades (%)

19-29-aastaste andmetest selgub, et mida kõrgem on **haridustase**, seda paremaks hinnatakse oma pere majanduslikku olukorda. Kui madalaima haridusega vastajate keskmine hinnang on 3,18, siis kõrgeimalt haritud noorte puhul 3,57 (keskmise haridustasemega noortel 3,32).

Võrreldes kõikide ülejäänud **statusgruppidega** hindavad oma pere majanduslikku olukorda kõrgemalt üheaegselt töötavad ja õppivad noored (keskmise hinnang 3,58) ning madalamalt töötud noored (keskmise hinnang 2,94).

3.2. Kool ja sõbrad

Kooliõpilastel (10-18-aastased) paluti hinnata oma suhteid sõprade, klassikaaslaste ja õpetajatega ning selgus, et kõige paremateks peetakse oma suhteid sõpradega. Kõikides vanusrühmades hindab oma suhteid sõpradega vähemalt heaks üle üheksakümne protsendi vastajatest. Madalamad hinnangud on antud suhetele õpetajatega; eriti neile õpetajatele, kes ei ole klassijuhataja. Eristuvad 10-13-aastased, kes hindavad oma suhteid klassikaaslastega samaväärselt klassijuhatajaga (vt joonis 13).

Joonis 13: Hinnangu kohaselt head suhted koolis ja sõpradega vanusrühmades (%)

- Tütarlapsed hindavad oma suhteid õpetajatega positiivsemalt, kui noormehed. Suurimad **sugudevahelised** erinevused tulevad esile kahes nooremas vanusrühmas ning õpetajate puhul, kes ei ole klassijuhatajad.
- Võrreldes **mitte-eestlastega** on 10-13-aastased **eestlased** hinnanud paremaks oma suhteid sõprade ja klassikaaslastega; 14-15-aastased eestlased klassijuhataja, teiste õpetajate ja sõpradega; ning 16-18-aastased eestlased klassijuhataja ja klassikaaslastega.
- **Linna- ja maalaste** võrdluses tuleb esile erinevus 10-13-aastaste laste seas, kus maalapsed hindavad oma suhteid klassijuhatajaga paremateks kui linnalapsed – osakaalud vastavalt 76% ja 71%. 14-15-aastastel linlased hindavad sagedamini heaks suhteid teiste õpetajatega (linnanoortest 51%, maanoortest 45%) ja klassikaaslastega (linnanoortest 76%, maanoortest 71%).

Andmete võrdluses 2003. aasta küsitlustulemustega olulisi muutuseid ei ole toimunud ning ka gruppide võrdluses on trendid sarnased.

3.3. Vaba aja veetmine

Vaba aja veetmisega seotud andmeid uuriti küsitlusele eelnenud nelja nädala kohta viiesel skaalal (1-mitte kordagi, 2-harvem kui 1 kord nädalas, 3- 1 kord nädalas, 4-mitu korda nädalas, 5-iga päev). Küsitlustulemuste esitamiseks on vastused kodeeritud ümber kolmeks grupiks: mitte kordagi, üks kord nädalas või harvem, mitu korda nädalas või sagedamini.

Klubide, baaride ja ürituste külastamine

Pubides ning baarides vaba aja veetmise kohta küsiti andmeid 14-18- ja 19-29-aastastelt. Sarnaselt 2003. aastaga on ka antud küsitluse andmetel kooliõpilaste seas märkimisväärselt neid, kes külastavad pubisid-baare – 14-15-aastastest 30% ja 16-18-aastaste seas üle poole. Kuid võrreldes eelmise küsitlusaastaga on 2005. aastaks seal vaba aja veetmine muutunud harvemaks. Oluliselt on tõusnud nende osakaal, kes ei külastanud küsitlusele eelnenud nelja nädala jooksul kordagi mõnda publi või baari. Suurem on muutus 14-15-aastaste seas (8% näitaja langust). 19-29-aastaste pubide-baaride külastamine on jäänud samale tasemele 2003. aastaga (vt tabel 7).

Tabel 7: Pubide-baaride külastamise sagedus viimase 4 nädala jooksul vanusrühmades 2003, 2005 (%)

Külastamise sagedus	14-15		16-18		19-24		25-29	
	2003	2005	2003	2005	2003	2005	2003	2005
mitte kordagi	62,8	70,7	40,5	45,5	38,8	39,9	56,5	53,1
üks kord nädalas või harvem	31,2	24,5	48,5	46,4	55,5	52,4	40,7	43,6
mitu korda nädalas või sagedamini	6,0	4,8	11,0	8,1	5,7	7,7	2,8	3,3
KOKKU	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

- **Sugudevahelist** erinevust ei ilmne vaid 14-15-aastaste noorte seas. Võrreldes neidudega veedavad noormehed sagedamini oma vaba aega pubides/baarides.
- **Rahvuste** lõikes külastavad eestlased pubisid või baare mitte-eestlastest sagedamini – erinevus tuleb esile kõikides vanusrühmades.
- **Linna- ja maanoorte** vaheline erinevus ilmneb 16-18-aastaste noorte seas, kus linnanoored külastavad maanoortega võrreldes pubisid või baare sagedamini.
- Teiste **piirkondadega** võrreldes veedavad Ida-Virumaa noored oma vaba aega üldiselt harvemini baarides/pubides.

Tantsuürituste külastamise osas tuleb esile sarnane trend baarides vaba aja veetmisega – kahe küsitlusaasta võrdluses on vähenenud tantsuüritustel käivate kooliõpilaste hulk. 19-24-aastased külastavad tantsuklubisid sama sagedusega, mis 2003. aastal; 25-29-aastaste puhul võib aga märgata sagedamat külastamist (vt tabel 8).

Tabel 8: Tantsuürituste külastamise sagedus viimase 4 nädala jooksul vanusrühmades 2003, 2005 (%)

Külastamise sagedus	10-13		14-15		16-18		19-24		25-29	
	2003	2005	2003	2005	2003	2005	2003	2005	2003	2005
mitte kordagi	46,2	66,1	43,7	52,0	39,2	44,6	61,6	61,2	75,3	70,1
üks kord nädalas või harvem	49,2	30,3	53,7	44,0	57,1	52,1	36,3	36,5	23,7	28,3
mitu korda nädalas või sagedamini	4,6	3,6	2,6	4,0	3,7	3,7	2,1	2,3	1,0	1,6
KOKKU	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Korrelatsioonanalüüsis ilmneb keskmise tugevusega statistiliselt oluline positiivne seos (14-18-aastased: $\rho=0,4$; 19-29-aastased $\rho=0,5$) pubide/baaride ja tantsuürituste/klubide külastamise vahel. Noored, kes külastavad sagedamini pubisid/baare, käivad sagedamini ka väljas tantsimas.

Spordiga tegelemine

Sarnaselt 2003. aastaga ilmneb, et kooliõpilased on aktiivsemad sportijad kui 19-29-aastased noored. Võrreldes eelmise küsitlusaastaga on tervisesport 2005. aastal muutunud populaarsemaks. Suuremad muutused on toimunud vanemates vanusrühmades. Pea kõigis vanusrühmades on oluliselt vähenenud noorte osakaal, kes küsitlusele eelnenud kuu jooksul ei käinud kordagi trennis või ei tegelenud kordagi spordiga omal käel. Olulisel määral on tõusnud mitu korda nädalas sportivate noorte osakaal. Üldisest trendist eristuvad 14-15-aastased, kelle spordiharrastamine on jäänud 2003. aasta tasemele (vt tabel 9).

Tabel 9: Spordiga tegelemise sagedus viimase 4 nädala jooksul vanusrühmades 2003, 2005 (%)

Sagedus	10-13		14-15		16-18		19-24		25-29	
	2003	2005	2003	2005	2003	2005	2003	2005	2003	2005
mitte kordagi	20,8	14,1	16,8	18,5	18,0	14,2	41,9	31,3	49,3	39,3
üks kord nädalas või harvem	21,5	23,0	26,9	24,9	29,3	26,4	30,6	34,1	29,9	30,8
mitu korda nädalas või sagedamini	57,7	62,9	56,3	56,6	52,7	59,4	27,5	34,6	20,8	29,9
KOKKU	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

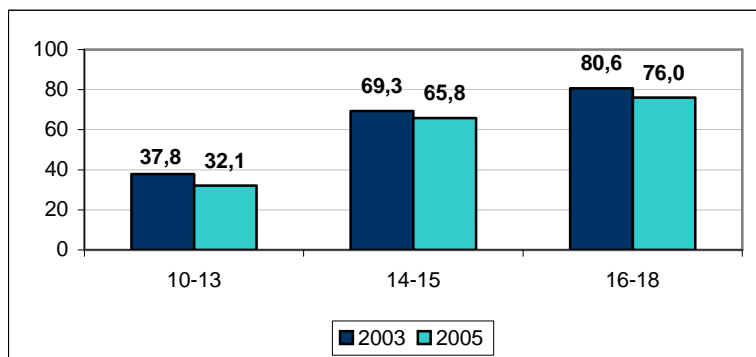
- **Noormeeste** ja **neidude** vaheline erinevus tuleb esile kooliõpilaste puhul. Kui 10-13-aastaste õpilaste hulgas on aktiivsemaks sportijaks tüdrukud, siis 14-15- ja 16-18-aastaste grupis vastupidiselt noormehed.
- **Rahvuste** vahelist erinevust on märgata kõikides vanusrühmades, v.a. 10-13-aastased. Eestlased käivad sagedamini trennis või teevad omal käel sporti. Suuremad erinevused ilmnevad kahes vanemas vanusrühmas (19-24 ja 25-29).
- **Asustuse tüübi** alusel tuleb erinevus esile vaid 10-13-aastaste hulgas, kus linnalapsed harrastavad tervisesporti maal elavatest lastest sagedamini.
- **Piirkonniti** torkab täiskasvanud noorte grupis silma Ida-Virumaa, kus 19-24- ja 25-29-aastased noored tegelevad spordiga oluliselt harvem kui eakaaslased Harjumaal ja mujal Eestis.
- 19-29-aastaste **haridustasemete** lõikes ilmneb selge trend – mida kõrgem on noorte haridus, seda vähem on esindatud neid, kes ei tegele spordiga üldse. Kui madalaima haridusega noortest ei tegelenud spordiga küsitlusele eelnenud 4 nädala jooksul kordagi umbes pooled, siis kõrgeima haridustasemega noorte seas on selliseid alla kolmandiku.

3.4. Sõltuvusainete tarvitamine

Järgnevas alalõigus esitatakse andmed tubakatoodete, alkoholi ja narkootikumide tarvitamise kohta. Noorte käest küsiti sõltuvusainete tarvitamise sagedust küsitlusele eelnenud nelja nädala jooksul. Hinnangut tarvitamise sagedusele paluti viiepallisel skaalal (1-mitte kordagi, 2-harvem kui üks kord nädalas, 3-üks kord nädalas, 4-mitu korda nädalas, 5-iga päev). Lisaks küsiti noortelt, millises vanuses nad proovisid esimest korda sigarette, alkoholi ja narkootikume. 19-29-aastastelt uuriti vanust ainult narkootiliste ainete esmakordsel proovimisel.

Suitsetamine

Nii nagu 2003. aastal, suureneb ka käesoleva aasta andmetel koolilaste seas vanuse kasvades kiiresti noorte osakaal, kes on oma elu jooksul vähemalt üks kord suitsetanud. Kui 10-13-aastastest on ühel korral sigarette proovinud kolmandik, siis 14-15-aastastest juba tublisti rohkem kui pooled. Võrreldes 2003. aastaga on 10-13-aastaste ja 16-18-aastaste seas vähemalt ühel korral suitsetanute osakaal 5-6% võrra vähenenud (vt joonis 14).

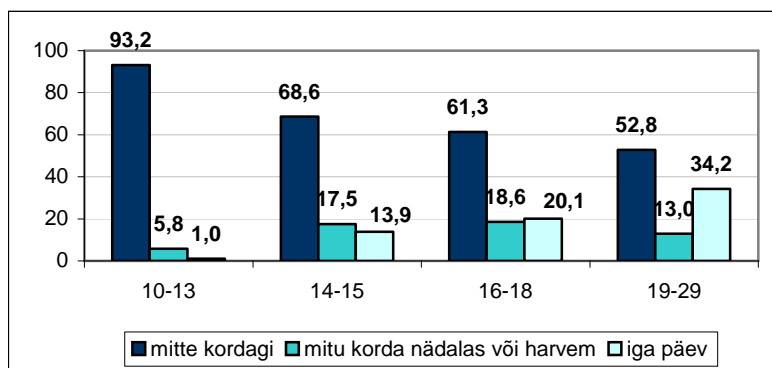
Joonis 14: Vähemalt üks kord elus suitsetanud 10-18-aastaste noorte osakaal vanusrühmades 2003, 2005 (%)

Suitsetamisega kokku puutunud 10-13-aastaste laste keskmine vanus esmakordsel sigareti proovimisel on 8,9 eluaastat; 14-15-aastastel 10,4 ja 16-18-aastastel 11,5. Võrreldes 2003. aasta andmetega on 10-13-aastased esimese sigareti proovimisel nooremad – kaks aastat tagasi oli antud vanusrühmas keskmine vanus 9,1.

Suitsetamise sagedust küsitlusele eelnenud kuu aja jooksul vaadeldakse neljas vanusrühmas, sest 19-29-aastaste vanusrühma kaheks jagades nooremate ja vanemate vahel (19-24 ja 25-29) statistiliselt olulist erinevust ilmsiks ei tule.

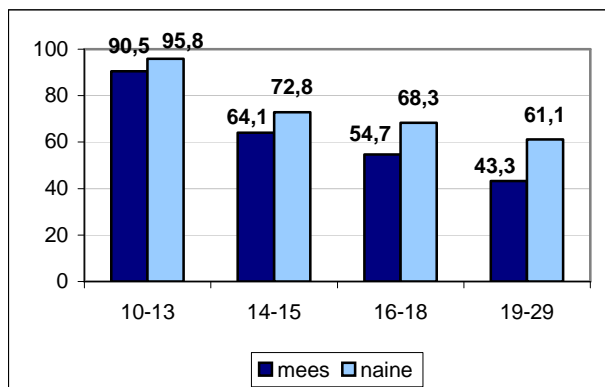
Noorte vanuse kasvades mittersuitsetajate osakaal väheneb ning igapäevasuitsetajate osatähtsus kasvab. 10-13-aastastest ei ole väga valdav enamus küsitlusele eelnenud nelja nädala jooksul kordagi suitsetanud ning igapäevaseid suitsetajaid on 1% jagu. 14-15- ja 16-18-aastaste seas on mittersuitsetajaid üle kuuekümne protsendi; nooremate hulgas suitsetab iga päev üle kümnendiku ning vanemate koolilaste seas viiendik.

19-29-aastastest ei suitseta veidi üle poole vastajatest ja iga päev teeb seda kolmandik (vt joonis 15). Võrreldes 2003. aastaga ei ole suitsetamisega seotud andmed vanusrühmades muutunud.

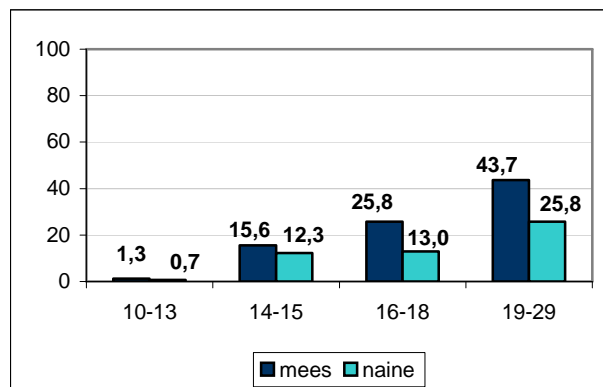

Joonis 15: Suitsetamise sagedus viimase 4 nädala jooksul vanusrühmades (%)

Sugudevahelisest võrdlusest tuleb esile, et noormehed suitsetavad neidudest sagedamini. Oluline erinevus tuleb ilmsiks noorte hulgas, kes ei suitseta, ja noorte seas, kes suitsetavad iga päev. Nagu ka 2003. aastal, on erinevus suurim 19-29-aastaste noorte grupis – naiste seas on mittersuitsetajate osakaal meestest kõrgem 18% ja igapäevasuitsetajate osakaal väiksem samuti 18% (vt joonis 16 ja 17).

Joonis 16: Mittesuitsetajate osakaal vanusrühmades sugude lõikes (%)

Joonis 17: Igapäevasuitsetajate osakaal vanusrühmades sugude lõikes (%)

Võrdluses 2003. aastaga tulevad mõningad erinevused esile naiste seas:

- 16-18-aastaste mittesuitsetavate neidude osakaal on suurenenud ning igapäevaselt suitsetavate neidude osakaal vähenenud. Kui 2003. aastal oli mittesuitsetajaid 64% ja igapäevasuitsetajaid 17%, siis 2005. aastal vastavalt 68% ja 13%.
- 19-29-aastaste puhul on trend vastupidine – vähenenud on mittesuitsetajate osakaal ning tõusnud iga päev tubakatooteid tarvitavate naiste osahulk. Kui 2003. aastal ei suitsetanud küsitlusele eelnenud nelja nädala jooksul kordagi 65% 19-29-aastastest naistest ja iga päev suitsetas 22%, siis 2005. aastal on vastavad näitajad 61% ja 26%.

Eestlaste ja muust rahvusest noorte erinevad tubaka tarvitamise harjumused tulevad esile 19-29-aastaste vanusrühmas, kus mitte-eestlased suitsetavad sagedamini. Võrreldes eestlastega on muust rahvusest mitte suitsetavaid noori 12% võrra vähem ning igapäevaselt suitsetajaid 11% võrra rohkem.

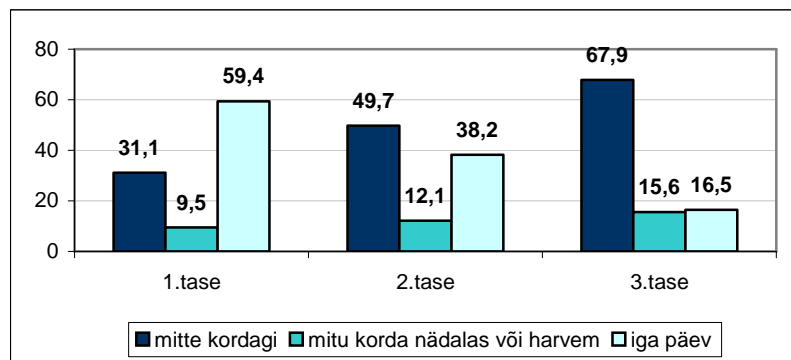
Asustuse tüübi järgi suitsetamisega seotud erinevusi ilmsiks ei tule, küll aga selguvad järgmised statistiliselt olulised erinevused **piirkondlikes** andmetes:

- 10-13-aastased – võrreldes kahe ülejäänud piirkonnaga on Ida-Virumaal suitsetavaid noori vähem. Mittesuitsetajate osakaal on 99,5% ning valimisse ei sattunud ühtegi noort, kes suitsetaks iga päev.
- 16-18-aastased – Harjumaal suitsetavad noored sagedamini kui piirkonnas „muu Eesti“ (Ida-Virumaaga erinevust ei esine). Harjumaal on mittesuitsetajaid 56% ja igapäevasuitsetajaid 23%, piirkonnas „muu Eesti“ vastavalt 67% ja 16% (Ida-Virumaal 63% ja 18%).
- 19-29-aastased – Ida-Virumaa noored suitsetavad oluliselt sagedamini võrreldes kahe teise piirkonna noortega. Ida-Virumaal on mittesuitsetajaid kümnendiku võrra vähem ning igapäevaselt tubakat tarvitavaid noori umbes sama võrra rohkem.

Võrreldes 2003. aastaga on 2005. aastaks toimunud muutused 10-13-aastaste puhul Ida-Virumaal ning 19-29-aastaste noorte seas Harjumaal:

- 10-13-aastaste Ida-Virumaal elavate noorte hulgas on kümnendiku võrra tõusnud mittesuitsetajate osakaal ning 7% võrra vähenenud mitu korda nädalas või harvem suitsetavate laste hulk. Kui 2003. aastal oli igapäevasuitsetajaid 4% jagu, siis 2005. aastal ei sattunud valimisse ühtegi sellist last.
- 19-29-aastaste Harjumaal elavad noored on hakanud sagedamini suitsetama. Võrreldes 2003. aastaga on vähenenud mittesuitsetajate osakaal 6% võrra ning samavõrra suurenenud igapäevaselt suitsetavate noorte hulk.

Sarnaselt 2003. aastaga tulevad väga suured erinevused esile **haridustasemeti** andmeid analüüsid. Mida kõrgem on haridus, seda enam on noorte seas neid, kes ei suitseta, ning vähem neid, kes teevad seda igapäevaselt. Eriti palju on igapäevasuitsetajaid madalaima haridusega noorte hulgas – rohkem kui pooled. Samas suitsetab kõrgeima haridustasemega noortest igapäevaselt vähem kui viiendik. Vaid kolmandik 1. haridustasemega noortest ei suitseta. Kõrgharidust omavatest või omandavatest (3. tase) noortest on mittersuitsetajad ligi seitsekümmend protsenti (vt joonis 18). Võrreldes 2003. aastaga ei ole suitsetamise harjumused haridustasemeti muutunud.

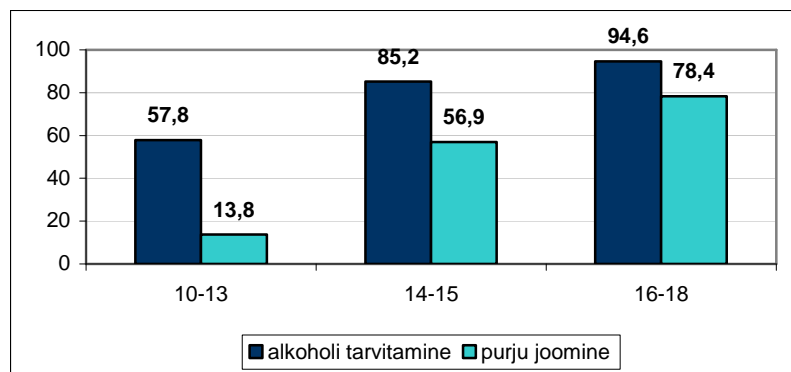

Joonis 18: 19-29-aastaste suitsetamise sagedus viimase 4 nädala jooksul haridustasemete lõikes (%)

Alkoholi tarvitamine

Rohkem kui pooled 10-13- aastastest koolilastest on oma elu jooksul vähemalt ühel korral proovinud alkoholi ning purju on ennast joonud enam kui kümnendik. Vanemate kooliõpilaste hulgas on alkoholi vähemalt ühel korral proovinud juba väga valdav enamus. Vanusega kasvab kiiresti ka vähemalt üks kord elus purjus olnud noorte hulk; 16-18-aastaste hulgas on sellisel vastajaid juba üle kolmveerandi (vt joonis 19).

Võrreldes 2003. aastaga ei ole nende näitajate osas olulisi muutusi toimunud.

Joonis 19: Vähemalt üks kord elus alkoholi proovinud ja purju joonud noored vanusrühmades (%)

Võrdluses 2003. aastaga on noorte alkoholi proovimisega alustamise iga muutunud mõnevõrra nooremaks – statistiline oluline erinevus tuleb esile pea kõikides vanusrühmades nii alkoholi esimese tarbimise kui purju joomise puhul. Erandiks on 16-18-aastased, kelle vanus esmakordsel alkoholi proovimisel on jäänud samaks nagu kaks aastat tagasi (vt tabel 10).

Tabel10: Keskmise vanuse alkoholi esmakordsel tarvitamisel ja purju joomisel vanusrühmades

Vanusrühm	alkoholi tarvitamine		purju joomine	
	2003	2005	2003	2005
10-13	9,2	8,6	10,9	10,4
14-15	10,9	10,6	12,7	12,4
16-18	12,0	11,9	13,9	13,6

Viimase nelja nädala jooksul on alkoholi tarvitanud üle kümnendiku 10-13-aastastest lastest, pooled 14-15-aastastest noortest ning kolmveerand 16-18-aasta vanustest kooliõpilastest. Täiskasvanud noorte hulgas (19-29-aastased) on viimase kuu jooksul alkoholi tarvitanud üle kaheksakümne protsendi vastajatest.

Võrreldes 2003. aastaga on alkoholi tarbimine muutunud sagedasemaks kõigis vanusrühmades peale 10-13-aastaste. 10-13-aastaste laste seas on küsitlusele eelnenud kuu jooksul alkoholi tarvitanute osahulk jäänud samaks, kuid tarvitatud on seda harvem – vähenenud on vähemalt kord nädalas alkoholi joomise hulk ning selle võrra suurenenud harvem kui kord nädalas tarvitajate osakaal.

14-15-aastaste puhul on alkoholitavvitajate hulk jäänud samuti samasse suurusjärku nagu kaks aastat tagasi. Samas aga on tarvitamine muutunud sagedasemaks. Ükskord nädalas või sagedamini alkoholi pruukivate noorte osatähtsus on 2005. aastal kasvanud 5% võrra.

Vanemates vanusrühmades võib täheldada nii alkoholitavvitajate osakaalu suurenemist kui ka tarvitamise sagedamini. 16-18-aastaste seas tuleb esile muutus üks kord nädalas või sagedamini alkoholi pruukivate noorte osas – näitaja on 2005. aastaks suurenenud 8% võrra. Kõige suuremad muutused on aset leidnud kahes vanemas vanusrühmas. 19-24-aastaste puhul on vähemalt kord nädalas alkoholi tarvitajate hulk suurenenud 15% ning 25-29-aastaste seas 13% (vt tabel 11).

Tabel 11: Alkoholi tarvitamise sagedus viimase 4 nädala jooksul vanusrühmades (%)

Vanusrühm	mitte kordagi		harvem kui üks kord nädalas		üks kord nädalas või sagedamini	
	2003	2005	2003	2005	2003	2005
10-13	86,7	86,4	10,1	13,6	3,2	0,0
14-15	48,5	49,9	35,1	28,4	16,4	21,7
16-18	31,2	25,8	41,8	38,8	27,0	35,4
19-24	21,9	16,5	47,6	38,3	30,5	45,2
25-29	23,3	17,9	47,0	40,0	29,6	42,2

Küsitlusele eelnenud kuu jooksul on ennast purju joonud 10-13-aastastest 5%, 14-15-aastastest kolmandik ning ülejäänud vanusrühmades rohkem kui pooled. Suurim on purjus olnute osahulk 19-24-aastaste seas – 59%.

Võrreldes 2003. aastaga on noored sagedamini purjus. Erandiks on 10-13-aastased, kelle hulgas on eelneva 4 nädala jooksul mitte kordagi purjus olnud noorte osakaal jäänud samaks, kui kaks aastat tagasi. Teistes vanusrühmades on vähenenud mitte kordagi purjus olnud noorte osakaal vahemikus 6-16% (vanemates vanusrühmades on näitaja vähenemine suurem kui nooremates). Suurenenud on noorte hulk, kes olid purjus üks kord nädalas või sagedamini – 14-15-aastaste seas 4% võrra, vanemates vanusrühmades kümnendiku jagu (vt tabel 12).

Tabel 12: Purju joomise sagedus viimase 4 nädala jooksul vanusrühmades (%)

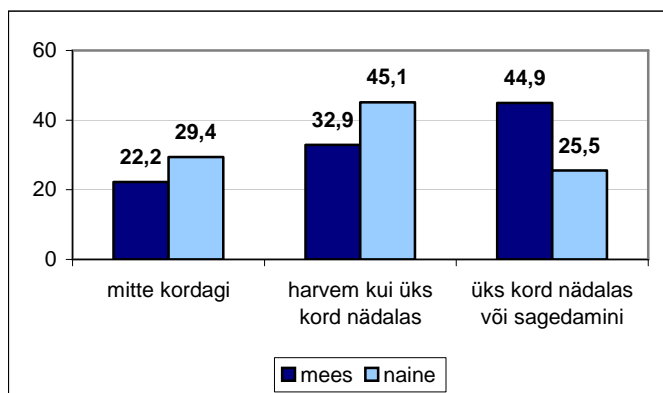
Vanusrühm	mitte kordagi		harvem kui üks kord nädalas		üks kord nädalas või sagedamini	
	2003	2005	2003	2005	2003	2005
10-13	95,4	94,7	3,2	5,3	1,4	0,0
14-15	72,5	67,0	18,3	20,0	9,2	13,0
16-18	58,9	48,5	28,8	29,5	12,3	22,0
19-24	56,3	40,9	29,3	33,3	14,7	25,8
25-29	63,1	47,1	26,9	33,3	10,0	19,6

Korrelatsioonanalüüsis selgus statistiliselt oluline positiivne seos alkoholi tarvitamise ja purju joomise vahel. 10-13-aastaste puhul keskmise tugevusega ($p=0,5$) ja vanemate vastajate hulgas tugev ($p=0,7$) seos. Noored, kes tarvitavad sagedamini alkoholi, joovad ennast ka sagedamini purju.

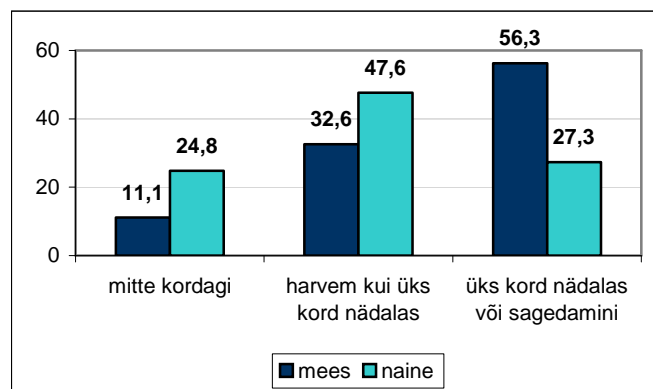
Sugude, rahvuste jms lõikes vaadatakse järgnevalt alkoholi tarvitamise sagedust viimase 4 nädala jooksul. Purju joomise kohta nii detailset analüüsi ei järgne.

Võrreldes **tütarlastega** joovad **noormehed** alkoholi sagedamini. Üldiselt võib välja tuua trendi, mille kohaselt on alkoholi viimasel kuul mitte kordagi tarvitanud ja harvem kui üks kord nädalas tarvitanud neidusid noormeestest oluliselt enam. Ning üks kord nädalas ja sagedamini alkoholi pruukijaid on jällegi meeste hulgas rohkem. Kõige suuremad sugudevahelised erinevused koolilaste hulgas tulevad esile 16-18-aastaste grupis ning täiskasvanud noorte hulgas 25-29-aastaste vanusrühmas (vt joonis 20 ja 21).

Võrreldes 2003. aastaga on noormeeste ning osade vanusrühmade tütarlaste alkoholi tarvitamise sagedus suurenenud. Erandi moodustavad 10-13-aastased, kelle seas on nii poiste kui tüdrukute alkoholi tarvitamise sagedus vähenenud. Erinevus tuleb esile seetõttu, et 2005. aasta valimis ei ole selles vanusrühmas ühtegi eelneva nelja nädala jooksul alkohoolseid jooke pruukinud last. Teiste vanusrühmade noormeeste hulgas on kord nädalas või sagedamini alkoholi tarvitajate hulk suurenenud vahemikus 8-14%. Naiste hulgas on vähemalt kord nädalas alkoholi tarvitajate osakaal kasvanud 19-29-aastaste vanusrühmas.

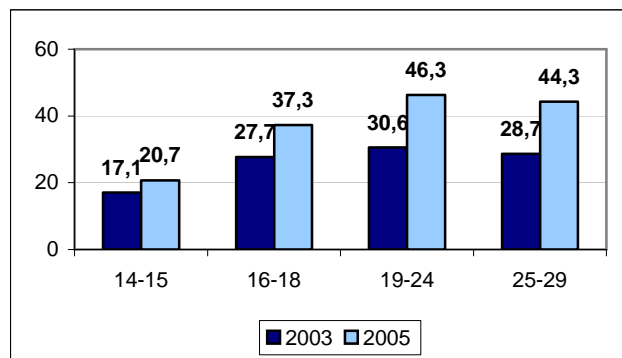
Joonis 20: 16-18-aastaste alkoholi tarvitamise sagedus viimase 4 nädala jooksul sugude lõikes (%)

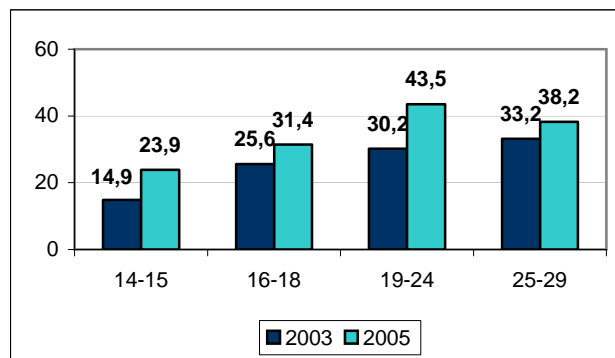
Joonis 21: 25-29-aastaste alkoholi tarvitamise sagedus viimase 4 nädala jooksul sugude lõikes (%)

Rahvusgruppide vahel alkoholi tarbimise sageduses 2005. aasta andmetes erinevusi esile ei tule. Küll aga ilmneb kahe küsitlusaasta võrdluses, et nii eestlaste kui muust rahvusest noorte alkoholi tarbimine on enamuses rühmades sagenenud. Erandina ei ole alkoholi tarvitamise sagedus muutunud 25-29-aastaste mitte-eestlaste seas ning 10-13-aastaste grupis tervikuna.

Eestlaste puhul on suurimad muutused alkoholi tarvitamises toimunud kahes vanemas grupis (19-24 ja 25-29), kus võrreldes 2003. aastaga on vähemalt kord nädalas alkoholi tarvitavate noorte osakaal suurenenud rohkem kui kümnendiku võrra. Mitte-eestlastes seas on antud näitaja osas suurim muutus aset leidnud 19-24-aastaste vanusrühmas (vt joonis 22 ja 23).

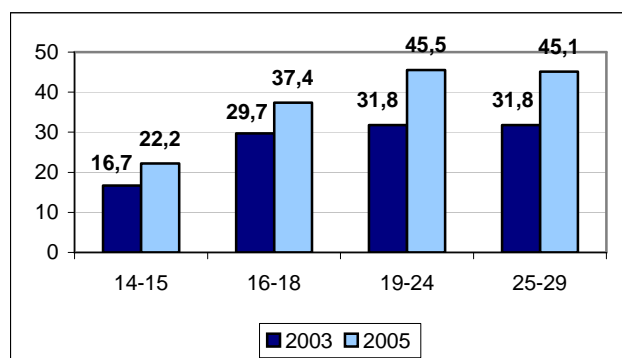
Joonis 22: Eestlaste alkoholi tarvitamine vähemalt üks kord nädalas viimase 4 nädala jooksul, vanusrühmades 2003, 2005 (%)

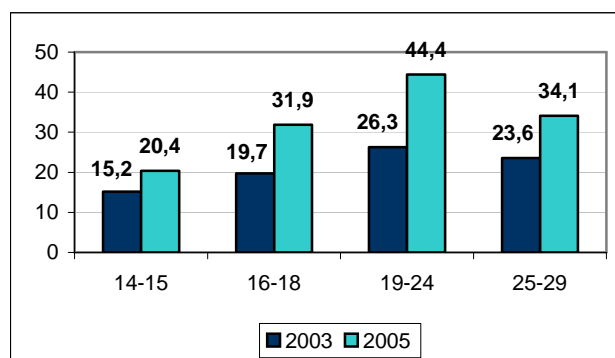
Joonis 23: Mitte-eestlaste alkoholi tarvitamine vähemalt üks kord nädalas viimase 4 nädala jooksul, vanusrühmades 2003, 2005 (%)

Linna- ja maanoorte vahelised erinevused tulevad esile 16-18- ja 25-29-aastaste seas. Mõlemas grupis on linnanoorde alkoholi tarbimine sagedasem võrreldes maal elavate noortega. Seda näitab oluline erinevus üks kord nädalas või sagedamini alkoholi pruukivate noorte hulgas. 16-18-aastaste linnanoorde grupis on antud näitaja maanoortest 5,5% kõrgem ning 25-29-aastaste grupis 11% kõrgem.

2003. ja 2005. aasta võrdluses tulevad suuremad erinevused esile kord nädalas või tihedamini alkoholi tarvitavate noorte hulgas, kus ilmneb nii linna- kui maanoorte alkoholi tarbimise sagenemine (v.a 10-13-aastaste seas, kus pole vähemalt kord nädalas alkoholi tarbinud noori). Erandiks on 14-15-aastased maanoored – nende alkoholi tarvitamise sagedus ei ole muutunud (vt joonis 24 ja 25).

Joonis 24: Linnanoorde alkoholi tarvitamine vähemalt üks kord nädalas viimase 4 nädala jooksul, vanusrühmades 2003, 2005 (%)

Joonis 25: Maanoorte alkoholi tarvitamine vähemalt üks kord nädalas viimase 4 nädala jooksul, vanusrühmades 2003, 2005 (%)

Piirkondlikud erinevused tulevad esile 10-13-, 14-15- ja 19-24-aastaste noorte hulgas:

- 10-13-aastaste ja 19-24-aastaste Ida-Virumaa noorte hulgas on teistest piirkondadest suurem eelneval kuul mitte kordagi alkoholi tarvitanud noorte hulk.
- 14-15-aastaste „muu Eesti“ piirkonna noorte seas on Ida-Virumaaga võrreldes enam neid, kes tarvitavad alkoholi harvem kui kord nädalas. Muu Eesti piirkonnas on vähem kord nädalas või sagedamini alkoholi tarvitavaid noori, kui Harjumaal ja Ida-Virumaal.

Kahe küsitlusaasta võrdluses on alkoholi tarvitamine sagedasemaks muutunud järgmistes piirkondades ja vanusrühmades:

- 14-15- ja 25-29-aastased – muu Eesti piirkonnas;
- 16-18-aastased – Harjumaal ja piirkonnas „muu Eesti“;
- 19-24-aastased – kõigis piirkondades.

10-13-aastaste seas on alkoholi tarbimise sagedus aga oluliselt vähenenud kõikide piirkondade puhul.

Haridustasemeti ei tule 19-29-aastaste seas 2005. aasta andmetes statistiliselt olulisi erinevusi esile, küll aga on võrreldes 2003. aastaga oluliselt suurenenud alkoholi tarvitamise tihedus kõigi kolme haridustaseme puhul. Ilmekalt näitab seda vähemalt kord nädalas alkoholiseid jooke tarvitavate noorte osakaal – võrreldes varasemaga on antud näitaja erinevate haridustasemetega lõikes suurenenud vahemikus 13-17%.

Narkootikumide tarvitamine

Narkootikumidega seoses küsiti noortelt narkootiliste ainete proovimist üldse ja nende tarvitamise sagedust küsitlusele eelnenud nelja nädala jooksul. Lisaks uuriti, kas vastajate tutvusringkonnas on tarvitajaid ning kas neile endile on narkootikume pakutud.

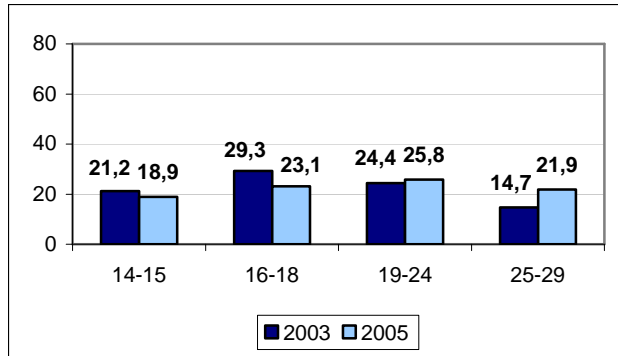
10-13-aastaste laste seas on narkootikume proovinud või korduvalt tarvitanud mõlemal küsitlusaastal üle 2% (2003. aastal n=37 ja 2005. aastal n=41). Enamus nendest on narkootikume proovinud ühel korral – 2003. aastal 25 last ja 2005. aastal 30 last.

Võrreldes 2003. aastaga on 10-13-aastaste laste seas vähenenud nende osakaal, kelle tutvusringkonnas on inimesi, kes tarvitavad narkootikume süstides – 2003. aastal 6%, 2005. aastal 4%. Muul viisil uimastite tarvitajaid on tuttavate seas 7%-l lastest nii 2003. kui 2005. aastal. Mõnevõrra on suurenenud 10-13-aastaste laste hulk, kellele pakuti küsitlusele eelnenud kuu aja jooksul narkootikume – 2003. aastal alla 1%, 2005. aastal pisut üle 2%.

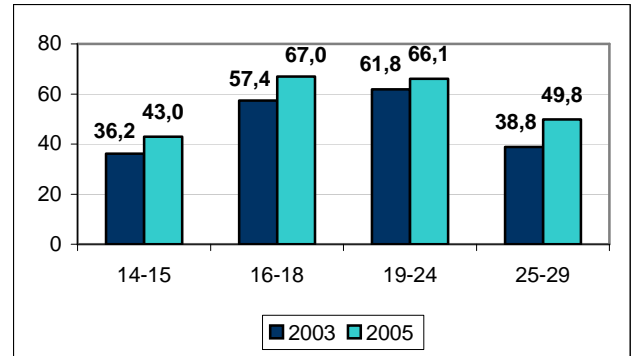
Järgnevalt kajastatakse täpsemalt 14-29-aastaste noorte andmeid.

Sarnaselt 2003. aastaga on tutvusringkonnas uimasteid proovinud või tarvitavaid inimesi kõige enam 16-18- ja 19-24-aastastel noortel. Nendest umbes neljandikul on tuttavate seas inimesi, kes on proovinud või tarvitavad narkootikume süstimise teel ning rohkem kui kuuekümmel protsendil on tuttavaid, kes on seda teinud mõnel muul viisil.

Üldiselt võib öelda, et noorte suhtlusringkonnas liigub narkootikume enam kui kaks aastat tagasi. Kõikides vanusrühmades on suurenenud noorte osakaal, kelle tutvusringkonda kuulub inimesi, kes on proovinud või tarvitavad narkootikume mõnel muul viisil kui süstides. Enam on selliste noorte hulk suurenenud 16-18- ja 25-29-aastaste rühmas – 10% võrra. 16-18-aastaste seas on aga vähenenud nende noorte osakaal, kelle tuttavate seas on narkootikume süstinud inimesi. 25-29-aastaste grupis on seevastu selliste noorte osatähtsus suurenenud (vt joonis 26 ja 27).

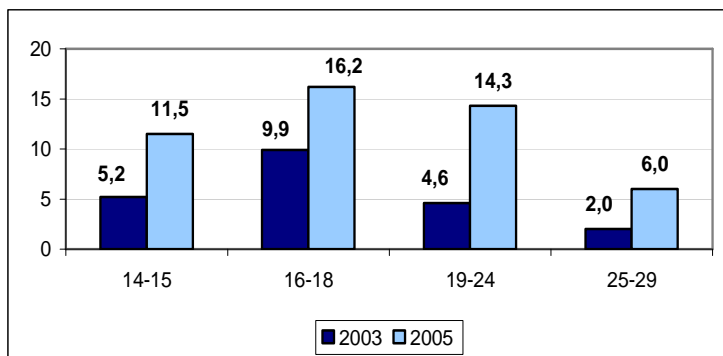
Joonis 26: Noored, kelle tuttavad on proovinud või tarvitavad narkootikumide süstides, vanusrühmades 2003, 2005 (%)

Joonis 27: Noored, kelle tuttavad on proovinud või tarvitavad narkootikumide muul viisil, vanusrühmades 2003, 2005 (%)

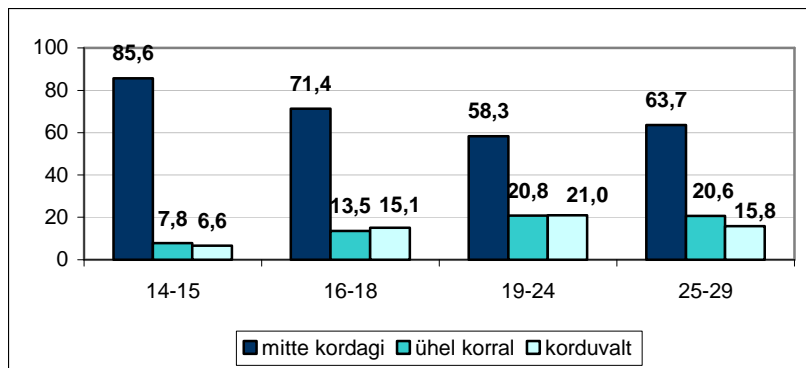
Kõige vanema vanusrühma noortest (25-29) on narkootikumide pakutud kuuete protsendile. Teiste vanusrühmade puhul rohkem kui kümnendikule vastanutest. Kõige kõrgem on antud näitaja 16-18-aastaste seas. 4%-le 14-15-, 16-18- ja 19-24-aastastest on narkootikumide eelnenud kuu aja jooksul pakutud kord nädalas või sagedamini, 25-29-aastaste puhul 2%-le.

Ka antud näitaja puhul paistab silma, et noorte kokkupuute võimalused narkootikumidega on võrreldes 2003. aastaga suurenenud. Kõikides vanusrühmades on oluliselt tõusnud noorte osahulk, kellele on küsitlusele eelnenud kuu jooksul pakutud narkootikumide. Kõige enam on nende osahulk suurenenud 19-24-aastaste seas – 10% võrra (vt joonis 28).

Joonis 28: Noored, kellele on viimase 4 nädala jooksul pakutud narkootikumide, vanusrühmades 2003, 2005 (%)

Küllalt suur osa noortest on ise ühel korral või korduvalt narkootikumide tarvinud. Suhteliselt võrdses osakaalus on vanusrühmades neid noori, kes ütlevad, et on narkootilisi aineid proovinud korra, ning kes mainivad korduvat tarvitamist. Kahes vanemas vanusrühmas on selliseid noori oluliselt rohkem võrreldes kahe noorema grupiga. 19-24- ja 25-29-aastaste seas on vähemalt ühel korral narkootikumide proovinud noori kokku neljakümne protsendi ringis. Noorimatest (14-15-aastased) on narkootikumide tarvinud 14% ning 16-18-aastastest 29% (vt joonis 29).

Joonis 29: Narkootikumide tarvitamine kogu elu jooksul vanusrühmades (%)

Võrreldes 2003. aastaga on narkootikumide tarvitamise tase muutunud kahes vanemas vanusrühmas. 19-24-aastaste puhul on 6% võrra vähenenud nende osakaal, kes ei ole kordagi narkootikume proovinud. 25-29-aastaste seas on käesoleval aastal narkootikume mitte proovinuid 13% vähem ning suurenenud on vähemalt ühel korral kui ka korduvalt narkootilisi aineid tarvitavate osahulk (vastavalt 8% ja 5% võrra).

Korrelatsioonanalüüsis ilmneb keskmise tugevusega (kõikides vanusrühmades $\rho=0,4$) statistiliselt oluline positiivne seos narkootikumide tarvitamise ja tutvusringkonnas nende tarvitajate olemasolu vahel. Samuti narkootikumide tarvitamise ja küsitlusele eelnenud kuu jooksul narkootikumide pakkumise sageduse vahel. See tähendab, et noored, kellel on tuttavate seas narkootikume proovinud või tarvitavaid inimesi, pruugivad ka ise enam narkootikume. Ning noored, kellele küsitlusele eelnenud kuu jooksul pakuti sagedamini narkootikume, tarvitavad neid ka enam.

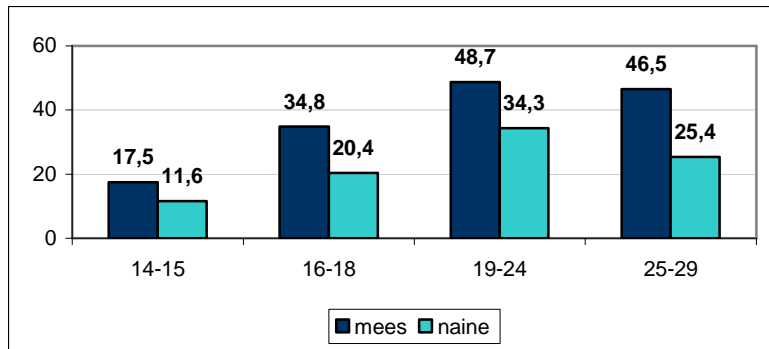
14-18-aastastelt kooliõpilastelt küsiti vanust esmakordsel narkootikumide tarvitamisel nii süstides kui muul viisil. 19-29-aastastelt küsiti vanust ilma tarbimisviisi eristamata. Et narkootikume on süstinud väga väike osa 14-18-aastastest vastanutest ($n=22$), siis ei ole andmeid selle kohta esitatud.

Võrreldes 2003. aastaga on 14-15- ja 16-18-aastaste vanus esimesel narkootikumide tarvitamisel tõusnud, vanemates vanusrühmades aga vähenenud (vt tabel 13).

Tabel 13: Keskmise vanus uimastite esmakordsel tarvitamisel vanusrühmades, 2003-2005

Vanusrühma	narkootikumide tarvitamine (va süstimine)		narkootikumide tarvitamine	
	2003	2005	2003	2005
14-15	13,1	13,5	-	-
16-18	14,9	15,2	-	-
19-24	-	-	17,8	17,1
25-29	-	-	21,1	19,4

Võrdluses **noormeestega** on **neidude** seas vähem narkootikume proovinuid ja tarvitavuid. Sarnane trend esines ka 2003. aastal. Suurimad erinevused tulevad esile 25-29-aastaste vanusrühmas, kus noormeeste seas on narkootikumidega kokku puutunud neidudest enam 21% ulatuses, 16-18- ja 19-24-aastaste hulgas 14% ning 14-15-aastaste grupis 6% jagu (vt joonis 30).

Joonis 30: Narkootikumide üks kord või enam tarvitanud noored vanusrühmades sugude lõikes (%)

Võrreldes andmeid 2003. aastaga on narkootikumide tarvitajate hulk 16-18-aastaste naiste seas vähenenud 8% võrra ning 19-24-aastaste naiste seas 7% võrra. 25-29-aastaste puhul on narkootikumidega kokku puutunud noorte osakaal aga suurenenud nii naiste kui meeste hulgas kümnendiku võrra.

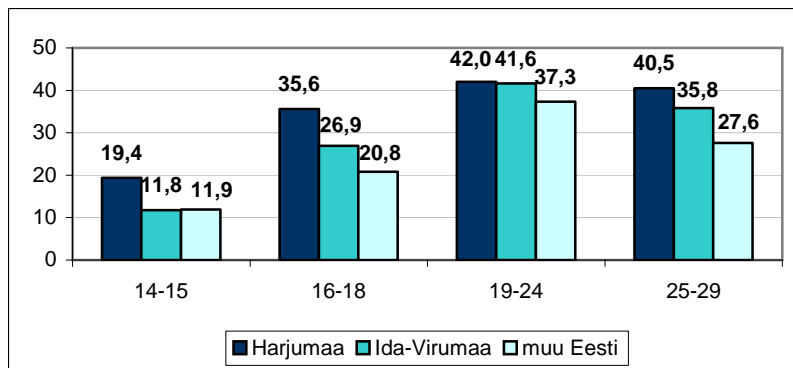
Kui 2003. aastal ei ilmnenu **eestlaste ja muust rahvusest** noorte vahel erinevus vaid noorimas vanusrühmas, siis 2005. aastal tuleb erinevus esile üksnes 25-29-aastaste grupis. Võrreldes eestlastega on selles vanuses mitte-eestlaste seas oluliselt enam noori, kes on vähemalt üks kord elu jooksul tarvitnud narkootikumide – osakaalud vastavalt 31% ja 40%.

2003. ja 2005. aasta võrdluses selguvad muutused kahes vanusrühmas. 16-18-aastaste mitte-eestlaste narkootikumide tarvitamise tase on langenud. 2003. aastal oli vähemalt korra mõnda narkootikumi pruukinud 38% muust rahvusest noortest, 2005. aastal 29%. 25-29-aastaste seas on nii eestlaste kui mitte-eestlaste puhul antud näitaja tõusnud kümnendiku võrra – eestlaste grupis 21%-lt 31%-le ning mitte-eestlaste seas 31%-lt 40%-le.

2003. aastal tuli statistiliselt oluline erinevus **linna- ja maanoori** võrreldes esile kõikides vanusrühmades, 2005. aastal aga üksnes 16-18- ja 25-29-aastaste osas, kus linnas on oluliselt enam narkootikumidega kokku puutunud noori. Erinevus linna- ja maanoorte vahel ületab kümme protsenti. 16-18-aastaste grupis on osakaalud vastavalt 32% (linnanoored) ja 18% (maanoored) ning 25-29-aastaste hulgas 38% ja 22%.

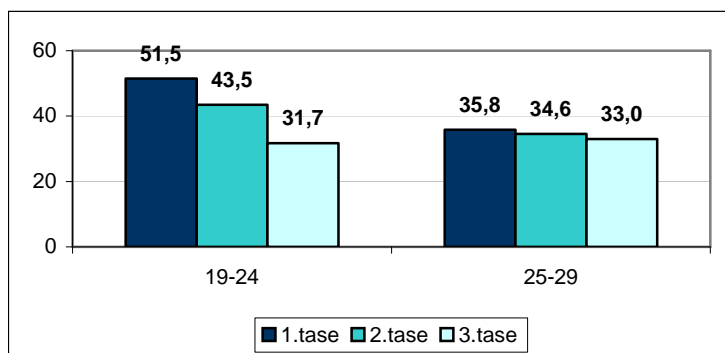
Piirkondlikult tulevad erinevused esile enamuses vanusrühmades – va 19-24-aastased. Üldiselt on Harjumaa noorte hulgas enam noori, kes on vähemalt üks kord elu jooksul narkootikumide tarvitnud. 14-15-aastaste puhul erinevad Harjumaa noored oluliselt kahest ülejäänud regioonist, 16-18- ja 25-29-aastaste grupis piirkonnast “muu Eesti” (vt joonis 31).

Kahe küsitlusaasta võrdluses tulevad erinevused esile 25-29-aastaste Harjumaa ja muu Eesti noorte hulgas. Mõlemas piirkonnas on narkootikumide tarvitajate tase tõusnud ligi kümnendiku võrra.

Joonis 31: Narkootikumide üks kord või enam tarvinud noored vanusrühmades piirkondade lõikes (%)

Kui 25-29-aastaste seas on erineva **haridusega** noorte narkootikumide tarvitamise tase ühtlane, siis 19-24-aastaste puhul tuleb selgelt esile trend, mille kohaselt hariduse kasvades väheneb narkootikumide tarvitamise tase. Kui madalaima haridusega noortest on vähemalt ühel korral uimasteid proovinud pooled, siis kõrgeima haridustasemega noortest umbes kolmandik (vt joonis 32).

Joonis 32: Narkootikumide üks kord või enam tarvinud 19-29-aastased noored haridustasemete lõikes (%)

Võrreldes andmeid 2003. aastaga selgub, et 19-24-aastaste grupis on keskmise haridustasemega noorte narkootikumide tarvitamise näitaja suurenenud 6% võrra. 25-29-aastaste hulgas tulevad muutused esile kõigi kolme haridustaseme puhul. Kõige enam on narkootikumide vähemalt korra tarvinute osakaal suurenenud madalaima haridusega noorte seas – 15% võrra. Kahe kõrgema haridusega noorte grupis on antud näitaja suurenenud 10% võrra.

Korrelatsioonanalüüsi käigus kontrolliti narkootikumide tarvitamise seoseid suitsetamise, alkoholi tarvitamise, purju joomise, pubide-baaride külastamise, tantsuürituste külastamise, tervisesportimise sageduse ja pere majandusliku olukorra vahel. Kõige tugevamad seosed (kõikides vanusrühmades $p=0,4$) tulevad esile narkootikumide tarvitamise ja suitsetamise vahel. Sagedamalt suitsetajate seas on ka enam narkootikumidega kokku puutunud noori. Nõrgemad statistiliselt olulised positiivsed seosed tulevad esile narkootikumide pruukimise ning alkoholi tarvitamise, purju joomise ja pubide-baaride külastamise vahel. Mida sagedamini noored alkoholi tarvitavad, ennast purju joovad ning pubisid-baare külastavad, seda enam tarvitavad nad ka narkootikumide. Olulisi seoseid ei tule esile sportimise, tantsuürituste külastamise ja perekonna majandusliku olukorraga.

3.5. Kokkuvõte peatükist

Raporti kolmas peatükk käsitles noorte eluviisiga seotud aspekte nagu suhted perekonnas, vaba aja veetmise viisid ja sõltuvusainete tarvitamine. Kokkuvõtvalt võib sellest esile tuua järgmist:

- Ligi kolmveerand 10-13-aastastest ja umbes 2/3 vanematest kooliõpilastest elavad koos mõlema vanemaga.
- Võrreldes 19-24-aastastega elavad 25-29-aastased sagedamini koos püsipartneriga ning omavad harvem juhupartnereid. Juhupartnereid on viimase 4 nädala jooksul olnud alla viiendikul täiskasvanud noortest – kõige vähem 25-29-aastastel naistel (3%-l) ning kõige enam 19-24-aastastel meestel (18%-l).

Suitsetamine

- Vanuse kasvades suureneb kiiresti nende kooliõpilaste osakaal, kes on vähemalt korra elus sigaretti suitsetanud – 10-13-aastastest 1/3, 14-15-aastastest 2/3 ning 16-18-aastastest kolmveerand.
- Vanusega väheneb nende osakaal, kes eelnenud kuu aja jooksul ei suitsetanud kordagi ning suureneb igapäevasuitsetajate protsent. 10-13-aastastest ei suitsetanud kordagi 93%, 14-15-aastastest 69%, 16-18-aastastest 61% ning täiskasvanud noortest 53%. Igapäevaselt suitsetajate osakaalud olid vastavalt 1%, 14%, 20% ja 34%.

Alkoholi tarvitamine

- 58% 10-13-aastastest koolilastest on oma elu jooksul vähemalt ühel korral alkoholi proovinud ning purju on ennast joonud enam kui kümnendik (14%). Vanemate kooliõpilaste hulgas on alkoholi vähemalt ühel korral proovinud juba väga valdav enamus. Vanusega kasvab kiiresti ka vähemalt üks kord elus purjus olnud noorte hulk – 14-15-aastaste seas 57% ning 16-18-aastaste grupis 78%.
- Viimase nelja nädala jooksul on alkoholi tarvitanud 14% 10-13-aastasi lapsi, pooled 14-15-aastastest noortest ning kolmveerand 16-18-aasta vanustest kooliõpilastest. Täiskasvanud noorte hulgas (19-29-aastased) on viimase kuu jooksul alkoholi tarvitanud üle kaheksakümne protsendi vastajatest.
- Küsitlusele eelnenud kuu aja jooksul on ennast purju joonud 10-13-aastastest 5%, 14-15-aastastest kolmandik ning ülejäänud vanusrühmades rohkem kui pooled.
- Võrreldes 2003. aasta andmetega on kooliõpilaste alkoholi proovimisega alustamise keskmine iga muutunud mõnevõrra nooremaks. Alkoholi tarbimine on muutunud noorte seas sagedasemaks ja intensiivsemaks. Erandiks on 10-13-aastased, kelle alkoholi tarvitamise sagedus on mõnevõrra vähenenud.

Narkootikumide tarvitamine

- 10-13-aastastest lastest on narkootikume vähemalt korra elus proovinud 2% küsitlusele vastanutest. 2% ulatuses on ka neid, kellele on küsitlusele eelnenud kuu aja jooksul narkootikume pakutud. Selliste 10-13-aastaste laste osakaal, kelle tutvusringkonnas on narkootikume tarvitavaid inimesi, jääb alla kümnendiku.
- 19-26%-il ülejäänud vanusrühmade noortest (14-18 ja 19-29) on tuttavaid, kes on proovinud või tarvitavad narkootikume süstides; 43-67% on tuttavaid, kes on narkootikume proovinud või tarvitavad muul viisil.
- Kõige vanema vanusrühma noortest (25-29) on narkootikume pakutud 6%-le. Teiste vanusrühmade puhul ületab antud näitaja kümnendiku ning kõige kõrgem on see 16-18-aastaste seas – 16%.
- 14-15-aastaste puhul on vähemalt korra elus narkootikume tarvitanud 14%, 16-18-aastaste hulgas 29%, 19-24-aastastest 42% ja 25-29-aastastest 36%. Korduvalt on seda teinud 7% 14-15-aastastest ning 15-21% ülejäänud vanusrühmade noortest.
- Noorte suhtlusringkonnas liigub narkootikume enam kui kaks aastat tagasi. Kõikides vanusrühmades on suurenenud vastajate osakaal, kelle tutvusringkonda kuulub muul viisil kui

süstides narkootikume proovinud või tarvitavad inimesi. Kõikides vanusrühmades on tõusnud noorte osahulk, kellele on küsitlusele eelnenud kuu jooksul narkootikume pakutud. Võrreldes 2003. aastaga on narkootikumide proovimine või korduv tarvitamine mõnevõrra suurenenud täiskasvanud noorte hulgas (19-29-aastased).

4. HIV-I ja AIDS-IGA SEOTUD TEADMISED

Käesolev peatükk käsitleb noorte teadmisi HIV-i ja AIDS-iga seotud teemadel: nakkuse levikuteed, HIV-i edasikandumine emalt lapsele, sugulisel teel levivate infektsioonide vältimise meetodid ja HIV-testi tegemise võimalused. Lisaks antakse ülevaade sellest, millistel teemadel on noortele koolis räägitud, mille kohta vajatakse rohkem informatsiooni ning millistest allikatest eelistatakse saada infot HIV/AIDS-i teemadel.

4.1. Teadmised HIV-nakkuse levikuteedest

Noorte HIV-nakkuse levikuga seotud teadmisi hinnati 5 küsimuse põhjal, mis on toodud tabelis 14. Võrreldes 2003. aasta uurimusega, oli 2005. aasta ankeedis mõnevõrra muudetud kahte teadmiste küsimust:

- Küsimuse „Kas inimene saab ennast kaitsta HIV-i nakatumise eest kasutades kondoomi alati iga seksuaalvahekorra ajal?“ asemel kasutati küsimust „Kas HIV-i nakatumise riski on võimalik vähendada kasutades iga seksuaalvahekorra ajal kondoomi?“
- Küsimuse „Kas inimene saab ennast kaitsta HIV-i nakatumise eest olles vahekorras ühe kindla nakatumata partneriga?“ asemel kasutati küsimust „Kas HIV-i nakatumise riski on võimalik vähendada olles seksuaalvahekorras vaid ühe nakatumata ja sulle truu partneriga?“

Sarnaselt 2003. aastaga on väga suur nende noorte hulk, kes teavad, et eelnevalt kasutatud süstlaga süstides on oht nakatuda HIV-i. Kahes vanemas vanusrühmas on antud küsimusele õigesti vastanud üle üheksakümne protsendi. 10-13-aastaste seas on 2003. aastaga võrreldes antud küsimuse osas toimunud oluline teadmiste tõus – 7% võrra (vt tabel 14).

Analoogselt 2003. aastaga on kõige väiksem nende hulk, kes teavad, et sääsed HIV-nakkust ei levita. Kahte aastat omavahel võrreldes on antud küsimusele õigesti vastanute hulk suurenenud 10-13- ja 14-18-aastaste hulgas – vastavalt 4% ja 16% võrra.

Kahte esimest küsimust ei ole võimalik 2003. ja 2005. aasta lõikes võrrelda, kuna nende esitust on muudetud. Ilmselt aga näitab palju suurem õigesti vastajate hulk küsimuse uue esituse paremat mõistetavust noorte poolt. Küsimusele „Kas inimene, kes näeb terve välja, võib olla nakatunud HIV-i?“ õigesti vastanute osakaal on küsitlusaastate võrdluses jäänud samaks (vt tabel 14).

Tabel 14: HIV-nakkuse levikuteede küsimustele õigesti vastanud vanusrühmades (%)

Küsimus	10-13		14-18		19-29	
	2003	2005	2003	2005	2003	2005
1) 2003: Kas inimene saab ennast kaitsta HIV-i nakatumise eest kasutades kondoomi alati iga seksuaalvahekorra ajal? (jaatav vastus)	52,2		71,7		75,2	
1) 2005: Kas HIV-i nakatumise riski on võimalik vähendada kasutades iga seksuaalvahekorra ajal kondoomi? (jaatav vastus)		64,4		92,1		95,4
2) 2003: Kas inimene saab ennast kaitsta HIV-i nakatumise eest olles vahekorras ühe kindla nakatumata partneriga? (jaatav vastus)	34,1		58,9		75,5	
2) 2005: Kas HIV-i nakatumise riski on võimalik vähendada olles seksuaalvahekorras vaid ühe nakatumata ja sulle truu partneriga? (jaatav vastus)		41,2		81,8		92,4
3) Kas inimene võib nakatuda HIV-i süstides süstlaga, mida keegi enne teda on kasutanud? (jaatav vastus)	80,5	87,9	94,7	95,6	97,8	98,6
4) Kas inimene võib nakatuda HIV-i sääsehammustuse kaudu? (eitav vastus)	27,9	31,8	29,5	45,6	37,0	40,4
5) Kas inimene, kes näeb terve välja, võib olla nakatunud HIV-i? (jaatav vastus)	50,2	55,6	80,8	82,2	88,5	88,1
Õige vastus kõigile 5-le küsimusele	5,0	7,1	12,8	32,4	23,1	34,1

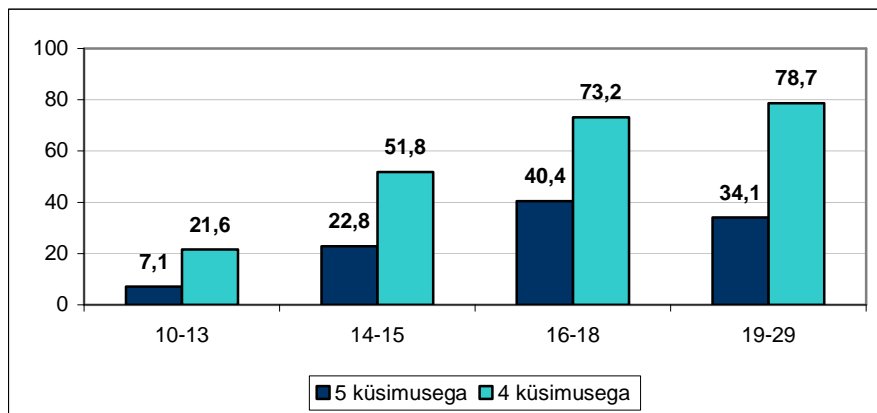
Noorte HIV-i levikuteede alaste teadmiste taseme hindamiseks kasutatakse järgnevalt rahvusvahelist teadmiste indikaatorit, mis arvutatakse viie küsimuse põhjal kokku.³ Indikaatori kaudu vaadatakse nende noorte hulka, kes on suutnud korraga õigesti vastata kõigile viiele teadmiste küsimusele. Indikaatori arvutamiseks jagatakse kõigile küsimustele õigesti vastanute arv kõikide ankeedile vastanute arvuga.

Tabeli 14 viimasel real on näha indikaatori seis kolmes vanusrühmas. Näitaja on kõige madalam 10-13-aastaste hulgas – kõigile küsimustele õigesti vastanute hulk jääb alla kümnendiku. Kahes vanemas vanusrühmas on HIV-nakkuse levikuteedest korrektsed teadmised kolmandikul vastanutest. Võrreldes 2003. aastaga on teadmised HIV-i levikuteedest paranenud kahes vanemas vanusrühmas. Eelmise küsitlemisega võrdluses tuleb aga arvestada, et kahe küsimuse esitust on muudetud.

Suurima riskirühma ehk 15–24-aastaste noorte hulgas omab HIV-nakkuse levikuteedest korrektseid teadmisi 36% (2003. aastal 18% vastanutest).

Arvutatud teadmiste indikaatorile avaldab kõige suuremat mõju sääsehammustuse küsimus, mille osas on ka kõige vähem õigesti vastanuid. Kui antud küsimus indikaatorist välja jätta tõuseb noorte teadmiste tase 2-3 korda. Joonisel 33 on välja toodud näitaja neljas vanusrühmas, sest 14-18-aastaste puhul esineb erinevusi ka antud vanusrühma kaheks jagades.

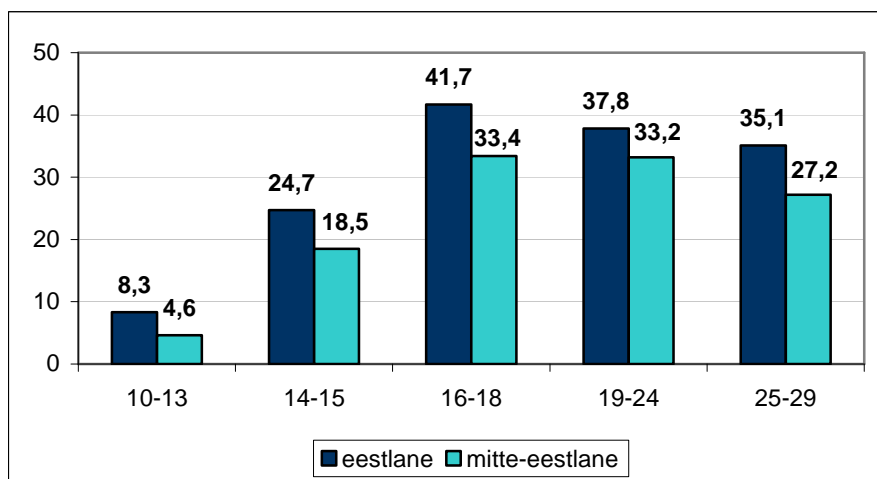
³ Vt UNAIDS (2002): *Monitoring the Declaration of Commitment on HIV/AIDS. Guidelines on Construction of Core Indicators*. Geneva: UNAIDS

Joonis 33: Korrektsed teadmised HIV-nakkuse levikuteedest 5 küsimuse ja 4 küsimuse (va sääsehammustuse küsimus) põhjal vanusrühmade lõikes (%)

Sugude vaheline erinevus ilmneb 14-18-aastaste seas, kus neidudel on noormeestest paremad teadmised HIV-nakkuse levikuteedest. Kui noormeeste seas on teadmisteindikaatori väärtuseks 28%, siis neidudel 36% ehk kaheksa protsenti enam. 14-18-aastaste vanusrühma sees on erinevused noormeeste ja neidude vahel märgata nii 14-15- kui 16-18-aastaste puhul. 2003. aastal ei ilmenud sugudevaheline erinevus kahes nooremas vanusrühmas, küll aga 19-29-aastaste seas.

Suuremad erinevused tulevad esile analüüsid andmeid **rahvuste** järgi. Kõigis kolmes suures vanusrühmas on eestlastel kõrgem teadmiste tase võrreldes muust rahvusest vastajatega. 19-29-aastaste rühma täpsemalt uurides selgub, et 19-24-aastaste puhul rahvused omavahel teadmiste poolest ei erine. Teistes vanusrühmades on eestlaste teadmiste tase kõrgem 4-8% ulatuses (vt joonis 34). 2003. aasta andmetel ilmnis just 19-24-aastaste vanusrühmas suurim erinevus, kus eestlastest üle kümnendiku enam teadis õigeid vastuseid kõigile HIV-i levikuteedega seotud teadmiste küsimustele.

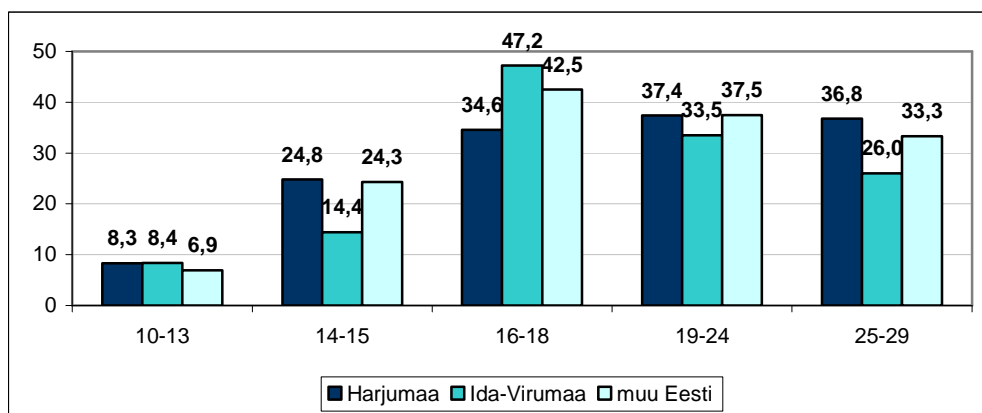
Joonis 34: Korrektsed teadmised HIV-nakkuse levikuteedest rahvuste lõikes vanusrühmades (%)

Kui 2003. aastal ilmnis **maa- ja linnanoorte** erinevus HIV-i levikuteedega seotud teadmistes noorimas vanusrühmas, siis käesoleval aastal selgub erinevus vanemate, so 19-29-aastaste noorte hulgas. 19-29-aastastel linnanoortel on maanoortega võrreldes mõnevõrra paremad teadmised –

indikaatori väärtused vastavalt 35% ja 31%. Antud vanusrühma kaheks (19-24- ja 25-29-aastased) jagades väiksemates alarühmades linna- ja maanoorte erinevusi enam ei esine.

Piirkondlikud erinevused ilmnevad 14-18-aastaste ja 19-29-aastaste noorte hulgas, kus Ida-Virumaal on teiste piirkondadega võrreldes madalam teadmiste tase. 14-18-aastastest Ida-Virumaal elavatest noortest omab korrektseid teadmisi 27%. See näitaja erineb oluliselt piirkonnast „muu Eesti“, kus teadmiste indikaatori väärtus on 35% ehk kaheksa protsendi võrra kõrgem (Harjumaal 30%). 19-29-aastaste puhul on Ida-Virumaa noorte teadmised madalamad mõlema piirkonnaga võrreldes. Ida-Virumaal on indikaatori väärtuseks 30%, Harjumaal 37% ja mujal Eestis 35%. 2003. aastal ilmnis piirkondade vaheline erinevus vaid 19-29-aastaste seas.

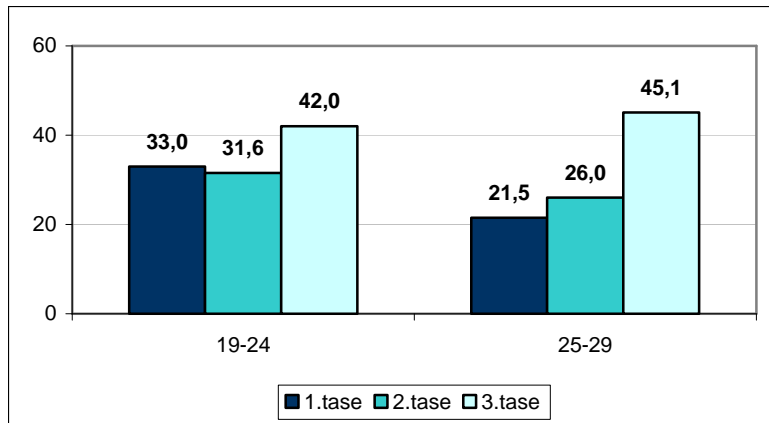
14-18-aastaseid kahes vanusgrupis analüüsid on Ida-Virumaa noorte väiksem teadmiste tase näha vaid 14-15-aastaste seas. 16-18-aastaste puhul on HIV-nakkuse levikuteedest madalamad teadmised hoopis Harjumaal noortel. 19-29-aastaste vanusrühma sees on statistiline oluline erinevus piirkondade vahel vaid vanimas vanusrühmas ehk 25-29-aastaste hulgas (vt joonis 35).

Joonis 35: Korrektset teadmised HIV-nakkuse levikuteedest piirkondade lõikes vanusrühmades (%)

19-29-aastaste **haridustasemete** lõikes selgub, et kahe madalama haridustasemega noortest erinevad 3. taseme (kõrgharidus omandamisel või lõpetatud) vastajad – nende seas on üle kümnendiku enam korrektsete teadmistega noori. Näitaja seis on madalaimast haridustasemest alustades 28%, 29% ja 43%. 2003. aastal erinesid omavahel oluliselt kõik haridustasemed ehk mida madalama haridusega noored, seda väiksem hulk HIV-i levikuteedest korrektsete teadmiste omajaid nende hulgas.

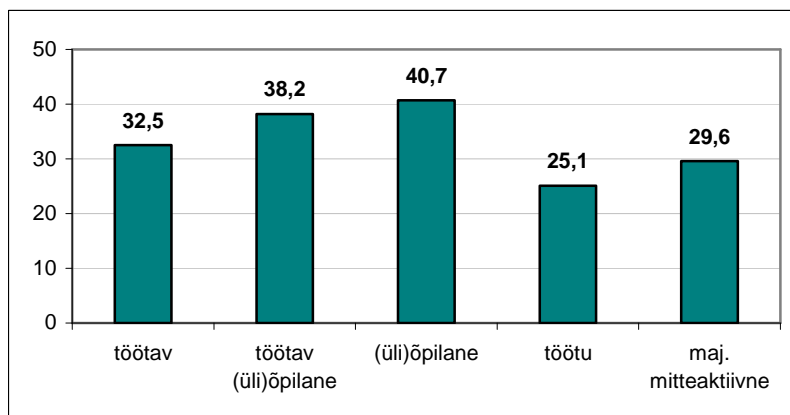
19-29-aastaste vanusrühma kaheks jaotades on näha, et 25-29-aastaste kahe madalama haridustasemega noorte teadmised HIV-nakkuse levikuteedest on madalamad võrreldes 19-24-aastaste vanusrühmaga (vt joonis 36).

Joonis 36: 19-29-aastaste korrektsed teadmised HIV-nakkuse levikuteedest haridustasemete lõikes (%)

Sarnaselt 2003. aasta andmetega ei mõjuta haridustase Ida-Virumaa noorte teadmisi. Kui kahes ülejäänud piirkonnas tulevad esile kõrgeima haridustasemega noorte paremad teadmised, siis Ida-Virumaa puhul on korrektsed teadmised HIV-i levikuteedest ühtlasel tasemel. Eriti suur on erinevus piirkonnas „muu Eesti“, kus vahe kõrgeima haridustasemega grupi ja kahe madalama taseme vahel on 20% ja enam (Harjumaal vahemikus 4-7%).

Staatuse alusel andmeid analüüsid ilmnevad kõige paremad teadmised HIV-nakkuse levikuteedest õppimisega hõivatud 19-29-aastastel noortel. Oluliselt erinevad nad nii töötavatest, töötutest kui majanduslikult mitteaktiivsetest inimestest (vt joonis 37).

Joonis 37: 19-29-aastaste korrektsed teadmised HIV-nakkuse levikuteedest staatuste lõikes (%)

4.2. Teadmised emalt lapsele HIV-i edasikandumise riski vähendamise võimalustest

Kui ennetavaid meetmeid kasutusele ei võeta, võib HIV-nakkus emalt lapsele kanduda kuni 40% juhtudel.⁴ Vastavate meetmete õigeaegse kasutuselevõttuga on võimalik nakkuse ülekandumise riski vastsündinule vähendada mõne protsendini. Vastavateks meetmeteks on profülaktilise ravi rakendamine nii HIV-positiivsele rasedale kui vastsündinule, sünnitamine keiserlõikega ning lapse rinnapiimaga toitmisest loobumine. HIV ei ole päritav.

⁴ Vt WHO (2000): *Fact Sheets on HIV/AIDS for Nurses and Midwives*.

Saamaks teada, millisel määral on eeltooduga kursis Eesti noored, esitati vastavad küsimused 14-29-aastastele.

Nii nagu 2003. aastal, ollakse ka praegu kõige vähem kursis sellega, et keiserlõikega sünnitamine on üks vajalikest ennetusmeetoditest. Kahe aasta võrdluses ei ole selle küsimuse osas olulisi muutuseid toimunud. Teise kahe väite osas on õigesti vastanud noori umbes kolmandiku jagu. 2003. ja 2005. aasta võrdluses on statistiliselt olulised muutused toimunud 14-18-aastaste seas – õigeaegset ravi puudutava väite osas on antud vanusrühma teadmised vähenenud 5,5% võrra ning rinnapiimaga mittetoitmise väite osas tõusnud 4% võrra.

Korrektsed teadmisi antud teemal väljendab indikaator, mis võtab kokku nende noorte hulga, kes peavad vajalikuks kõigi kolme nakkuse vertikaalse ülekande ennetamise viisi kasutamist. Kõigile kolmele väitele suudab korruga õigesti vastata alla kümnendiku noortest. Võrreldes 2003. aasta uurimuse andmetega on 14-18-aastaste seas teadmiste koondtase 2005. aastal veelgi madalam, 19-29-aastaste seas samal tasemel (vt tabel 15).

Eraldi jälgitavas vanusrühmas – 15-24-aastaste seas – omab antud teemal korrektseid teadmisi 6% vastajatest.

Tabel 15: Korrektseid teadmised HIV-nakkuse emalt lapsele edasikandumise riski vähendamisest vanusrühmades aastate lõikes (%)

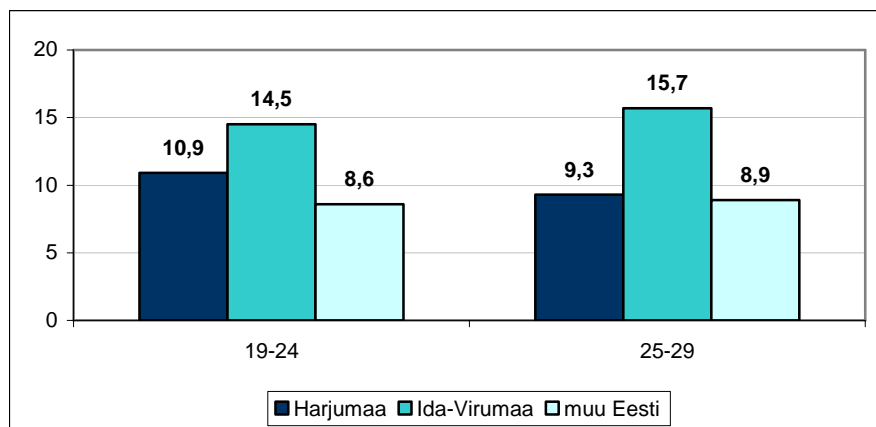
Väide	14-18		19-29	
	2003	2005	2003	2005
õigeaegne ravimite võtmine (jaatav vastus)	35,6	30,1	31,3	34,3
keiserlõikega sünnitamine (jaatav vastus)	15,5	15,9	24,6	24,5
rinnapiimaga mittetoimine (jaatav vastus)	36,1	40,2	32,5	34,7
Õige vastus kõigile 3-le väitele	6,0	3,9	9,0	9,4

14-18-aastaste vanusrühma sees on märgata muutusi 16-18-aastaste hulgas:

- **Sugude lõikes** on 16-18-aastastel neidudel noormeestega võrreldes mõnevõrra paremad teadmised. Kui neidudest teavad 5% õigeid vastuseid kõikidele nakkuse emalt-lapsele edasikandumise vältimise väidetele, siis noormeestest 2%.
- 2003 ja 2005. aasta võrdluses on 16-18-aastaste noormeeste seas märgata teadmiste taseme vähenemist – kui 2003. aastal teadis õigeid vastuseid kõikidele indikaatorküsimustele 6% noormeestest, siis 2005. aastal oli see näitaja vähenenud nelja protsendi võrra. See tuleneb linnas elavate noormeeste teadmiste taseme langusest.
- **Rahvusgrupiti** kahe aasta andmeid võrreldes selgub teadmiste taseme langus 16-18-aastaste eestlaste seas. Kui 2003. aastal omas emalt lapsele HIV-i edasikandumise vältimisest korrektseid teadmisi 7%, siis 2005. aastal 3,5% vastanutest.
- **Asustuse tüübi** järgi on langenud 16-18-aastaste linnanoorte teadmised antud valdkonnas – 2003. aastal oli õigesti vastanud 7% ja 2005. aastal 3%.
- **Piirkonniti** on teadmised langenud Harjumaal ja piirkonnas „muu Eesti“. Kaks aastat tagasi omas emalt lapsele HIV-i edasikandumise ennetavatest meetoditest korrektseid teadmisi 6% mõlemas piirkonnas elavatest 16-18-aastastest noortest. 2005. aastal on antud näitaja 4%.

19-29-aastaste vanusrühmas on märgata enam erinevusi. Seda puudutavalt sugu, rahvast, haridust, piirkonda ja asustuse tüüpi.

- **Naiste** teadmised emalt-lapsele HIV-i edasikandumise vältimise võimalustest on oluliselt paremad võrreldes **meestega** – kõigile väidetele õigesti vastanute osakaalud vastavalt 13% ja 8%.
- Võrreldes kahe aasta taguste andmetega on teadmiste tase antud valdkonnas tõusnud 19-24-aastaste naiste seas – 2003. aastal vastas kõigile väidetele õigesti 10% vastajatest, 2005. aastal 13%.
- **Rahvuste** puhul kerkib oluline erinevus esile vaid 25-29-aastaste seas, kus muust rahvusest noorte teadmised on eestlastega võrreldes kõrgemad – osakaalud vastavalt 14% ja 10%.
- Võrreldes 2003. aastaga on mitte-eestlaste teadmiste tase tõusnud ligi üheksa protsendi võrra – 2003. aastal õigesti vastanuid 4,5% ja 2005. aastal 13%.
- **Haridustasemete** järgi on kõrgemalt haritud 19-29-aastaste noorte seas enam neid, kes teavad HIV-nakkuse vertikaalse leviku riski vähendamise meetoditest. Kui kahes madalama haridusega grupis omab korrektseid teadmisi 10% vastajatest, siis 3. haridustasemega (kõrgharidus omandamisel või lõpetatud) vastajate seas on vastav osakaal 13%.
- Võrreldes kahe aasta eest läbi viidud küsitluse andmetega on haridustasemete lõikes antud näitaja püsinud üldiselt samal tasemel. Erandiks on 19-24-aastased 3. haridustasemega vastajad, kelle hulgas on näitaja tase tõusnud nelja protsendi võrra (2003. aastal 9%, 2005. aastal 13%).
- **Asustuse tüübi** järgi andmeid analüüsid ilmneb linna- ja maanoorte erinevus 19-24-aastaste seas, kus linnanoorte hulgas on maanoortega võrreldes enam korrektsete teadmiste omajaid – vastavalt 12% ja 7%. Võrreldes 2003. aastaga on näitaja jäänud samale tasemele.
- **Piirkondlikud** erinevused ilmnevad mõlemas täiskasvanud noorte vanusrühmas (19-24- ja 25-29-aastased). Ida-Virumaa noorte teadmised on kõrgemad võrreldes teiste piirkondadega. 19-24-aastaste seas erineb Ida-Virumaa oluliselt piirkonnast „muu Eesti“ ning 25-29-aastaste seas mõlemast ülejäänud regioonist (vt joonis 38).
- 2003. aastal esinesid antud küsimuses madalaimad teadmised just Ida-Virumaal (4% õigesti vastanuid). Võrreldes toonaste andmetega on selles piirkonnas toimunud oluline teadmiste taseme tõus – 11% võrra. Harjumaal ja mujal Eestis on näitaja jäänud samale tasemel.

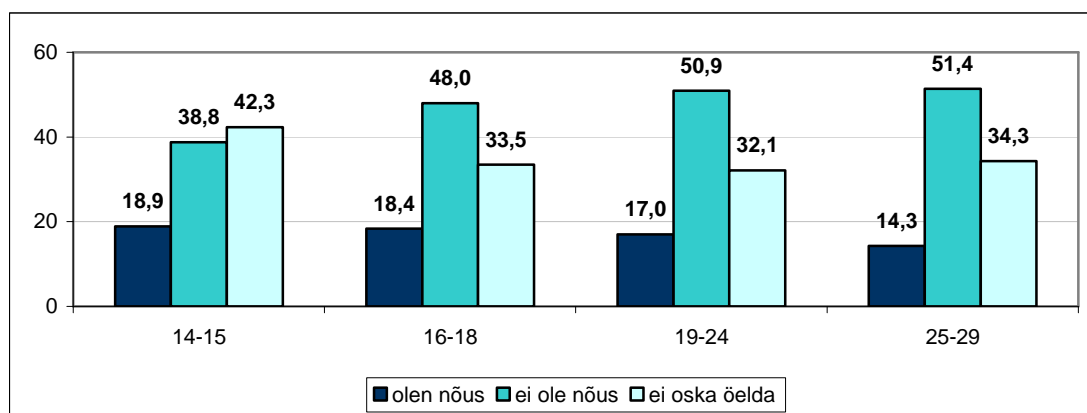
Joonis 38: 19-29-aastaste korrektsete teadmised HIV-nakkuse emalt lapsele edasikandumise riski vähendamisest piirkondade lõikes (%)

Erinevate **sotsiaalse staatuse gruppide** teadmised käsitletaval teemal on enam-vähem ühtlased. Erandina ilmneb majanduslikult mitteaktiivsete noorte oluliselt kõrgemad teadmised võrreldes töötavate noortega – näitaja vastavalt 17% ja 9%. See on seostatav asjaoluga, et majanduslikult

mitteaktiivsete inimeste seas moodustavad suurema osa rasedus- ja lapsehoolduspuhkusel viibivad naised, kelle jaoks on antud teema ka aktuaalsem.

Kolme nakatumise riski vähendava ennetusviisi kõrval pakuti noortele vastamiseks ka väidet, et nakkuse emalt lapse kandumise riski vähendamiseks ei saa midagi ette võtta.

Mõnevõrra alla viiendiku kõigist vastajatest nõustub vääralt, et HIV-i nakatunud rase naine ei saa midagi ette võtta vähendamaks nakkuse ülekandumise riski vastsündinule. Kolmes vanemas vanusrühmas on toodud väitega mittenoostujate hulk umbes viiskümmend protsenti, noorimas vanusrühmas (14-15-aastased) on kümnendiku võrra vähem. Olulise osa moodustavad ka need noored, kes ei oska antud küsimuses seisukohta võtta – kolmandik või enam vastajatest (vt joonis 39).

Joonis 39: Vastused väitele „HIV-i nakatunud rase naine ei saa midagi ette võtta vähendamaks emalt lapsele HIV-i edasikandumise riski“ vanusrühmade lõikes (%)

4.3. Teadmised sugulisel teel levivate infektsioonide vältimise meetoditest

Lisaks HIV-nakkuse levikuteedele uuriti, millised on noorte teadmised sugulisel teel levivate infektsioonide (STLI) vältimise meetoditest. 10-13-aastastele vastajatele pakuti võimalikke STLI-de vältimise viise välja kolm: rasestusvastased tabletid, kondoom ja seksimisest hoidumine. Vanematele pakuti vastamiseks nelja meetodit: rasestusvastased tabletid, kondoom, katkestatud suguühe ja emakasisene spiraal. STLI-sid aitab pakutud meetoditest ära hoida kondoom ja mitte seksimine. 2003. aastal oli antud loetelus ka pessaar. Võrdlemaks kahte küsitlusaastat on eelmise uurimuse andmetest jäetud pessaar kõrvale, sest antud vahendit ei ole Eestist saada.

Tabeli 16 kohaselt on valdav enamus noortest kursis, et kasutades kondoomi on võimalik vältida suguhaigusi. 10-13-aastaste hulgas on selliselt vastanud kolmveerand, vanemates vanusrühmades ligi sada protsenti. 10-13-aastaste grupis on kõige vähem neid noori, kes teavad, et rasestumisvastased tabletid ei kaitse STLI-de eest – alla neljakümne protsenti. 14-18-aastaste hulgas ei tea umbes pooled vastanutest, et katkestatud suguühe ja emakasisene spiraal ei aita sugulisel teel levivatesse infektsioonidesse nakatumist vältida.

Selgitamaks korrektsete teadmiste taset STLI vältimise meetoditest on arvatud välja teadmiste indikaator. Selleks on kasutatud sama meetodikat nagu teadmiste taseme arutamiseks HIV-nakkuse levikuteedest ja emalt-lapsele nakkuse ülekandumise riski vähendamisest. Ehk

indikaatorisse on arvestatud nende noorte hulk, kes suutsid korraga õigesti vastata kõigile esitatud väidetele.

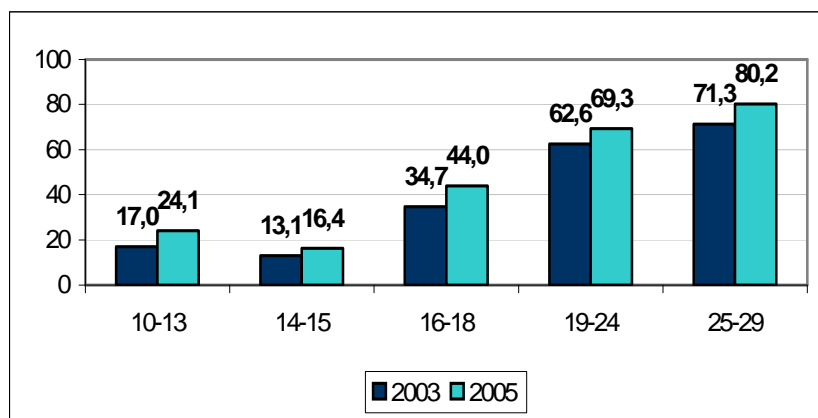
10-13-aastaste hulgas on kõigi kolme meetodi suhtes korraga õigesti vastanud neljandiku jagu. 14-18-aastaste hulgas vastas küsimuses toodud nelja meetodi osas õigesti ligi kolmandik ning 19-29-aastaste hulgas kolmveerand (vt tabel 16). Jooniselt 42 on näha, et olulised erinevused esinevad ka vanusrühmade suurte jaotuste siseselt.

Tabel 16: Korrektsed teadmised STLI-de vältimise meetoditest vanusrühmades 2003, 2005 (%)

Väide	10-13		14-18		19-29	
	2003	2005	2003	2005	2003	2005
kondoom (jaatav vastus)	71,7	74,7	93,1	96,9	97,3	98,2
mitte seksimine (jaatav vastus)	45,7	57,9	-	-	-	-
rasestumisvastased tabletid (eitav vastus)	31,9	38,9	62,1	78,2	86,7	92,7
katkestatud suguühe (eitav vastus)	-	-	50,3	49,4	82,2	86,3
emakasisene spiraal (eitav vastus)	-	-	40,7	48,9	80,6	86,2
Õige vastus kõigile väidetele	17,0	24,1	25,4	31,5	66,1	74,5

Võrreldes 2003. aastaga on praktiliselt kõikides vanusrühmades teadmiste tase tõusnud. Vaid 14-15-aastaste puhul on näitaja jäänud samale tasemele, kui kahe aasta eest. Järgnevalt jooniselt on lisaks näha, et vanusega seotud teadmiste hüppeline tõus leiab aset alates 16-18-aastaste vanusrühmast (vt joonis 40).

Ka eraldi vaadeldavas 15-24-aastaste vanusrühmas on kahe aasta jooksul teadmised paranenud – 2003. aastal omas korrektseid teadmisi 44%, 2005. aastal 51%.

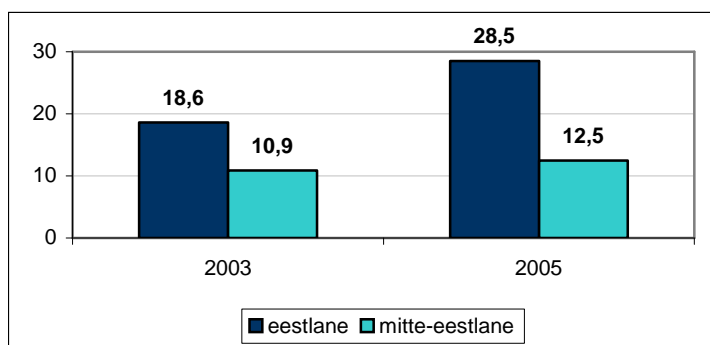

Joonis 40: Korrektsed teadmised STLI-de vältimise meetoditest vanusrühmades 2003, 2005 (%)

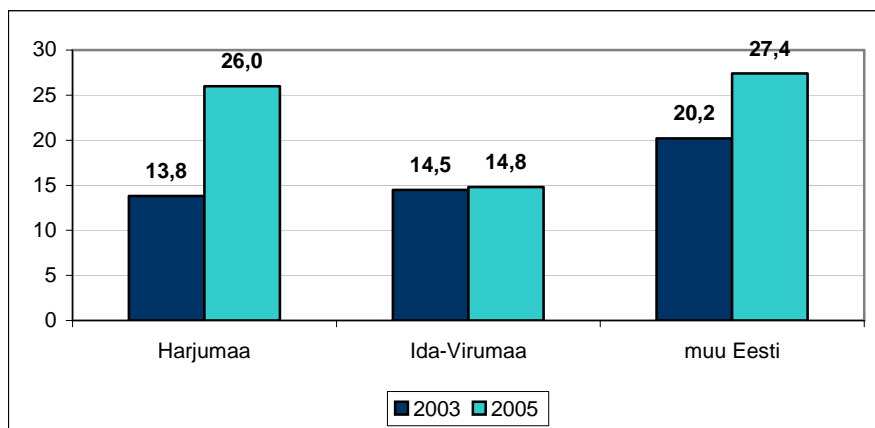
Kuna STLI-dega seoses esitati 10-13-aastastele ja 14-29-aastastele erinevaid väiteid ning indikaator moodustus seega erinevalt, on need vanusrühmad soo, rahvuse, piirkonna jne lõikes analüüsid eraldi esitatud.

10-13-aastaste vanusrühma sees ilmnevad olulised erinevused rahvuste ja piirkondade kaupa andmeid analüüsid (nii nagu 2003. aastal).

- **Sugude** vahel 2003. ja 2005. aasta andmeid eraldi vaadates statistiliselt olulisi erinevusi ei ilmne. Kahe aasta võrdluses on nii poiste kui tüdrukute teadmised STLI-de vältimise meetoditest tõusnud – poiste seas 7% võrra ning tüdrukute puhul 10%.
- Küsitluse andmete kohaselt on **eestlaste** teadmised STLI-de vältimise meetoditest **mitte-eestlastega** võrreldes kuusteist protsenti kõrgemad. Võrreldes 2003. aastaga on erinevus kahe grupi vahel veelgi suurenenud. Mitte-eestlaste teadmised on jäänud 2003. aastaga samale tasemele, eestlaste puhul aga tõusnud 10% võrra (vt joonis 41).
- **Asustuse tüübi** järgi selgub, et 10-13-aastaste hulgas on nii linna- kui maanoorte teadmised STLI-de vältimise meetoditest 2005. aastaks oluliselt paranenud (vastavalt 6% ja 13% võrra).
- **Piirkondadest** kerkib 10-13-aastaste hulgas esile Ida-Virumaa, kus noorte teadmised suguhaiguste vältimisest on pea kaks korda madalamad, kui teistes piirkondades. Samuti ei ole toimunud muutusi võrreldes 2003. aastaga. Harjumaal ja ülejäänud Eestis on teadmiste tase 2005. aastal suurenenud. Eriti märgatav on teadmiste tõus Harjumaal noorte puhul – 12% (mujal Eestis 7%) (vt joonis 42).

Joonis 41: 10-13-aastaste korrektsed teadmised STLI-de vältimise meetoditest rahvuste lõikes 2003, 2005 (%)

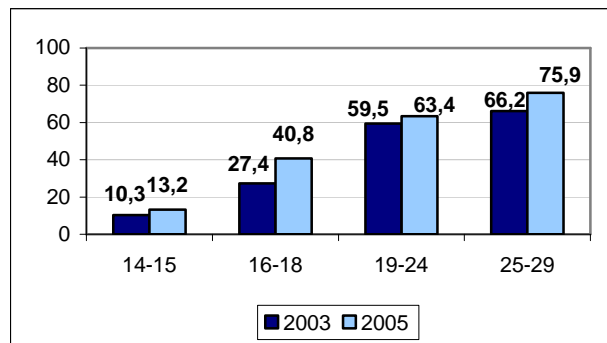

Joonis 42: 10-13-aastaste korrektsed teadmised STLI-de vältimise meetoditest piirkondade lõikes 2003, 2005 (%)

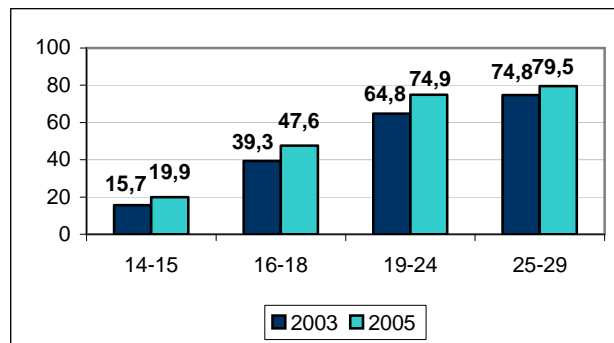
Järgnevalt on esitatud 14-18- ja 19-29-aastaste vanusrühmades ilmnevad erinevused.

Sarnaselt 2003. aastaga on neidudel noormeestest paremad teadmised. **Sugudevaheline** erinevus ei ilmne vaid 25-29-aastaste vanusrühmas. Kahe erineva aasta küsitluse võrdluses saab öelda, et enamustes vanusrühmades on nii noormeeste kui neidude teadmised 2005. aastaks paranenud. Erandiks on 14-15-aastased noormehed ja neidud ning 19-24-aastased noormehed, kelle teadmiste tase püsib 2003. aastaga samal tasemel. Suurim STLI-de vältimise meetoditega

seotud teadmiste tõus on aset leidnud 16-18-aastaste noormeeste hulgas – 13% võrra teadmiste näitaja suurenemist (vt joonised 43 ja 44).

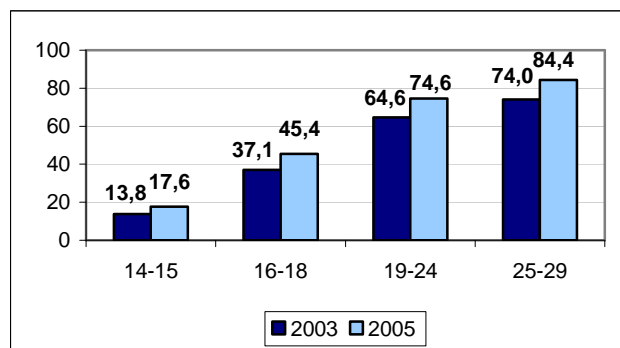
Joonis 43: 14-29-aastaste noormeeste korrektsed teadmised STLI-de vältimise meetoditest vanusrühmades 2003, 2005 (%)

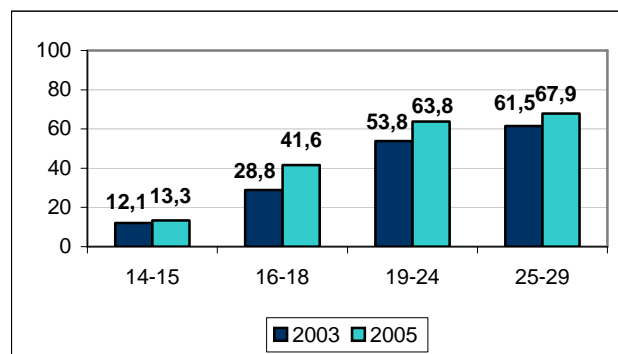
Joonis 44: 14-29-aastaste neidude korrektsed teadmised STLI- de vältimise meetoditest vanusrühmades 2003, 2005 (%)

Eestlaste teadmiste tase on 14-29-aastaste hulgas oluliselt kõrgem võrreldes **muust rahvusest** noortega. 14-18-aastaste puhul on eestlaste seas antud näitaja kõrgem 6% võrra. Erinevused on märgata ka 19-29-aastaste seas; eriti aga 25-29-aastaste naiste grupis. 25-29-aastaste eesti neidude teadmiste tase STLI-de vältimise meetoditest on 87%, muust rahvustest neidude puhul 72% (ehk 15% madalam). Naiste vaheline erinevus ilmneb ka 19-24-aastaste seas – eestlased 79% ja mitte-eestlased 68%. Erinevatel rahvustel meeste teadmised on ühtlased.

Võrreldes 2003. aastaga on 2005.-ndaks kõikides vanusrühmades eestlaste teadmiste tase STLI-de vältimise meetoditest tõusnud olulisel määral. Muust rahvusest noorte seas on teadmiste tõus aset leidnud 16-18- ja 19-24-aastaste vanusrühmas – vastavalt 13% ja 10% võrra (vt joonised 45 ja 46).

Joonis 45: 14-29-aastaste eestlaste korrektsed teadmised STLI-de vältimise meetoditest vanusrühmades 2003, 2005 (%)

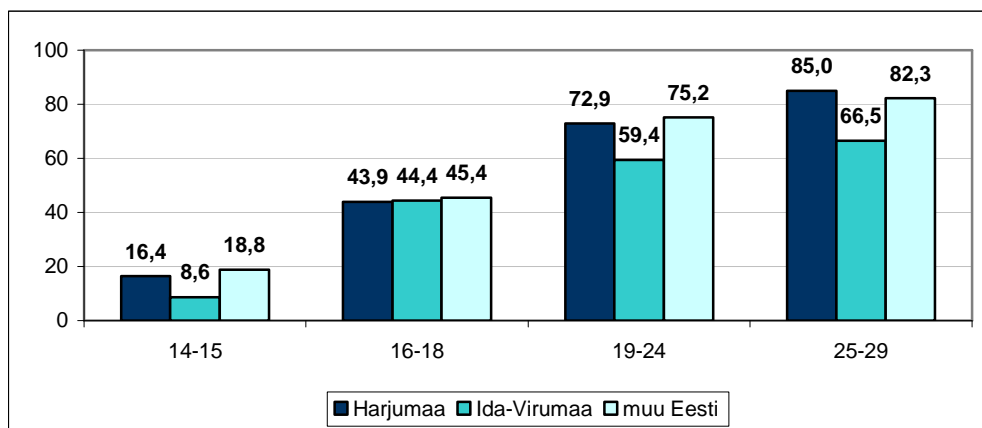

Joonis 46: 14-29-aastaste mitte-eestlaste korrektsed teadmised STLI-de vältimise meetoditest vanusrühmades 2003, 2005 (%)

2005. aasta küsitluses 14-29-aastased **linna- ja maanoored** omavahel teadmiste poolest ei erine (nagu ka 2003. aastal). Kui omavahel võrrelda kahe küsitlusaasta andmeid, siis on linnanoorde teadmised STLI-de vältimise meetoditest 2005. aastaks tõusnud kõikides vanusrühmades, va 14-15-aastased. Suurim muutus on toimunud 16-18-aastaste noorte seas – 14% ulatuses (2003. aastal oli näitaja 33% ja 2005.-l 47%). 19-24-aastaste grupis on näitaja suurenenud 8% võrra (2003. aastal oli näitaja 63% ja 2005.-l 72%) ning 25-29-aastaste seas 6% (2003. aastal 72,5% ning 2005. aastal 78%).

Maanoorte puhul on teadmised paranenud vaid 25-29-aastaste grupis. Kui 2003. aastal omas korrektseid teadmisi 68% selles vanuses maanoortest, siis 2005. aastal 78%.

Piirkondadest erineb 14-29-aastaste hulgas teistest tugevalt Ida-Virumaa, kus teadmiste tase suguhaiguste vältimise meetoditest on teiste piirkondadega võrreldes madalam. Statistiliselt oluline erinevus ei ilmnenud üksnes 16-18-aastaste seas (vt joonis 47). Analoogne tendents ilmnis ka 2003. aasta andmetes.

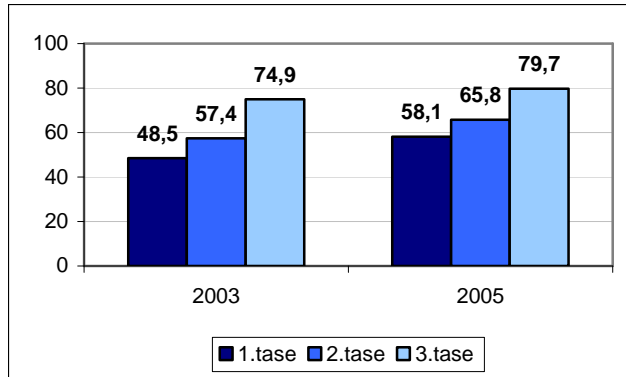

Joonis 47: 14-29-aastaste korrektseid teadmisi STLI-de vältimise meetoditest vanusrühmades piirkondade lõikes (%)

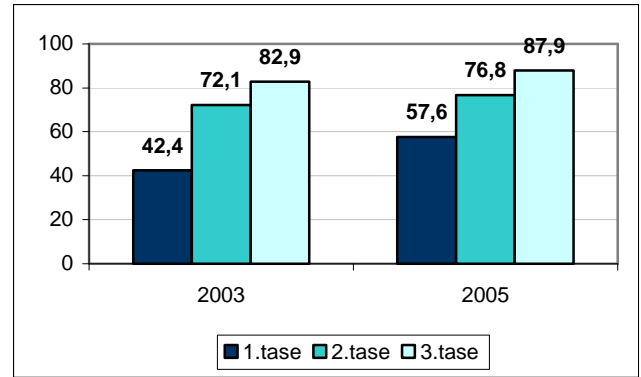
Võrreldes 2003. aastaga on kõikides vanusrühmades teadmised paranenud piirkonnas „muu Eesti“. Märkatavam on see kahes vanemas vanusrühmas, kus võrreldes eelmise küsitlusega on teadmiste tase tõusnud rohkem kui kümme protsenti (19-24-aastaste grupis 11,5% ning 25-29-aastaste seas 14%). Nooremate hulgas on näitaja paranenud 5% võrra. Harjumaal on teadmised paranenud 16-18- ja 19-24-aastaste seas – nooremas vanusrühmas 17% võrra ja vanemas 8%. Ida-Virumaal on 13% võrra tõusnud 19-24-aastaste noorte näitaja.

Eelmises kahes alapeatükis (seotuna teadmistega HIV-leviku ennetamisest) eristusid kõrgeima **haridustasemega** 19-29-aastased noored mõlemast madalama haridusega grupist, kus teadmiste tase oli ühesugune. Suguhaiguste vältimise meetodeid käsitledes ilmneb, et iga kõrgema haridusega grupp erineb madalama haridustasemega grupist paremate teadmistega. Eriti selgelt tuleb antud tendents esile 25-29-aastaste seas, kus 2. tasemega grupis on teadmised 19% suuremad 1. haridustasemega grupist ja kõrgeima haridustasemega grupis on teadmised 11% suuremad, kui 2. tasemega grupis.

2005. aastat 2003. aastaga võrreldes selgub, et praktiliselt kõikide haridustasemete puhul on teadmised paranenud. Erandiks on 25-29-aastased keskmise haridustasemega noored, kus pole muutust toimunud. Suurim on teadmiste taseme tõus madalaima haridustasemega noorte hulgas - 10% tõusu 19-24-aastaste hulgas ja 15% 25-29-aastaste seas (vt joonis 48 ja 49).

Joonis 48: 19-24-aastaste korrektset teadmised STLI-de vältimise meetoditest haridustaseme lõikes 2003, 2005(%)

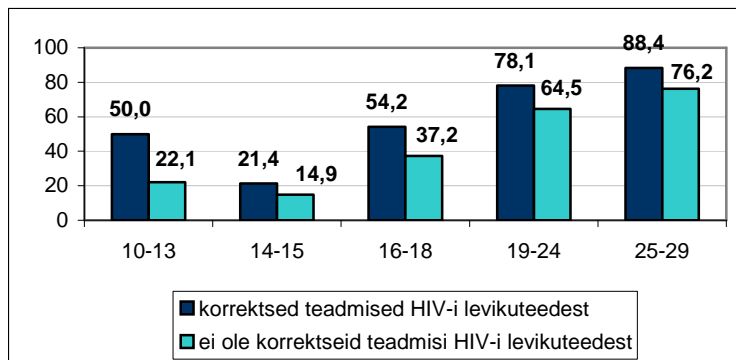
Joonis 49: 25-29-aastaste korrektset teadmised STLI-de vältimise meetoditest haridustaseme lõikes 2003, 2005 (%)

Sama haridustasemega noormeeste ja neidude erinevus ilmneb 19-24-aastaste seas kahe madalama haridustaseme puhul. Sooline erinevus on suurim madalaima haridusega noorte seas – kui naistest omab STLI-de vältimise meetoditest korrektseid teadmisi 69%, siis meestest 51% ehk kaheksateist protsenti vähem. Keskmise haridustasemega neidude näitaja on noormeeste omast kõrgem 9% võrra.

Sama haridustasemega eestlaste ja muust rahvusest noorte erinevus ilmneb kõige paremini 19-29-aastaste koondgrupis. Suurim erinevus on kõrgeima haridustasemega noorte seas, kus eestlastest omab antud teemal korrektseid teadmisi 87% ja mitte-eestlastest 74%. Keskmise haridustasemega eestlased erinevad muust rahvusest noortest 6% võrra kõrgemate teadmistega.

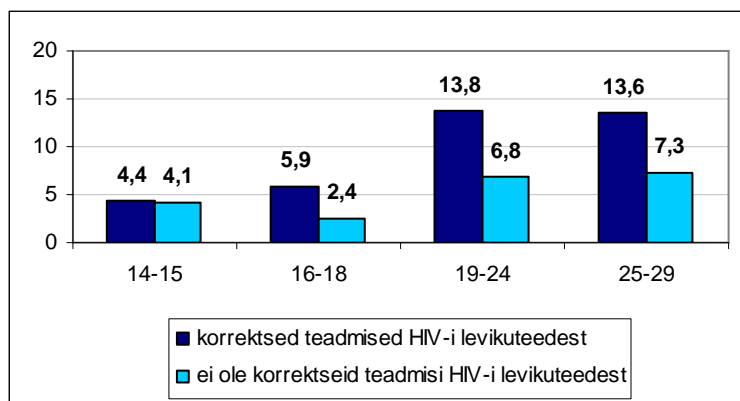
Täiskasvanud noorte hulgas on töötutel inimestel oluliselt madalamad teadmised STLI-de vältimise meetoditest, kui töötaval, õppival ja majanduslikult mitteaktiivsetel inimestel. Kui töötutest omab korrektseid teadmisi 52%, siis muudes **staatusgruppides** on teadlike inimeste osakaal 20-30% kõrgem.

Andmete analüüsil kontrolliti ka erinevate teadmiste vahelisi seoseid. Kõikides vanusrühmades tuleb esile, et noorte seas, kellel on korrektset teadmised HIV-i levikuteedest, on enam neid, kes omavad korrektseid teadmisi ka STLI-de vältimise meetoditest (vt joonis 50).

Joonis 50: Korrektset teadmised STLI-de vältimise meetoditest seoses teadmistega HIV-i levikuteedest vanusrühmades(%)

Noortel, kellel on korrektsed teadmised HIV-i levikuteedest, on ka enam teadmisi emalt lapsele HIV-i edasikandumise riski vähendamise võimalustest. Toodud erinevus ei tule esile 14-15-aastaste vanusrühmas (vt joonis 51).

Joonis 51: Korrektsed teadmised HIV-i vertikaalse leviku riski vähendamise meetoditest seoses teadmistega HIV-i levikuteedest vanusrühmades(%)

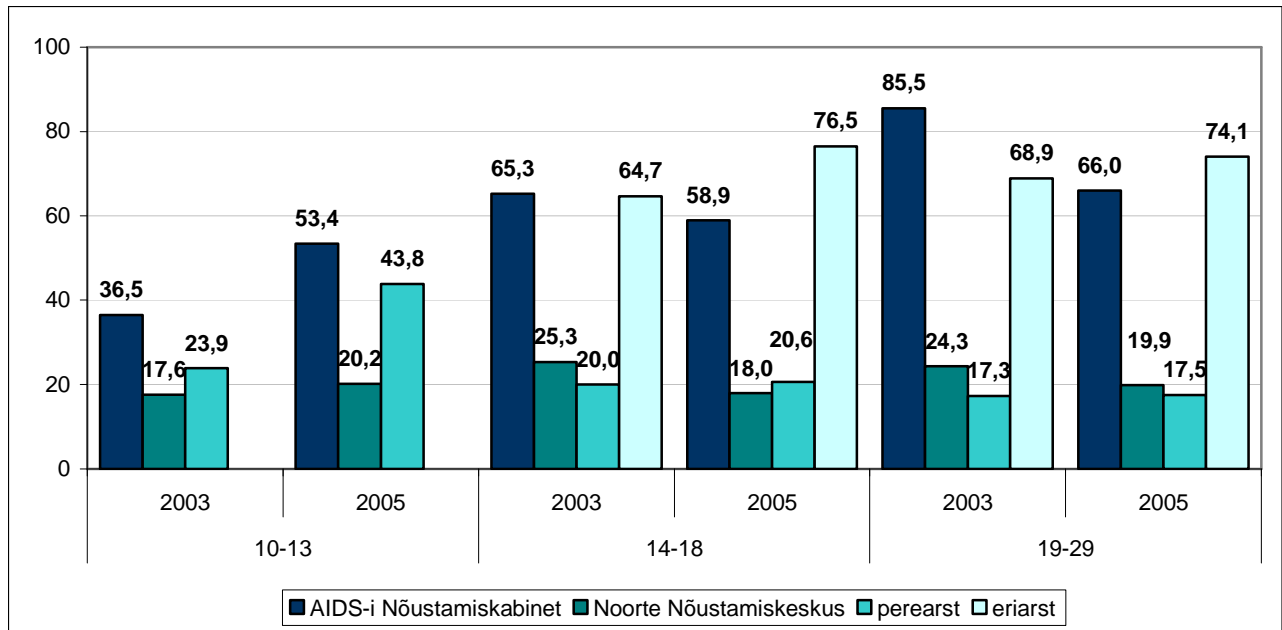
Võrreldes korrektseid teadmisi STLI-de vältimise meetoditest teadmistega HIV-i vertikaalse leviku riski vähendamisest, tulevad gruppidevahelised erinevused esile 14-15- ja 19-24-aastaste grupis. Mõlemas vanusrühmas on nende seas, kes omavad korrektseid teadmisi STLI-de vältimisest, poole võrra rohkem noori, kes teavad vertikaalse ülekande riski vähendamise võimalustest.

4.4. Teadmised HIV-testi tegemise võimalustest

Nii nagu möödunud korral, uuriti ka 2005. aastal noorte teadlikkust sellest, kus saab HIV-testi teha. Ankeedis oli toodud loetelu kõigist kohtadest, kus saab HIV-ile testida lasta: AIDS-i Nõustamiskabinet, Noorte Nõustamiskeskus, perearst ja eriarst. 10-13-aastaste puhul ei olnud eraldi küsitud selle kohta, kas eriarsti juures on võimalik testida. Võrreldes 2003. aastaga on natuke muutunud AIDS-i kabineti kohta küsimine, kuna muutunud on antud kabineti nimetamise viis. 2003. aastal oli küsitud kasutades väljendit "AIDS-i anonüümne kabinet" ning 2005. aastal "AIDS-i Nõustamiskabinet".

Sarnaselt 2003. aastaga on noortel kõige enam teada, et HIV-testi on võimalik teha AIDS-i Nõustamiskabinettides ja eriarsti juures. Kahe aasta võrdluses on huvitav märkida, et käesolevaks aastaks on kahes vanemas vanusrühmas (14-18- ja 19-29-aastased) oluliselt vähenenud nende noorte osakaal, kes on teadlikud HIV-testimise võimalusest AIDS-i Nõustamiskabinettides ja Noorte Nõustamiskeskustes. Eriti suurelt on AIDS-i Nõustamiskabinettidega seotud näitaja vähenenud 19-29-aastaste hulgas – 20% võrra. Oluliselt on tõusnud teadlikkus eriarsti juures testi tegemise võimalusest (12% 14-18-aastaste ja 5% 19-29-aastaste hulgas).

Noorimas vanusrühmas on vastupidiselt märgatavalt (17%) suurenenud noorte hulk, kes teavad, et HIV-ile saab testida AIDS-i Nõustamiskabinetis. Suurenenud on ka nende osakaal, kes on kursis testimisvõimalusega arsti juures (vt joonis 52).

Joonis 52: Teadmised HIV-testi tegemise kohtadest vanusrühmades 2003, 2005(%)

Erinevused väiksemates gruppides kerkivad esile AIDS-i Nõustamiskabinettide, Noorte Nõustamiskeskuste ja eriarsti puhul.

Sugude kaupa andmeid analüüsid selgub, et neid on noormeestest enam teadlikud testi tegemise kohtadest.

- Suurim erinevus ilmneb 19-24-aastaste vanusrühmas, kus ligi viiendiku võrra enam neidusid on teadlikud testi tegemise võimalustest AIDS-i Nõustamiskabinettides (neiud – 74%, noormehed – 56%) ja rohkem kui kümnendiku võrra enam teavad Noorte Nõustamiskeskuseid testitegemise kohtadena (neiud – 30%, noormehed – 16%).
- 14-15-aastased tütarlapsed on võrreldes samavanuste noormeestega enam teadlikud testimisest eriarsti juures (neiud – 21%, noormehed – 14%).

Ka 2003. aastal kerkis esile 19-24-aastaste neidude-noormeeste erinevus.

Rahvuste lõikes ilmneb, et erinevatest testimiskohtadest on eestlastel ja mitte eestlastel erineva tasemega teadmised.

- Nooremate vanusrühmade mitte-eestlased on enam teadlikud testimisvõimalusest AIDS-i Nõustamiskabinettides. 10-13-aastastest muust rahvusest noortest on sellisest testimiskohast teadlikud 59% ja eestlastest 51%; 14-15-aastastest mitte-eestlastest 73% ja eestlastest 52%. Seevastu 19-24-aastaste seas on eestlaste hulgas rohkem teadlikke võrreldes muust rahvusest noortega – osakaalud vastavalt 69% ja 62%.
- Noorte Nõustamiskeskuste puhul kerkib rahvuseline erinevus esile 14-18-aastaste seas, kus nii 14-15- kui 16-18-aastased mitte-eestlased on enam kursis, et HIV-testi on võimalik teha ka sellistes keskustes. Muust rahvusest noorte seas teab seda neljandik, eestlastest vähem kui viiendik.
- Eriarsti puhul avaldub vastupidine tendents – eestlased on testitegemise võimalustest eriarsti juures paremini informeeritud. Statistiliselt oluline erinevus kerkib esile kõikides vanusrühmades. Suurim erinevus selgub 25-29-aastaste seas: eestlastest teab eriarsti testimise kohana 79% ja mitte-eestlased 65%.

Asustuse tüüpide puhul:

- Ilmnevad erinevused 10-13, 14-15- ja 19-24-aastaste seas AIDS-i Nõustamiskabinettide osas. Linnanooted on enam teadlikud, et antud kabinetis on võimalik HIV-nakkuse suhtes testida. Suurim erinevus ilmneb 14-15-aastaste hulgas – linnanootest on teadlikke 61% ja maal elavatest noortest 51%.
- 19-24-aastaste vanusrühmas on vastupidine tendents eriarsti osas – maanoortest teab sellest võimalusest 81% ja linnanootest 71%.

Analüüsidest piirkonniti teadlikust erinevate testitegemise võimalustes selgub:

- AIDS-i Nõustamiskabinettide puhul erinevus 10-13 ja 14-15-aastaste noorte seas. 10-13-aastased Ida-Virumaa noored on võrreldes teiste piirkondade noortega paremini informeeritud: Ida-Virumaa – 65%; Harjumaa – 54% ja muu Eesti – 49%. 14-15-aastaste puhul on näha, et Harjumaa ja Ida-Virumaa noored teavad kabinete testimiskohtadena paremini kui muu Eesti noored. Kui Harju- ja Ida-Virumaa vastajatest teavad üle kuuekümne protsendi AIDS-i Nõustamiskabinete testimiskohtadena, siis mujal Eestis elavatest noortest pooled. Siinjuures tasub märkimist, et kuuest AIDS-i Nõustamiskabinetist 2 asuvad Tallinnas ja 2 Ida-Virumaal.
- Noorte Nõustamiskeskustest, kui testimiskohtadest, teavad paremini 14-15-aastased Ida-Virumaa noored ja 16-18-aastased Harjumaa noored, teistes vanusrühmades erinevusi ei esinenud.
- Eriarsti puhul võib välja tuua üldistuse, et muu Eesti piirkonna noored on sellest võimalusest paremini informeeritud. 16-18- ja 19-24-aastaste seas on statistiliselt oluline erinevus Harjumaaga ja 14-15 ja 25-29-aastaste seas Ida-Virumaaga.

Haridustasemeti (kus saab vaadata erinevusi 19-29-aastaste vanusrühma sees) tulevad suuremad erinevused esile 19-24-aastaste seas ning 1. ja 3. haridustaseme vahel.

- AIDS-i Nõustamiskabinettidest ja Noorte Nõustamiskeskustest on enam informeeritud kõrgemalt haritud inimesed. AIDS-i Nõustamiskabinettide, kui testimise kohtadega, on kursis 60% madalaima haridustasemega vastanutest (1. tase) ja 71% kõrgeima haridustasemega vastanutest (3. tase). Noorte Nõustamiskeskuste puhul vastavalt 17% ja 27%.
- Eriarsti juures testimise võimalusest teavad aga enam madalaima haridustasemega noored – 80% 1. haridustasemega vastajatest ja 70% 3. haridustasemega vastajatest.

HIV-testi tegemine

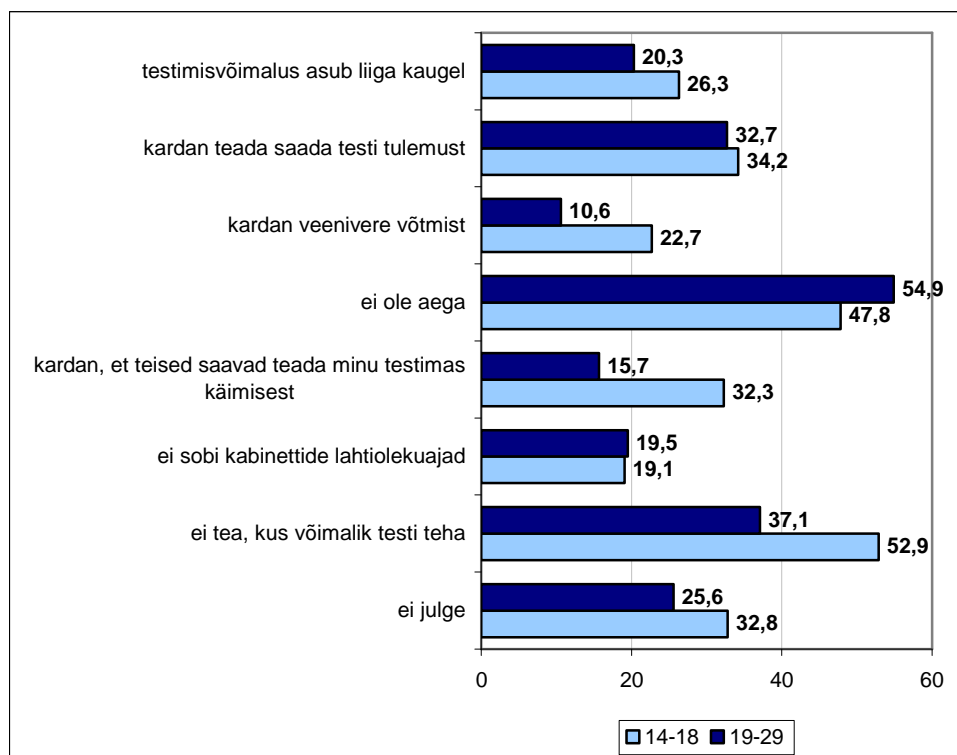
Sarnaselt 2003. aastaga küsiti 14-29-aastastelt noortelt, kas nad on oma elu jooksul HIV-testi teinud ning kui on tulnud ette olukordi, kus test on jäänud tegemata, siis millistel põhjustel.

14-18-aastastest noortest on HIV-testi käinud tegemas 4%, 19-24-aastastest 23%, 25-29-aastastest 37%. 2005. aasta näitajad ei erine oluliselt 2003. aasta omadest. 19-29-aastastest testimas käinutest 33% tegi seda viimase aasta jooksul. Eelmisel küsitluskorral oli küsitlusele eelnenud aasta jooksul HIV-ile testimas käinud 10% 19-29-aastastest.

Käesoleval küsitlusaastal selgub, et 10%-l 14-18-aastastel ja 16%-l 19-29-aastastel on soovitud HIV-test jäänud mingil põhjusel tegemata. Need andmed erinevad oluliselt 2003. aasta tulemustest, mil 7% noorematest ja 11% vanematest väitis, et on olnud taolises olukorras.

HIV-testi tegemata jäämise põhjusena on kõige sagedamini esile tõstetud aja puudust (umbes poolte vastanute puhul) ning 14-18-aastaste seas ka teadmatust testi tegemise kohtadest. 14-18-aastastest enam kui pooled ja 19-29-aastastest 1/3 märgivad, et ei tea, kus on võimalik HIV-ile testida. Kolmandikul mõlema vanusrühma vastajatest on test jäänud tegemata seetõttu, et kardetakse testi tulemust teada saada. 14-18-aastaste seas on kolmandiku jagu ka neid vastajaid, kes ei julge testima minna ja kes kardavad, et teised saavad testimas käimisest teada (vt joonis 53).

2003. aastaga võrreldes HIV-testi tegemata jäämise põhjustes olulisi erinevusi ei ilmnenud.

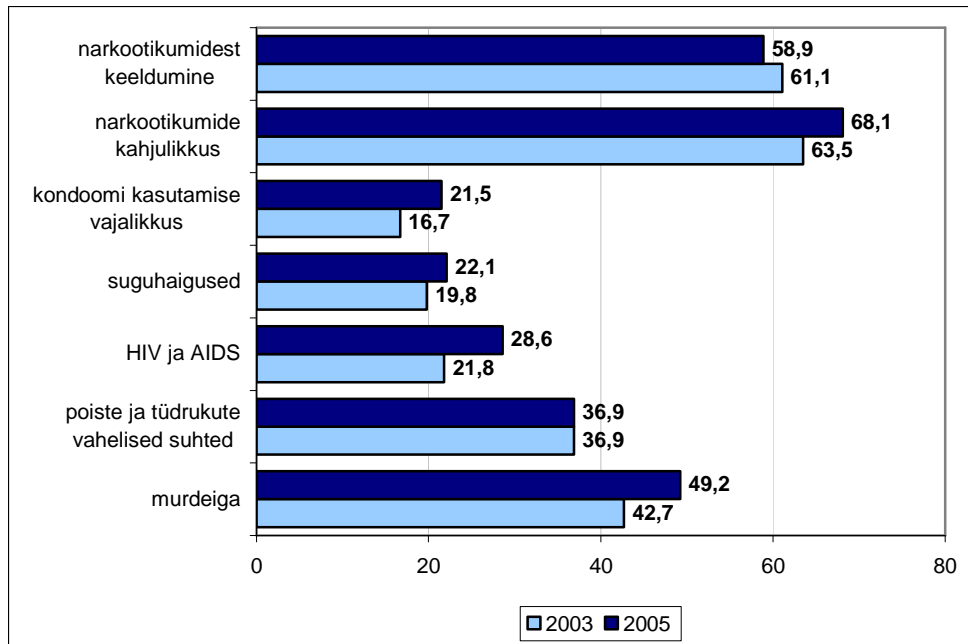
Joonis 53: HIV-testi tegemata jäämise põhjused vanusrühmades (% nendest, kellel on test tegemata jäänud).

4.5. Koolitundides käsitletud teemad

Järgnevalt antakse ülevaade HIV-i ennetustööga seotud teemadest, mida on kooliõpilaste puhul inimeseõpetuse või mõnes muus tunnis käsitletud. Peatükis vaadatakse seega 10-18-aastaseid noori. Vastajad hindasid neljapallisel skaalal, kas ja kui põhjalikult on toodud teemadest koolis räägitud (1-jah, põhjalikult; 2- jah, aga mitte põhjalikult; 3-väga vähe; 4-üldse mitte). Analüüs esitatakse koolis põhjalikku käsitlemist leidnud teemade kohta.

Sarnaselt 2003. aastaga on 10-13-aastaste õpilaste hinnangul enam puudutatud narkootikumidega seotud teemasid – rohkem kui pooled on leidnud, et neid teemasid on inimeseõpetuse või muudes tundides põhjalikult käsitletud. Narkootikumidega seotud teemadele järgnevad valdkonnad „murdeiga“ ning „poiste ja tüdrukute vahelised suhted“. Neid 10-13-aastaseid, kes leiavad, et koolitundides on põhjalikult räägitud HIV/AIDS-i, suguhaiguste ja kondoomi kasutamise teemadel, on aga üksnes neljandiku jagu.

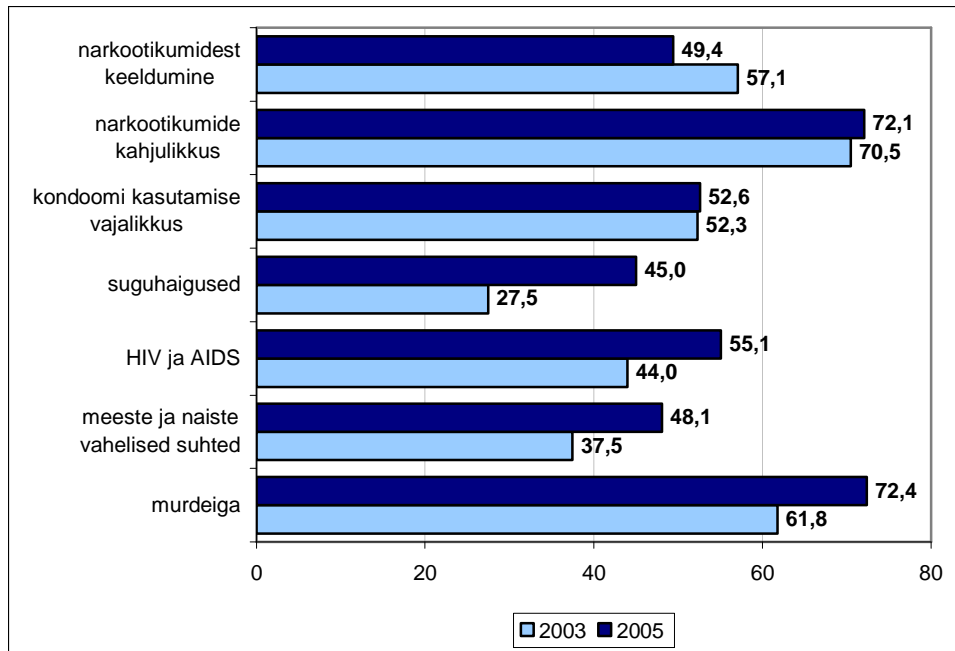
Võrreldes 2003. aastaga on poolte teemade puhul kasvanud nende 10-13-aastaste osakaal, kes on leidnud, et valdkonda on põhjalikult käsitletud. Nendeks teemadeks on murdeiga, HIV ja AIDS, kondoomi kasutamise vajalikkus ning narkootikumide kahjulikkus (vt joonis 54).

Joonis 54: 10-13-aastaste hinnangul koolis põhjalikult käsitletud teemad 2003, 2005 (%)

14-18-aastaste andmete analüüsil paistab silma, et kui 2003. aastal olid selgelt eristatavad koolis rohkem ja vähem käsitlemist leidnud teemad, siis 2005. aastal on teemade käsitlemine mõnevõrra ühtlustunud. Siiski on analoogselt kahe aasta tagase ajaga enam kajastamist leidnud teemadeks narkootikumide kahjulikkus ja murdeiga ning kõige vähem on räägitud suguhaigustest ja meeste-naiste vahelistest suhetest.

Võrreldes 2003. aastaga on 14-18-aastaste hulgas kasvanud nende osakaal, kes hindavad, et valdkonda on koolis käsitletud põhjalikult, järgmiste teemade osas: suguhaigused, HIV ja AIDS, meeste ja naiste vahelised suhted, murdeiga. Eriliselt paistab silma suguhaiguste teema, kus võrreldes 2003. aastaga on 18% enam noori, kes peavad antud teema kajastamist põhjalikuks. Positiivseid muutusi ei ole toimunud kolme esimese joonisel 55 mainitud teema suhtes. Narkootikumidest keeldumise teemal on aga 14-18-aastastele koolitundides räägitud oluliselt vähem, kui kaks aastat tagasi.

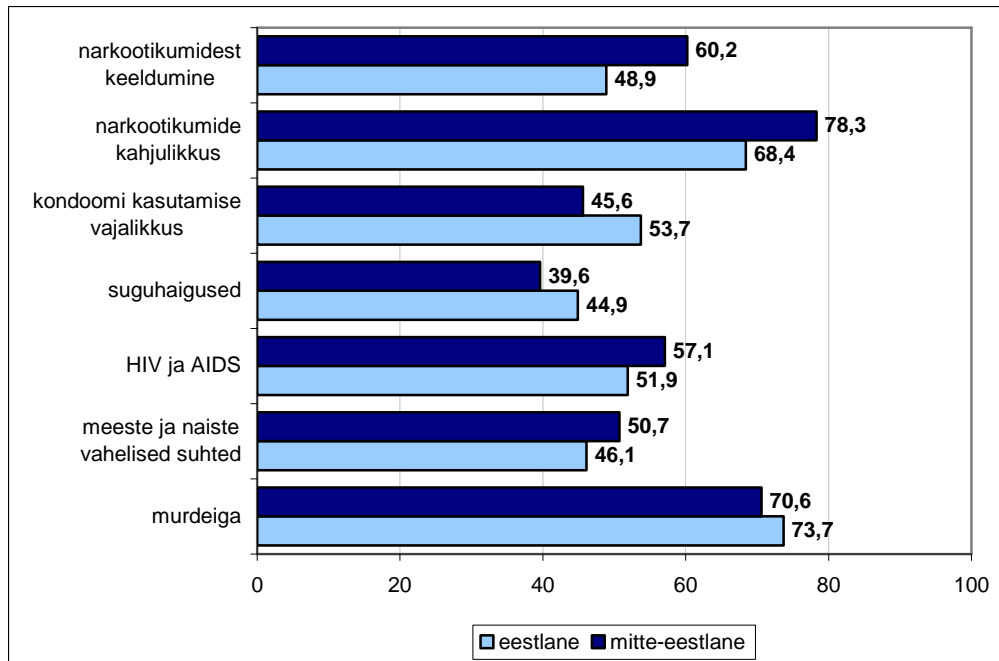
Joonis 55: 14-18-aastaste hinnangul koolis põhjalikult käsitletud teemad 2003, 2005 (%)

Kui 2003. aastal 10-13-aastaste **poiste ja tüdrukute** hinnangutes olulisi erinevusi ei ilmnenud, siis 2005. aastal leiavad tüdrukud sagedamini, et põhjalikult on käsitletud murdeiga (tüdrukutest 52% ja poistest 46%) ja narkootikumide kahjulikkuse teemat (tüdrukutest 71% ja poistest 66%). Poisid seevastu on sagedamini hinnanud põhjalikult käsitletuks kondoomi kasutamise vajalikkuse teemat (poistest 25% ja tüdrukutest 18%).

14-18-aastaste puhul ilmneb sooline erinevus vaid seotult valdkonnaga murdeiga, kus neidudest veidi rohkem kui kolmveerand arvab, et sel teemal on koolis põhjalikult räägitud. Noormeeste hulgas oli vastav näitaja 66%.

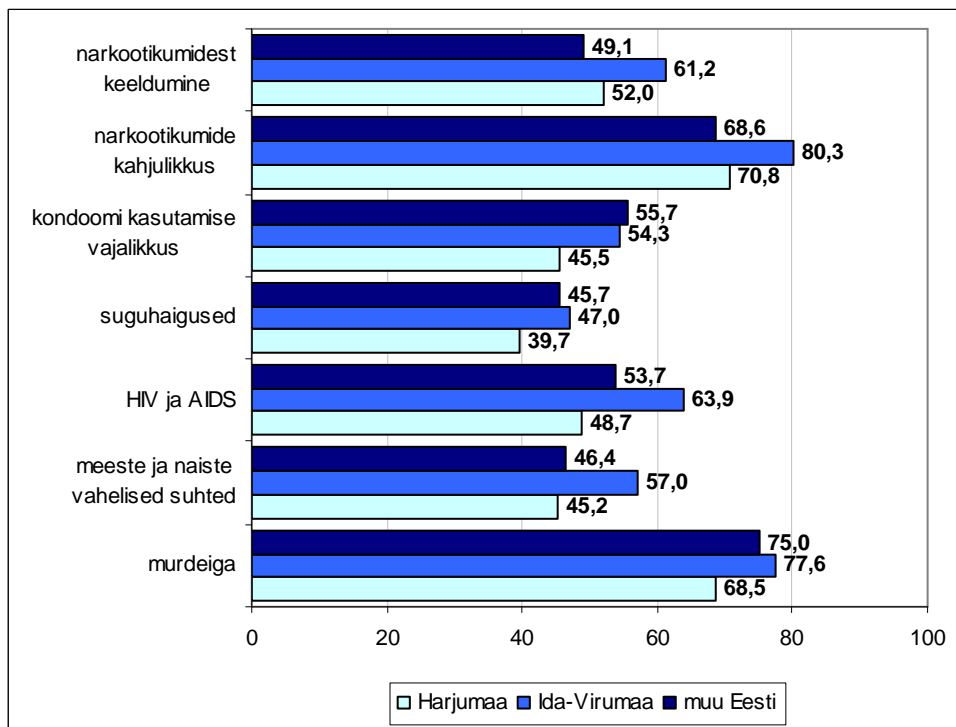
Rahvuse alusel andmeid analüüsid selgub 10-13- aastaste seas kaks küsimust, kus muust rahvusest noored hindavad võrreldes eestlastega teemakäsitlemist põhjalikumaks. Nendeks on murdeiga (mitte-eestlastest pidas teemakäsitlemist põhjalikuks 56%, eestlastest 47%) ning poiste ja tüdrukute vahelised suhted (mitte-eestlastest 43%, eestlastest 34%). 2003. aastal hindasid eestlased antud valdkondi sagedamini põhjalikult käsitletuks.

14-18-aastaste seas leidub rahvuse pinnal esile kerkivaid erinevusi praktiliselt kõikidel teemadel; erandiks vaid murdeiga. Enamasti on muust rahvusest noorte hinnangul teemasid põhjalikumalt käsitletud. Vaid kondoomi kasutamise vajalikkuse ja suguhaiguste temaatika puhul on eestlaste hulgas enam noori, kes peavad teema käsitlemist koolitundides põhjalikuks (vt joonis 56).

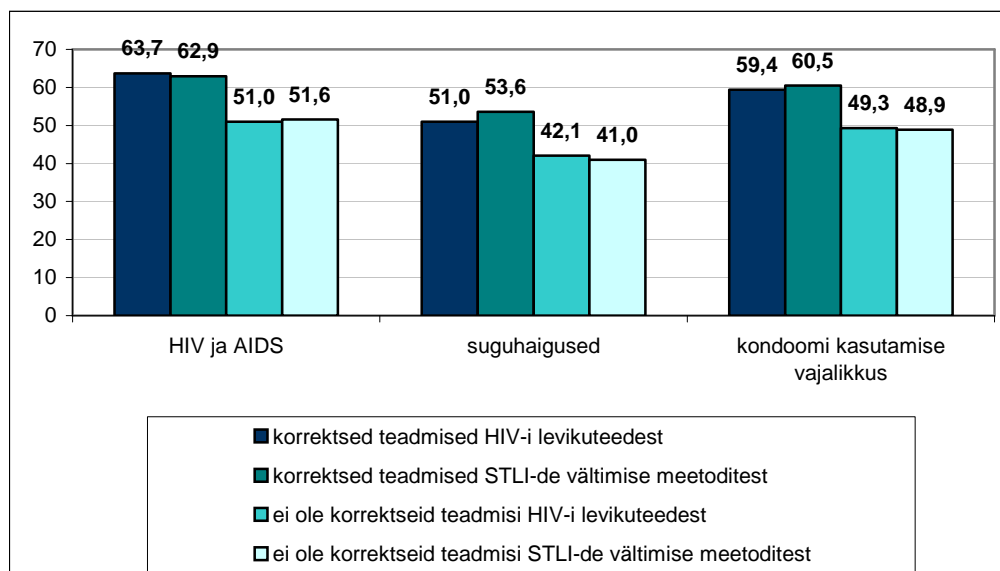
Joonis 56: 14-18-aastaste hinnangul koolis põhjalikult käsitletud teemad rahvusrühmade lõikes (%)

Piirkondlikud erinevused ilmnevad selgemalt 14-18-aastaste seas. Siin paistab silma Ida-Virumaa, kus õpilaste hinnangul on teiste piirkondadega võrreldes põhjalikumalt käsitlemist leidnud neli teemat: meeste ja naiste vahelised suhted, HIV ja AIDS, narkootikumide kahjulikkus ning narkootikumidest keeldumine. Harjumaa noortele on nende hinnangul vähem räägitud murdeest, suguhaigustest ja kondoomi kasutamise kahjulikkusest (vt joonis 57).

Joonis 57: 14-18-aastaste hinnangul koolis põhjalikult käsitletud teemad piirkondade lõikes (%)

Andmete analüüsi käigus kontrolliti ka seoseid tegelike teadmiste ja koolitunnis räägitud teemade vahel. Esile tõusid kolm teemat - HIV/AIDS, suguhaigused ja kondoomi kasutamise vajalikkus. Õpilased, kes omavad korrektseid teadmisi HIV-nakkuse levikuteedest ja STLI-de vältimise meetoditest, hindavad koolis käsitletut sagedamini põhjalikuks, kui need, kellel korrektsed teadmised puuduvad. Eriti selgelt tulevad mainitud erinevused esile 14-18-aastaste vanusrühmas. Erinevuste suurusjärk on umbes kümme protsenti (vt joonis 58).

Joonis 58: 14-18-aastaste hinnangul koolis põhjalikult käsitletud teemad ning nende seos korrektsete teadmistega HIV-nakkuse levikuteedest ja STLI-de vältimise meetoditest (%)

Ka 10-13-aastaste seas tulevad esile seosed koolis käsitletud teemade ja tegelike teadmiste vahel. STLI-de vältimise meetoditest korrektseid teadmisi omavad õpilased arvavad lisaks eeltoodule sagedamini ka seda, et koolis on põhjalikult käsitletud murdeea ja narkootikumide kahjulikkusega seotud teemasid.

4.6. Informatsiooni soovimine

Teemad, mille kohta vajatakse rohkem informatsiooni

2003. aastal hindasid noored teemasid, mille kohta nad informatsiooni juurde vajaksid, neljapallisel hinnanguskaalal: „peamiselt selle kohta“, „selle kohta ka“, „selle kohta mitte“ ja „mul on juba piisavalt teavet“. Käesoleval aastal kasutati informatsiooni vajaduse hindamiseks teistsugust skaalat: „vajan väga“, „vajan vähem“, „ei vaja üldse“ ja „ei oska öelda“. Võrdlemaks kahte küsitlusaastat jälgitakse neid vastajaid, kes 2003. aastal märkisid vastusevariandi „peamiselt selle kohta“ ja 2005. aastal „vajan väga“, st väljendasid antud teema kohta äärmist huvitatust.

2005. aasta ankeeti oli lisatud veel 4 teemat, mille kohta kaks aastat tagasi ei küsitud ning sellega seoses nende suhtes 2003. ja 2005. aasta võrdlust esitada ei saa. Nendeks on: murdeiga ja muutused murdeas, poiste ja tüdrukute vahelised suhted, mis on HIV ja mis on AIDS, narkootikumide kahjulikkus.

2005. aasta küsitluse andmete põhjal vajavad 10-13.aastased noored kõige enam informatsiooni valdkondades: HIV-i vältimine ning ravi HIV/AIDS-i korral. 14-18-aastasi huvitavad kõige enam

teemad: ravi HIV/AIDS-i korral, STLI-de ja HIV-nakkuse vältimine. Mõlemas vanusrühmas on kooliõpilaste jaoks kõige vähem huvipakkuvaks murdeea ja kondoomi kasutamisega seotud küsimused. 19-29-aastaste noorte rühmas on umbes kolmandiku jagu noori väga huvitatud kõigist HIV-nakkuse ja teiste STLI-dega seotud teemadest ning sarnaselt vanemate kooliõpilastega hinnatakse informatsiooni vajadust väikeseks kondoomi kasutamisega seotud küsimustes. 14-18 ja 19-29-aastaste seas ilmnevad paljude teemade puhul erinevused ka vanusgruppi kaheks jagades. Olulised erinevused on tabelis 17 toodud välja tumedas trükis.

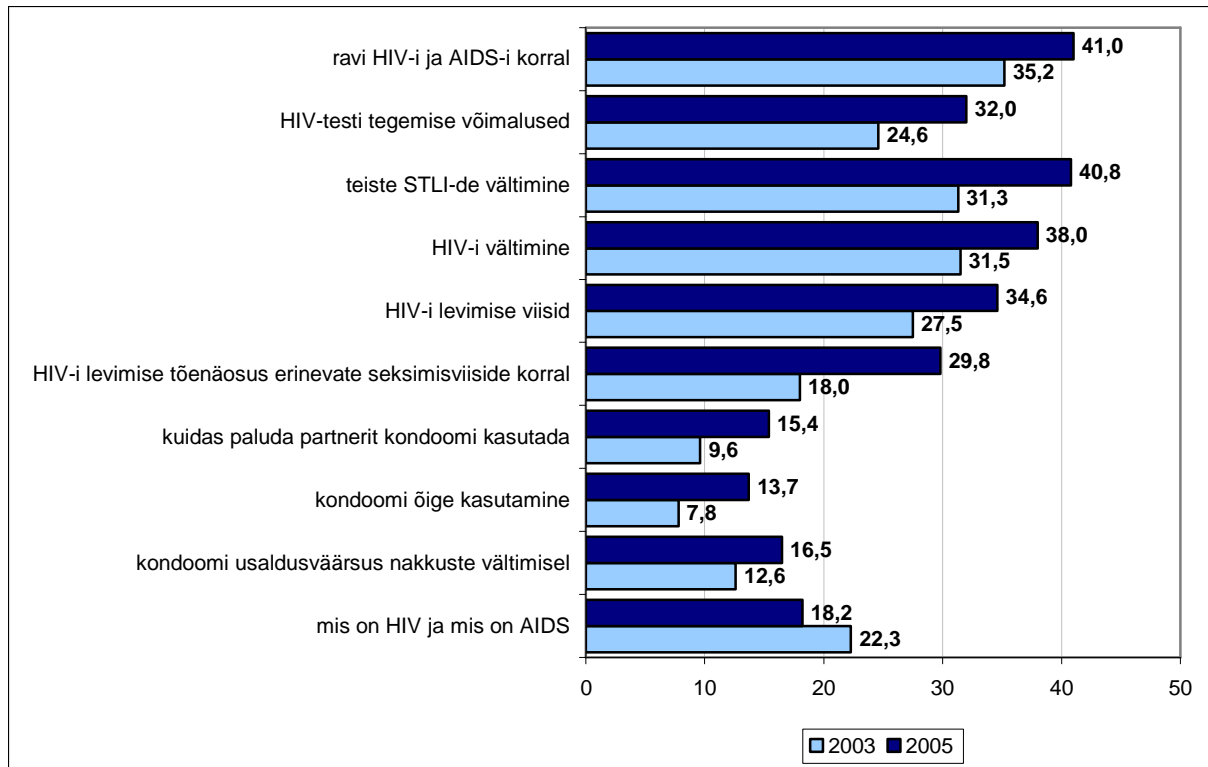
Tabel 17: 14-29-aastased noored, kes hindavad oma informatsiooni vajadust toodud teemadel väga suureks vanusrühmades (%)

Teema	10-13	14-15	16-18	19-24	25-29
murdeiga ja muutused murdeeas	13,3	6,7*	3,1	-	-
poiste ja tüdrukute vahelised suhted	19,5	15,5	9,0	-	-
mis on HIV ja mis on AIDS	29,0	20,6	16,2	20,9	21,9
kondoomide usaldusvärsus nakkuste vältimisel	18,9	18,0	15,1	13,4	10,5
kondoomi õige kasutamine	16,4	16,4	11,4	6,1	4,2
kuidas paluda partnerit kondoomi kasutada	15,9	17,8	13,4	7,7	5,8
HIV-i levimise tõenäosus erinevate seksimisviiside korral	-	29,6	30,0	30,9	30,4
HIV-i levimise viisid	36,7	34,2	35,0	36,5	37,2
HIV-i vältimine	47,4	40,9	35,7	37,6	36,4
teiste STLI-de vältimine	39,0	40,2	41,2	42,4	34,0
HIV-testi tegemise võimalused	28,3	30,1	33,5	37,7	31,2
ravi HIV-i ja AIDS-i korral	43,1	42,4	39,8	42,9	35,9
narkootikumide kahjulikkus	25,6	16,2	12,9	12,8	12,0

* Tumedas kirjas on esile toodud statistiliselt olulised erinevused ($\alpha \leq 0,05$) kahe suurema vanusrühma sees.

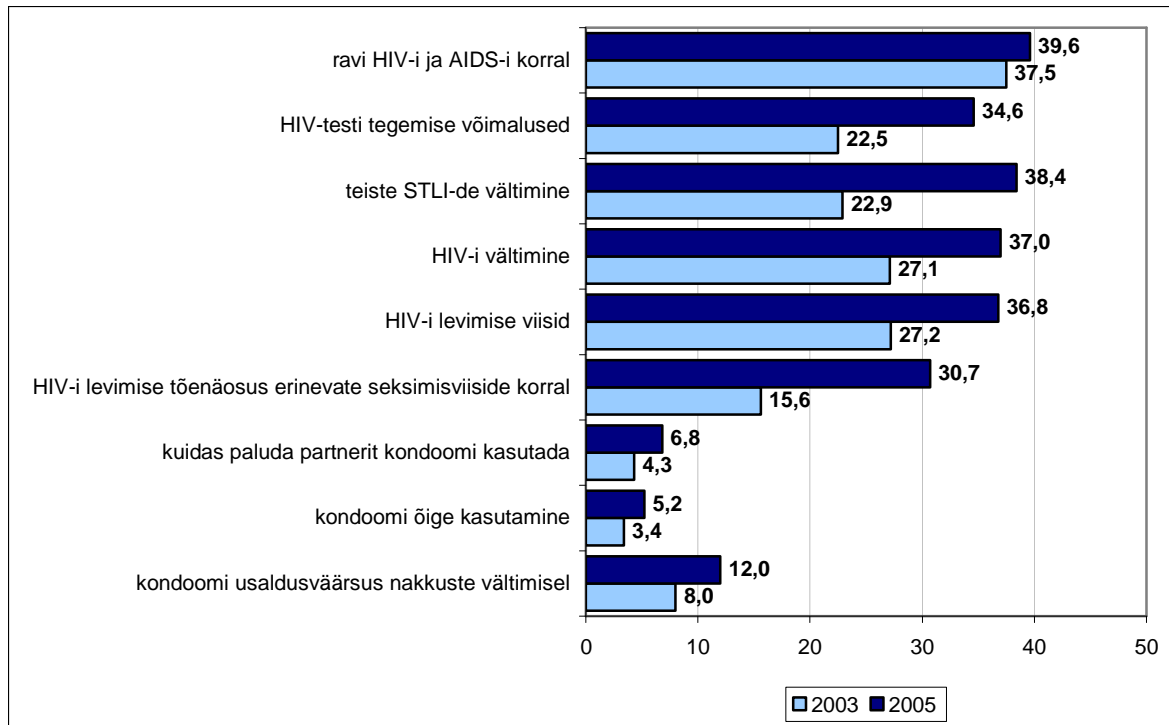
Kahe aasta võrdluses saab öelda, et huvi HIV-i ja AIDS-iga seotud teemade vastu on kahe vanema vanusrühma noorte hulgas tõusnud. 10-13-aastaste seas on informatsiooni vajadus HIV/AIDS-iga seotud teemade suhtes enamuses esitatud valdkondades jäänud samale tasemele.

14-18-aastaste noorte hulgas on kõige enam kasvanud huvitatus HIV-nakkuse leviku võimalustest erinevate seksimise viiside korral – 12% võrra. 6-9,5% ulatuses on kasvanud huvi ülejäänud HIV-nakkuse ja suguhaiguste leviku ning HIV/AIDS-iga seotud ravi küsimuste osas ning 4-6% ulatuses kondoomi kasutamisega seotud teemade suhtes. Vaid küsimuse „mis on HIV ja mis on AIDS“ osas ei leia 14-18-aastased noored, et vajaksid enam informatsiooni kui kaks aastat tagasi (vt joonis 59).

Joonis 59: 14-18-aastased noored, kes hindavad oma informatsiooni vajadust toodud teemadel väga suureks, 2003,2005 (%)

Informatsiooni vajadus 19-29-aastaste noorte grupis on kõige enam kasvanud nende vastajate hulgas, kes vajaksid väga informatsiooni suguhaiguste vältimise ja HIV-nakkuse leviku tõenäosuse kohta erinevate seksimisviiside korral – kasv umbes 15% ulatuses. Vahemikus 10-12% on suurenenud nende täiskasvanud noorte osakaal, kes tunnevad suurt huvi teemade vastu nagu HIV-ile testimise võimalused, HIV-nakkuse levimise viisid ja selle vältimine. Ülejäänud kolme teema osas on informatsiooni vajaduse tase jäänud samaks nagu 2003. aastal (vt joonis 60).

Joonis 60: 19-29-aastased noored, kes hindavad oma informatsiooni vajadust toodud teemadel väga suureks, 2003,2005 (%)

Üldiselt leiavad **neid noormeestega võrreldes**, et vajavad toodud teemadel enam informatsiooni. Erandiks on 10-13-aastased, kus poiste huvi on mitmel teemal suurem kui tüdrukutel. Nendeks teemadeks on poiste ja tüdrukute vahelised suhted (teema kohta väga infot vajavaid poisse on 6% enam kui tüdrukuid), kondoomide usaldusväärsus nakkuste vältimisel (poisse 5% enam), kondoomi õige kasutamine (poisse 7% enam), narkootikumide kahjulikkus (poisse 7% enam).

Kõige suuremad sugude vahelised erinevused tulevad esile 16-18-aastaste vanusrühmas. Siin erineb noormeeste ja neidude info vajadus oluliselt seitsme teema osas. Neidude hulgas on 5-9% enam neid, kes tunnevad suurt huvi teemade vastu: mis on HIV ja AIDS, kondoomi õige kasutamine ja partnerilt kondoomi kasutamise palumine, HIV ja STLI-de vältimine, HIV-ile testimine, HIV/AIDS-iga seotud ravi.

Kõige selgemad erinevused ilmnevad **rahvusgruppide** järgi andmeid analüüsid ning sageli märgib eestlastest oluliselt suurem hulk mitte-eestlasi, et vajaksid antud küsimuses väga informatsiooni juurde.

Küsimuses toodud kaheteistkümnest teemast kolme puhul on 10-13-aastaste muust rahvusest noorte huvi suurem kui eestlastel. Eestlaste infovajadus on mitte-eestlastest suurem kahe teema osas. Erinevused on järgmised:

- Kondoomi usaldusväärsus suguhaiguste vältimisel – mitte-eestlaste näitaja suurem 5% võrra.
- Poiste-tüdrukute vahelised suhted – mitte-eestlaste näitaja suurem 12,5% võrra.
- Murdeiga – mitte-eestlaste näitaja suurem 10% võrra.
- Ravi HIV-i ja AIDS-i korral – eestlaste näitaja suurem 14% võrra.
- HIV testi tegemise võimalused – eestlaste näitaja suurem 10% võrra.

Kolmeteistkümnest 14-18-aastastele pakutud teemast kaheksa puhul on mitte-eestlase hulgas rohkem väga informatsiooni vajavaid noori, kui eestlaste seas. Nendeks teemadeks on:

- Poiste-tüdrukute vahelised suhted – mitte-eestlaste näitaja on kõrgem 10% võrra.
- Kondoomi usaldusväärsus suguhaiguste vältimisel – mitte-eestlaste näitaja on kõrgem 8% võrra.
- Narkootikumide kahjulikkus, HIV-i vältimine, HIV-i levimise viisid, HIV-i levimise tõenäosus erinevate seksimisviiside korral, mis on HIV ja mis on AIDS, murdeiga. Viimase kuue näitaja osas on mitte-eestlaste näitaja kõrgem 4-6% ulatuses.

19-29-aastastele välja pakutud ühetestikümnest teemast kaheksa puhul on mitte-eestlaste informatsiooni vajadus suurem ning ühe teema puhul on eestlaste hulgas enam vastusevarianti „vajan väga“ valinuid. Erinevused vastavalt:

- Ravi HIV- i ja AIDS-i korral – eestlaste näitaja kõrgem 6% võrra.
- Narkootikumide kahjulikkus – mitte-eestlaste näitaja kõrgem 3% võrra.
- Kondoomi usaldusväärsus nakkuste vältimisel – mitte-eestlaste näitaja kõrgem 6% võrra.
- HIV-testi tegemise võimalused – mitte-eestlaste näitaja kõrgem 9% võrra.
- HIV-i levimise viisid, teiste STLI-de vältimine, HIV-i levimise tõenäosus erinevate seksimisviiside korral, mis on HIV ja mis on AIDS – mitte-eestlaste näitaja kõrgem 11-13% võrra.
- HIV-i vältimine – mitte-eestlaste näitaja kõrgem 17% võrra.

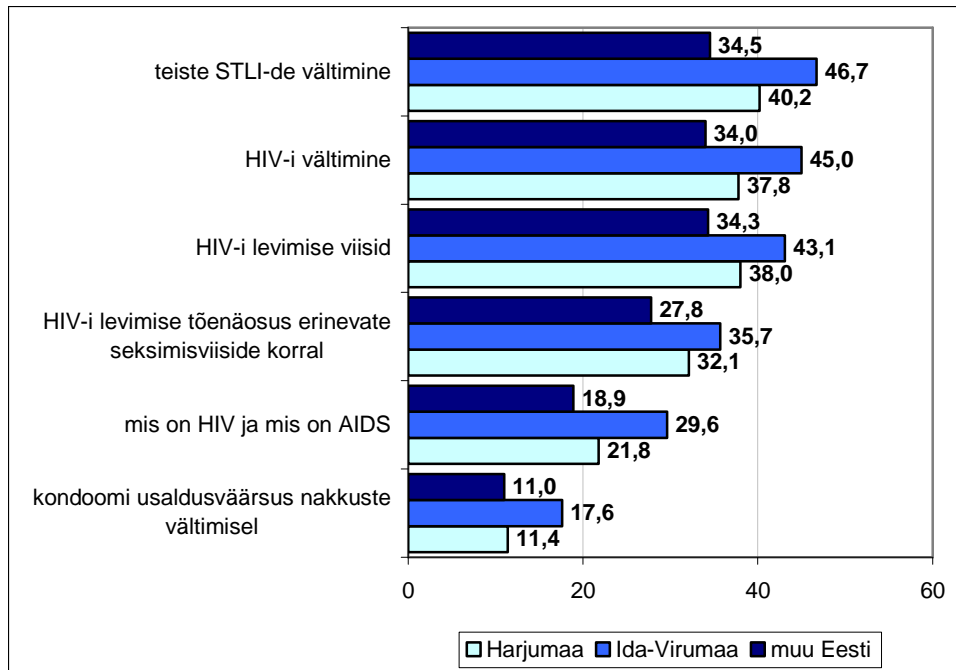
Piirkonniti erinevad Ida-Virumaa noored kõige sagedamini piirkonnast „muu Eesti“ suurema infovajadusega. 10-13-aastaste seas tulevad esile piirkondlikud erinevused järgmistel teemadel:

- Murdeiga - Ida-Virumaa lapsed vajaksid sagedamini teema kohta infot võrreldes muu Eestiga - osakaalud vastavalt 21% ja 10%, Harjumaal 13%;
- Poiste-tüdrukute vahelised suhted – Ida-Virumaa lastest vajavad väga infot 27%. Oluline erinevus tuleb esile võrreldes „muu Eestiga“ – 16%. Harjumaal näitaja on 19%.
- HIV-i levimise viisid – muu Eesti lastest vajab väga teavet 40%, erinevus on oluline võrreldes Ida-Virumaaga – 33%. Harjumaal on näitaja väärtus 34%.
- Ravi HIV-i ja AIDS-i korral – suurem huvi teema vastu on Harjumaal – 48%. Erinevus tuleb esile võrdluses mõlema piirkonnaga. Nii Harju- kui Ida-Virumaa noortest vajavad antud teemal väga teavet 41%.
- Narkootikumide kahjulikkus – Ida-Virumaa lastest tunneb suurt huvi teema vastu 32%. Erinevus on oluline võrreldes Harjumaaga – 20%. Muu Eesti näitaja on 28%.

14-18-aastaste hulgas tulevad piirkondlikud erinevused esile kahe teema suhtes.

- Murdeiga – suurem huvi teema vastu on Ida-Virumaal – 9% soovib väga antud teemal teavet juurde. Erinevus on oluline muu Eestiga võrreldes – 3%. Harjumaal on näitaja väärtus 4%.
- Poiste-tüdrukute vahelised suhted – Ida-Virumaa noorte seas suur huvi teema vastu 16%-l, erinevus on oluline võrreldes muu Eestiga – 8%. Harjumaal näitaja on 12%.

Kõige selgemalt tuleb Ida-Virumaa noorte suurem infovajadus võrreldes „muu Eestiga“ esile 19-29-aastaste vanusrühmas. Joonisel 61 on näidatud kuus teemat, mille puhul toodud trend esile tuleb. Erinevus Ida-Virumaa ja „muu Eesti“ piirkonna vahel kõigub vahemikus 7-12%.

Joonis 61: 19-29-aastased noored, kes hindavad oma informatsiooni vajadust toodud teemadel väga suureks, piirkondade lõikes (%)

Haridustasemete ja elukohtade tüübi järgi ilmsid vaid mõned üksikud erinevused, mistõttu pole neid eraldi esitatud.

Infokanalid, kust soovitakse saada teavet HIV-i ja AIDS-i teemadel

Infokanaleid puudutava küsimuse puhul paluti vastajatel toodud loetelust valida välja kolm teabeallikat, kust nad sooviksid kõige enam HIV/AIDS-i teemalist informatsiooni saada. 2003. aasta küsitlusega võrreldes on üks infoallikas valikutesse juurde lisatud. Selleks on 10-18-aastaste puhul vastusevariant „kooliarst või –õde“ ning 19-29-aastaste puhul „töökoht“.

Tabelis 19 on näidatud vanusgrupiti viis sagedamini nimetatud teabeallikat, kust soovitakse saada infot HIV/AIDS-i teemade kohta. Oluliselt erinevad need kooliõpilaste ja täiskasvanud noorte jaoks. Kooliõpilaste jaoks on kõige tähtsamaks HIV-ist ja AIDS-ist info saamise kohaks koolitund. Seda nimetavad kõige sagedamini (üle kolmandiku vastanutest) nii 10-13 kui 14-15- ja 16-18-aastased. Viie sagedamini nimetatud infokanali seas figureerivad ka muud kooliga seotud võimalused – kooliarst või –õde (10-13, 14-15) ning üritused koolis (16-18). 19-24-aastased sooviksid kõige enam saada HIV/AIDS-i alast infot internetist (üle neljakümne protsendi vastanutest) ning 25-29-aastased ajalehtedest-ajakirjadest (ligi pooled vastanutest). Kõigis viies vanusrühmas mahub viie sagedamini nimetatud infoallika hulka AIDS-i Nõustamiskabinet ja internet (vt tabel 18).

Tabel 18: Viis olulisemat teabekanalit, kust noored soovivad saada infot HIV-i kohta vanusrühmades (%)

Infokanal	10-13	14-15	16-18	19-24	25-29
koolitunnid	37,8	39,1	39,8		
kooliarst või -õde	34,0	21,9		-	-
AIDS-i Nõustamiskabinet	33,5	32,2	29,8	26,9	24,4
internet	27,1	32,8	33,9	42,7	45,9
perearst	27,0				
Noorte Nõustamiskeskus		27,4	29,6		
üritused koolis			28,4		
infovoldikud				28,7	26,0
ajalehed-ajakirjad				35,0	46,5
televisioon				36,2	43,4

Vähem esile toodud infoallikateks (mida pole tabelis esitatud) on raadio, üritused väljaspool kooli, usaldustelefon, raamatud ja töökoht. Viimane 19-29-aastaste noorte puhul.

Kui võrrelda omavahel 2003. ja 2005. aasta andmeid, on viie kõige enam mainitud infoallika osas kõige suuremad muutused aset leidnud koolilaste seas. 2003. aastal oli 10-13-aastaste hulgas eelistatavate infokanalite järjestus järgmine: televisioon, koolitunnid, ajalehed ja ajakirjad, internet, raamatud. Ning 14-18-aastaste hulgas: televisioon, koolitunnid, ajalehed ja ajakirjad, kooliüritused, internet. Kui kaks aastat tagasi oli kõige populaarsemaks infokanaliks televisioon, siis käesoleval aastal ei maininudki kooliõpilased seda viie olulisema kanali hulgas, kust nad sooviksid teavet saada. Olulisele kohale on tõusnud vastusevariant „kooliarst või -õde“, mis 2003. aastal ette antud valikutest puudus. Erinevalt varasemast on kooliõpilaste viie eelistatavama teabeallika hulka tõusnud AIDS-i Nõustamiskabinet ja Noorte Nõustamiskeskus.

19-29-aastaste seas on toimunud muutused väiksemad. Võrreldes 2003. aastaga on viie enam eelistatava teabekanalite hulka tõusnud AIDS-i Nõustamiskabinet ning välja jäänud koolitunnid 19-24-aastaste puhul ja raadio 25-29-aastaste puhul. Kui 2003. aastal nimetati kõige sagedamini televisiooni, siis 2005. aastal on selle infokanalit kõrvale tõusnud internet.

Sugude lõikes tulevad viie esimese eelistatava infoallika seas esile mõned üksikud erinevused. Kooliõpilaste hulgas on internet noormeeste jaoks olulisem infokanal kui neidudele. 19-29-aastaste puhul ilmneb erinevus Noorte Nõustamiskeskuste osas, mis on naiste jaoks olulisem soovitud infoallikas kui meeste jaoks.

Kõige suuremad gruppidevahelised erinevused ilmnevad võrreldes **eestlasi ja muust rahvusest noori**. Muust rahvusest 10-13-aastased noored on eestlastega võrreldes nimetanud sagedamini kooliarsti või -õde (eestlastest 31%, mitte-eestlastest 41%). 14-18-aastaste noorte puhul on nii eestlaste kui mitte-eestlaste seas viie olulisema kanali hulgas mainitud koolitunde, AIDS-i Nõustamiskabinete ja internetti. Eestlaste puhul lisanduvad toodud kolmele allikale veel Noorte Nõustamiskeskused ja kooliüritused, mitte-eestlaste puhul aga televisioon ja kooliarst- või õde.

19-29-aastaste grupis viis olulisemat teabeallikat rahvusgruppides ei erine. Küll aga on internet (eestlased 48%, mitte-eestlased 36%) ja AIDS-i Nõustamiskabinet (eestlased 27%, mitte-eestlased 23%) eestlaste jaoks olulisemad allikad, kust soovitakse saada HIV/AIDS-i teemalist teavet. Mitte-eestlaste jaoks on eestlastega võrreldes eelistatumaks televisioon (eestlased 38%, mitte-eestlased 44%).

Kooliõpilaste puhul tuleb **piirkondlik** erinevus esile Noorte Nõustamiskeskuste osas. 10-13-aastaste puhul peavad Ida-Virumaa noored mainitud keskust enda jaoks vähem oluliseks teabekanaliks kui teiste piirkondade noore (Ida-Virumaa 11%, teised piirkonnad 20%); 14-18-aastaste puhul esineb erinevus Ida-Virumaa ja „muu Eesti“ vahel (Ida-Virumaa 23%, Harjumaa 27%, muu Eesti 31%).

19-29-aastaste puhul on piirkondlik erinevus märgata ajalehtede-ajakirjade ning interneti osas. Internetti hindavad Ida-Virumaa noored vähem tähtsa infoallikana kui teiste piirkondade noored (Ida-Virumaa 36%, Harjumaa 48%, muu Eesti 43%). Ajalehtede-ajakirjade puhul kehtib statistiliselt oluline erinevus võrreldes Ida-Virumaad ja Harjumaad (Ida-Virumaa 35%, Harjumaa 43%, muu Eesti 39%).

Haridustasemete osas paistavad silma kõrgema haridusega noored. Võrreldes kahe madalama haridustasemega, on nende jaoks eelistatavamad infoallikad internet ja ajalehed-ajakirjad ning vähem oluline AIDS-i Nõustamiskabinet.

Lisaks uuriti kooliõpilastelt, kas ja kui põhjalikult nad on rääkinud HIV-ist ja AIDS-ist oma vanemate, sõprade ja õpetajaga. Kõige sagedamini on HIV/AIDS-i teemal räägitud sõpradega – 60% 10-13-aastastest ning 87% 14-18-aastastest. Valdavalt ei ole aga temaatilised vestlused olnud põhjalikud. 10-13-aastastest 9% ning 14-18-aastastest 21% peavad vastavaid jutuajamisi põhjalikeks.

Võrdsel määral on HIV-ist ja AIDS-ist vesteldud vanemate ning oma õpetajaga – 10-13-aastastest on seda teinud 53% ning 14-18-aastastest kuuekümne protsendi ringis. 10-13-aastastest hindab vestlusi vanematega põhjalikuks 17% ja õpetajaga 14%. 14-18-aastaste hulgas on vastavad näitajad 12% ja 15%.

Võrreldes andmeid **tütarlaste** ja **noormeeste** vahel selgub, et tütarlapsed on sagedamini vestelnud nii vanemate, sõprade kui õpetajaga. Sarnased trendid tulid esile ka 2003. aastal.

4.7. Kokkuvõtte peatükist

Neljas peatükk kajastab HIV/AIDS-i temaatikaga seotud teadmisi ja informatsiooni hankimist. Peatükis toodud olulisemad näitajad on järgmised:

HIV-nakkuse levikuteed

- HIV-i levikuteedega seotud teadmiste küsimustest ollakse ka 2005. aastal jätkuvalt kõige enam kursis sellega, et ühise süstla kasutamine võib tuua kaasa nakatumise HIV-i. 14-18- ja 19-29-aastaste seas teab seda üle 95% vastajatest; 10-13-aastaste hulgas ligi üheksakümmend protsenti.
- Sarnaselt 2003. aastaga on kõige väiksem nende noorte hulk, kes teavad, et sääsehammustuse kaudu HIV-nakkus ei levi – kõigis vanusrühmades alla poole.
- Kõigile viiele esitatud teadmiste küsimusele vastab õigesti 7% 10-13-aastastest, 23% 14-15-aastastest, 40% 16-18-aasta vanustest ja 34% kõige vanematest noortest. Kõige suuremaks teadmiste indikaatori mõjutajaks on sääsehammustuse küsimus. Kui antud küsimus indikaatorist välja jätta, tõuseb näitaja tase erinevates vanusrühmades 2-3 korda.
- Võrreldes 2003. aastaga on teadmiste indikaatori tase kahes vanemas vanusrühmas tõusnud, kuid siinjuures tuleb silmas pidada, et kahe teadmiste küsimuse esitust on 2005. aastal mõnevõrra muudetud.
- Küsimus HIV-nakkuse emalt-lapsele leviku riski vähendamise võimaluste osas esitati 14-29-aastastele. Kõige vähem on noored kursis sellega, et üks vajalikest ennetusmeetoditest on

keisrilõikega sünnitamine. Teise kahe väite osas oli õigesti vastanud noori umbes kolmandiku jagu. Kõigile kolmele väitele suudab korraka õigesti vastata alla kümnendiku noorest.

- Mõnevõrra alla viiendiku kõigist vastajatest (nii 14-18- kui 19-29-aastastest) arvavad väärtalt, et emalt-lapsele HIV-nakkuse ülekandumise riski vähendamiseks ei saa midagi ette võtta ning kolmandik või enam vastajaid ei oska antud küsimuse osas seiskohta võtta.
- Võrreldes 2003. aastaga on emalt-lapsele nakkuse levikuga seotud teadmiste tase (vastanud õigesti kõigile väidetele) 14-18-aastase seas veelgi madalam; 19-29-aastaste hulgas samal tasemel.

STLI-de vältimise meetodid

- Väga valdav enamus noori on kursis sellega, et kondoom on abivahendiks suguhaigustesse nakatumisest hoidumisel. Vähem teatakse sellest, et rasestusvastased tabletid, katkestatud suguühe ja emakasisene spiraal ei aita STLI-de vältida.
- 10-13-aastaste hulgas on neljandiku jagu neid noori, kes suudavad õigesti vastata kõigi pakutud STLI-de vältimise meetodite kohta. 14-18-aastaste kooliõpilaste hulgas on selliseid vastajaid kolmandik ning 19-29-aastaste seas kolmveerand.
- Võrreldes 2003. aastaga on teadmiste tase tõusnud kõigis vanusrühmades, v.a. 14-15-aastased.
- Kõigi vanusrühmade puhul on HIV-nakkuse levikuteedest korrektseid teadmisi omavate noorte hulgas enam neid, kellel on õiged teadmised ka seotuna STLI-de vältimise meetoditega. Pea kõigis vanusrühmades (va 14-15-aastased) on samasugune seos võrreldes teadmisi HIV-nakkuse levikuteedest teadmistega emalt-lapsele nakkuse edasikandumise riski vähendamise meetoditest.

HIV-testi tegemise võimalused

- Noortele on kõige enam teada, et HIV-testi on võimalik teha AIDS-i Nõustamiskabinettides ja eriarsti juures – seda märgivad üle poole vastanuteist.
- Võrreldes 2003. aastaga on 14-18- ja 19-29-aastaste seas vähenenud noorte hulk, kes teavad testimise võimalustest AIDS-i Nõustamiskabinettides ning Noorte Nõustamiskeskustes. Samades vanusrühmades on tõusnud teadlikkus sellest, et HIV-le saab testida eriarsti juures.
- HIV-testi tegemas käinute tase on sama nagu 2003. aastal. Kogu elu jooksul on lasknud ennast vähemalt korra testida 4% 14-18-aastastest, 23% 19-24-aastastest ja 37% 19-29-aastastest noortest. 19-29-aastastest testimas käinutest kolmandik tegi seda viimase aasta jooksul.
- 10-16% noortest ütlevad, et neil on ette tulnud olukordi, kus vaatamata soovile on HIV-test tegemata jäänud. Kõige sagedamini on selle põhjuseks toodud aja puudust või teadmatust testi tegemise kohtadest.
- Võrdluses 2003. aastaga on 2005. aastal 19-29-aastaste seas kolmekordistunud nende noorte hulk, kes on viimase aasta jooksul ennast HIV-nakkusele testinud. Mõnevõrra on kasvanud nii 14-18- kui 19-29-aastaste noorte hulk, kes väidavad, et vaatamata soovi olemasolule on HIV test tegemata jäänud.

Informatsiooni saamine

- Sarnaselt eelmise küsitluskorraga on 10-18-aastaste noorte hinnangul koolitundides põhjalikumalt käsitlemist leidnud narkootikumide kahjulikkuse ja murdeeaga seotud valdkonnad. 10-13-aastaste osas on jätkuvalt kõige vähem käsitletud teemadeks suguhaigused, HIV/AIDS ja kondoomi kasutamise vajalikkus. 14-18-aastaste hinnangul on vähesemal määral pööratud tähelepanu teemadele suguhaigused, meeste-naiste suhted ja narkootikumidest keeldumine.
- Võrreldes 2003. aastaga leiavad aga noored mõlemas vanusrühmas, et HIV/AIDS-i teema on leidnud põhjalikumalt käsitlemist. Kahe aasta võrdluses on positiivseid muutusi toimunud ka mitmete teiste valdkondade kajastamise osas.
- Andmeanalüüsis selgus, et need noored, kellel on korrektsed teadmised HIV-nakkuse levikuteedest ja STLI-de vältimise meetoditest, peavad koolitundides põhjalikumalt käsitletuks teemasid HIV/AIDS, suguhaigused ja kondoomi kasutamise vajalikkus.

- Kooliõpilased soovivad saada informatsiooni HIV/AIDS-i temaatika kohta eelkõige koolitundidest, aga ka internetist ja AIDS-i Nõustamiskabinettidest. Täiskasvanud noorte jaoks on lisaks internetile eelistatumad teabekanalid televisioon ja ajalehed-ajakirjad.
- Üle poole kooliõpilastest on HIV/AIDS-i teemal rääkinud oma sõpradega, vähesemal määral noori (kuid samuti üle poole) on neil teemadel vestelnud oma vanemate ja õpetajaga. Noorte hinnangul ei ole aga väga valdavalt tegemist põhjalike vestlustega.

Eraldi vaadeldavas **15-24-aastaste grupis** on teadmiste indikaatorite näitajad järgmised:

- Korrektsed teadmised HIV-nakkuse levikuteedest – 36% (2003: 18%, toimunud positiivne muutus).
- Korrektsed teadmised HIV-nakkuse vertikaalse leviku riski vähendamise võimalustest – 6% (2003: 7%, muutus pole statistiliselt oluline).
- Korrektsed teadmised STLI-de vältimise meetoditest 51% (2003: 44%, toimunud positiivne muutus).

5. HIV-I NAKATUMISEGA SEOTUD ARUSAAMAD JA USKUMUSED

Viies peatükk käsitleb noorte arusaamu HIV-i nakatumise võimalustest olmekontaktides, suhtumist HIV-i nakatunud inimestesse ning HIV temaatikaga seotud uskumusi. Noorte seisukohtadest ülevaate saamiseks pakuti neile vastamiseks rida väiteid, mida hinnati viiepallisel skaalal (1-täiesti nõus, 2-pigem nõus, 3-pigem ei ole nõus, 4-üldse ei ole nõus, 5-ei oska öelda). Analüüsi teostamiseks liideti kokku nõustuvad vastused „täiesti nõus“ ja „pigem nõus“ ning mittenõustuvad vastused „üldse ei ole nõus“ ja „pigem ei ole nõus“.

5.1. Arusaamad HIV-i nakatumise võimalustest olmekontaktides

Selgitamaks, kuivõrd noored peavad võimalikuks HIV-i nakatumist olmekontaktide kaudu, pakuti neile vastamiseks neli väidet, mis on esitatud tabelis 19. Toodud väidete abil esitatakse ka indikaator, mis näitab nende noorte hulka, kellel ei ole vaelearusaamu HIV-i nakatumisest. Indikaatorisse arvestatakse noored, kes on vastanud korraga õigesti kõigile esitatud väidetele.

Sarnaselt 2003. aastaga on noorte seas kõige enam levinud ekslik arusaam sellest, et HIV-i on võimalik nakatuda kasutades nakatunud inimesega ühiseid toidunõusid või ühist tualetti. 10-13-aastaste seas on samaväärselt levinud ka arvamus, et ujudes basseinis koos HIV-positiivse inimesega võib nakatuda. Kõige vähem on neid noori, kes arvavad, et nakatuda on võimalik HIV-positiivset inimest kallistades.

Võrreldes 2003. aastaga on mitmete väidete suhtes enamus vanusrühmades väärarusaamad mõnevõrra rohkem levinud ehk toimunud muutus on negatiivne. Erandiks on 16-18-aastased, kelle seas neljast väitest kolme puhul on ekslike arusaamade omajate hulk kahanenud (va kallistamist puudutav väide). 10-13- ja 14-15-aastaste seas ei ole 2003. aastaga võrreldes muutunud nende vastajate hulk, kes usuvad, et HIV-i võib nakatuda ühiseid toidunõusid kasutades.

19-29-aastaste andmed on tabelis 19 esitatud suures vanusrühmas, sest gruppi kaheks jagades tuleb esile vaid üks erinevus. 19-24-aastastest arvab 18%, et kasutades HIV-i nakatunuga ühist tualetti võib ka ise nakatuda; 25-29-aastaste seas on antud väärarusaama omavaid noori oluliselt vähem – 13%.

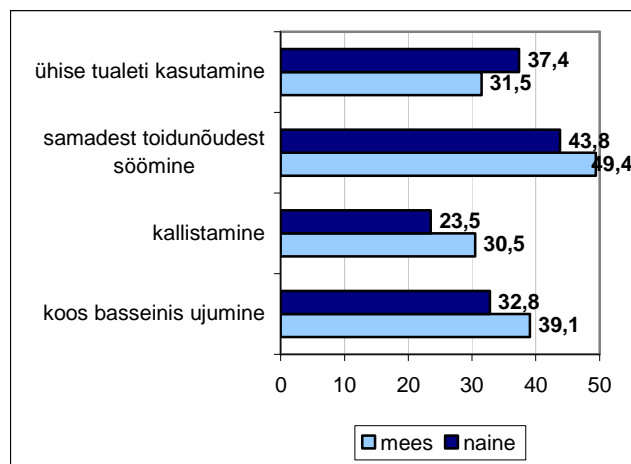
Tabel 19: Noored, kes on nõus, et olmekontaktides võib nakatuda HIV-i vanusrühmades 2003, 2005 (%).

Väide	10-13		14-15		16-18		19-29	
	2003	2005	2003	2005	2003	2005	2003	2005
1) ujumine basseinis koos HIV-i nakatunud inimesega	32,1	36,8	13,4	17,6	9,0	6,7*	6,2	11,8
2) kallistamine HIV-i nakatunud inimesega	24,1	28,7	8,1	13,2	4,8	5,0	2,3	9,1
3) samadest toidunõudest söömine HIV-i nakatunud inimesega	45,1	46,3	28,6	27,6	21,0	14,8	12,5	16,0
4) ühise tualeti kasutamine HIV-i nakatunud inimesega	27,3	34,6	19,0	23,8	21,3	15,5	10,9	15,5

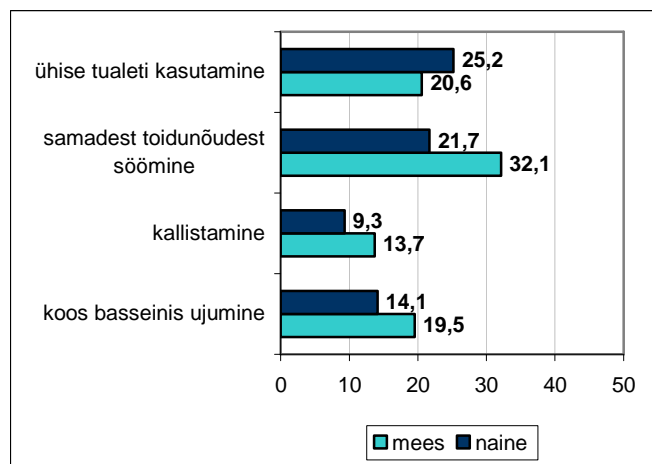
* Tumedas kirjas on märgitud näitajad, mille muutus kahe aasta võrdluses on positiivne.

Analüüsidest vaevarusaamade levikut erinevate sotsiaal-demograafiliste näitajate lõikes, ilmnevad kõige selgemad gruppidevahelised erinevused 10-13-aastaste seas soo kaupa, 14-15-aastaste seas soo, rahvuse ja piirkonna lõikes ning 19-29-aastaste seas rahvuse ja piirkonna lõikes. Järgnevalt on just need erinevused ka esitatud.

Sarnaselt 2003. aastaga on ka 2005. aastal 10-13- ja 14-15-aastaste grupis vaevarusaamad HIV-i nakatumisest olmekontaktides noormeeste seas enamus väidete osas rohkem levinud kui neidude hulgas. See kehtib mõlemas vanusrühmas kolme väite puhul neljast. Suurim **sooline** erinevus tuleb esile 14-15-aastaste grupis väite osas, kas HIV-i on võimalik nakatuda HIV-positiivse inimesega ühiseid toidunõusid kasutades – noormeeste seas on kümnendiku võrra enam antud väärarusaama omajaid. Teiste väidete puhul on noormeeste hulgas vaevarusaamade omajaid neidudest rohkem 5-7% võrra. Vaid ühe vaevarusaama osas on 10-13-aastaste seas seda uskuvate tütarlaste osakaal suurem võrreldes noormeestega – puudutatavalt ühise tualeti kasutamist. Tütarlaste hulgas on väitega nõustujaid 6% rohkem (vt joonised 62 ja 63).

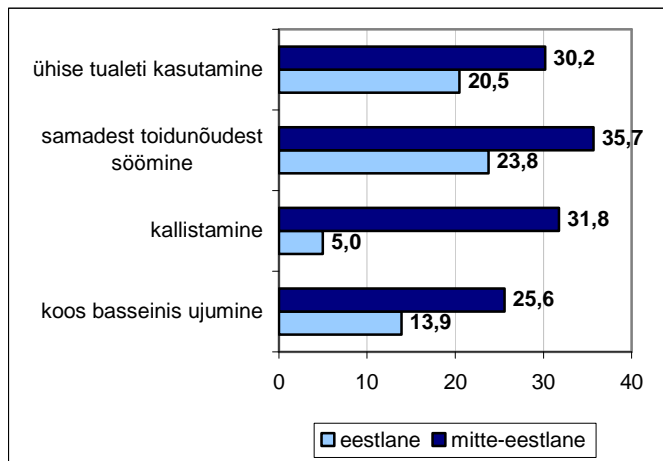
Joonis 62: 10-13-aastased noored, kes arvavad, et olmekontaktides võib nakatuda HIV-i, sugude lõikes (%)

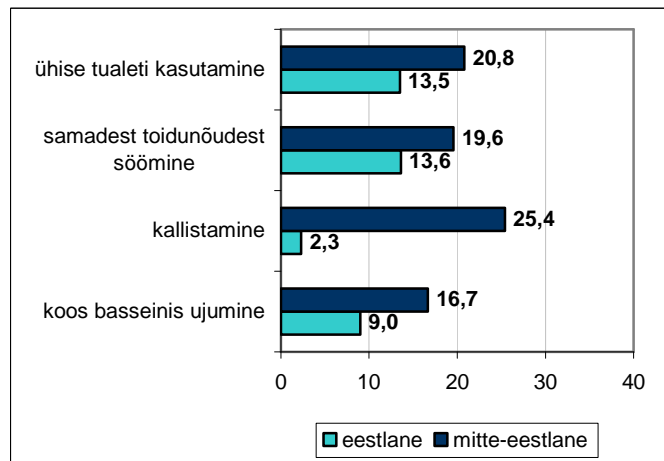
Joonis 63: 14-15-aastased noored, kes arvavad, et olmekontaktides võib nakatuda HIV-i, sugude lõikes (%)

14-15-aastaste ja 19-29-aastaste grupis on näha, et **muust rahvusest** noorte seas on valed arusaamad HIV-i edasikandumisest enam levinud, kui **eestlaste** hulgas. Kui vanusrühmades üldiselt on kõige vähem levinud väärarusaam nakatumise võimalusest kallistamisel, siis antud kahes vanusrühmas on muust rahvusest noorte puhul see arusaam just kõige enam levinud. Nakatumise võimalusse kallistamisel usub umbes kolmandik 14-15-aastastest ja neljandik 19-29-

aastastest mitte-eesti noortest. Erinevus eestlastega võrreldes on selle väite osas väga suur –14-15-aastaste puhul on mitte-eestlaste seas 27% enam antud valearusaama omajaid ja 19-29-aastaste puhul 23% enam. Teiste väidete osas on erinevus eestlaste ja mitte-eestlaste vahel vahemikus 6-12% (vt joonis 64 ja 65).

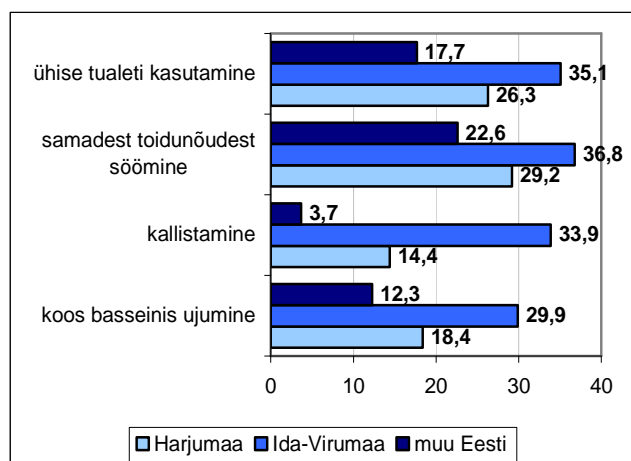
Joonis 64: 14-15-aastased noored, kes arvavad, et olmekontaktides võib nakatuda HIV-i, rahvuste lõikes (%)

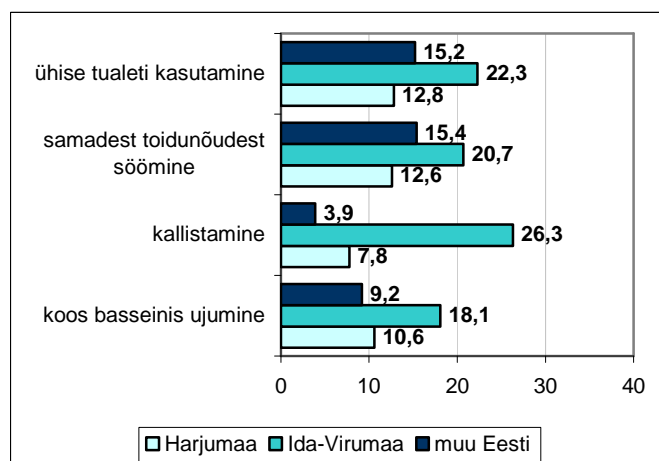
Joonis 65: 19-29-aastased noored, kes arvavad, et olmekontaktides võib nakatuda HIV-i, rahvuste lõikes (%)

Rahvuslik erinevus seostub piirkondlike näitajatega, kuna muust rahvusest noored moodustavad Ida-Virumaal umbes kolmveerandi, Harjumaal kolmandiku ning mujal Eestis vaid mõne protsendi kõigist uuritava vanusrühma noortest. Ida-Virumaa regioonis on valearusaamad enam levinud ning kõige rohkem erinevad selle piirkonna andmed võrdluses „muu Eestiga“. Eriti torkab selline tendents silma 14-15-aastaste seas, kus lisaks Ida-Virumaale erinevad muu Eesti andmed ka Harjumaaga võrreldes. 19-29-aastaste puhul on Harjumaal ja muu Eesti andmed võrdsel tasemel.

Kõige suuremad erinevused ilmnevad ka piirkondlikult väite suhtes, et HIV-i on võimalik nakatuda HIV-positiivse inimesega kallistades. Võrreldes muu Eestiga on Ida-Virumaal antud valearusaama omajaid 14-15-aastaste seas 30% enam ja 19-29-aastaste seas 22% enam ning võrreldes Harjumaaga vastavalt 20% ja 18,5% enam (vt joonis 66 ja 67).

Joonis 66: 14-15-aastased noored, kes arvavad, et olmekontaktides võib nakatuda HIV-i, piirkondade lõikes (%)

Joonis 67: 19-29-aastased noored, kes arvavad, et olmekontaktides võib nakatuda HIV-i, piirkondade lõikes (%)

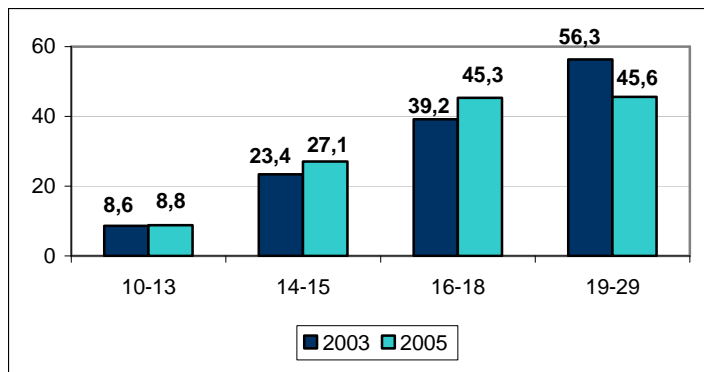
2003. aastal ilmsid samuti olulised rahvuslikud erinevused, kus mitte-eestlaste seas olid väärarusaamad enam levinud. Piirkondlike andmete puhul tuli Ida-Virumaa erinevus esile eelkõige 19-29-aastaste hulgas.

Kui eelnevalt analüüsi andmeid lähtudes valearusaamadest esitatud väidete suhtes, siis järgnevalt on üheks indikaatoriks kokku võetud nende noorte hulk, kes ei omanud ühtegi ekslikku arusaama HIV-nakkuse leviku võimaluste kohta olmekontaktides. Samaselt raporti neljandas peatükis esitatud indikaatoritele, on ka siin vaadatud nende noorte hulka, kes on suutnud korrigeerida õigesti vastata kõigile neljale arusaamu puudutavale väitele.

2005. aasta andmetest ilmneb, et kooliõpilaste hulgas tõuseb vanusega nende noorte hulk, kes teavad, et olmekontaktides HIV-nakkus ei levi. Alates 16-18-aastaste rühmast jääb aga õigete arusaamade omajate hulk ühesugusele tasemele – ligemale pooled vastajatest. 2003. aastal on õigete arusaamadega noorte osakaal vanusega suurenenud ka täiskasvanud noorte hulgas (19-24- ja 25-29-aastased).

Kahe küsitlusaasta võrdluses selgub, et muutused paremuse poole on toimunud 14-15-aastaste ja 16-18-aastaste vanusrühmas – vastavalt 4% ja 6% ulatuses. 10-13-aastaste andmed ei ole muutunud. 19-29-aastaste hulgas on toimunud muutus aga negatiivne – 2003. aastal oli antud vanusrühmas kümnendiku võrra enam noori, kes teadsid, et väidetes esitatud olmekontaktides HIV ei levi (vt joonis 68). 19-29-aastaste rühma siseselt (eraldi 19-24- ja 25-29-aastased) vanuselisi erinevusi ei esine.

Indikaatorite esitamisel raportis eraldi esile toodavas 15-24-aastaste vanusrühmas ei ole kahe aasta jooksul statistiliselt olulisi muutusi toimunud – 2003. aastal oli 43% õigete arusaamadega noori ning 2005. aastal 42%.

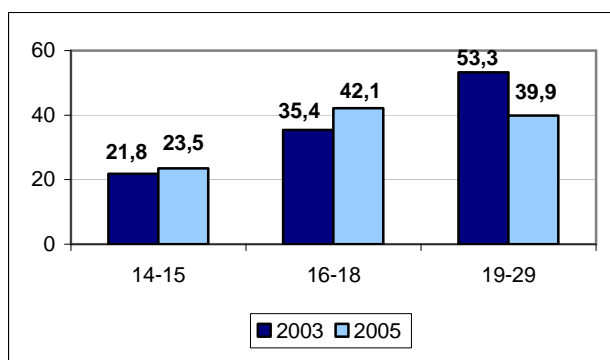

Joonis 68: Noored, kellel ei ole ekslikke arusaamu HIV-i levikust olmekontaktides, vanusrühmades 2003, 2005 (%)

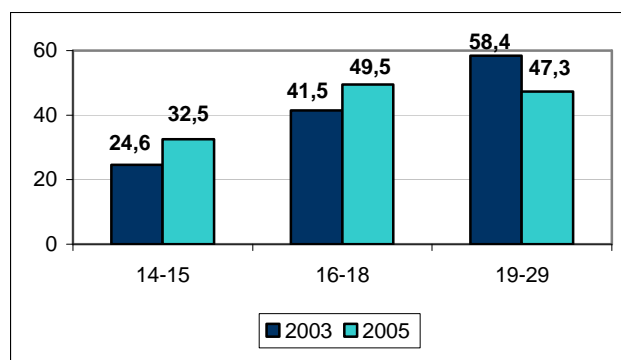
10-13-aastaste laste seas ei tulnud alagruppide omavahelises võrdluses ning 2003. ja 2005. aasta võrdluses esile ühtegi erinevust. 19-29-aastaste vanusrühma sees kahe väiksema vanusgrupi (19-24 ja 25-29) vahel erinevusi ei ilmnenud. Seetõttu kajastatakse järgnevalt andmeid kolmes vanusgrupis : 14-15-, 16-18- ja 19-29-aastased.

Soo järgi andmeid analüüsid on kõikides vaadeldavates vanusrühmades neidude seas oluliselt enam vastajaid, kellel ei ole ühtegi valearusaama HIV-nakkuse levikust. Suurim on erinevus 14-15-aastaste puhul, kus neidudest vastas kõigile neljale väitele õigesti kolmandik ning noormeestest neljandik. 16-18-aastaste ja 19-29-aastaste puhul on erinevus noormeeste ja neidude vahel 7%.

Kahe küsitlusaasta võrdluses on andmed muutunud 16-18- ja 19-29-aastaste vanusrühmas mõlema soo puhul ning 14-15-aastaste seas neidude puhul. Kui aga kahes nooremas vanusrühmas on toimunud muutused positiivsed, siis 19-29-aastaste hulgas on 2005. aastal üle kümnendiku vähem nii mehi kui naisi, kes teavad, et olmekontaktides HIV-nakkus ei levi (vt joonised 69 ja 70).

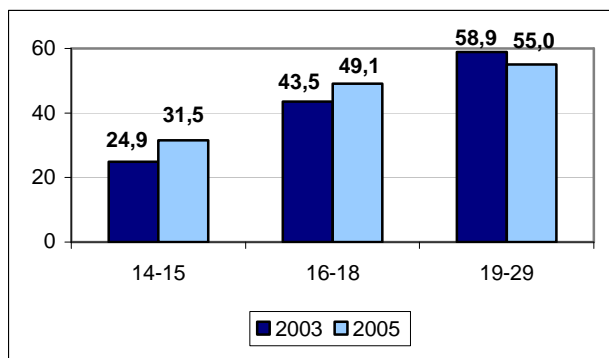
Joonis 69: Noormehed, kellel ei ole ekslikke arusaamu HIV-i levikust olmekontaktides, vanusrühmades 2003, 2005 (%)

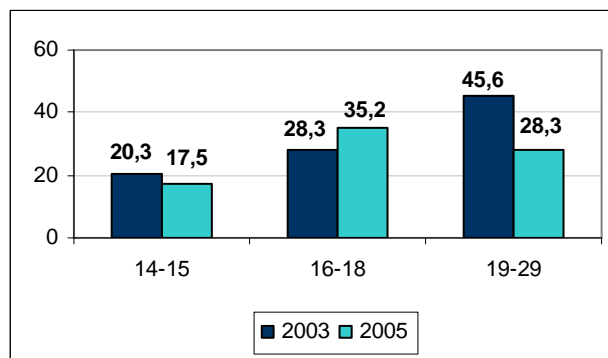
Joonis 70: Neidud, kellel ei ole ekslikke arusaamu HIV-i levikust olmekontaktides, vanusrühmades 2003, 2005 (%)

Võrreldes jooniseid 80 ja 81, on näha, et ka **rahvusgrupiti** tulevad erinevused esile kõigis kolmes vaadeldavas vanusrühmas. Eestlaste seas on muust rahvusest noortest vähem vastajaid, kes teavad, et ankeedis mainitud olmekontaktides HIV ei levi. Eriti suur rahvusrühmade erinevus tuleb esile 19-29-aastaste seas, kus mitte-eestlaste hulgas on 27% võrra vähem õigete arusaamadega noori. Kahe noorema vaadeldava vanusrühma puhul on mitte-eestlaste seas 14% vähem kõigile neljale väitele õigesti vastanud.

2003. ja 2005. aasta andmete võrdlus näitab, et kahes nooremas vanusrühmas ei ole mitte-eestlaste andmed muutunud. 19-29-aastaste muust rahvusest noorte seas on aga 2005. aastal 17% võrra vähem vastajaid, kes teavad, et toodud olmekontaktides HIV-nakkus edasi ei kandu. Toimunud muutus on seega negatiivne. Eestlaste hulgas on toimunud muutus kahes vanusrühmas. 14-15-aastaste hulgas on 2005. aastal 2003.-ga võrreldes 7% enam ekslikke arusaamu mitte omavaid noori ning 16-18-aastaste hulgas on tõus 6% (vt joonis 71 ja 72).

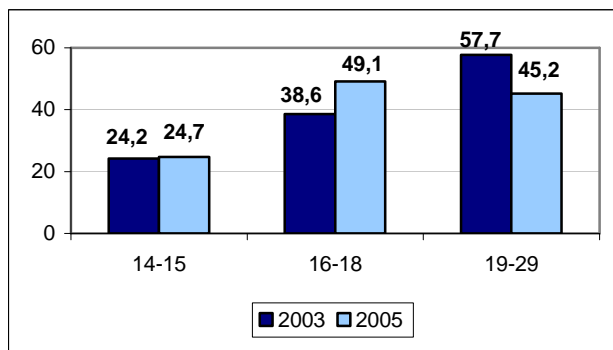
Joonis 71: Eestlased, kellel ei ole ekslikke arusaamu HIV-i levikust olmekontaktides, vanusrühmades 2003, 2005 (%)

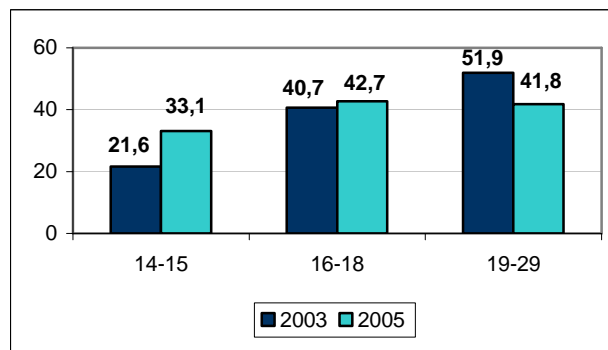
Joonis 72: Mitte-eestlased, kellel ei ole ekslikke arusaamu HIV-i levikust olmekontaktides, vanusrühmades 2003, 2005 (%)

Linna- ja maanoorte erinevused tulevad ilmsiks 14-15- ja 16-18-aastaste vanusrühmas. 14-15-aastaste grupis on maanoorte seas statistiliselt oluliselt enam (8% võrra) neid, kellel ei ole valearusaamu HIV-i levimisest. 16-18-aastaste puhul on olukord vastupidine – linnanoores hulgas on 6% rohkem vastajaid, kes on teadlikud HIV-i mittelevimisest olmekontaktides.

Kahe küsitlusaasta võrdluses ei ole andmed muutunud 14-15-aastaste linnanoores ning 16-18-aastaste maanoore hulgas. Ülejäänud gruppides on andmed 2005. aastaks muutunud umbes kümnendiku võrra. 14-15-aastaste maanoore ja 16-18-aastaste linnanoores seas on aset leidnud positiivne muutus, 19-29-aastaste puhul on aga negatiivne muutus (vt joonis 73 ja 74).

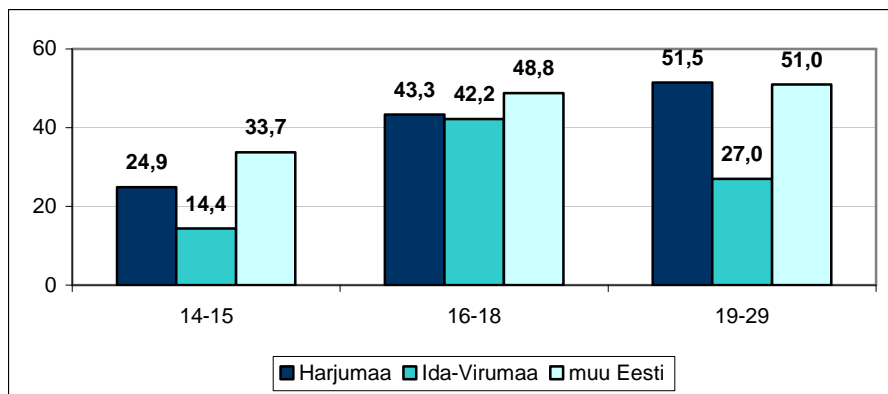

Joonis 73: Linnanoores, kellel ei ole ekslikke arusaamu HIV-i levikust olmekontaktides, vanusrühmades 2003, 2005 (%)

Joonis 74: Maanoored, kellel ei ole ekslikke arusaamu HIV-i levikust olmekontaktides, vanusrühmades 2003, 2005 (%)

Piirkondlikult on 14-15- ja 19-29-aastaste vanusrühmades Ida-Virumaal vähem noori, kellel ei ole väärarusaamu HIV-nakkuse leviku viisidest. Suurim on see erinevus 19-29-aastaste seas – kui Harjumaal ja mujal Eestis elavatest noortest teavad pooled, et HIV ei levi olmekontaktides, siis Ida-Virumaal on selliseid noori neljandiku jagu. 14-15-aastaste hulgas on Ida-Virumaa noorte õigesti vastanute hulk Harjumaaga võrreldes madalam 11% ning muu Eestiga võrreldes 19% (vt joonis 75).

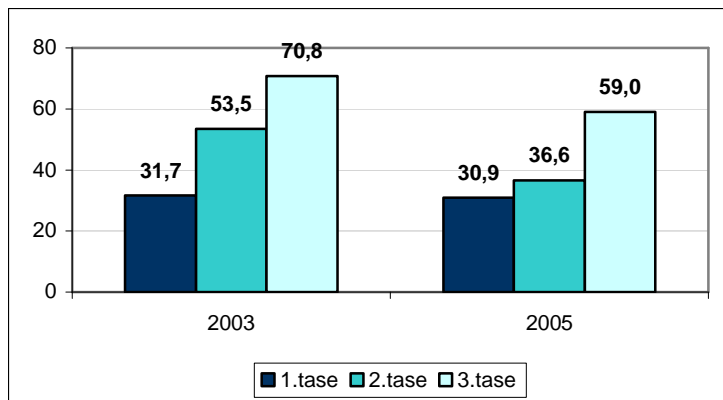

Joonis 75: Noored, kellel ei ole ekslikke arusaamu HIV-i levikust olmekontaktides, piirkondade lõikes vanusrühmades (%)

Kahe küsitlusaasta võrdluses on Harjumaal ja Ida-Virumaal toimunud muutused 16-18- ja 19-29-aastaste grupis. Eriti tulevad need esile Ida-Virumaa andmetes – 16-18-aastaste seas positiivsed muutused ning 19-29-aastaste seas negatiivsed. Kui 2003. aastal teadis 16-18-aastastest Ida-Virumaa noortest 25%, et HIV ei levi ankeedis esitatud olmekontaktides, siis 2005. aastal oli selliseid noori 17% enam. 2003. aastal ei omanud ühtegi valearusaama HIV-i levimisest 44% 19-29-aastastest Ida-Virumaa noortest, 2005. aastaks on teadlike noorte osakaal vähenenud 17% võrra. Muu Eesti piirkonna puhul on muutused toimunud vaid 14-15-aastaste noorte seas – näitaja suurenemine 13% võrra.

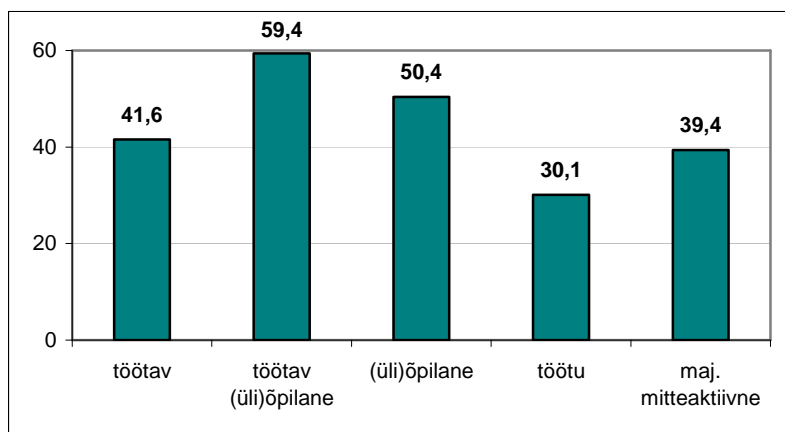
19-29-aastaste puhul saab andmeid vaadata ka **haridustasemete** lõikes. Selgub, et kahest madalama haridusega grupist erinevad oluliselt kõrgharidusega või seda omandavad vastajad (3.tase). Kui 3. haridustasemega noorte seas on üle poole neid, kellel puuduvad HIV-i levikuga seotud ekslikud arusaamad, siis kahes madalama haridusega grupis on selliseid noori umbes kolmandik.

2003. aastaga võrreldes on kõigile neljale väitele õigesti vastanute hulk 2. ja 3. haridustasemega grupis aga vähenenud (vastavalt 17% ja 12% võrra) ning madalaima haridustasemega noorte hulgas jäänud samaks (vt joonis 76).

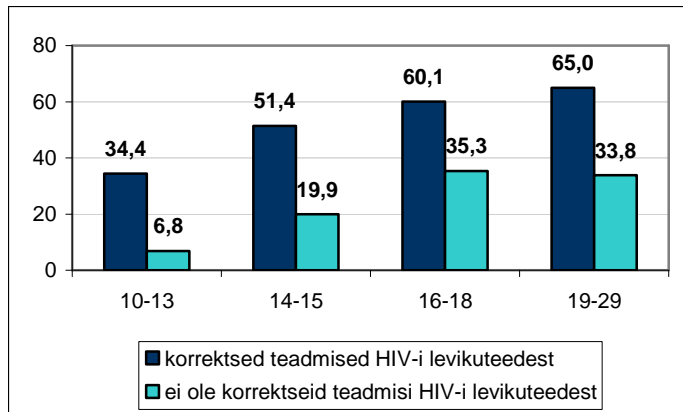
Joonis 76: 19-29-aastased noored, kellel ei ole ekslikke arusaamu HIV-i levikust olmekontaktides, haridustasemetel lõikes 2003, 2005 (%)

19-29-aastaste grupis saab andmeid võrrelda veel ka **sotsiaalsete staatusgruppide** lõikes. Siin tuleb esile, et õppivate noorte hulgas (eriti samal ajal ka töötavate õppijate hulgas) on kõige enam õigete arusaamade omajaid. Oluliselt erinevad nad kõikidest ülejäänud gruppidest ning kõige suurem erinevus ilmneb võrdluses töötute inimestega (vt joonis 77).

Joonis 77: 19-29-aastased noored, kellel ei ole ekslikke arusaamu HIV-i levikust olmekontaktides, sotsiaalse staatuse lõikes (%)

Analüüsi käigus võrreldi omavahel korrektseid teadmisi HIV-nakkuse levikuteedest ning arusaamu HIV-i levimise võimalusest olmekontaktides. Noorte hulgas, kellel on korrektsed teadmised HIV-i levikuteedest, on palju rohkem ka neid, kes teavad, et HIV-i ei nakatu ühist tualetti või toidunõusid kasutades, ühes basseinis ujudes või kallistades HIV-i nakatunud inimesega (vt joonis 78).

Joonis 78: Noored, kellel ei ole ekslikke arusaamu HIV-i levikust olmekontaktides, võrdluses korrektsete teadmiste tasemega HIV-nakkuse levikuteedest, vanusrühmades (%)

5.2. Suhtumine HIV-i nakatunud inimestesse

Uurides noorte suhtumist HIV-i nakatunud inimestesse pakuti respondentidele vastamiseks viit väidet, mis väljendasid igapäevase kokkupuute situatsioone. Vastata oli võimalik 5-pallisel skaalal (1-täiesti nõus, 2-pigem nõus, 3-pigem ei ole nõus, 4-üldse ei ole nõus, 5-ei oska öelda). Väidete alusel arvutatakse indikaator, mis väljendab tolerantsuse taset noorte seas. Väidete hulgas on 3 positiivset ja 2 negatiivset situatsiooni:

1. Oleksin nõus sööma ühes lauas HIV-i nakatunud inimesega.
2. Oleksin nõus töötama/ õppima ühes kollektiivis/ klassis inimesega, kes on nakatunud HIV-i.
3. Õpetaja, kes on nakatunud HIV-i, võib koolis edasi õpetada.
4. Lõpetaksin toiduainete ostmise kauplusest, kus müüja on nakatunud HIV-i.
5. Lõpetaksin oma tuttava või sõbraga suhtlemise, kui ta on nakatunud HIV-i.

Esimese kolme väite osas arvestatakse indikaatorisse väitega nõustujad; viimase kahe puhul aga väitega mitte nõustunud noorte hulk.

Indikaatori komponente ükshaaval analüüsid on andmed esitatud neljas vanusrühmas: 10-13-, 14-15-, 16-18- ja 19-29-aastased. Sarnaselt 2003. aastaga ei ilmnenud 19-29-aastaste vanusrühma sees olulisi erinevusi.

2005. aasta andmed näitavad, et kooliõpilaste puhul kehtib tendents, mida vanemad õpilased, seda enam on nende hulgas noori, kes on valmis ühes või teises situatsioonis HIV-positiivse inimesega kokku puutama. 19-29-aastaste grupp ei erine aga oluliselt vanematest kooliõpilastest (16-18-aastastest). Vaid väite osas „oleksin nõus töötama/ õppima ühes kollektiivis/ koolis inimesega, kes on nakatunud HIV-i“ on 16-18-aastaste hulgas nõustujaid 7% enam kui 19-29-aastaste seas.

Sarnaselt 2003. aastaga on vastajate hulgas igas vanusrühmas kõige suurem nende noorte hulk, kes leiavad, et ei lõpetaks oma tuttava või sõbraga suhtlemise saades teada tema nakatumisest HIV-i. 10-13-aastaste seas on selliseid noori üle poole ning ülejäänud vanusrühmades üle kaheksakümne protsendi. 10-13-aastaste grupis on kõige vähem selliseid lapsi, kes oleksid nõus sööma ühes lauas nakatunuga ning kes arvavad, et HIV-positiivne õpetaja võib koolis töötada – mõlema väite puhul neljandiku jagu vastanutest. Ülejäänud vanusrühmades on kõige väiksemal määral noori, kes arvavad, et HIV-positiivne õpetaja võib koolis töötada ning kes ei lõpetaks toiduainete ostmist kauplusest, kus müüja on nakatunud HIV-i.

Enamus ankeedis esitatud situatsioonide suhtes on kooliõpilaste (10-18-aastaste) suhtumine HIV-i nakatunud inimestesse muutunud kahe aasta jooksul positiivsemaks. Erandiks on 10-13- aastased kahe väite ja 14-15-aastased ühe väite osas. 10-13-aastaste seas väidab 2005. aastal oluliselt vähem noori, et on nõus ostma toiduaineid kauplusest, kus müüja on nakatunud HIV-i. 2003. aastaga samale tasemel on jäänud nende 10-13-aastaste hulk, kes suhtleksid oma HIV-i nakatunud tuttavaga edasi. 14-15-aastaste puhul ei ole kahe aasta jooksul statistiliselt olulisel määral muutunud nende noorte osatähtsus, kes on valmis ostma kaupu nakatunud müüjalt.

Kõige suurem positiivne muutus on kooliõpilaste hulgas toimunud väite osas „oleksin nõus õppima ühes klassis inimesega, kes on nakatunud HIV-i“. Võrreldes 2003. aastaga on käesoleval aastal üle viiendiku võrra rohkem noori, kes vastavad toodud väitele nõustuvalt – 10-13-aastaste seas 21%, 14-15-aastase seas 27% ja 16-18-aastase seas 26% rohkem noori. Teiste väidete puhul jäävad positiivsed muutused vahemikku 5-13%.

Kooliõpilastest erinevad oluliselt 19-29-aastased noored, kus suhtumise muutust paremuse poole on märgata vaid ühe väite osas. Võrreldes varasema küsitluse andmetega on 2005. aastal suurenenud nende noorte hulk, kes on valmis ostma toiduaineid HIV-i nakatunud müüjalt (10% võrra). Vähenenud on aga 19-29-aastaste noorte osakaal, kes on nõus töötama ühes kollektiivis HIV-i nakatunud inimesega või kelle arvamuse kohaselt võiks nakatunud õpetaja koolis edasi töötada (mõlemad 4% võrra) (vt tabel 20).

Tabel 20: Noored, kes on valmis kokkupuuteks HIV-i nakatunud inimestega vanusrühmades 2003, 2005 (%).

Väide	10-13		14-15		16-18		19-29	
	2003	2005	2003	2005	2003	2005	2003	2005
1) Oleksin nõus sööma ühes lauas HIV-i nakatunud inimesega (nõustumine)	17,8	25,9	44,7	53,7	58,9	69,2	70,4	73,7
2) Oleksin nõus töötama/õppima ühes kollektiivis/klassis inimesega, kes on nakatunud HIV-i (nõustumine)	17,1	38,3	34,9	62,2	49,3	75,7	72,2	68,4
3) Õpetaja, kes on nakatunud HIV-i, võib koolis edasi õpetada (nõustumine)	18,8	25,2	35,2	45,0	46,2	59,2	62,3	57,9
4) Lõpetaksin toiduainete ostmise kauplusest, kus müüja on nakatunud HIV-i (mittenõustumine)	36,9	31,4	46,3	51,6	47,7	60,7	49,5	59,8
5) Lõpetaksin oma tuttava või sõbraga suhtlemise, kui ta on nakatunud HIV-i (mittenõustumine)	56,3	56,9	74,6	81,4	81,1	89,2	85,7	87,5
Vastanud tolerantselt kõigile 5 väitele	5,5	8,1	13,6	24,8	20,9	37,0	32,8	36,6

Kui viie väite põhjal välja arvutada tolerantsust puudutav indikaator, siis sarnaselt üksikute väidetega tõuseb kooliõpilaste hulgas vanusega kõigile viiele situatsioonile nn tolerantse vastuse andnute hulk ning 19-29-aastaste rühmas on see samal tasemel vanimate kooliõpilastega.

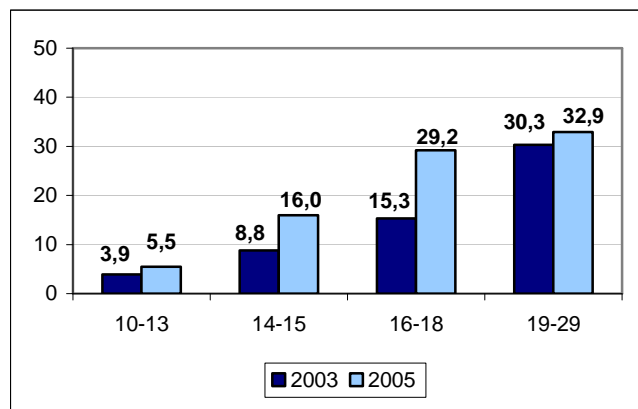
Võrreldes 2003. ja 2005. aastat, on 10-13-aastaste hulgas näitaja tõusnud 3%, 14-15-aastaste seas 11%, 16-18-aastaste puhul 16% ning 19-29-aastaste seas 4%. 10-13-aastaste indikaatori seis on

jättkuvalt väga madalal tasemel, jäädes alla kümnendiku. Kui 2003. aastal täiskasvanud noorte grupp eristus vanimatest kooliõpilastest kõrgema tolerantsuse taseme poolest, siis 2005. aastaks on see erinevus kadunud tänu väikesele näitaja tõusule 19-29-aastaste seas (vt tabel 21)

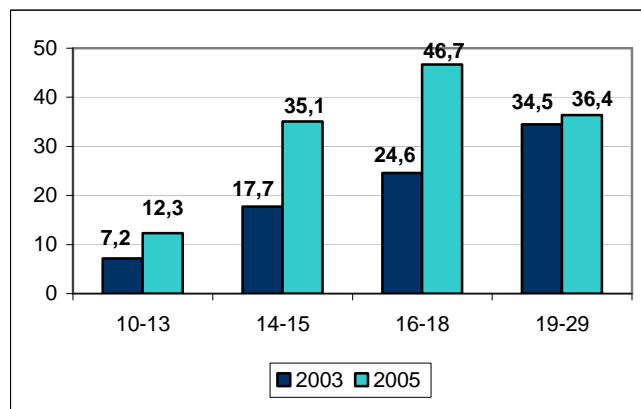
Eraldi vaadeldavas 15-24-aastaste noorte grupis on tolerantse suhtumise tase 35%. Võrreldes 2003. aastaga on näitaja suurenenud 10% võrra.

Sugudevahelises võrdluses on neid noormeestest oluliselt tolerantsemad. Statistiliselt oluline erinevus ilmneb kõikides vanusrühmades ning tuleb kõige enam esile 14-15-aastaste ja 16-18-aastaste seas. Võrreldes noormeestega on antud vanusrühmades neidude seas ligi viiendiku jagu rohkem HIV-i nakatunutesse positiivselt suhtujaid. Kõige väiksem on sugudevaheline erinevus 19-29-aastaste grupis (neidude tolerantsuse näitaja on 3,5% kõrgem). Sarnane trend tuli esile ka 2003. aasta andmetes.

Kahe küsitlusaasta võrdluses selgub, et noorte suhtumine on valdavalt muutunud sallivamaks mõlema soo esindajate seas. Muutusi pole toimunud 10-13-aastaste poiste ning 19-29-aastaste meeste ja naiste grupis. Kõige rohkem on paranenud 14-15- ja 16-18-aastaste neidude suhtumine HIV-i nakatunud inimestesse – võrreldes 2003. aastaga on näitaja tõusnud vastavalt 17% ja 22% (vt joonis 79 ja 80).

Joonis 79: Noormehed, kellel on tolerantne suhtumine HIV-i nakatunud inimestesse vanusrühmades 2003, 2005 (%)

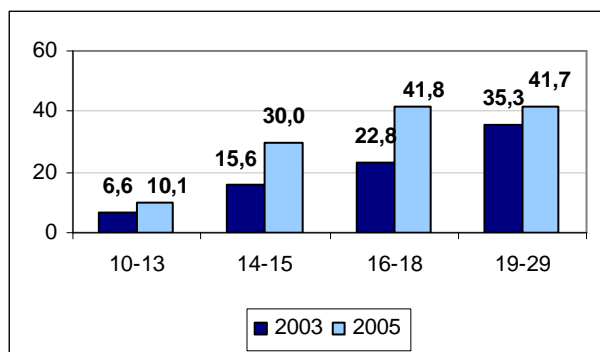

Joonis 80: Neidud, kellel on tolerantne suhtumine HIV-i nakatunud inimestesse vanusrühmades 2003, 2005 (%)

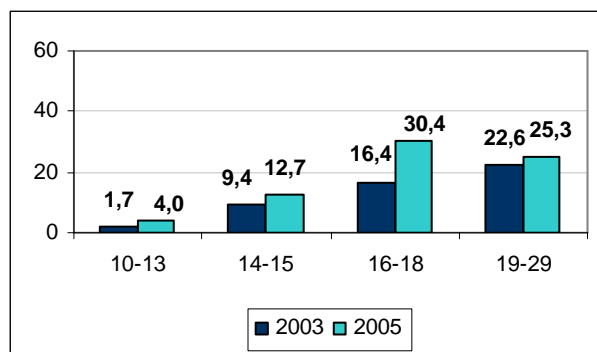
Võrreldes muust rahvusest noortega on eestlaste seas tolerantse suhtumise tase palju kõrgem. Suuremad **rahvustevahelised** erinevused ilmnevad 14-15- ja 19-29-aastaste andmetes. Mõlemas vanusrühmas on ligi viiendiku võrra rohkem eestlasi, kes vastasid nn tolerantset kõigile viiele ankeedis esitatud väitele. 10-13-aastaste hulgas on erinevus kahe rahvuse vahel 6% ja 16-18-aastaste seas 11%.

Kahe aasta jooksul toimunud üldine tolerantsuse taseme tõus on peamiselt seotud positiivsete muutustega eestlaste hulgas ning seda eelkõige 16-18-aastaste seas. Jooniselt 81 on näha, et kui 2003. aastal tõuseb eestlaste hulgas tolerantsuse tase vanusega, siis 2005. aastal on 16-18- ja 19-29-aastaste tase võrdsustunud, kuna vanemas kooliastmes on toimunud oluliselt suurem positiivne muutus, kui täiskasvanud noorte hulgas.

Mitte-eestlaste puhul on kahe küsitluse andmetel positiivne muutus toimunud 16-18-aastaste grupis. 2005. aastal on HIV-i nakatunud inimestega valmis suhtlema 14% võrra rohkem noori kui 2003. aastal (vt joonis 82).

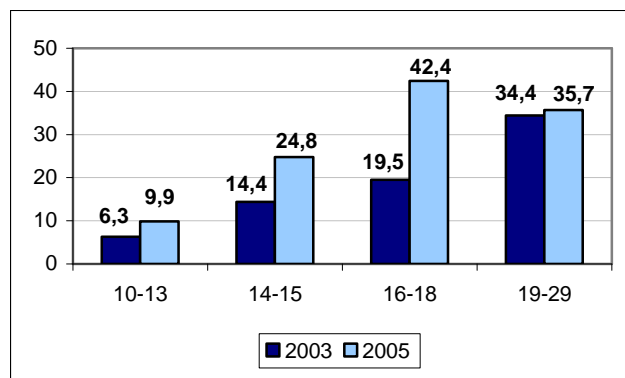

Joonis 81: Eestlased, kellel on tolerantne suhtumine HIV-i nakatunud inimestesse vanusrühmades 2003, 2005 (%)

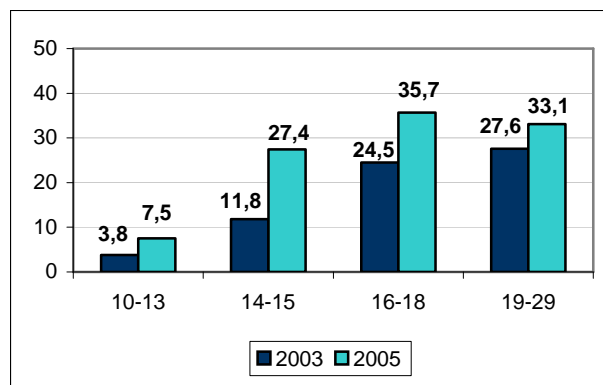

Joonis 82: Mitte-eestlased, kellel on tolerantne suhtumine HIV-i nakatunud inimestesse vanusrühmades 2003, 2005 (%)

Asustustüüpe lõikes on 2005. aasta andmetes erinevust märgata vaid vanuses 16-18, kus maanoorte hulgas on 7% enam tolerantse suhtumisega vastajaid, kui linnas elavate noorte seas. Küll aga on 2003. ja 2005. aasta võrdluses märgata tolerantsuse taseme tõusu praktiliselt kõikides vanusrühmades nii linna- kui maanoorte seas. Ainsana on tolerantsuse tase jäänud samaks 19-29-aastaste linnanootte puhul. Linnanoottest on suurim muutus aset leidnud 16-18-aastaste vanusrühmas – tolerantsuse taseme tõus 23% ulatuses. Maanoorte seas on suurim positiivne muutus ilmnenu 14-15-aastaste seas, kus 2005. aastal on näitaja tase 2003. aastaga võrreldes tõusnud 16%. Ülejäänud gruppides on tolerantsuse tase suurenenud vahemikus 4-11% (vt joonis 83 ja 84).

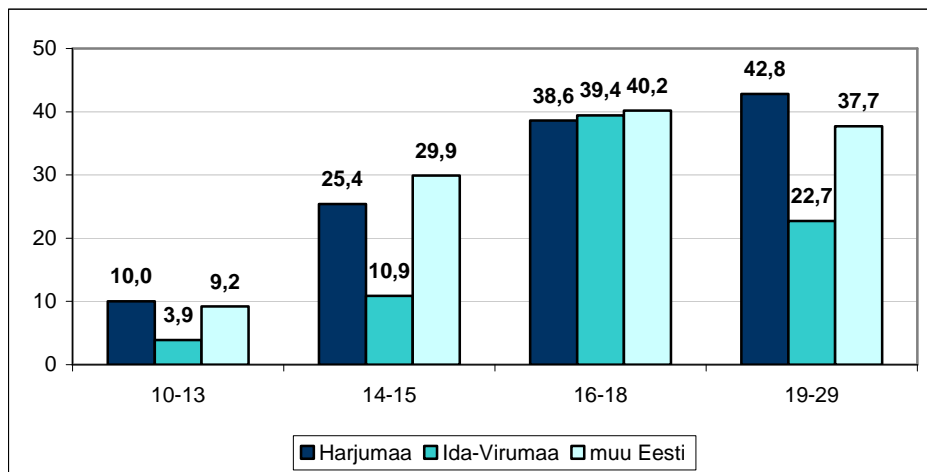

Joonis 83: Linnanooted, kellel on tolerantne suhtumine HIV-i nakatunud inimestesse vanusrühmades 2003, 2005 (%)

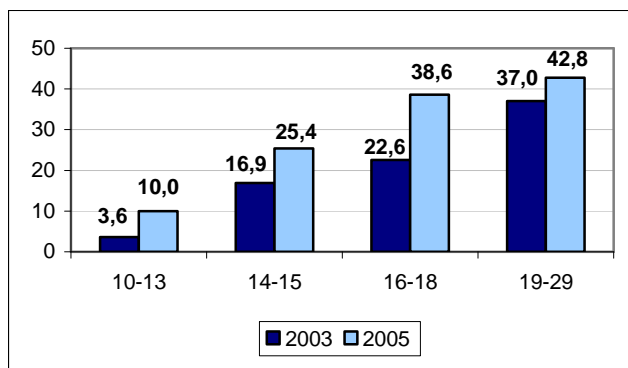
Joonis 84: Maanoored, kellel on tolerantne suhtumine HIV-i nakatunud inimestesse vanusrühmades 2003, 2005 (%)

Piirkondlikult tuleb enamuses vanusrühmades esile Ida-Virumaa, kus HIV-i nakatanutesse tolerantset suhtuvat noorte osakaal jääb 2005. aastal 2003. aasta tasemele ning on sellisena oluliselt madalam võrreldes Harjumaa ja muu Eestiga. Erandiks on 16-18-aastased, kelle puhul on Ida-Virumaa noorte valmisolek suhtlemaks HIV-positiivsete inimestega samal tasemel ülejäänud kahe piirkonna noortega. Harjumaa ja muu Eesti andmed vanusrühmades omavahel ei erine (vt joonis 85).

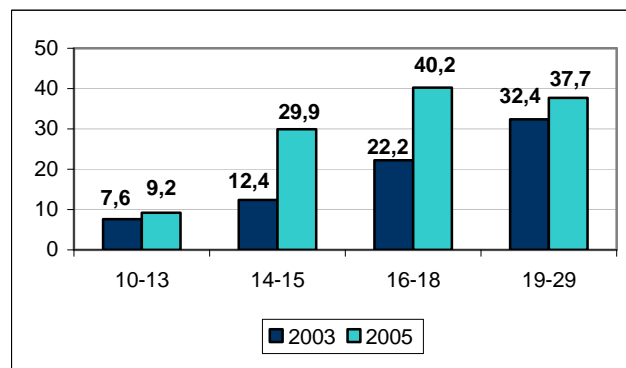

Joonis 85: Noored, kellel on tolerantne suhtumine HIV-i nakatunud inimestesse vanusrühmades piirkondade lõikes (%)

Kui võrrelda kahte küsitlusaastat, siis on Ida-Virumaal tolerantse näitaja suurenenud 16-18-aastaste seas 27% võrra, kuid teistes vanusrühmades ei ole muutust toimunud. Oluliselt on aga paranenud suhtumine HIV-i nakatunud inimestesse Harjumaal ja piirkonnas „muu Eesti“. Üldisest trendist erinevad siiski muu Eesti 10-13-aastased, kus tolerantse tase on jäänud 2003. aastaga samale tasemele. Kõige suuremad muutused on aset leidnud 14-15-aastaste ja 16-18-aastaste vanusrühmas (vahemikus 9-18% tõusu). 19-29-aastaste seas toimunud muutus jääb vahemikku 5-6% (vt joonis 86 ja 87).

Joonis 86: Harjumaa noored, kellel on tolerantne suhtumine HIV-i nakatunud inimestesse vanusrühmades 2003, 2005 (%)

Joonis 87: Muu Eesti noored, kellel on tolerantne suhtumine HIV-i nakatunud inimestesse vanusrühmades 2003, 2005 (%)

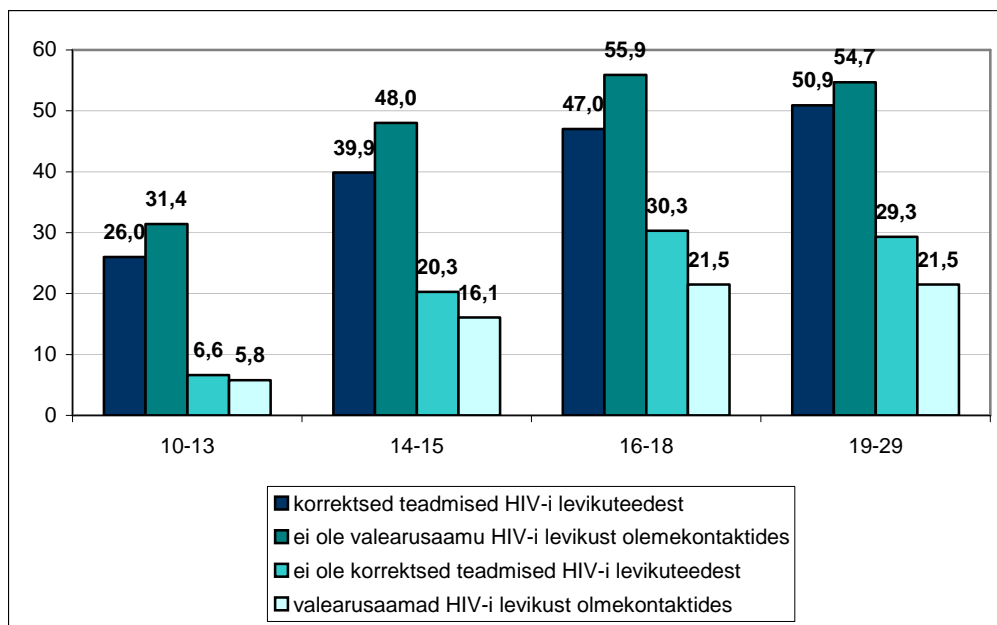
19-29-aastaste seas on selgelt tolerantsemad inimesed kõrgeima **haridustasemega** noored. Kui kõrgharidusega või seda omandavatest noortest suhtuvad HIV-i nakatunud inimestesse positiivselt 46%, siis madalaima haridusega (1. tase) noortest 25% ja keskmise haridusega (2. tase) vastajatest 30%. Analoogiline tendents ilmnas ka 2003. aastal ning võrreldes tollaste andmetega ei ole haridustasemeti tolerantse suhtumisega noorte osakaal 2005. aastal oluliselt muutunud.

19-29-aastaste **sotsiaalset staatust** silmas pidades on kõige tolerantsema suhtumisega õppivad noored (tolerantsuse indikaator 41%), eriti samal ajal ühtlasi ka töötavad õppijad (tolerantsuse indikaator 46%). Antud näitaja on kõige madalam töötute grupi puhul – kõigile viiele väitele

tolerantselt vastanud on 1/4. Töötud erinevad oluliselt nii õppivatest kui töötavatest noortest. Töötavate inimeste tolerantsuse tase on 33%. Mõnevõrra madalam on positiivse suhtumisega noorte osakaal ka majanduslikult mitteaktiivsete inimeste seas – tolerantsuse taseme näitaja on 29%. Majanduslikult mitteaktiivsed inimesed erinevad statistiliselt oluliselt õppivatest noortest.

Andmete analüüsi käigus võrreldi omavahel noorte teadmiste taset HIV-nakkuse levikuteedest ning tolerantse suhtumise taset. Sarnaselt 2003. aastaga ilmneb ka 2005. aastal, et noored, kellel on korrektsed teadmised HIV-i levikuteedest ja ei ole sellega seoses ühtegi valearusaama, on HIV-i nakatunud inimeste suhtes oluliselt tolerantsemad. Eriti kõrge tolerantsuse tase tuleb esile noorte seas, kellel puuduvad valearusaamad sellest, et nakkus võib olmekontaktides levida.

Puudutavalt 14-15-, 16-18- ja 19-29-aastaste vanusrühmi: kui valede teadmiste ja arusaamadega noorte puhul jääb tolerantselt suhtujate tase alla kolmandiku, siis korrektsete teadmiste ja arusaamade korral on näitaja vähemalt nelikümmend protsenti ja enam. 10-13-aastaste hulgas on väärarusaamade ja väheste teadmistega laste hulgas tolerantsuse näitaja alla kümnendiku; korrektsete teadmiste ja arusaamadega laste hulgas aga üle veerandi (vt joonis 88).

Joonis 88: Tolerantsuse tase seoses teadmistega HIV-i levikuteedest ja arusaamadega HIV-i levikust olmekontaktides, vanusrühmades (%)

5.3. HIV-i ja AIDS-iga seotud uskumused

Ankeedis esitati vastajatele neli väidet puudutavalt mitmeid HIV/AIDS-i teemaga kaasaskäivaid uskumusi. Vastata oli võimalik 5-pallisel skaalal (kaks nõustuvat ja kaks mittenõustuvat vastusevarianti ning „ei oska öelda“). Alljärgnev ei väljenda otseselt teadmiste taset, küll aga võib esitatud väidetesse uskumine mõjutada inimese suhtumist HIV-i nakatunutesse ning isikliku riskikäitumist.

2003. aasta andmetega on võimalik võrrelda kahte ka 2005. aastal samamoodi esitatud väidet:

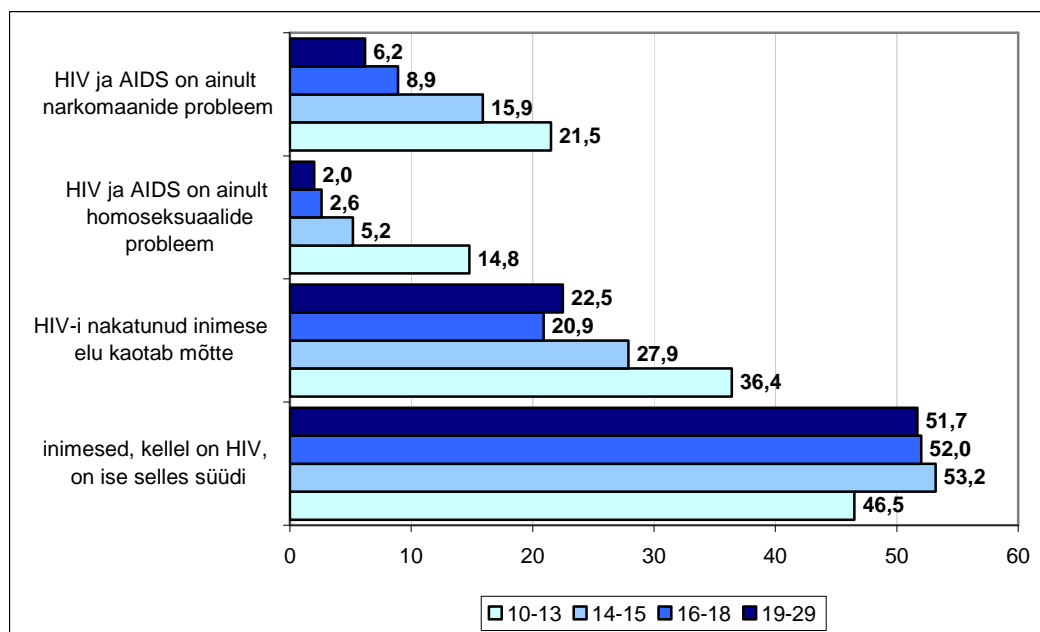
- Inimesed, kellel on HIV, on ise selles süüdi.
- Kui inimene nakatub HIV-i, siis ta elu kaotab mõtte.

Eelmisel küsitluskorral esitati ankeedis ka väide „HIV ja AIDS on ainult narkomaanide ja homoseksuaalide probleem“. 2005. aastal oli antud lause märgitud kahe eraldi väitena, üks puudutavalt narkomaane ja teine homoseksuaalseid inimesi. Seega saab kahte küsitlusaastat võrrelda kahe esmalt toodud väite osas.

Järgnevas analüüsis on noored esitatud neljas vanusrühmas: 10-13, 14-15, 16-18 ja 19-29. Täiskasvanud noorte vanusrühm on omakorda kaheks jaotamata (19-24 ja 25-29), kuna antud suurema grupi siseselt ka uskumusi puudutavate näitajate osas erinevusi ei esine.

Umbes pooled vastanutest leiavad, et inimene on ise süüdi oma nakatumises HIV-i. Selle väitega nõustujaid on kõigis vanusrühmades kõige enam ja üsna ühesugusel tasemel. Mõnevõrra vähem on selliselt arvavaid noori siiski 10-13-aastaste seas. Rohkem kui viiendik vastajatest on arvamusel, et HIV-i nakatunud inimese elu kaotab mõtte. Sagedamini on selline uskumus levinud kahes nooremas vanusrühmas.

Väidete „HIV ja AIDS on ainult narkomaanide probleem“ ja „HIV ja AIDS on ainult homoseksuaalide probleem“ osas esineb vanusrühmade vahelisi erinevusi rohkem. Kahest väitest usuvad noored enam, et HIV/AIDS puudutab vaid narkomaane. Vanuse kasvades aga antud arusaama omajate hulk väheneb. Kõigist esitatud väidetest usub kõige väiksem hulk iga vanusrühma noori, et HIV-i näol on tegemist vaid homoseksuaalsete inimeste probleemiga – vanemates vanusrühmades leiab nii vaid paar protsenti vastajatest (vt joonis 89).

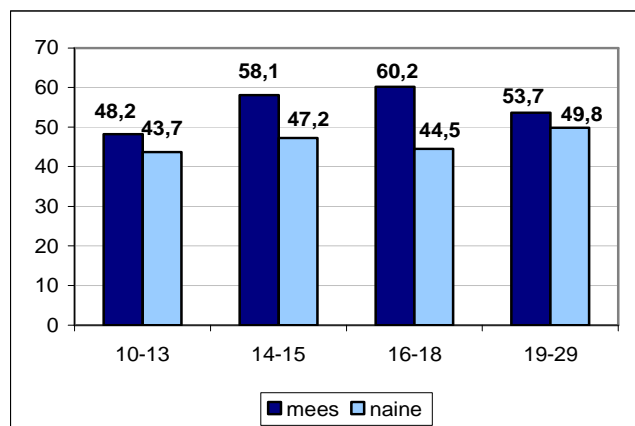

Joonis 89: HIV-i ja AIDS-iga seotud uskumused vanusrühmades (%)

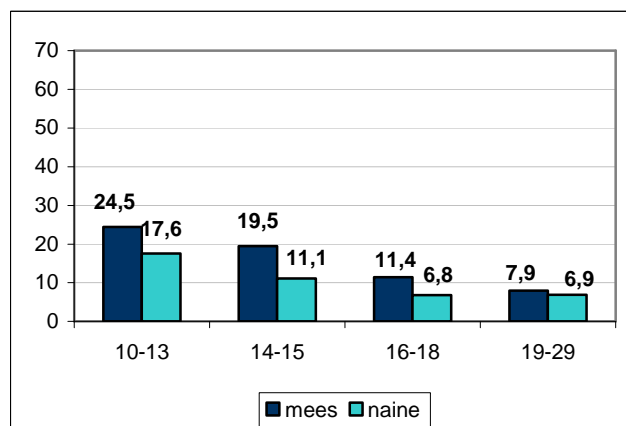
2003. ja 2005. aasta andmete võrdluses tuleb statistiliselt oluline erinevus esile vaid noorimas vanusrühmas. Käesolevaks aastaks on 10-13 aastaste seas 7% vähem neid, kes leiavad, et HIV-i nakatunud inimene on ise selles süüdi ning 6% rohkem noori, kes on nõus väitega „HIV-i nakatunud inimese elu kaotab mõtte“.

Võrreldes **neidudega** on **noormeeste** seas toodud uskumused enam levinud. Selgemalt tulevad erinevused esile väidete osas, et nakatunu on ise süüdi ning et HIV ja AIDS on narkomaanide probleem. Suurimad erinevused ilmnevad 14-15- ja 16-18-aastaste vanusrühmas. 16-18-aastaste

neidude seas on 13% vähem neid, kes leiavad, et HIV-i nakatunud inimene on selles ise süüdi. 14-15-aastaste tütarlaste seas on 8% vähem neid, kes peavad HIV/AIDS-i üksnes narkomaaniaga seotuks (vt joonis 90 ja 91).

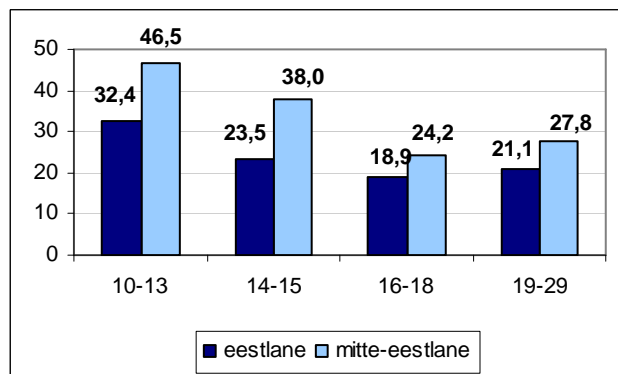

Joonis 90: Väitega „Inimesed, kellel on HIV, on ise selles süüdi“ nõustujad sugude lõikes vanusrühmades (%)

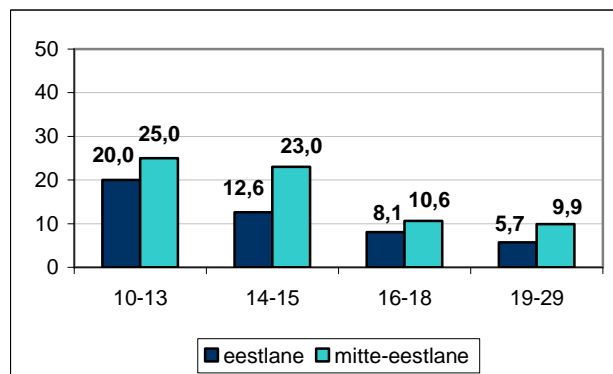

Joonis 91: Väitega „HIV ja AIDS on ainult narkomaanide probleem“ nõustujad sugude lõikes vanusrühmades (%)

Kahe väite puhul on **muust rahvustest** noorte hulgas **eestlastega** võrreldes HIV/AIDS-iga seotud uskumused enam levinud. Nendeks väideteks on „HIV-i nakatunud inimese elu kaotab mõtte“ ning „HIV ja AIDS on ainult narkomaanide probleem“. Toodud väidete puhul on erinevused statistiliselt olulised kõigis vanusrühmades, va 16-18-aastased narkomaanidega seotud väite osas. Suurimad erinevused torkavad silma kahes nooremas vanusrühmas ning eriti uskumuse puhul, mis puudutab elu mõtte kadumist nakatumisel. Siin on 10-13- ja 14-15-aastaste mitte-eestlaste seas 14-15% enam neid, kes antud väitega nõustuvad (vt joonis 92 ja 93).

Joonis 92: Väitega „Kui inimene nakatub HIV-i, siis ta elu kaotab mõtte“ nõustujad rahvuste lõikes vanusrühmades (%)

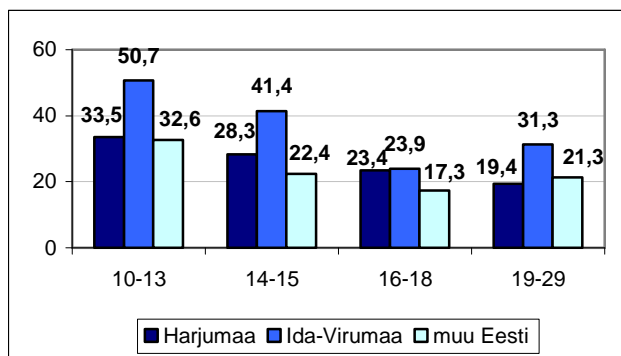

Joonis 93: Väitega „HIV ja AIDS on ainult narkomaanide probleem“ nõustujad rahvuste lõikes vanusrühmades (%)

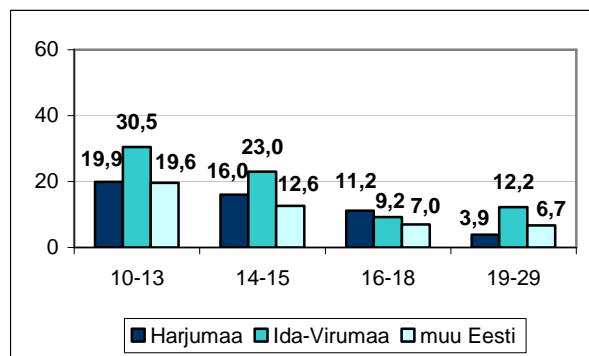
Linna- ja maanoorte arvamuste erinevus tuleb esile vaid kahes nooremas vanusrühmas ühe väite osas. Nimelt on linnas elavate noorte seas rohkem neid, kes usuvad, et inimese elu kaotab mõtte, kui ta nakatub HIV-i. 10-13-aastaste hulgas on antud näitaja linnanoorte seas 37% ja maanoorte seas 32%. 14-15-aastaste vanusrühmas on osakaalud vastavalt 31% ja 22%.

Piirkondade järgi andmeid analüüsid ei ilmne üheski vanusrühmas erinevusi väite osas, mille kohaselt HIV ja AIDS on ainult homoseksuaalide probleem. Väite „inimesed, kellel on HIV, on ise

selles süüdi“ puhul tuleb piirkondlik erinevus esile 14-15-aastaste grupis, kus Ida-Virumaa noorte seas on selline arusaam enam levinud võrreldes kahe teise piirkonnaga – Ida-Virumaal 60%, Harjumaal 54%, mujal Eestis 50%. Kahe ülejäänud väite osas tulevad piirkondlikud erinevused esile kõikides vanusrühmades ning enamasti on Ida-Virumaal HIV-i ja AIDS-iga seotud uskumused enam levinud. Eriti selgelt tuleb esile Ida-Virumaa noorte sagedasem arvamus, et HIV-i nakatumisel kaotab inimese elu mõtte. Suurimad erinevused ilmnevad jällegi kahes nooremas vanusrühmas, kus antud väitega nõustujaid on Ida-Virumaal üle kümnendiku enam, kui teistes piirkondades. 16-18-aastaste vanusrühmas on Ida-Virumaa näitaja samal tasemel Harjumaaga (kuid 6% kõrgem muust Eestist). Sarnane trend tuleb esile ka väite „HIV ja AIDS on ainult narkomaanide probleem“ puhul. Teistest vanusgruppidest erinevad taas 16-18-aastased, kelle seas on antud arusaam levinud sarnasel tasemel kõikides piirkondades (vt joonis 94 ja 95).

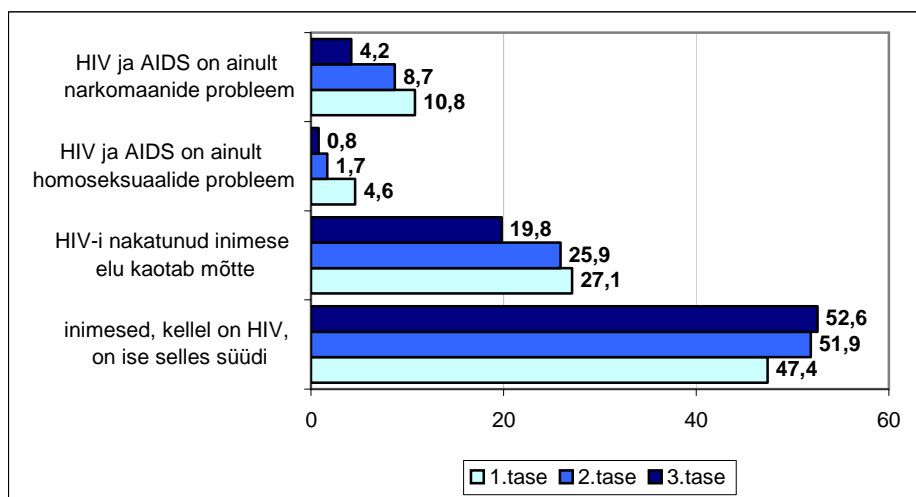

Joonis 94: Väitega „Kui inimene nakatub HIV-i, siis ta elu kaotab mõtte“ nõustujad piirkondade lõikes (%)

Joonis 95: Väitega „HIV ja AIDS on ainult narkomaanide probleem“ nõustujad piirkondade lõikes (%)

19-29-aastaste andmeid **haridustasemeti** vaadeldes ilmneb ka eelnevates peatükkides täheldatud tendents, kus kõrgeima haridusega noorte seas on uskumused vähem levinud. Erinevus on oluline võrreldes madalaima haridusega noortega. Kuid haridustasemete erinevust ei tule esile väite puhul „Inimesed, kellel on HIV, on ise selles süüdi“. Teiste väidete osas jäävad 3. ja 1. taseme erinevused vahemikku 4-7% (vt joonis 96).

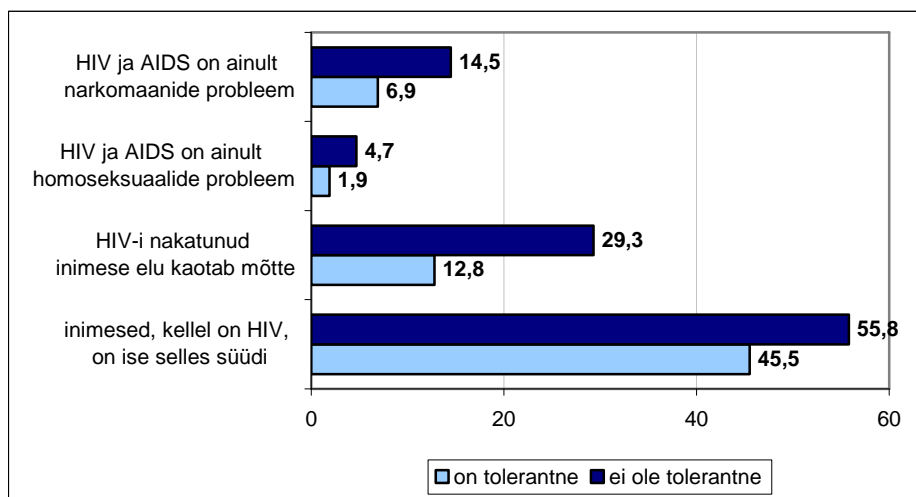
Joonis 96: 19-29-aastaste noorte HIV-i ja AIDS-iga seotud uskumused haridustasemete lõikes (%)

Sotsiaalsete staatusgruppide analüüsil ilmneb, et arusaam, mille kohaselt inimese elu kaotab mõtte on enam levinud töötute hulgas (32%). Erinevus on oluline võrreldes töötavate (24%) ja õppivate noortega (21%). Suurim erinevus tuleb aga esile võrreldes õppijatega, kes samal ajal ka töötavad (19%). Uskumus „HIV ja AIDS on ainult homoseksuaalide probleem“ on enam levinud majanduslikult mitteaktiivsete noorte seas (3%) ning oluliselt erinevad nad sellega üliõpilastest (alla 1%-i).

Analüüsi käigus võrreldi HIV/AIDS-iga seotud uskumusi järgmiste indikaatoritega: tolerantsus HIV-i nakatunute suhtes, väärarusaamade puudumine HIV-i levikust olmekontaktides, korrektsete teadmised HIV-nakkuse levikuteedest. Üldiselt saab öelda, et tolerantsete, valearusaamu mitte omavate ja korrektsete teadmistega noorte seas on antud peatükis käsitletud uskumused vähem levinud.

Kõikide vanusrühmade puhul ilmnevad selgeimad erinevused võrreldes tolerantsuse indikaatoriga. 14-18-aastaste seas tulevad esile kõige tugevamad erinevused kõikide väidete puhul. Suurima erinevusena ilmneb, et HIV-positiivsetesse inimestesse tolerantselt suhtuvate 14-18-aastaste noorte seas nõustub 17% vähem vastajaid sellega, et nakatunu elu kaotab mõtte (vt joonis 97).

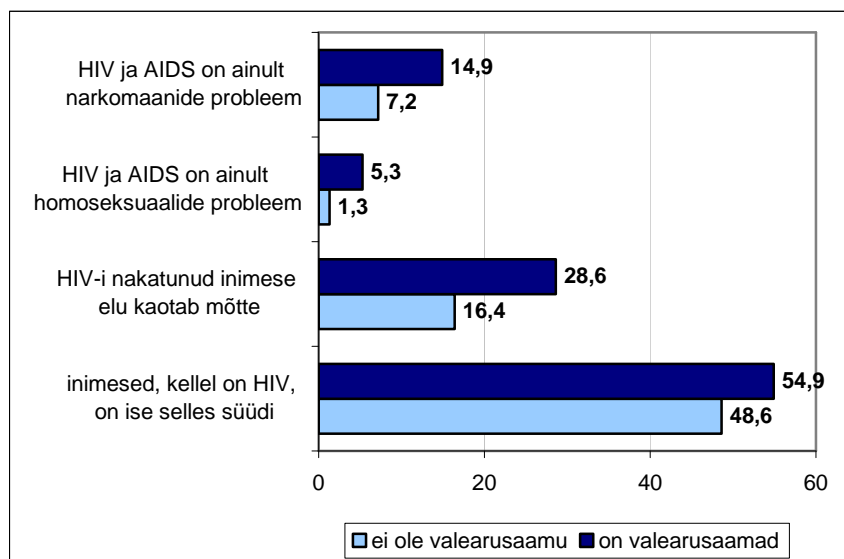
10-13- ja 19-29-aastaste grupis tuleb statistiliselt oluline erinevus esile kolme väite puhul (erinevust ei ole arusaamas „inimesed, kellel on HIV, on ise selles süüdi“). 19-29-aastaste seas ilmneb samuti suurim erinevus tolerantse suhtumisega noorte ja mitetolerantsete vahel uskumuse osas, mille kohaselt HIV-i nakatunud inimese elu kaotab mõtte – osakaalud vastavalt 13% ja 28%. 10-13-aastaste vanusrühmas on suurim erinevus väite puhul „HIV ja AIDS on ainult narkomaanide probleem“ – tolerantse suhtumisega laste seas on selline arusaam levinud 4%-il, mitte-tolerantsetest aga 23%-il.

Joonis 97: 14-18-aastaste HIV/AIDS-iga seotud uskumused tolerantsuse indikaatori alusel (%)

Samuti ilmneb, et noorte seas, kes ei oma ekslikke arvamusi HIV-i levimisest olmekontaktides, tulevad HIV/AIDS-iga seotud uskumused vähem esile. Ka siin on tugevaimad erinevused seotud 14-18-aastaste grupiga. 14-18-aastaste valearusaamadest vabade noorte seas on uskumust, et HIV ja AIDS on ainult homoseksuaalide probleem, neli korda vähem ja arusaama, et HIV- ja AIDS on ainult narkomaanide probleem, kaks korda vähem (vt joonis 98).

Ka 10-13-aastaste puhul tuleb statistiliselt oluline erinevus esile eelkirjeldatud kahe väite osas, kuid erinevused väärarusaamu omavate ja mitte-omavate noorte vahel ei ole suured. 19-29-aastaste seas tuleb esile sarnane tendents 14-18-aastastega.

Joonis 98: 14-18-aastaste HIV/AIDS-iga seotud uskumused arusaamade indikaatori alusel (%)

HIV-nakkuse levikuteedest korrektsete teadmistega noorte puhul on vähem levinud järgmised HIV/AIDS-iga seotud uskumused:

- 10-13-aastased – HIV ja AIDS on ainult homoseksuaalide probleem (näitaja väärtus korrektsete teadmistega noorte seas on 6%, teistel 15%) .
- 14-18-aastased – kui inimene nakatub HIV-i, siis ta elu kaotab mõtte (korrektsete teadmistega noortel 18%, teistel 27%); HIV ja AIDS on ainult narkomaanide probleem (korrektsete teadmistega noortel 7%, teistel 14%).
- 19-29-aastased - HIV ja AIDS on ainult homoseksuaalide probleem (korrektsete teadmistega noortel 1%, teistel 3%); HIV ja AIDS on ainult narkomaanide probleem (korrektsete teadmistega noortel 5%, teistel 7%).

5.4. Kokkuvõtte peatükist

HIV-i nakatumisega seotud arusaamu ja uskumusi käsitleva peatüki kohta võib kokkuvõtlikult esile tuua järgmist:

Arusaamad HIV-i levikust olmekontaktides

- Sarnaselt 2003. aastaga on noorte seas kõige enam levinud ekslik arusaam sellest, et HIV-i on võimalik nakatuda kasutades nakatunud inimesega ühiseid toidunõusid või ühist tualetti. 10-13-aastaste seas on samaväärselt levinud ka arvamus, et ujudes basseinis koos HIV-positiivse inimesega võib nakatuda. Kõige vähem on neid noori, kes arvavad, et nakatuda on võimalik HIV-positiivset inimest kallistades.
- Koondindikaatori järgi ei oma valearusaamu HIV-nakkuse levikust olmekontaktides 9% 10-13-aastastest, 27% 14-15-aastastest, 45% 16-18-aastastest ning 46% täiskasvanud noortest (19-29-aastased).
- Võrreldes 2003. aastaga on valearusaamu mitte omavate noorte hulk suurenenud 14-15- ja 16-18-aastaste seas. 19-29-aastaste noorte puhul on toimunu muutus negatiivne (10-13-aastaste andmed on samal tasemel 2003. aastaga).

- Noorte hulgas, kellel on korrektsed teadmised HIV-nakkuse levikuteedest, on oluliselt enam ka neid, kes teavad, et olmekontaktides (nagu ühiste toidunõude, tualeti ja basseini kasutamine ning kallistamine) HIV-i ei nakatu.

Suhtumine HIV-positiivsetesse inimestesse

- Kõige suurem hulk noori leiab, et saades teada oma tuttava nakatumisest HIV-i, ei lõppeks temaga suhtlemine. Kõige vähem on aga selliseid noori, kes nõustuvad, et nakatunud õpetaja võib koolis edasi töötada või kes ei lõpetaks toiduainete ostmist kauplusest, kus müüja on nakatunud HIV-i. Eelkõige 10-13-aastaste seas on väiksem ka nende hulk, kes oleks valmis nakatunud inimesega ühes lauas sööma.
- Kõigile viiele nakatunutesse suhtumist puututavale väitele tolerantselt vastanud noorte osakaalud vanusrühmades on: 10-13-aastaste seas 8%, 14-15-aastaste seas 25%, 16-18-aastaste ning 19-29-aastaste grupis 37%.
- Kõigis vanusrühmades on kahe küsitlusaasta võrdluses tolerantse suhtumise taseme näitaja tõusnud.
- Noored, kellel on korrektsed teadmised HIV-i levikuteedest ja kellel ei ole nakkuse levikuga seotud valearusaamu, suhtuvad HIV-i nakatunud inimestesse oluliselt tolerantsemalt.

HIV-nakkusega seotud uskumused

- Umbes pooled vastajatest igas vanusrühmas leiavad, et HIV-i nakatunud inimene on selles ise süüdi. Ligi veerandi kuni umbes kolmandiku jagu on neid, kes arvavad, et nakatunud inimese elu kaotab mõtte.
- Üldiselt on HIV-nakkuse levikust korrektseid teadmisi omavate, valearusaamu mitte omavate ja HIV-positiivsetesse inimestesse tolerantselt suhtuvate noorte seas enam neid, kes ei arva, et ankeedis toodud HIV/AIDS-iga seotud uskumused paika peavad. Kõige selgemalt ilmneb see seotuna tolerantse indikaatoriga.

Eraldi vaadeldavas **15-24-aastaste grupis** on indikaatorite näitajad järgmised:

- Korrektsed arusaamad HIV-nakkuse võimalikust levikust olmekontaktides – 42% (2003: 43%, muutust pole toimunud).
- Tolerantne suhtumine HIV-positiivsetesse inimestesse – 35% (2003: 25%, toimunud on positiivne muutus).

6. SEKSUAALSUHTED JA KONDOOMI KASUTAMINE

Raporti kuuendas peatükis antakse ülevaade noorte seksuaalsuhetest ning kondoomi kasutamise harjumustest. Samuti kajastatakse noorte hoiakuid seoses kondoomi kasutamisega ja nende hankimisega seonduvat.

10-13-aastastele lastele ei esitatud küsimusi seksuaalsuhete ning kondoomi kasutamise kohta, küll aga uuriti, kas ja millistel põhjustel on nad kondome ostnud.

Noorte riskikäitumise taset seksuaalsuhtes vaadatakse järgnevate indikaatorite abil:

1. Noorte %, kellel on viimase 12 kuu jooksul olnud kaks või enam seksuaalpartnerit.
2. Noorte %, kes kasutasid kondoomi esimese seksuaalvahekorra ajal.
3. Noorte %, kes kasutasid viimase 12 kuu jooksul juhuslikes seksuaalvahekordades iga kord kondoomi.
4. Noorte %, kes kasutasid viimase juhusliku seksuaalvahekorra ajal kondoomi.

Mida väiksemad on positiivset käitumist kajastavad näitajad, seda enam on noorte seas levinud riskiv seksuaalkäitumine. Erandiks on esimene indikaator, mis väljendab negatiivset käitumist. Seega, mida suurem on partnerite arvu kajastava indikaatori seis, seda enam on tegemist riskiva seksuaalkäitumisega. Indikaatorite arvutamisel arvestatakse vaid nende noortega, kes on olnud seksuaalvahekorras. Seksuaalvahekorra kogemusena arvestatakse vaginaalset ja/ või anaalset vahekorda.

2003. ja 2005. aasta küsitluses erineb partnerite kohta küsimise viis. 2003. aastal küsiti eraldi püsipartneri, lühiajalise partneri ja ühe-öö partneri kohta. 2005. aastal eristati püsipartnerit ja juhupartnerit. Analüüsis võrreldakse 2003. aasta vastusevarianti „ühe-öö partner“ 2005. aasta vastusevariandiga „juhupartner“. Kuna aga kahe aasta andmed ei ole erineva küsimise viisi tõttu hästi võrreldavad, esitatakse vaid üldine näitaja tase võrdlemata kahe küsitlusaasta andmeid omavahel sugude, rahvuste, piirkondade jne lõikes.

Alagruppide kaupa analüüsi teostamiseks vaadeldakse kahte nooremat vanusrühma (14-15 ja 16-18) ühe koondrühmana koos – 14-18-aastased. 14-15-aastaste seas on erinevates alagruppides seksuaalkogemuse omajate hulk esindusliku analüüsi jaoks liiga väike.

6.1. Suhtumine kondoomi kasutamisse

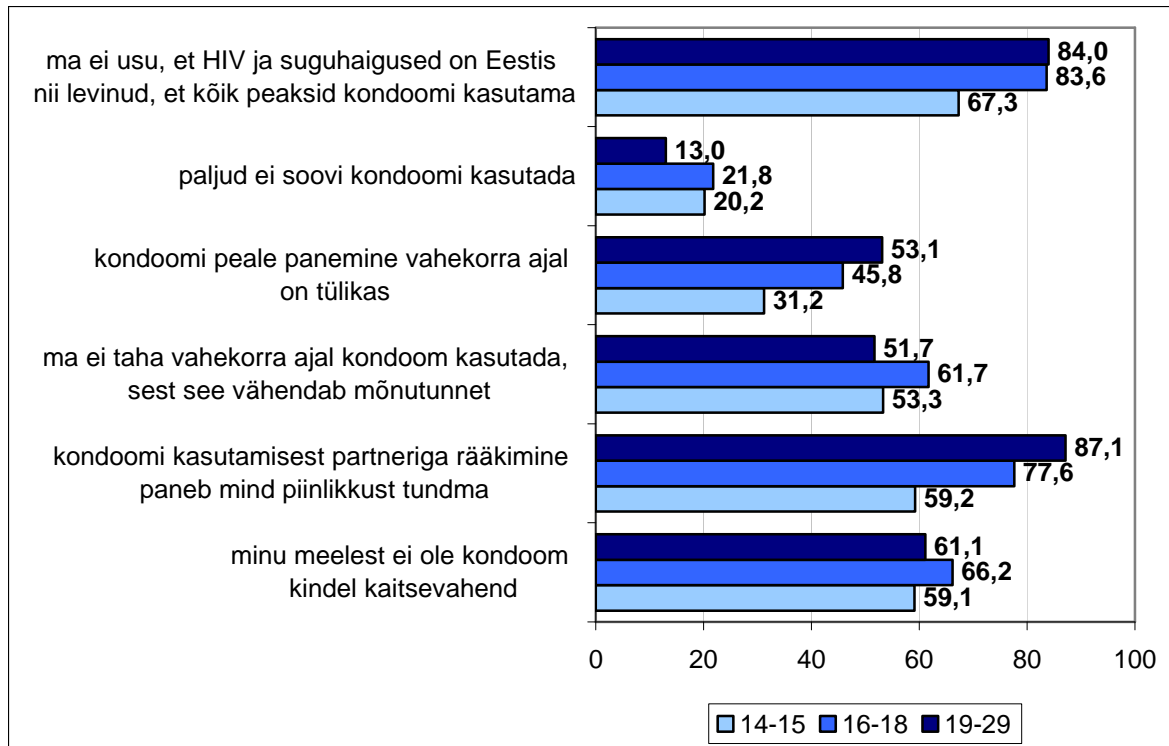
14-18- ja 19-29-aastastele esitati ankeedis kuus väidet, mis käsitlevad kondoomi mitte kasutamise võimalikke põhjusi. Enda nõusolekut väitega oli võimalik hinnata viiepunktisel skaalal (1-täiesti nõus; 2-pigem nõus, 3-pigem ei ole nõus, 4-üldse ei ole nõus, 5-ei oska öelda). Järgnevalt esitatakse andmed nende noorte kohta, kes ei nõustunud toodud väidetega („pigem ei ole nõus“ pluss „üldse ei ole nõus“). See tähendab, et väljendasid positiivset suhtumist kondoomi kasutamisse. Andmed on esitatud kolmes vanusrühmas: 14-15, 16-18 ja 19-29. 19-29-aastaste rühma kaheks jagades olulisi erinevusi esile ei kerkinud.

2003. aastal suhtumist kondoomi kasutamisse ei küsitud.

Enamus esitatud väidete osas ületab nendega mitte nõustuvate noorte hulk viiskümmend protsenti. Mitte nõustumine näitab positiivset suhtumist. Jooniselt 99 selgub, et kõige sagedamini ei nõustuta väidetega „ma ei usu, et HIV ja suguhaigused on Eestis nii levinud, et kõik peaksid kondoomi kasutama“ ning „kondoomi kasutamisest partneriga rääkimine paneb mind piinlikkust tundma“. 16-18- ja 19-29-aastaste vanusrühmas on antud väidetega mittenõustujaid rohkem kui kolmveerand, 14-15-aastaste seas mõnevõrra alla seitsmekümne protsendi.

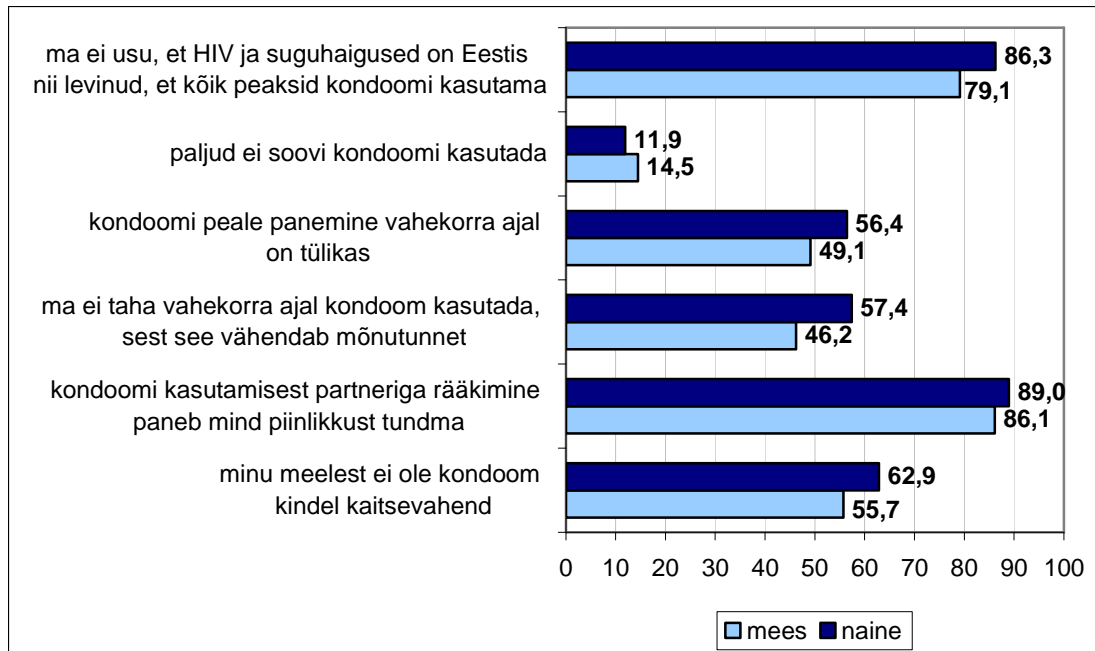
Selgelt kõige vähem mittenõustujaid on väite puhul „paljud ei soovi kondoomi kasutada“. See tähendab, et üle kolmveerandi vastajatest arvavad, et paljud inimesed suhtuvad kondoomi tõrjuvalt. Antud väide ei näita siiski vastaja enda suhtumist kondoomi kasutamisse.

14-15-aastaste seas on suurem ka nende hulk, kes leiavad, et kondoomi on tülikas kasutada – väitega mitte nõustujate (ehk kondoomi kasutamisse positiivselt suhtuvate) hulk jääb veidi alla kolmandiku.

Joonis 99: Noored, kes ei nõustu kondoomi mittekasutamise põhjustega, vanusrühmades (%)

Mitmete väidete osas on **naiste** suhtumine kondoomi kasutamisse **meestega** võrreldes positiivsem. Eriti tuleb see esile 19-29-aastaste seas, kus naiste hulgas on väidetega mitterõustujaid rohkem viie väite puhul kuuest. Erandiks on arvamus, et paljud ei soovi kondoomi kasutada. Kõige suurem on sugude vaheline erinevus väite osas, et kondoomi on tülikas kasutada – naiste seas on väitega mitterõustujate hulk suurem 11% võrra (vt joonis 100).

Joonis 100: 19-29-aastased noored, kes ei nõustu kondoomi mittekasutamise põhjustega, sugude lõikes (%)

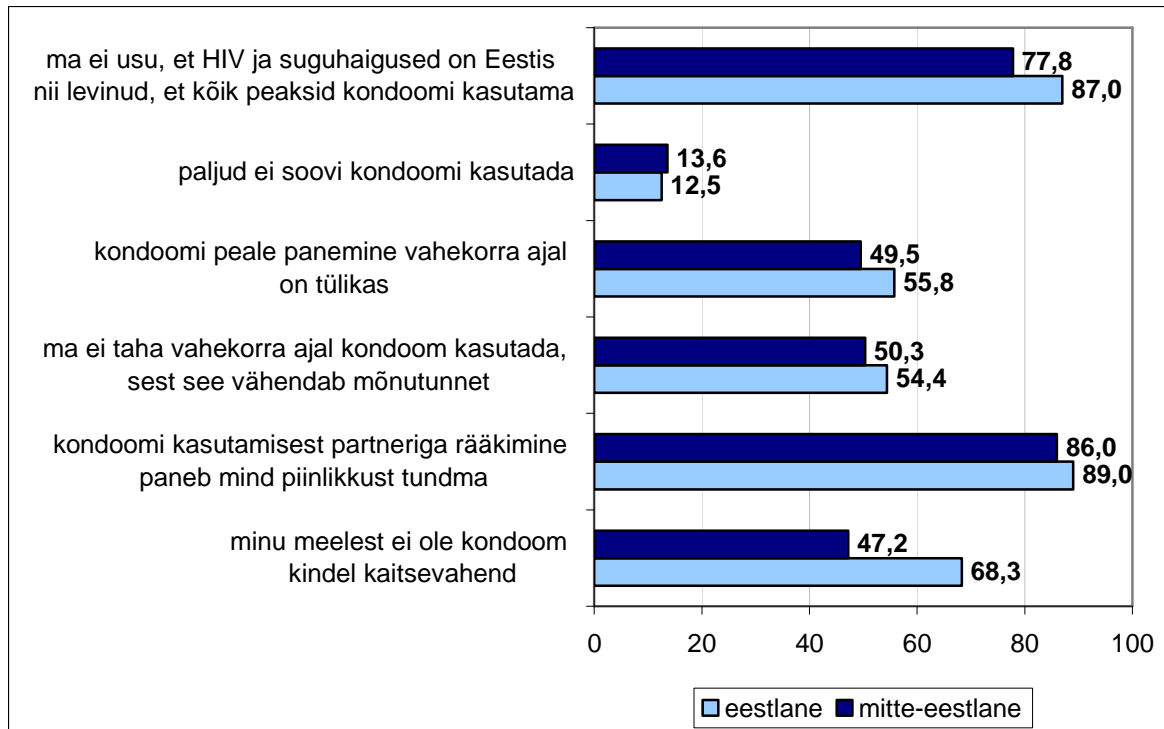
14-15-aastaste hulgas on neidude arusaamad noormeestest oluliselt positiivsemad 2 väite osas:

- Paljud ei soovi kondoomi kasutada – tütarlastest ei nõustu väitega 23% ja noormeestest 17%;
- Ma ei usu, et HIV-nakkus ja suguhaigused on Eestis nii levinud, et kõik peaksid kondoomi kasutama – tütarlastest ei nõustu 75% ja noormeestest 61%.

16-18-aastaste grupis on neid kondoomi kasutamise osas soosivama suhtumisega väite puhul „ma ei usu, et HIV-nakkus ja suguhaigused on Eestis nii levinud, et kõik peaksid kondoomi kasutama“ – osakaalud vastavalt 87% ja 81%

Üldisest trendist eristuvad kaks väidet, mille puhul on nooremate vastajate seas noormeeste hulgas rohkem mittenõustujaid. Need väited on: „minu meelest ei ole kondoom kindel kaitsevahend“ ning „kondoomi kasutamisest partneriga rääkimine paneb mind piinlikkust tundma“. 14-15-aastaste seas on esimese väite osas sellega mitte nõustujaid noormeeste hulgas rohkem 7% ning teise väite osas 9%. 16-18-aastaste seas on mõlema väite puhul noormeeste hulgas mittenõustujaid 5% enam.

Võrreldes muust **rahvusest** noortega on eestlastel enamus väidete osas positiivsem suhtumine kondoomi kasutamisse. Ka siin tuleb statistiliselt olulisi erinevusi enam ilmsiks 19-29-aastaste seas. Väite puhul „paljud ei soovi kondoomi kasutada“ on eestlaste ja muust rahvusest noorte näitaja samal tasemel. Suurim erinevus rahvuste pinnal tuleb esile väite osas, mille kohaselt kondoom ei ole kindel kaitsevahend (vt joonis 101). Rahvuste võrdluses on tulemus analoogne ka kooliõpilaste (14-18) hulgas.

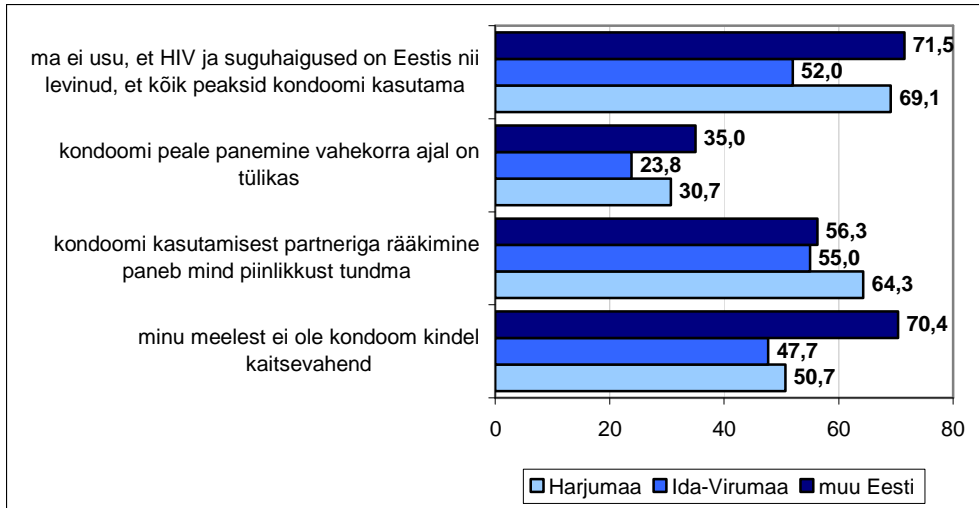

Joonis 101: 19-29-aastased noored, kes ei nõustu kondoomi mittekasutamise põhjustega, rahvuste lõikes (%)

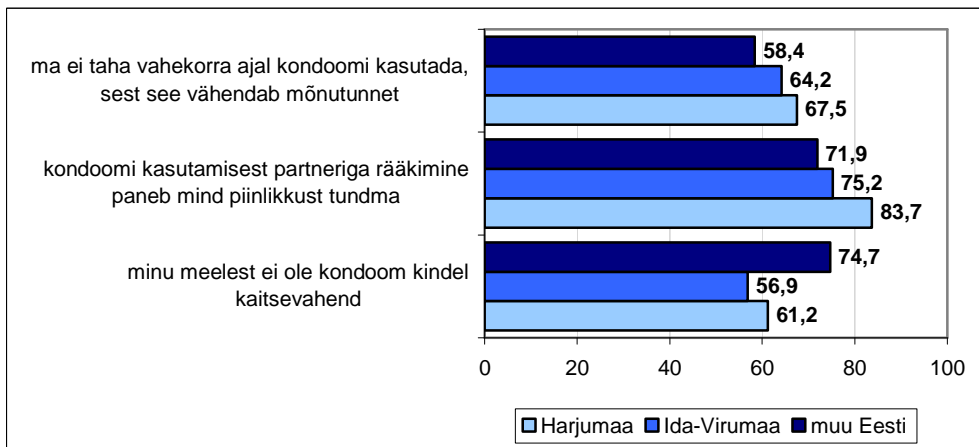
Linna- ja maanoorte erinev suhtumine tuleb esile mõne väite puhul igas vanusrühmas. Erinevused on järgmised:

- 14-15-aastaste seas väite osas „minu meelest ei ole kondoom kindel kaitsevahend“. Linnanoortest ei nõustu sellega 58% ja maanoortest 65%.
- 16-18-aastaste seas väite puhul „minu meelest ei ole kondoom kindel kaitsevahend“. Linnanoortest ei nõustu 66%, maanoortest 73%. Teiseks väide „kondoomi kasutamisest partneriga rääkimine paneb mind piinlikkust tundma“. Linnanoorte seas on mittedõustujaid 78% ning maanoorte hulgas 73%.
- 19-29-aastaste puhul kahe väite osas: „kondoomi kasutamine vähendab mõnutunnet“, „paljud ei soovi kondoomi kasutada“. Linna- ja maanoorte osakaalud esimese väitega seotult vastavalt 55% ja 46% ning teise puhul 14% ja 9%.

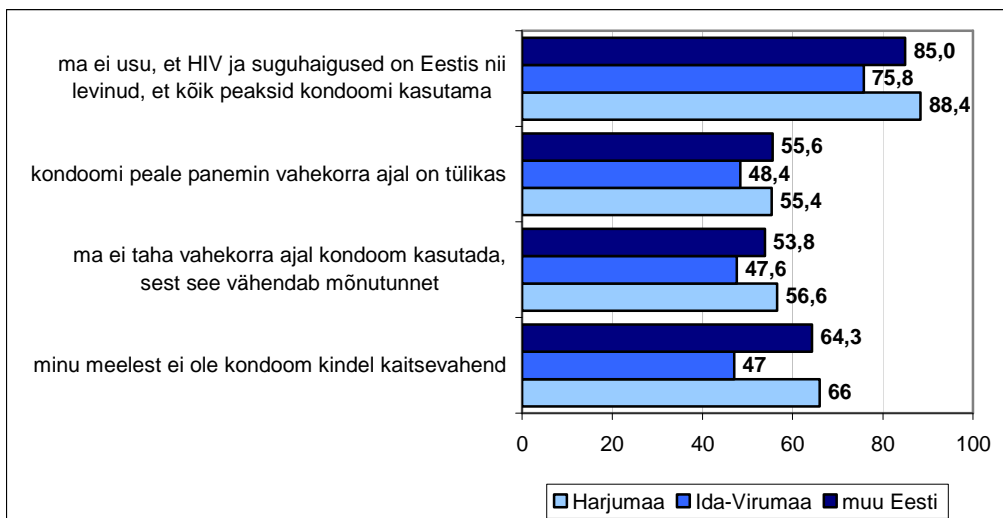
Piirkondlikud erinevused tulevad vanusrühmades esile erinevalt – 14-15- ja 19-29-aastaste rühmas nelja väite puhul kuuest, 16-18-aastaste seas kolme väite osas. 19-29-aastaste seas tuleb esile Ida-Virumaa, kus noorte seas on toodud väidete osas enam negatiivset suhtumist. 14-15- ja 16-18-aastaste osas on ühte piirkonda keeruline esile tuua. Joonistel 102, 103 ja 104 on näidatud vanusrühmades vaid need väited, mille puhul esinevad piirkondade lõikes statistiliselt olulised erinevused.

Joonis 102: 14-15-aastased noored, kes ei nõustu kondoomi mittekasutamise põhjustega, piirkondade lõikes (%)

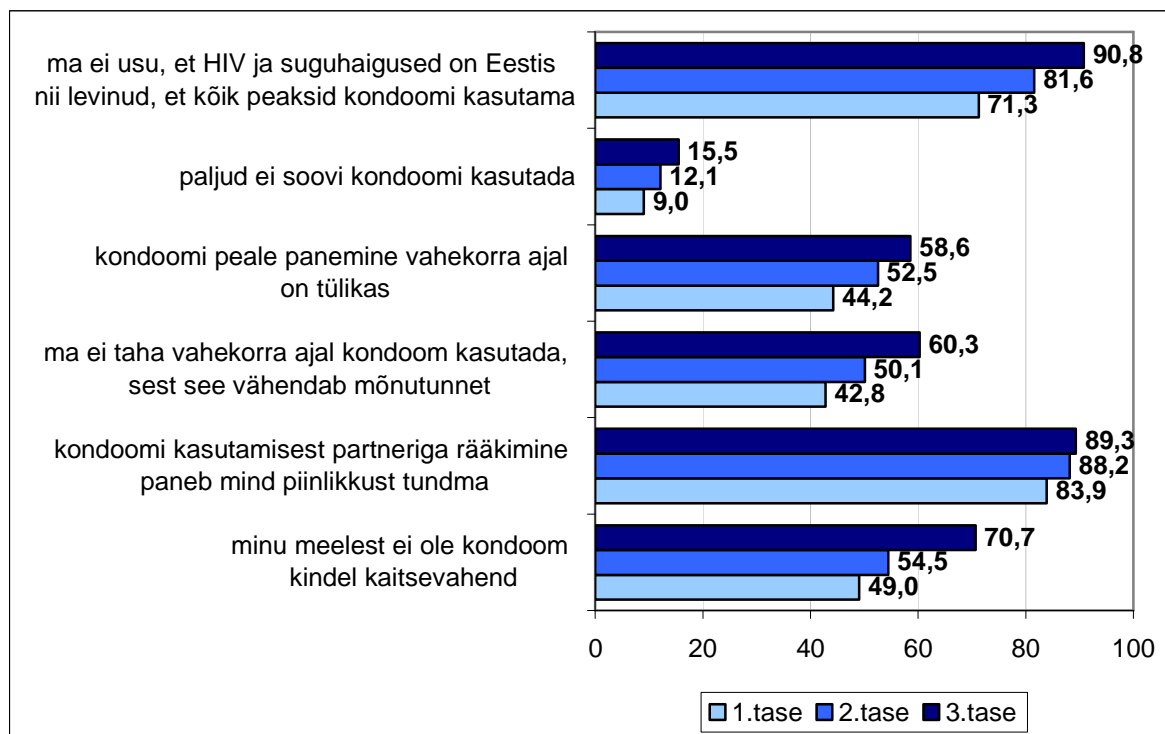

Joonis 103: 16-18-aastased noored, kes ei nõustu kondoomi mittekasutamise põhjustega, piirkondade lõikes (%)

Joonis 104: 19-29-aastased noored, kes ei nõustu kondoomi mittekasutamise põhjustega, piirkondade lõikes (%)

19-29-aastaste seas andmeid **haridustasemete** järgi analüüsidest ilmneb, et mida kõrgem on haridus, seda enam on noorte seas levinud positiivsed arusaamad kondoomi kasutamise kohta. Suurimad erinevused madalaima ja kõrgeima haridusega noorte vahel tulevad esile kolme väite puhul: puudutavalt kondoomi kui kaitsevahendit, kondoomi kui mõnutunde vähendajat ning seotuna HIV-i ja suguhaiguste levikuga Eestis (vt joonis 105).

Joonis 105: 19-29-aastased noored, kes ei nõustu kondoomi mittekasutamise põhjustega, haridustasemete lõikes (%)

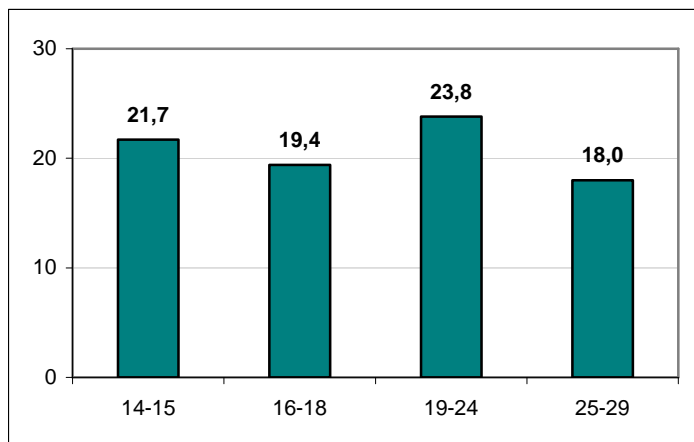
Sotsiaalsete gruppide puhul võib 19-29-aastaste kohta üldistusena öelda, et töötute seas esineb kondoomi kasutamisega seotud positiivset suhtumist harvem. Kõige sagedasem ja suurem erinevus tuleb esile võrdluses õppivate noortega (eriti samaaegselt töötavate õppijatega). Erandiks on siiski kaks väidet. Väitega „kondoomi kasutamisest partneriga rääkimine paneb mind piinlikkust tunda“ mittenoostujaid on kõige enam majanduslikult mitteaktiivsete inimeste seas ning vähem üliõpilaste ja töötute hulgas. Arusaamaga „paljud ei soovi kondoomi kasutada“ mittenoostujaid on vähem majanduslikult mitteaktiivsete inimeste seas. Võrreldes nendega on positiivsemalt meelestatud töötavad noored.

6.2. Kondoomide hankimine

14-29-aastastelt noortelt uuriti, kas neil on küsitlusele eelnenud 12 kuul tulnud ette olukordi, kui kondoom on jäänud vahekorras kasutamata, sest seda ei olnud võimalik hankida. 2003. aastal ei sisaldanud küsimus ajalist mõõdet ning on seetõttu 2005. aasta andmetega halvasti võrreldav. Seetõttu ei ole kahe küsitlusaasta võrdlust ka alljärgnevalt esitatud.

10-13-aastaste puhul selgitati, kas nad on kondoomi ostanud ja millistel põhjustel. Neid näitajaid saab võrrelda ka 2003. aastaga.

Umbes viiendikul noortest on jäänud viimase aasta jooksul kondoom kasutamata, sest seda ei olnud võimalik hankida. Statistiliselt oluline erinevus vanusrühmades tuleb esile 19-24- ja 25-29-aastate puhul, kus nooremate seas on 6% enam neid, kellel ei ole õnnestunud vajadusel kondoomi hankida (vt joonis 106).

Joonis 106: Noored, kellel on eelneva 12 kuu jooksul jäänud kondoom kasutamata, sest seda ei olnud võimalik hankida, vanusrühmades (% seksuaalvahekorras olnutest)

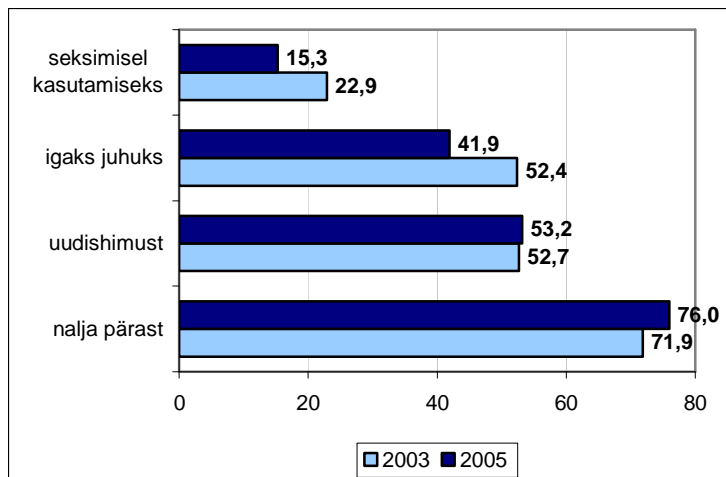
Alagrupiti tulevad mõningad erinevused esile vaid 19-29-aaste vanusrühmas:

- Võrreldes neidudega on kondoom selle hankimise raskuste tõttu noormeestel sagedamini kasutamata jäänud – osakaalud vastavalt 19% ja 25%.
- 26%-l muust rahvusest noorel on kondoom viimase 12 kuu jooksul kasutamata jäänud selle hankimise võimaluse puudumise tõttu. Eestlastest on sellises olukorras olnud 18%-l ehk 8% vähem.
- Kahest ülejäänud piirkonnast eristub Ida-Virumaa, kus noortel on sagedamini kondoom selle hankimise raskuste tõttu kasutamata jäänud. Ida-Virumaa 19-29-aastaste hulgas on antud näitaja 25%, Harjumaal 19% ja mujal Eestis 20%.

10-13-aastastest noortest on kondome ostnud 14%. Sarnaselt 2003. aastaga on kondoomi ostjaid palju enam poiste hulgas – 23% poistest ja 5% tüdrukutest. Kui eelmise küsitluse andmetel kerkis esile erinevus eestlaste ja muust rahvusest noorte ning linna- ja maanoorte vahel, siis 2005. aastal rahvuse ja asustuse tüübi järgi andmed ei erine.

Peamised põhjused kondoomi ostmiseks on olnud samad, mis 2003. aastal. Kõige suurem osa kondome ostnutest (kolmveerand) on teinud seda nalja pärast; umbes pooled uudishimust. Alla viiendiku noori väidavad, et on kondome ostnud seksimise eesmärgil. Nende noore osakaal on võrdluses 2003. aastaga vähenenud. Nagu ka noorte hulk, kes on ostnud kondome igaks juhuks (vt joonis 107). Seda, kas kondoomi ka seksimise eesmärgil kasutati, kogutud andmed esile tuua ei võimalda.

Kondoomi ostnud 10-13-aastaste laste väikese hulga tõttu ei ole andmeid alagruppide lõikes analüüsitud.

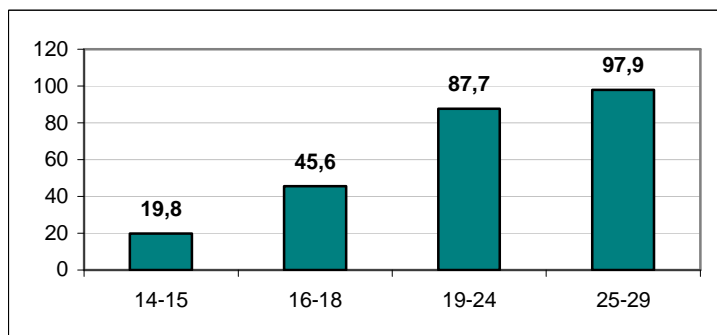
Joonis 107: 10-13-aastaste kondoomi ostmise põhjused 2003, 2005 (% kondoomi ostnutest)

6.3. Seksuaalpartnerid

Seksuaalvahekorra kogemus

14-15-aastastest noortest omab seksuaalvahekorra kogemust viiendik, 16-18-aastastest ligi pooled. 19-24-aastaste seas on neid, kes pole kunagi seksuaalvahekorras olnud, 12% ning kõige vanemas vanusrühmas paari protsendi jagu (vt joonis 108). 2005. aasta andmed väljendavad sarnast trendi 2003. aasta küsitlustulemustega.

Samaväärselt 2003. aastaga on eraldi vaadeldavast 15-24-aastaste vanusrühmast seksuaalvahekorras olnud 59%.

Joonis 108: Seksuaalvahekorra kogemust omavad noored vanusrühmades (%)

Kui 2003. aastal ilmnis statistiliselt oluline erinevus **sugude** vahel 19-29-aastaste seas, siis 2005. aastal ilmneb noormeeste ja neidude erinevus noorimas vanusrühmas. 14-15-aastastest noormeestest on seksuaalvahekorras olnud 22% ja neidudest 17%.

Piirkondlikud erinevused ilmnevad 16-18-aastaste grupis. Võrreldes teiste piirkondadega on Harjumaa elanike seas enam seksuaalvahekorra kogemusega noori – 50%. Ida-Virumaal on vastav näitaja 42% ja mujal Eestis 41%. 2003. aastal piirkondlikke erinevusi ei ilmnenu. 2005. aasta andmetes ei kerki esile erinevusi rahvuste ja asustuse tüübi lõikes.

Eelmise küsitlusaastaga võrreldes on 16-18-aastaste noorte vanus esmakordse seksuaalvahekorra ajal veidi tõusnud, teiste vanusrühmade puhul jäänud samale tasemele (vt tabel 21).

15-24-aastaste grupis on keskmine vanus esimese seksuaalvahekorra ajal 16,1. Võrreldes 2003. aastaga ei ole see muutunud.

Tabel 21: Keskmine vanus esimese seksuaalvahekorra ajal 2003, 2005 (seksuaalvahekorras olnutest)

<i>Vanusrühm</i>	<i>2003</i>	<i>2005</i>
14-15	13,7	13,6
16-18	15,1	15,3
19-24	16,8	16,8
25-29	17,5	17,5

14-15- ja 16-18- aastaste vanusrühmas on märgata, et **noormehed** on alustanud seksuaaleluga mõnevõrra varem, kui **neiud** (vt tabel 22).

Tabel 22: Keskmine vanus esimese seksuaalvahekorra ajal sugude lõikes (seksuaalvahekorras olnutest)

<i>Vanusrühm</i>	<i>mees</i>	<i>naine</i>
14-15	13,2	13,9
16-18	15,2	15,5
19-24	16,9	16,8
25-29	17,4	17,5

19-29-aastaste seas tuleb esile trend, mille kohaselt **haridustaseme** kasvades kasvab ka keskmine vanus, esimese seksuaalvahekorra ajal (vt tabel 23).

Tabel 23: 19-29-aastaste keskmine vanus esimese seksuaalvahekorra ajal haridustasemete lõikes (seksuaalvahekorras olnutest)

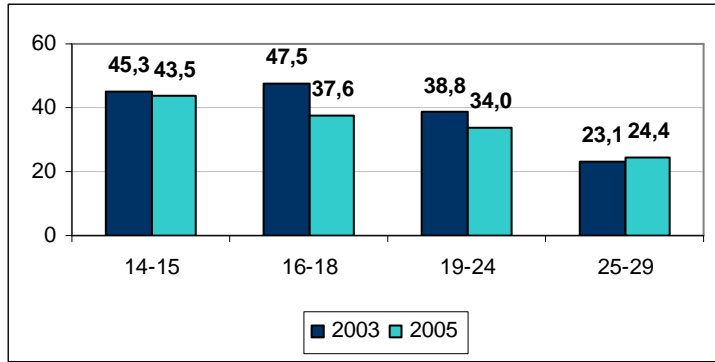
<i>Haridustase</i>	<i>19-24</i>	<i>25-29</i>
1. tase	15,9	16,3
2. tase	16,9	17,4
3. tase	17,3	18,0

Seksuaalpartnerite hulk

Seksuaalvahekorras olnud 14-15- ja 16-18-aastaste noorte seas on umbes neljakümne protsendi ringis neid, kes on viimase 12 kuu jooksul olnud vahekorras enam kui ühe seksuaalpartneriga. 19-24-aastaste hulgas on selliseid noori kolmandik ja kõige vanemas grupis neljandiku jagu. Ehk mida vanemate noortega on tegemist, seda enam on nende hulgas vastajaid, kes on vahekorras olnud vaid ühe partneriga.

Võrreldes 2003. aastaga on antud näitaja tase püsinud sama 14-15- ja 25-29-aastaste vanusrühmas. 16-18- ja 19-24- aastaste seas on mitme partneriga noorte hulk statistiliselt oluliselt vähenenud – vastavalt 10% ja 5% võrra (vt joonis 109).

Eraldi vaadeldavas 15-24-aastaste grupis on võrreldes 2003. aastaga vähenenud mitme partneriga vahekorras olnud noorte osakaal. 2003. aastal oli selliseid noori 38%, 2005. aastal 32% seksuaalvahekorras olnutest.

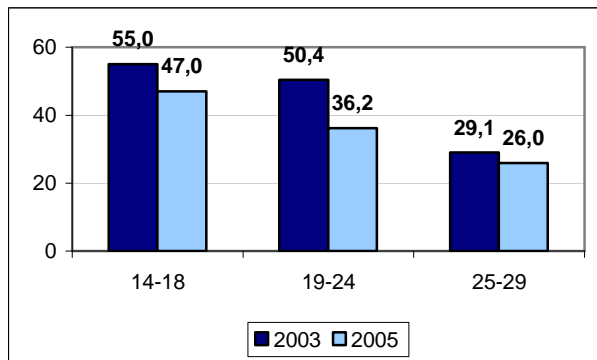

Joonis 109: Noored, kellel on viimase 12 kuu jooksul olnud enam kui üks seksuaalpartner, vanusrühmades 2003, 2005 (% seksuaalvahekorras olnutest)

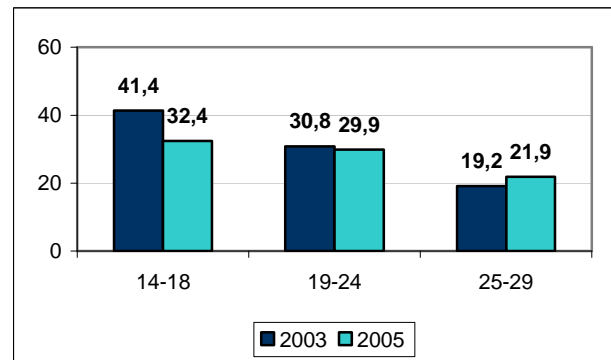
Sugude, rahvuse, elukoha ja piirkondade lõikes esitatakse andmeid kolmes vanusrühmas: 14-18-, 19-24- ja 25-29-aastased.

Sugudevaheline erinevus partnerite hulga osas ilmneb kahes nooremas vanusrühmas, kus noormeeste seas on enam neid, kes on küsitlusele eelnenud aasta jooksul olnud vahekorras rohkem kui ühe partneriga. 14-18-aastaste vanusrühmas on noormeeste ja neidude vaheline erinevus 15% ning 19-24-aastaste puhul 4%.

Kahe küsitlusaasta võrdluses tulevad statistiliselt olulised erinevused esile noormeeste puhul kahes nooremas vanusrühmas ning tütarlaste osas kooliõpilaste seas (14-18). 19-24-aastaste meeste puhul torkab silma suurim muutus – kui 2003. aastal oli küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul olnud mitme partneriga vahekorras pooled, siis 2005. aastal veidi üle kolmandiku seksuaalvahekorras olnutest (vt joonised 110 ja 111).

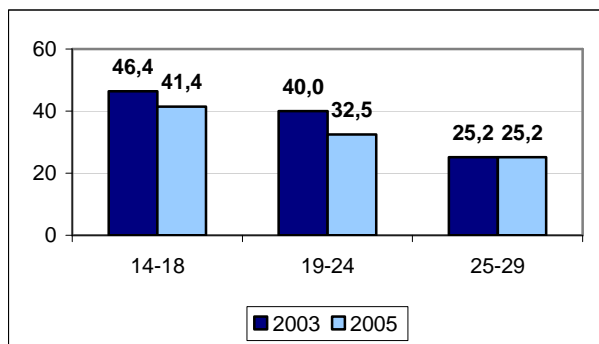
Joonis 110: Noormehed, kellel on viimase 12 kuu jooksul olnud enam kui üks seksuaalpartner, vanusrühmades 2003, 2005 (% seksuaalvahekorras olnutest)

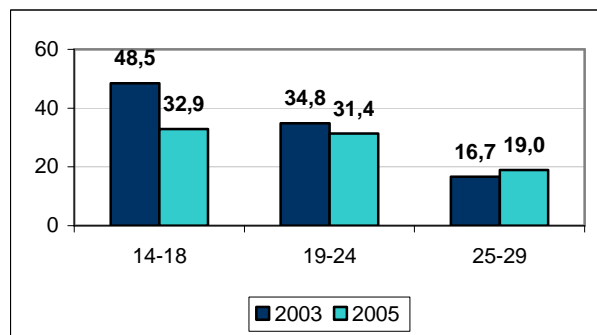
Joonis 111: Neiud, kellel on viimase 12 kuu jooksul olnud enam kui üks seksuaalpartner, vanusrühmades 2003, 2005 (% seksuaalvahekorras olnutest)

Eestlaste ja muust rahvusest noorte vahel 2005. aasta andmetes olulisi erinevusi ei ilmne. Kahe küsitlusaasta võrdluses tuleb ilmsiks, et eestlaste seas on vähenenud mitme partneriga vahekorras olnud noorte osakaal kahes vanusrühmas – 14-18-aastaste seas 11% võrra ning 19-24-aastaste grupis 9% võrra. Muutust pole toimunud 25-29-aastaste seas. Mitte-eestlaste hulgas on viimase aasta jooksul kahe või enama partneriga vahekorras olnute osakaal jäänud samaks nagu 2003. aastal.

14-18- ja 25-29-aastaste vanusrühmas on **linnanoorte** seas enam neid, kellel on küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul olnud vähemalt kaks partnerit. Kahe aasta võrdluses on toimunud muutused järgmised: 14-18-aastaste **maanoorte** grupis on vähenenud mitme partneriga seksuaalsuhetes olnud noorte osakaal 16% võrra ning 19-24-aastaste linnanoorte seas on antud näitaja vähenenud 8% võrra (vt joonis 112 ja 113).

Joonis 112: Linnanoored, kellel on viimase 12 kuu jooksul olnud enam kui üks seksuaalpartner, vanusrühmades 2003, 2005 (% seksuaalvahekorras olnutest)

Joonis 113: Maanoored, kellel on viimase 12 kuu jooksul olnud enam kui üks seksuaalpartner, vanusrühmades 2003, 2005 (% seksuaalvahekorras olnutes)

14-18-aastaste grupis eristub **piirkondlike** andmeid vaadates Harjumaa, kus on enam mitme partneriga vahekorras olnud noori – 45%. Erinevus on oluline võrreldes Ida-Virumaaga, kus viimase 12 kuu jooksul on enam kui ühte partnerit omanud noori 27%. Muu Eesti näitaja on 35%.

Kahe küsitlusaasta võrdluses on peamised muutused toimunud piirkonnas „muu Eesti“ ning taas kahes nooremas vaadeldavas vanusrühmas. Võrreldes 2003. aastaga on 14-18- ja 19-24-aastaste hulgas umbes kümnendiku võrra vähenenud viimase aasta jooksul kahe või enama partneriga vahekorras olnud noorte hulk.

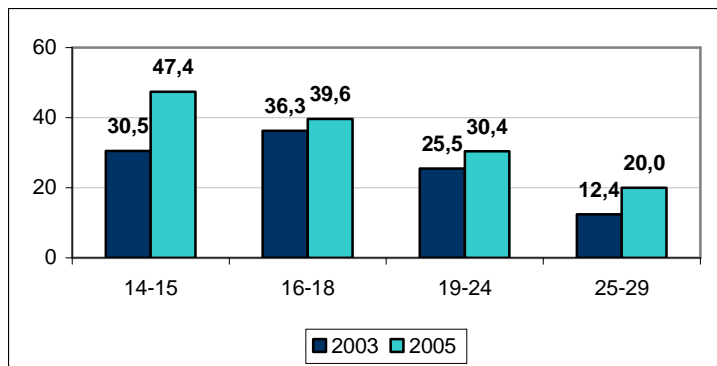
Erineva **haridustasemega** täiskasvanud noored 2005. aastal omavahel ei erine. Kahe küsitlusaasta võrdluses on muutused toimunud 19-24-aastaste madalama ja keskmise haridusega noorte seas, kus mitme seksuaalpartneriga noorte hulk on vähenenud kümnendiku võrra.

Juhupartnerid seksuaalsuhetes

Joonisel 120 on välja toodud nende noorte osakaalud, kes on olnud küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul juhuslikes vahekordades. 14-15-aastastest seksuaalvahekorras olnutest moodustavad sellised noored ligi poole vastanutest. Igas järgmises vanusrühmas on kümnendiku võrra vähem juhuslikke partnereid omanud noori, kui eelmises vanusrühmas.

Võrreldes 2003. aastaga on enamus vanusrühmades oluliselt tõusnud juhuslikes seksuaalsuhetes olnud noorte osakaal. 16-18-aastaste hulgas on antud näitaja jäänud 2003. aastaga samale tasemele. 14-15-aastaste noorte seas on näitaja tõus 17%, 19-24-aastaste seas 5% ja 25-29-aasta vanuste hulgas 8% (vt joonis 114).

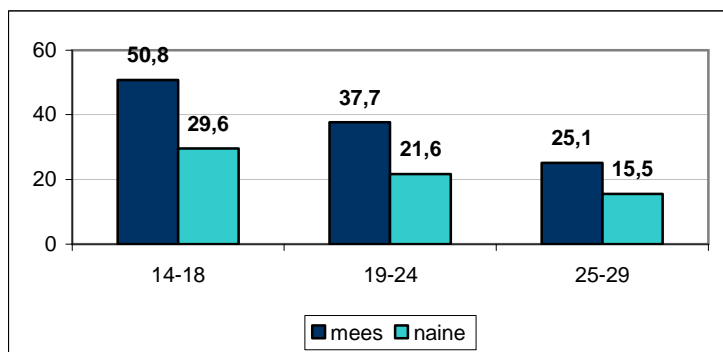
Siinjuures tuleb aga silmas pidada, et 2003. aastal küsiti noortelt teise mõiste abil – „ühe-öö partneri“ kohta. Seetõttu ei ole kahe küsitlusaasta andmed omavahel korrektelt võrreldavad ning alagruppide lõikes seda järgnevalt ei tehta (andmed esitatakse vaid 2005. aasta kohta).

Joonis 114: Noored, kellel on viimase 12 kuu jooksul olnud seksuaalsuhetes juhupartnereid vanusrühmades 2003, 2005 (% seksuaalvahekorras olnutest)

Eraldi jälgitavas 15-24-aastaste vanusrühmas on juhuslikes seksuaalsuhetes olnud 35%. 2003. aastal oli juhusuhetes olnud 29%.

Sotsiaal-demograafiliste andmete alusel analüüsid tuleb 2005. aastal oluline erinevus esile **sugude** lõikes. Võrreldes neidudega on noormeeste seas oluliselt rohkem neid, kes olnud küsitlusele eelnenud aasta jooksul seksuaalvahekorras juhupartneriga. Kooliõpilaste seas on noormeeste näitaja 21% võrra kõrgem, 19-24- ja 25-29-aastaste seas vastavalt 16% ja 10% kõrgem. Ehk mida nooremate vastajatega on tegemist, seda suurema osakaalu võrra enam on noormeestel neidudega võrreldes juhupartnereid (vt joonis 115).

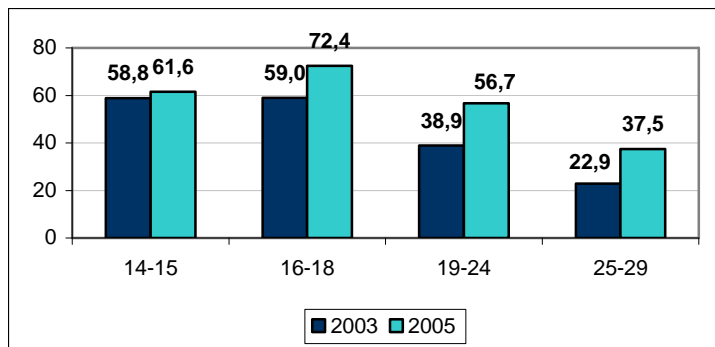
Joonis 115: Noored, kellel on viimase 12 kuu jooksul olnud seksuaalsuhetes juhupartnereid sugude lõikes vanusrühmades (% seksuaalvahekorras olnutest)

6.4. Kondoomi kasutamine

Kondoomi kasutamine esimese seksuaalvahekorra ajal

Kõige enam on esimese seksuaalvahekorra ajal kondoomi kasutanud noori 16-18-aastaste kooliõpilaste hulgas – ligi kolmveerand. 14-15- ja 19-24-aastaste grupis on selliseid respondente kuuekümmne protsendi ringis. Silmapaistvalt erinevad teistest 25-29-aasta vanused noored, kelle hulgas kasutas esimese seksuaalvahekorra ajal kondoomi vaid ligi nelikümmend protsenti.

Võrreldes 2003. aastaga on kolmes vanusrühmas esimese vahekorra ajal kondoomi kasutanud noorte hulk suurem. 16-18-aastaste seas 13% võrra, 19-24-aastaste noorte rühmas 18% võrra ning 25-29-aasta vanuste hulgas 15%. 14-15-aastaste grupis on antud näitaja jäänud samale tasemele (vt joonis 116).

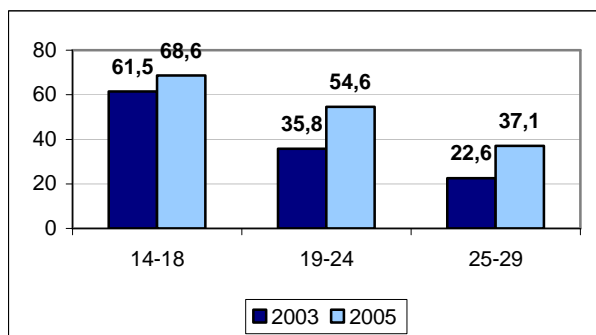

Joonis 116: Esimese seksuaalvahekorra ajal kondoomi kasutanud vanusrühmades 2003, 2005 (%)

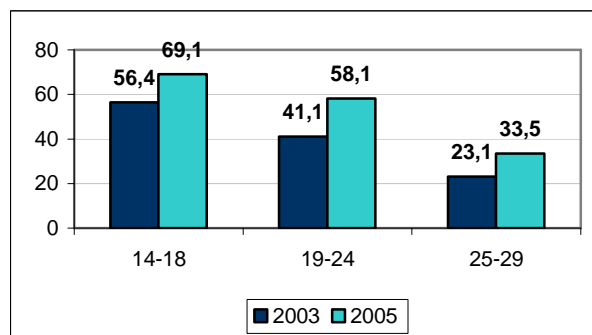
15-24-aastaste grupis on esimese seksuaalvahekorra ajal kondoomi kasutanuid 62%. Võrreldes 2003. aastaga on nende osakaal suurenenud 16% võrra.

Järgnevalt esitatakse 14-18-aastaste andmed ühe suure vanusrühmana, kuna 14-15- ja 16-18-aastasi eraldi analüüsid alagruppides erinevusi ei ilmne.

Noormeeste ja neidude vahelist erinevust 2005. aasta andmetes ei ilmne. Kahe küsitlusaasta võrdluses on aga kõikides vanusrühmades nii noormeeste kui neidude seas suurenenud nende osakaal, kes on esimese seksuaalvahekorra ajal kasutanud kondoomi. Suurim erinevus tuleb esile 19-24-aastaste vanusrühmas, kus võrreldes 2003. aastaga on ligi kahekümne protsendi võrra rohkem kondoomi kasutanuid (vt joonised 117 ja 118).

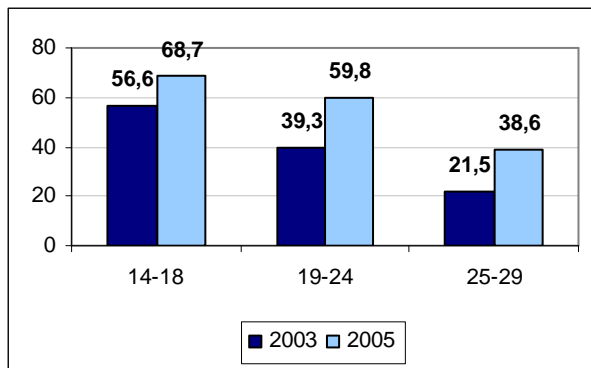
Joonis 117: Noormehed, kes kasutasid esimese seksuaalvahekorra ajal kondoomi, vanusrühmades 2003, 2005 (%)

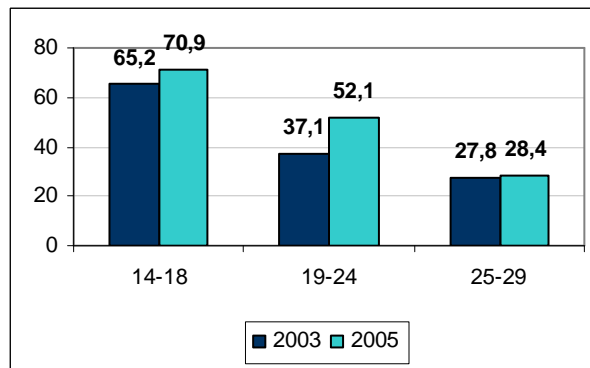
Joonis 118: Neidud, kes kasutasid esimese seksuaalvahekorra ajal kondoomi, vanusrühmades 2003, 2005 (%)

Kui 2003. aastal ilmnis, et muust **rahvusest** noored on esimese seksuaalvahekorra ajal sagedamini kondoomi kasutanud, siis 2005. aastal on olukord pigem vastupidine. Statistiliselt oluline erinevus ilmneb kahes vanemas vanusrühmas. 19-24-aastaste eesti noorte seas on mitte-eestlastest 8% enam esimese vahekorra ajal kondoomi kasutanuid ning 25-29-aastaste hulgas 10% rohkem.

Kahe aasta võrdluses on eestlaste seas tõusnud kondoomi kasutanute hulk kõikides vanusrühmades, mitte-eestlaste puhul 19-24-aastaste noorte hulgas (vt joonis 119 ja 120).

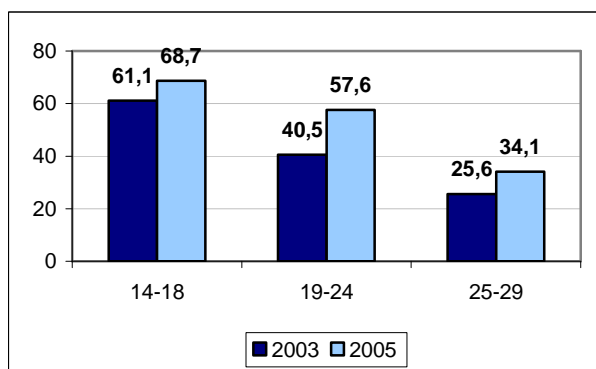
Joonis 119: Eestlased, kes kasutasid esimese seksuaalvahekorra ajal kondoomi, vanusrühmades 2003, 2005 (%)

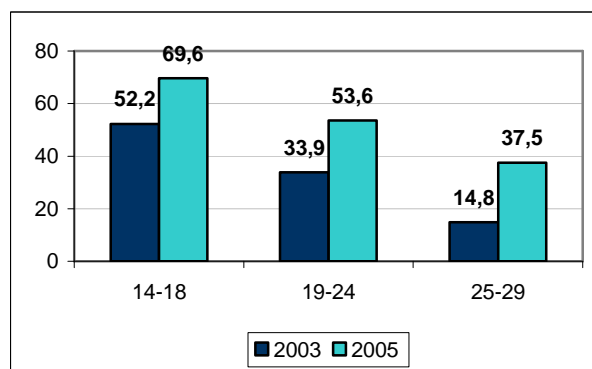
Joonis 120: Mitte-eestlased, kes kasutasid esimese seksuaalvahekorra ajal kondoomi, vanusrühmades 2003, 2005 (%)

Kui 2003. aastal selgus, et esimesel suguühtel kasutasid maanoored linnanootest harvem kondoomi, siis 2005. aastal **asustuse tüübi** järgi erinevusi ei ilmne.

Võrreldes 2003. aastaga on tõusnud esimese seksi ajal kondoomi kasutanute osakaal nii linnas kui maal elavate noorte hulgas kõikides vanusrühmades. Suurem on erinevus maanoorte seas, kus positiivne muutus on toimunud umbes kahekümne protsendi ulatuses (vt joonis 121 ja 122).

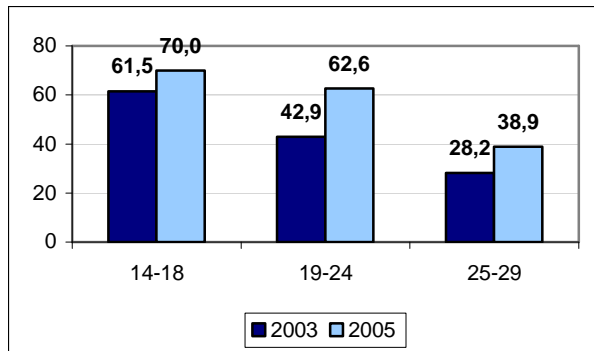
Joonis 121: Linnanooted, kes kasutasid esimese seksuaalvahekorra ajal kondoomi, vanusrühmades 2003, 2005 (%)

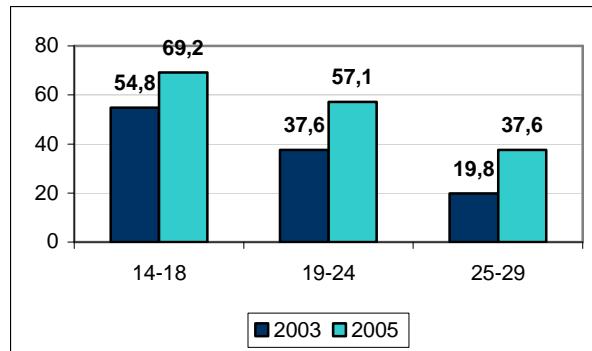
Joonis 122: Maanoored, kes kasutasid esimese seksuaalvahekorra ajal kondoomi, vanusrühmades 2003, 2005 (%)

Piirkondlikud erinevused tulevad esile kahes vanemas vanusrühmas, kus Ida-Virumaa noorte hulgas on vähem neid, kes kasutasid esimese seksuaalvahekorra ajal kondoomi. 19-24-aastaste puhul on Ida-Viru noorte erinevus oluline võrreldes Harjumaaga. Osakaalud on vastavalt 50% ja 66% (mujal Eestis 57%). 25-29-aastaste puhul ilmnevad statistiliselt olulised erinevused võrreldes nii Harjumaaga kui muu Eestiga. Ida-Virumaa 25-29-aastastest noortest kasutas esimese vahekorra ajal kondoomi 27%, Harjumaal 39% ja mujal Eestis 38%.

Kahte küsitlusaastat kõrvutades ilmneb Harjumaal ja muu Eesti näitaja tõus kõikides vanusrühmades (vt joonis 123 ja 124). Ida-Virumaa noortest on esimeses suguühtes kondoomi kasutanute osakaal suurenenud oluliselt 19-24-aastaste seas – 16% võrra.

Joonis 123: Harjumaa noored, kes kasutasid esimese seksuaalvahekorra ajal kondoomi, vanusrühmades 2003, 2005 (%)

Joonis 124: Muu Eesti noored, kes kasutasid esimese seksuaalvahekorra ajal kondoomi, vanusrühmades 2003, 2005 (%)

Kondoomi kasutamine viimase 12 kuu jooksul

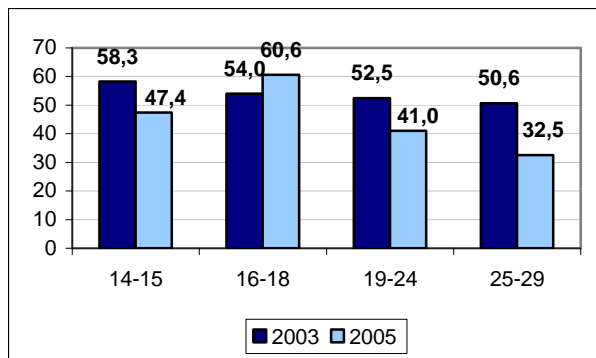
Kondoomi kasutamise osas küsitakse noortelt andmeid viimase 12 kuu ja viimase seksuaalvahekorra kohta. Viimase 12 kuu andmed näitavad järjepidevust kondoomi kasutamisel. Viimast seksuaalvahekorda mäletatakse kõige paremini ja sellele küsimusele on võimalik anda väga konkreetne vastus. Kondoomi kasutamist küsiti eraldi püstipartneri ja juhupartneri korral.

Kõige enam neid, kes on viimase 12 kuu jooksul alati kondoomi kasutanud, on 16-18-aastaste vanusrühmas. Seda puudutavalt nii vahekordi püsipartneriga kui ka juhupartneriga. Juhupartneriga kondoomi kasutajaid on 15% enam. 14-15-aastaste grupis on püstipartneri korral kondoomi kasutajaid sarnases suurusjärgus, kui 16-18 aastaste seas – üle neljakümne protsendi. Juhupartneriga iga kord kondoomi kasutanuid on aga 13% vähem, kui vanemate kooliõpilaste grupis.

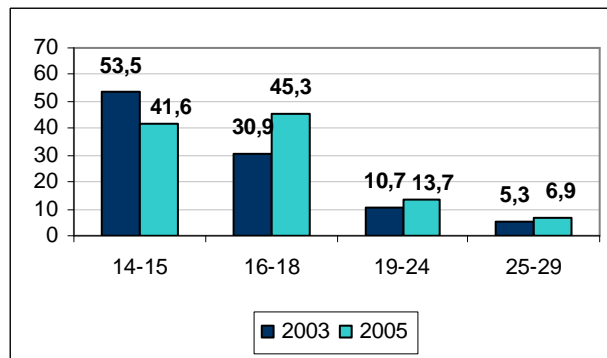
Täiskasvanud noorte (19-29) seas on vähe neid, kes kasutavad püsipartneriga alati kondoomi. Vanemates vanusrühmades on noortel ka stabiilsemad suhted ja vähem partnereid. Samas aga on kooliõpilastega võrreldes väiksem ka nende hulk, kes kasutasid preservatiivi iga kord viimase aasta jooksul juhupartneriga vahekorras olles – 19-24-aastaste seas umbes nelikümmend protsenti ning 25-29-aastaste grupis vaid kolmandiku jagu.

Kui võrrelda andmeid 2003. aastaga, siis on joonistelt 125 ja 126 näha, et ainsana on 2005. aastaks pidevalt kondoomi kasutajate hulk tõusnud 16-18-aastaste seas – püsipartneri osas 14% ja juhupartneri korral 7%. Ülejäänud kolmes vanusrühmas on juhuslike partneritega alati kondoomi kasutanute hulk aga langenud. Püsipartneriga viimase 12 kuu jooksul iga kord kondoomi kasutajate osatähtsus on 14-15-aastaste grupis kahe aasta võrdluses langenud 12%, täiskasvanud noorte seas (19-29) jäänud samale tasemele.

Siinjuures tuleb aga veel kord mainida, et 2003. aastal küsiti „ühe-öö partneri“ kohta ning 2005. aastal „juhupartneri“ kohta. Lisaks kasutati 2003. aastal veel partnerite eristamisel väljendit „lühiajaline partner“. Seetõttu ei ole kahe küsitlusaasta andmed hästi võrreldavad ja alagruppide lõikes (nagu sugu, rahvus, piirkond) ei ole seda ka tehtud.

Joonis 125: Viimase 12 kuu jooksul juhupartneriga seksuaalvahekorras iga kord kondoomi kasutanud, vanusrühmades 2003, 2005 (% juhupartneriga seksuaalvahekorras olnutest)

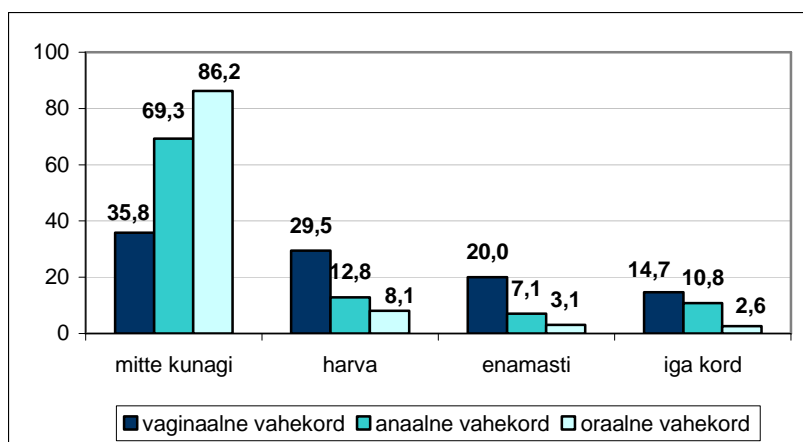

Joonis 126: Viimase 12 kuu jooksul püsipartneriga seksuaalvahekorras iga kord kondoomi kasutanud, vanusrühmades 2003, 2005 (% püsipartneriga seksuaalvahekorras olnutest)

Kui vaadata juhupartneritega vahekorras olnute hulgas erinevusi alagruppides, siis ilmneb see **sugude** lõikes üksnes 14-18-aastaste vanusrühmas, kus võrreldes noormeestega on neitude seas vähem juhupartneriga seksides alati kondoomi kasutajaid. Osakaalud on vastavalt 62% ja 46%. Rahvusgruppide, elukoha, piirkonna, haridustaseme ja sotsiaalse staatuse lõikes 2005. aasta andmetes statistiliselt olulisi erinevusi esile ei tule.

19-29-aastastelt noortelt küsiti lisaks kondoomi kasutamise sagedust viimase 12 kuu jooksul erinevate seksimise viiside korral – vaginaalses, anaalses ja oraauses vahekorras. Toodud näitajaid vaadates tuleb aga arvestada asjaoluga, et analüüsis käsitletakse nii püsi- kui juhupartnereid koos.

Kõige sagedamini kasutatakse kondoomi vaginaalses seksuaalvahekorras ning kõige harvem oraaalseks ajal. Oraalses vahekorras ei olnud viimase aasta jooksul kunagi kondoomi kasutanud üle kaheksakümne protsendi 19-29-aastastest noortest, anaalses vahekorras ei olnud seda kordagi teinud seitsekümmend protsenti ning vaginaalses vahekorras veidi üle kolmandiku. Erinevused tulevad esile ka harva, enamasti ja iga kord kondoomi kasutanute osas (vt joonis 127).

Joonis 127: 19-29-aastaste noorte kondoomi kasutamise sagedus viimase 12 kuu jooksul erinevate seksuaalvahekordade ajal (% vastavas vahekorras olnutest)

Kondoomi kasutamine viimase seksuaalvahekorra ajal

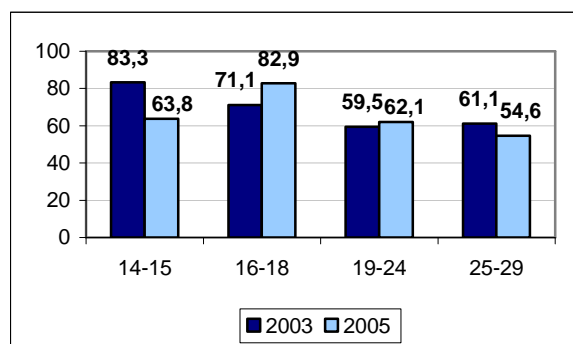
Viimase seksuaalvahekorra andmed on toodud noorte kohta, kes on küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul olnud (vaginaalses ja/või anaalses) seksuaalvahekorras.

Viimase seksuaalvahekorra ajal kondoomi kasutamise tase on palju kõrgem võrreldes järjepideva kondoomi kasutamisega – juhusliku partneri korral umbes 20% võrra. Kõige sagedamini on viimase juhusliku vahekorra ajal kondoomi kasutanud 16-18-aastased – rohkem kui kaheksakümmend protsenti. Ülejäänud vanusrühmade osas on tase ühtlasem.

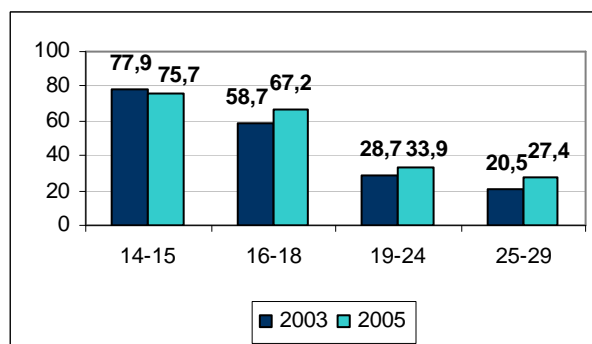
Võrreldes 2003. aastaga on juhupartneriga seotult olulised muutused toimunud nooremate vastajate seas – 14-15-aastaste puhul negatiivne ja 16-28-aastase seas positiivne muutus (vt joonis 128).

Joonisel 129 on näidatud võrdlusandmed kondoomi kasutamise kohta püsipartneriga viimasel korral vahekorras olles. Võrreldes juhupartneriga on 14-15-aastaste seas kümnendiku võrra rohkem, 16-18-aastaste seas üle kümnendiku vähem ning kahes vanemas vanusrühmas umbes poole võrra vähem neid, kes kasutasid kondoomi viimasel korral püsipartneriga.

2003. aastaga võrreldes on viimasel korral püsipartneriga kondoomi kasutajate osakaalud tõusnud oluliselt. Erandiks on 14-15-aastased, kelle seas on kondoomi kasutajate tase jäänud samaväärseks eelmise küsitluskorraga. Ka siin on küsimuse esituse muutuse tõttu kahe küsitlusaasta võrdlus raskendatud.

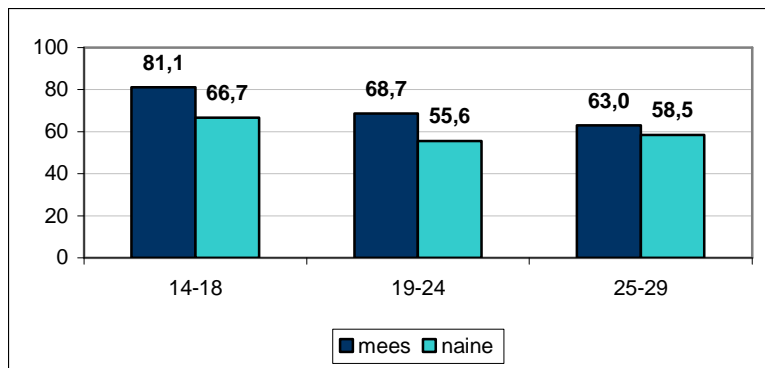
Joonis 128: Viimase seksuaalvahekorra ajal juhupartneriga kondoomi kasutanud vanusrühmades 2003, 2005 (% juhupartneriga seksuaalvahekorras olnutest)

Joonis 129: Viimase seksuaalvahekorra ajal püsipartneriga kondoomi kasutanud vanusrühmades 2003, 2005 (% püsipartneriga seksuaalvahekorras olnutest)

Järgnevalt kajastatakse andmeid juhupartneriga kondoomi kasutamise kohta, kus erinevates alagruppides tulevad esile mõningad statistiliselt olulised erinevused.

Sugudevaheline erinevus ilmneb 14-18- ja 19-24-aastaste noorte hulgas. Võrreldes neidudega on mõlemas vanusrühmas noormeeste hulgas üle kümnendiku rohkem neid, kes kasutasid viimasel juhuslikus seksuaalvahekorras kondoomi (vt joonis 130).

Joonis 130: Viimase seksuaalvahekorra ajal juhupartneriga kondoomi kasutanud sugude lõikes vanusrühmades (% juhupartneriga seksuaalvahekorras olnutest)

Eestlaste ja muust rahvusest vastajate erinevus tuleb esile kõige vanemate noorte hulgas. 25-29-aastased mitte-eestlased kasutasid eestlastest sagedamini viimase vahekorra ajal kondoomi – osakaalud vastavalt 71% ja 58%.

Piirkondlikult on 19-24-aastaste Ida-Virumaa noorte hulgas võrreldes piirkonnaga „muu Eesti“ rohkem neid, kes on viimasel korral seksuaalvahekorras juhupartneriga kasutanud kondoomi – vastavalt 75% ja 55%. Harjumaaga võrdluses olulist erinevust ei esine (Harjumaa näitaja on 66%). Asustuse tüüpi, haridustasemeid ja sotsiaalset staatust analüüsi aluseks võttes gruppide vahel erinevusi ei ilmne.

Eraldi tähelepanu all olevas 15-24-aastaste vanusrühmas kasutas juhupartneriga seksuaalvahekorras olles viimase aasta jooksul alati kondoomi 48% ja viimases vahekorras 69%. Võrreldes 2003. aastaga ei ole kondoomi kasutamise harjumustes olulisi muutusi toimunud.

Kondoomi kasutamine partneriga, kellele maksti seksi eest

19-29-aastastelt vastajatelt uuriti lisaks seksuaalvahekorra kogemust ja kondoomi kasutamist partneriga, kellele maksti seksi eest rahas või muul viisil.

4% selles vanuses noortest on olnud seksuaalvahekorras partneriga, kellele nad seksi eest tasusid. See osakaal on sama suur nagu 2003. aastal. Sarnaselt eelmise küsitluse andmetele on meeste seas enam neid, kes on viimase 12 kuu jooksul seksi eest maksnud – meestest 6% ja naistest alla ühe protsendi. Oluline erinevus tuleb esile ka haridustasemete lõikes. Kui madalaima haridusega noortest on seksi eest maksnud 5%, siis kõrgeima haridusega noortest 1,5%. Keskmise haridustaseme puhul on antud näitaja 3%.

Partneriga, kellele maksti seksi eest rahas või muul viisil, on küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul iga kord kondoomi kasutanud 84% vastajatest ning viimasel korral 91%. 2003. aastal olid antud näitajad samas suurusjärgus.

6.4. Kokkuvõtte peatükist

Raporti kuuendas peatükis esitati andmed noorte seksuaalsuhete ja kondoomi kasutamise tavade kohta. Tähtsamad näitajad olid järgmised:

- Valdavalt on suhtumine kondoomi kasutamisse noorte seas positiivne. Kõige suurem osakaal vastajatest ei nõustu väidetega „ma ei usu, et HIV ja suguhaigused on Eestis nii levinud, et kõik peaksid kondoomi kasutama“ ning „kondoomi kasutamisest partneriga rääkimine paneb mind

piinlikkust tundma“. 16-18- ja 19-29-aastaste vanusrühmas on antud väidetega mittenoostujaid rohkem kui kolmveerand, 14-15-aastaste seas veidi alla seitsmekümne protsendi.

- Umbes viiendik noortest väidavad, et neil on viimase aasta jooksul ette tulnud olukordi, kus vaatamata vajadusele ei ole olnud võimalik kondoomi hankida ning seetõttu on seksuaalvahekorras kondoom kasutamata jäänud.
- 10-13-aastastest lastest on kondoomi ostanud 14%. Valdavalt on seda tehtud kas nalja pärast või uudishimust. 15% 10-13-aastastest väidavad, et on kondoomi ostanud seksimise eesmärgil.

Seksuaalpartnerid

- 14-15-aastastest noortest omab seksuaalvahekorra kogemust viiendik, 16-18- aastastest ligi pooled. 19-24-aastaste seas on neid, kes pole kunagi seksuaalvahekorras olnud, 12% ning kõige vanemas vanusrühmas paari protsendi jagu. Näitaja tase oli sama ka 2003. aastal.
- Seksuaalvahekorras olnud noorte keskmine vanus esimese vahekorra ajal on 14-15-aastaste seas 13,9 eluaastat, 16-18-aastaste grupis 15,3, 19-24-aastaste hulgas 16,8 ja 25-29-aastaste seas 17,5 aastat.
- 14-15- ja 16-18-aastaste noorte hulgas on umbes neljakümne protsendi ringis neid, kes on viimase 12 kuu jooksul olnud vahekorras vähemalt kahe seksuaalpartneriga. 19-24-aastaste seas kolmandik ja 25-29-aastaste grupis neljandiku jagu. Ehk mida vanemate noortega on tegemist, seda enam on nende hulgas vastajaid, kes on vahekorras olnud vaid ühe partneriga.
- Võrreldes 2003. aastaga on 16-18- ja 19-24-aastaste grupis mitme partneriga noorte hulk statistiliselt oluliselt vähenenud.
- Viimase 12 kuu jooksul on seksuaalvahekorra kogemust omavatest noortest juhupartnereid olnud 47%-l 14-15-aastastest, 40%-l 16-18-aastastest, 30%-l 19-24-aastastest ja 20%-l 25-29-aastastest. Igas järgmises vanusrühmas on kümnendiku võrra vähem juhupartnereid omanud noori, kui eelmises vanusrühmas.
- Võrreldes 2003. aastaga on enamus vanusrühmades (v.a. 16-18-aastased) oluliselt tõusnud juhuslikes seksuaalsuhetes olnud noorte osakaal. Siinjuures tuleb aga silmas pidada, et 2003. aastal küsiti noortelt teistsuguse mõiste abil, kui 2005. aastal, mistõttu ei ole kahe küsitlusaasta andmed omavahel korrektselt võrreldavad.

Kondoomi kasutamine

- Kõige enam on esimese seksuaalvahekorra ajal kondoomi kasutanud noori 16-18-aastaste kooliõpilaste hulgas – 72%. 14-15- ja 19-24-aastaste grupis on selliseid respondente vastavalt 62% ja 57%, 25-29-aasta vanuste noorte seas 38%.
- Võrreldes 2003. aastaga on kolmes vanusrühmas esimese vahekorra ajal kondoomi kasutanud noorte hulk suurem. 14-15-aastaste grupis on antud näitaja jäänud samale tasemele.
- Viimast 12 kuud vaadates on 16-18-aastaste hulgas kõige enam alati kondoomi kasutanud noori – juhupartneriga 61%, püsipartneriga 45%. 14-15-aastaste seas on viimasel aastal alati kondoomi kasutanute hulk juhupartnerite korral 47% ja püsipartneri puhul 42%. Täiskasvanud noorte (19-29) seas on vähe selliseid noori, kes kasutavad püsipartneriga alati kondoomi. Vanemates vanusrühmades on noortel ka stabiilsemad suhted ja vähem partnereid. Samas aga on väiksem ka nende 19-29-aastaste hulk, kes kasutasid iga kord kondoomi juhupartnerite korral – 19-24-aastaste seas 41% ning 24-29-aastaste grupis vaid kolmandik.
- Kahe küsitlusaasta võrdluses on juhupartneriga alati kondoomi kasutanute hulk suurenenud 16-18-aastaste seas. Teistes vanusrühmades on näitaja muutus olnud negatiivne. Tuleb aga silmas pidada, et 2005. aastal on 2003. aastaga võrreldes juhupartneri kohta küsimise viisi muudetud, mistõttu ei ole kaks küsitlusaastat tegelikult hästi võrreldavad.
- 19-29-aastastelt küsiti kondoomi kasutamise kohta ka erinevate seksimisviiside korral. Kõige sagedamini kasutatakse kondoomi vaginaalses seksuaalvahekorras ning kõige harvem oraalseksi ajal. Oraalses vahekorras ei olnud viimase aasta jooksul mitte kunagi kondoomi kasutanud üle kaheksakümne protsendi 19-29-aastastest noortest, anaalses vahekorras seitsekümmend protsenti ning vaginaalses vahekorras veidi üle kolmandiku. Antud analüüsis käsitleti aga püsi- ja juhupartnereid koos.

- Viimase seksuaalvahekorra ajal kondoomi kasutanute osakaal on tunduvalt suurem võrreldes järjepidevalt kondoomi kasutanute osahulgaga. Ka viimase juhuvahekorra ajal on kõige enam kondoomi kasutanud noori 16-18-aastaste seas – enam kui 83%. Ülejäänud vanusrühmadest on antud näitaja vahemikus 55-64%.
- Viimase aasta jooksul on partneriga, kellele maksti seksi eest rahas või muul viisil, vahekorras olnud 4% 19-29-aastastest noortest. 84% neist kasutasid iga kord kondoomi ning 91% kasutasid kondoomi viimase vahekorra ajal.

Eraldi vaadeldavas **15-24-aastaste grupis** on seksuaalpartnereid ja kondoomi kasutamist puudutavad näitajad järgmised:

- Seksuaalvahekorras olnud – 59% (2003: 61%, muutus ei ole statistiliselt oluline).
- Keskmine vanus esimese seksuaalvahekorra ajal – 16,1 eluaastat (sama oli see ka 2003. aastal).
- Viimase 12 kuu jooksul enam kui ühe partneriga seksuaalvahekorras olnud – 32% (2003: 38%, toimunud positiivne muutus).
- Viimase 12 kuu jooksul juhupartneri(te)ga seksuaalsuhetes olnud – 35% (2003: 29%, toimunud negatiivne muutus).
- Esimese seksuaalvahekorra ajal kondoomi kasutanud – 62% (2003: 46%, toimunud positiivne muutus).
- Viimase 12 kuu jooksul juhuparteiga seksuaalvahekorras iga kord kondoomi kasutanud - 48% (2003: 47%, muutus ei ole statistiliselt oluline).
- Viimase seksuaalvahekorra ajal juhupartneriga kondoomi kasutanud – 69% (2003: 65%, muutus ei ole statistiliselt oluline).

7. RISKIRÜHMAD

7.1. Näitajad riskirühmades

Raporti viimases peatükis kirjeldatakse noorte erinevaid seksuaalse riskikäitumise tasemeid. Selleks arvutati välja riskieriva seksuaalkäitumise skoor järgmiste komponentide alusel:

- seksuaalpartnerite arv viimase aasta jooksul
(0 = 1 seksuaalpartner; 1 = kaks ja enam seksuaalpartnerit);
- kondoomi kasutamine viimase 12 kuu jooksul olles seksuaalvahekorras juhupartneriga
(0 = kondoomi kasutamine iga kord; 1 = kondoomi mittekasutamine);
- kondoomi kasutamine viimase seksuaalvahekorra ajal juhupartneriga
(0 = kondoomi kasutamine, 1 = kondoomi mittekasutamine).

Peale kolme komponendi liitmist saadi riskiva seksuaalkäitumise skoor vahemikus 0 kuni 3. Mida suurem skoor, seda enam riskikomponente see sisaldab. Toodu põhjal jagati uuritavad noored kolme riskirühma:

1. 0-riskitasemega grupp – noored, kes ei ole kunagi seksuaalvahekorras olnud või kelle üldskoor on 0;
2. madala riskitasemega grupp – noored, kelle riskiva seksuaalkäitumise skoor on 1;
3. kõrge riskitasemega grupp – noored, kelle riskiva seksuaalkäitumise skoor on 2-3.

Peatükis analüüsitakse 14-29-aastaste noorte andmeid. 10-13-aastastelt seksuaalelu kohta ei küsitud.

Jagunemine riskitasemete vahe

Kõige rohkem on noorte seas seksuaalkäitumises 0-riskiga inimesi ehk noori, kes pole olnud seksuaalvahekorras või kes ei ole seksuaalsuhetes riskeerivalt käitunud. Kahes nooremas vanusrühmas on nende osakaal kaheksakümmend protsenti ja enam, täiskasvanud noorte seas (19-24 ja 25-29) kuulub antud gruppi umbes 2/3 vastajatest.

Seksuaalkäitumises madala riskiga (skoor 1) noorte osakaal on kõige väiksem 14-15-aastaste hulgas – alla kümnendiku. Teistes vanusrühmades jääb antud riskitasemega noorte hulk vahemikku 14-20%. Kõige enam on madala riskikäitumise tasemega noori 19-24-aastaste seas, kes erinevad oluliselt kahest nooremast vanusrühmast.

Kõrge seksuaalse riskikäitumisega (skoor 2-3) noori on kahes nooremas vanusrühmas alla kümnendiku ja kahes vanemas 15%. 14-15-, 16-18- ja 19-24-aastaste grupis on suure riskikäitumise tasemega noori vähem kui madala riskiga noori, 25-29-aastaste seas samas suurusjärgus.

Võrreldes 2003. aastaga on riskirühmade struktuuris toimunud mõningad muutused:

- 14-15-aastaste seas on 4% võrra vähenenud 0-riskiga noorte osakaal. Teiste riskirühmade osas pole muutused statistiliselt olulised.
- 16-18-aastaste rühmas on erinevate riskitasemetega noorte osakaalud muutunud minimaalsel hulgal. Paari protsendi võrra on tõusnud 0-riskiga noorte osahulk ja samas suurusjärgus vähenenud kõrge riskitasemega noorte osakaal.
- 19-24-aastaste seas on 5% võrra vähenenud madala riskikäitumisega noorte osakaal. Ülejäänud kahe riskitaseme puhul on märgata 2-3%-list tõusu.
- Suurimad muutused on aset leidnud 25-29-aastaste vanusrühmas. 5% võrra on vähenenud 0-riskiga noorte osakaal ning 8% võrra tõusnud seksuaalkäitumises kõrge riskitasemega noorte hulk. Antud vanusrühmas käituvad noored riskeerivamalt, kui kaks aastat tagasi (vt tabel 24).

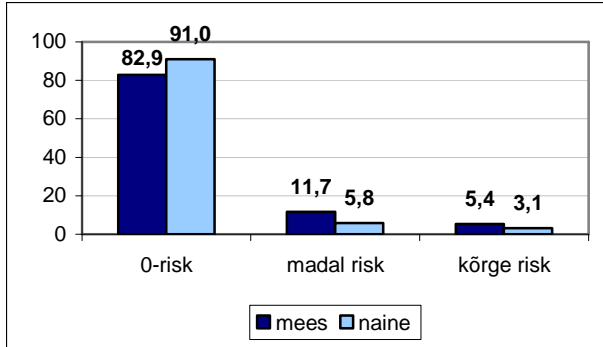
Tabel 24: Noorte jagunemine riskigruppidesse vanusrühmades 2003, 2005 (%)

Vanusrühm	0-risk		madal risk		kõrge risk	
	2003	2005	2003	2005	2003	2005
14-15	90,7	86,5	6,4	8,8	2,9	4,7
16-18	77,4	79,7	14,2	14,4	8,4	5,9
19-24	62,8	65,1	24,8	19,7	12,4	15,2
25-29	73,4	67,7	19,2	17,6	7,4	14,7

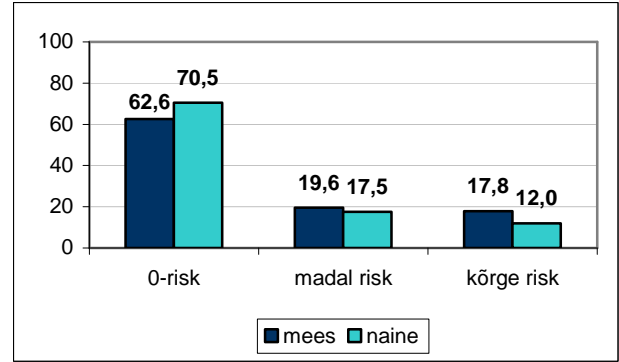
Ka riskirühmade osas mõjutab kahe küsitlusaasta võrdlust partnerite erinev määratlemise viis 2003. ja 2005. aasta uurimuses. Seetõttu ei ole soo, vanuse jm näitajate lõikes aastate võrdlust esitatud.

Edaspidi kirjeldatakse andmeid kolmes vanusrühmas – 14-15-, 16-18- ja 19-29-aastased. 19-29-aastaseid kaheks alagrupiks jagades (19-24 ja 25-29) olulisi erinevusi esile ei tule.

Võrreldes **neidudega** on **noormeeste** riskikäitumise tase enam vanusrühmades kõrgem, sest noormeeste seas on vähem 0-skooriga noori. Statistiliselt oluliselt tuleb see esile 14-15- ja 19-29-aastaste hulgas, kus erinevus noormeeste ja neidude vahel on 8%. Kahes nooremas vanusrühmas on noormeeste seas neidudest oluliselt enam madala riskiga noori – 14-15-aastaste seas 6% enam ning 16-18-aastaste grupis 5% enam. 19-29-aastaste meeste hulgas on naistega võrreldes 6% enam neid, kes kuuluvad kõige kõrgema riskikäitumise tasemega gruppi. Joonistel 131 ja 132 on näidatud 14-15- ja 19-29-aastaste andmed.

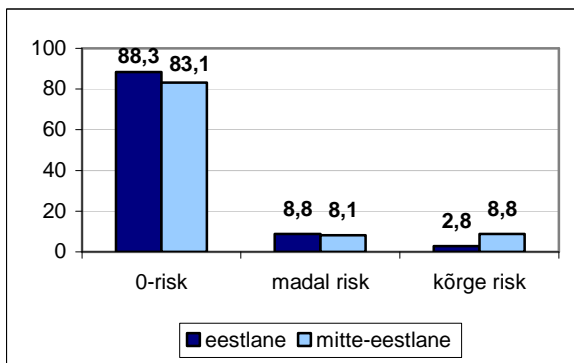

Joonis 131: 14-15-aastaste noorte jagunemine riskirühmadesse sugude lõikes (%)

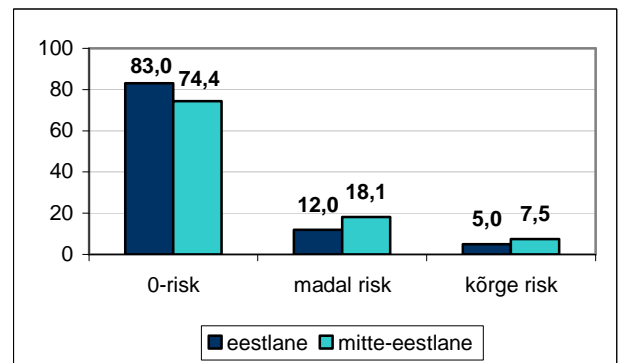

Joonis 132: 19-29-aastaste noorte jagunemine riskirühmadesse sugude lõikes (%)

Rahvusgrupiti tulevad erinevused esile 14-15- ja 16-18-aastaste seas. 16-18-aastaste grupis on eestlastega võrreldes muust rahvusest noorte seas 9% ulatuses vähem 0-riskiga noori ning 6% võrra enam madala riskikäitumise tasemega vastajaid. Kõrge riskikäitumise taseme puhul on erinevused näha 14-15-aastaste seas, kus mitte-eestlastest kuulub antud gruppi 6% enam noori (vt joonis 133 ja 134).

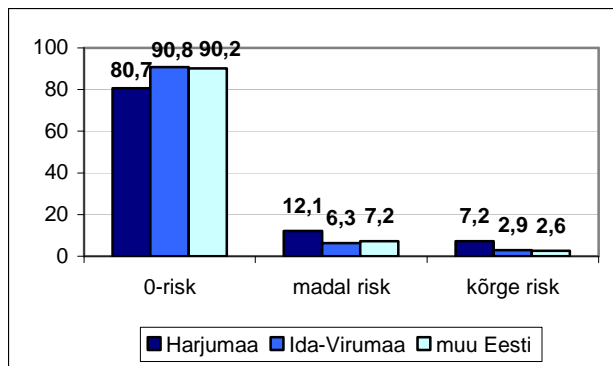

Joonis 133: 14-15-aastaste noorte jagunemine riskirühmadesse rahvuste lõikes (%)

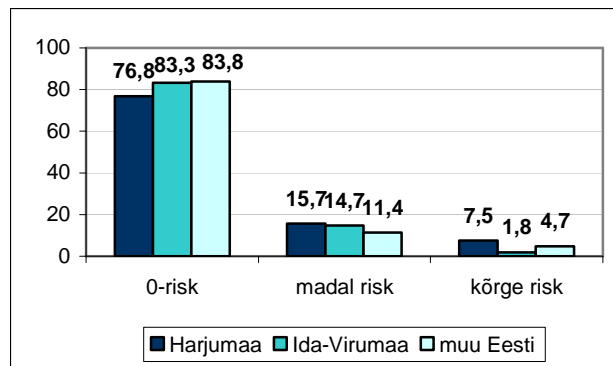

Joonis 134: 16-18-aastaste noorte jagunemine riskirühmadesse rahvuste lõikes (%)

Linna- ja maanoorte vahel 2005. aasta andmetes olulist erinevust riskigrupi kuulamise poolest ei ilmne. **Piirkondlikud** erinevused tulevad esile kahes nooremas vanusrühmas, kus selgelt eristuvad Harjumaa noored suurema riskikäitumise taseme poolest. Nii 14-15- kui 16-18- aastaste vanusrühmas on Harjumaal elavate noorte hulgas vähem 0-riski gruppi kuulujaid võrreldes kahe ülejäänud piirkonnaga – 14-15-aastaste hulgas kümnendiku võrra ning 16-18-aastaste grupis 7% vähem. Võrreldes teiste piirkondadega on Harjumaal rohkem kõige riskeerivamalt käituvaid noori (vt joonis 135 ja 136).

Joonis 135: 14-15-aastaste noorte jagunemine riskirühmadesse piirkondade lõikes (%)

Joonis 136: 16-18-aastaste noorte jagunemine riskirühmadesse piirkondade lõikes (%)

Teadmised ja tolerantsuse tase riskirühmades

Erinevate riskikäitumisega gruppides vaadati HIV-i levikuteedega, STLI-de vältimise meetoditega ning emalt lapsele HIV-i edasikandumisega seotud teadmisi. Selgus, et vaid STLI-de vältimise meetodite puhul on ühes vanusrühmas, 16-18-aastaste seas, märgata teadmiste taseme erinevust vastavalt riskirühmale (vt tabel 25).

Tabel 25: Korrektsed teadmised STLI-de vältimise meetoditest riskirühmades (%)

Vanusrühm	0-risk	madal risk	kõrge risk
14-15	16,3	17,5	16,4
16-18	42,2	49,1	56,5
19-24	69,7	68,1	69,4
25-29	80,2	82,3	77,5

2005. aasta andmetest selgub, et erinevate riskirühmade ja vanusrühmade puhul on noorte arusaamad HIV-nakkuse leviku võimalustest olmekontaktides ühtlasel tasemel.

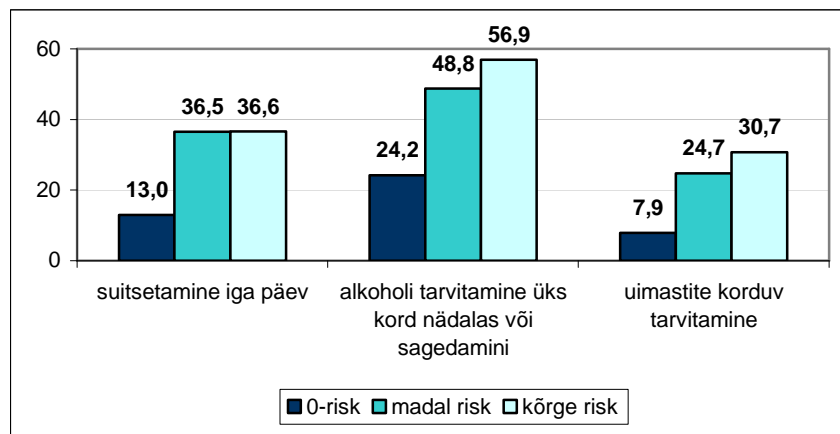
Kui 2003. aasta andmetel oli kõikides vanusrühmades ja erineva riskitasemega noorte suhtumine HIV-i nakatanutesse samasugune, siis 2005. aasta andmetes tuli gruppidevaheline erinevus esile 16-18-aastaste vanusrühmas. Nimelt suhtuvad selles vanusrühmas riskivabalt käituvad noored HIV-i nakatunud inimestesse tolerantselt, kui kõige kõrgema riskitasemega noored – näitajad vastavalt 39% ja 27% (madala riski tasemega noorte seas 32%).

Sõltuvusainete tarvitamine riskirühmades

Sarnaselt 2003. aastaga ilmneb andmete analüüsis, et seksuaalelus riskivamalt käituvad noored suitsetavad, tarvitavad alkoholi ja uimasteid sagedamini kui madalama riskikäitumise tasemega noored.

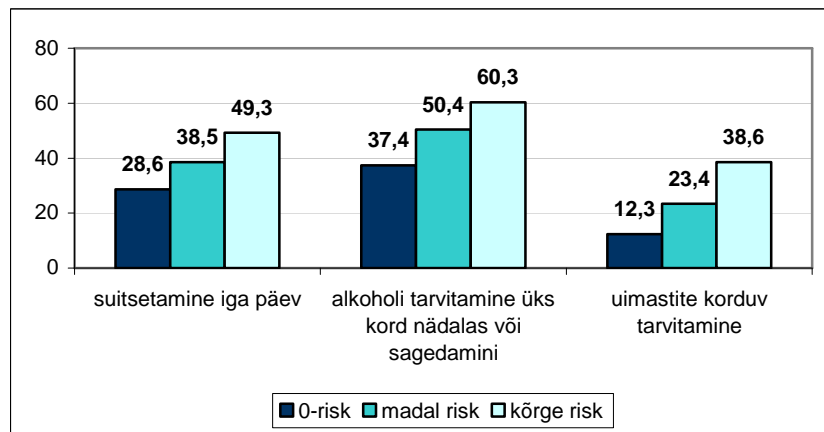
Järgnevalt vaadatakse 14-18- ja 19-29-aastaseid neid väiksemateks vanusrühmadeks lahutamata. 14-18-aastaseid kaheks vanusrühmaks jagades tuleb oluline erinevus gruppide vahel esile vaid riskivabalt käituvate noorte seas, kus 14-15-aastaste hulgas on oluliselt vähem sõltuvusainete tarvitajaid võrreldes vanemate kooliõpilastega. 19-29-aastaseid kaheks vanusrühmaks jagades erinevusi esile ei tule.

14-18-aastaste kooliõpilaste puhul erinevad 0-riskitasemega noored oluliselt kahest kõrgema riski grupist, kus sõltuvusainete tarvitamine on sarnasel tasemel. Võrreldes seksuaalsuhetes riskeerivalt käitujatega on 0-riskiga noorte seas üle kahekümne protsendi vähem igapäevasuitsetajaid, vähemalt kord nädalas alkoholi tarvitajaid ning korduvalt narkootikumide tarvitanud vastajaid (vt joonis 137).

Joonis 137: 14-18-aastaste noorte erinevate sõltuvusainete tarvitamine riskirühmade lõikes (%)

19-29-aastaste vanusrühmas erinevad kõik riskigrupid omavahel suitsetamise, alkoholi ja narkootikumide tarvitamise poolest – mida kõrgem on noorte riskialti käitumise tase, seda enam on nende hulgas erinevate sõltuvusainete tarvitamist. Kõige kontrastsemad erinevused tulevad esile seoses narkootikumide korduva tarvitamisega, kus 0- ja madala riskiga noorte vahe on kahekordne ning 0- ja kõrge riskiga noorte vahe kolmekordne (vt joonis 138).

Joonis 138: 19-29-aastaste noorte erinevate sõltuvusainete tarvitamine riskirühmade lõikes (%)

7.2. Kokkuvõte peatükist

Raporti viimane peatükk käsitles 14-29-aastaste noorte erinevaid seksuaalse riskikäitumise tasemeid. Analüüsist saab kokkuvõtvalt esile tuua järgmist:

- Kõige rohkem on noorte seas seksuaalkäitumises 0-riskiga inimesi ehk noori, kes pole olnud seksuaalvahekorras või kes ei ole seksuaalsuhetes riskeerivalt käitunud. Kahes nooremas vanusrühmas on nende osakaal 87% (14-15-aastased) ja 80% (16-18-aastased), täiskasvanud noorte seas (19-24 ja 25-29) kuulub antud gruppi umbes 2/3 vastajatest.
- Võrreldes 2003. aastaga on 0-riskiga noorte hulk nelja-viie protsendi võrra vähenenud 14-15- ja 25-29-aastaste seas ning paari protsendi võrra tõusnud 16-18- ja 19-24-aastaste grupis.

- Seksuaalkäitumises madala riskiga (skoor 1) noorte osakaal on kõige väiksem 14-15-aastaste hulgas – 9%. 16-18-aastaste hulgas on antud näitaja 14%, 19-24-aastaste grupis 20% ning kõige vanemate seas 18%.
- Kõrge riskikäitumisega (skoor 2-3) noori on kahes nooremas vanusrühmas 5-6% ja kahes vanemas 15%. 14-15-, 16-18- ja 19-24-aastaste grupis on suure riskikäitumise tasemega noori vähem kui madala riskiga vastajaid, 25-29-aastaste seas sarnases suurusjärgus.
- Võrreldes eelmise küsitluskorraga on kõrge riskitasemega noorte osakaal paari protsendi ulatuses vähenenud 16-18-aastaste seas ning samas ulatuses tõusnud 19-24-aastaste grupis. 25-29-aastaste hulgas on kõrge riskikäitumisega noorte osahulga tõus 8%. Kahe küsitlusaasta andmed on aga omavahel halvasti võrreldavad.
- Võrreldes neidudega on noormeeste riskikäitumise tase enam vanusrühmades (v.a. 16-18-aastased) kõrgem, sest noormeeste seas on vähem 0-skooriga noori.
- Kooliõpilaste seas on muust rahvusest noorte riskikäitumise tase eestlastega võrreldes kõrgem. 14-15-aastaste vanusrühmas on mitte-eestlaste hulgas enam kõrge riskitaseme gruppi kuulujaid ning 16-18-aastaste puhul vähem 0-riski tasemega noori ja enam madala riskiga vastajaid.
- Harjumaal elavate koolinoorte riskikäitumise koondnäitaja on kõrgem. Nii 14-15- kui 16-18-aastaste vanusrühmas on Harjumaal elavate noorte hulgas vähem 0-riski gruppi kuulujaid ning rohkem kõige riskeerivamalt käituvaid noori.
- Erinevate riskitasemetega noorte HIV-i levikuteedega, STLI-de vältimise meetoditega ning emalt lapsele HIV-i edasikandumisega seotud teadmised on sarnased. Vaid 16-18-aastaste seas on suguhaiguste vältimise meetodite osas märgata tendentsi: mida kõrgema riskitaseme grupiga on tegemist, seda paremad on noorte teadmised.
- Erinevate riskirühmade ja vanusrühmade puhul on noorte arusaamad HIV-nakkuse leviku võimalustest olmekontaktides ühtlasel tasemel.
- 16-18-aastaste vanusrühmas suhtuvalt riskivabalt käituvad noored HIV-i nakatunud inimestesse tolerantsemalt, kui kõige kõrgema riskitasemega noored.
- Seksuaalelus riskivamalt käituvad noored suitsetavad, tarvitavad alkoholi ja uimasteid sagedamini kui madalama riskikäitumise tasemega noored. See puudutab kõiki vanusrühmi.

KOKKUVÕTE

Uurimust „HIV/AIDS-i teematikaga seotud teadmised, hoiakud ja käitumine Eesti noorte hulgas“ viidi 2005. aastal läbi teistkordselt. Andmete kogumine toimus ankeetküsitlusena perioodil märts kuni juuni 2005 koolide külastamise käigus ja postküsitluse teel. Analüüsis on kasutatud 7 668 10-29-aastase noore andmeid üle kogu Eesti.

2003. aasta küsitlust saab vaadata antud teematika nii laia käsitlemise pilootuurimusena. 2005. aastal on ankeedis osade küsimuste esitust mõningal määral muudetud, mis raskendab mitmete näitajate omavahelist võrdlust kahe küsitlusaasta lõikes.

Sõltuvusained

Vanusega kasvab kiiresti sigarette proovinute ja igapäevaselt suitsetavate, alkoholi tarvitanud ja purjus olnud ning narkoorikume vähemalt korra pruukinud noorte osakaal.

10-13-aastastest kolmandik, 14-15-aastastest kaks kolmandikku ning 16-18-aastastest kolmveerand on elu jooksul vähemalt korra suitsetanud. Igapäevaselt suitsetavate noorte osakaalud on 10-13-aastastest 1%, 14-15-aastastest üle kümnendiku, 16-18-aastastest viiendik ja 19-29-aastastest kolmandik. Võrreldes 2003. aastaga ei ole suitsetamisega seotud andmed vanusrühmades muutunud.

Üle kümnendiku 10-13-aastastest lastest on küsitlusele eelnenud kuu aja jooksul tarvitanud alkoholi ning alla kümnendiku on olnud purjus. Vanemate kooliõpilaste hulgas on viimase 4 nädala jooksul alkoholi tarvitanud pooled 14-15-aastastest ja kolmveerand 16-18-aasta vanustest kooliõpilastest. Täiskasvanud noorte hulgas (19-29) on selliseid noori tublisti üle kolmveerandi. Viimasel kuul on purjus olnud kolmandik 14-15-aastastest ning ülejäänud vanusrühmades rohkem kui pooled.

Võrreldes 2003. aasta andmetega on kooliõpilaste alkoholi proovimisega alustamise keskmine iga muutunud mõnevõrra nooremaks. Alkoholi tarbimine on muutunud noorte seas sagedasemaks ja intensiivsemaks (va 10-13-aastaste vanusrühmas). Toodud andmed näitavad, et noorte hulgas on alkoholi tarvitamise kõrge määr väga tõsiseks probleemiks, mis vajaks kõrgendatud tähelepanu. HIV-nakkuse ja suguhaiguste kontekstist johtuvalt nõrgendab alkoholi tarvitamine noore tähelepanu seksuaalsest riskikäitumisest hoidumisel.

10-13-aastastest lastest on narkootikumide vähemalt korra elus proovinud paar protsenti küsimustikule vastanutest. 14-15-aastaste seas on selliseid noori üle kümnendiku, 16-18-aastaste hulgas üle neljandiku ning 19-29-aastaste grupis umbes neljakümne protsendi ringis. Alla kümnendiku 14-15-aastastest on narkootikumide tarvitanud korduvalt ning ülejäänud vanusrühmades ligemale viiendiku jagu noori. Võrreldes 2003. aastaga on narkootikumide proovimine või korduv tarvitamine mõnevõrra suurenenud täiskasvanud noorte hulgas (19-29-aastased). Noorte suhtlusringkonnas liigub narkootikumide rohkem kui kaks aastat tagasi – neil on enam tuttavaid, kes on proovinud või tarvitavad narkootikumide ning neile endile on ka sagedamini narkootilisi aineid pakutud. Noored, kellel on tuttavate seas narkootikumide proovinud või tarvitavaid inimesi ning kellele on narkootikumide pakutud, pruugivad ka ise enam narkootilisi aineid. Seega on oluline noortele õpetada narkootikumidest keeldumise oskust.

Teadmised

Sarnaselt 2003. aastaga on väga valdav enamus noortest kursis sellega, et ühise süstla kasutamine võib kaasa tuua nakatumise HIV-i ning kõige väiksem osa noori teavad, et sääskede kaudu HIV-nakkus ei levi. Kõigile viiele esitatud teadmiste küsimusele suudab korruga õigesti vastata alla kümnendiku 10-13-aastastest, neljandik 14-15-aastastest, nelikümmend protsenti (ehk kõige

suuremal hulgal) 16-18-aastastest ning kolmandik täiskasvanud noortest. Põhiliseks indikaatori madala seisu mõjutajaks on sääsehammustuse küsimus. Antud küsimust mitte arvestades ulatub korrektsete teadmiste tase 14-15-aastaste seas üle poole ning 16-18- ja 19-29-aastaste grupis kolmveerandini vastajatest. 10-13-aastastest on selliselt arvatud indikaatori korral neljale küsimusele korraga õigesti vastanud viiendiku jagu lapsi. Kahe küsimuse esitust on 2005. aastal 2003. aastaga võrreldes mõnevõrra muudetud, mis teeb teadmiste indikaatori võrdluse kahe aasta lõikes keeruliseks.

Esitatud andmed näitavad, et tänaseks on noorte seas väga laialt levinud teadmine HIV-nakkuse seotusest narkomaaniaga ning narkootikumide süstimise ohtlikkusest, kui jagatakse süstimisvarustust. Nii on täna noore jaoks oluline info see, et ka narkootikume mitte tarvitades on reaalne oht nakatuda HIV-i, kui seksuaalsuhetes ei harrastata turvaseksi. Suurel hulgal leidub ka neid noori, kes teavad, et kondoom aitab nakatumise riski vähendada. Viimane ei tähenda aga automaatselt seda, et noored ennast isiklikult HIV-nakkusest ka ohustatuna tunnevad.

Väike hulk 14-29-aastaseid noori on kursis sellega, milliste meetoditega on võimalik vähendada HIV-i edasikandumise riski nakatunud emalt lapsele. Maksimum kolmandik noori suudab esitatud väidetele õigeid vastuseid valida. Kõigile kolmele HIV-i vertikaalset levikut puudutavale väitele vastab korraga õigesti alla kümnendiku noorest. Mõnevõrra alla viiendiku kõigist vastajatest (nii 14-18- kui 19-29-aastastest) arvavad väärtalt, et emalt-lapsele HIV-nakkuse ülekandumise riski vähendamiseks ei saa midagi ette võtta. Kahe küsitlusaasta võrdluses on emalt-lapsele nakkuse levikuga seotud teadmiste tase (vastanud õigesti kõigile väidetele) 2005. aastal 14-18-aastase seas veelgi madalam, vanemate noorte grupis samal tasemel, kui 2003. aastal. Madalad teadmised antud valdkonnas viitavad, et ilmselt ei ole nii spetsiifiline teema leidnud noorte hulgas erilist kajastamist ning on eriti kooliõpilastele raskesti mõistetav.

Väga valdav enamus noori on kursis sellega, et kondoom on abivahendiks suguhaigustesse nakatumisest hoidumisel. 10-13-aastaste hulgas on neljandiku jagu neid noori, kes suudavad õigesti vastata kõigi pakutud STLI-de vältimise meetodite kohta. 14-18-aastaste kooliõpilaste hulgas on selliseid vastajaid kolmandik ning 19-29-aastaste seas kolmveerand. Võrreldes 2003. aastaga on teadmiste tase tõusnud pea kõigis vanusrühmades (va 14-15-aastased).

Noortele on kõige enam teada, et HIV-testi on võimalik teha AIDS-i Nõustamiskabinettides ja eriarsti juures. HIV-testi tegemas käinud noorte osakaal on sama nagu 2003. aastal. Kogu elu jooksul on lasknud ennast vähemalt korra testida 4% 14-18-aastastest, veerand 19-24-aastastest ja üle kolmandiku 25-29-aastastest noortest. Kolmandik testimas käinud 19-29-aastastest on seda teinud viimase 12 kuu jooksul

Sarnaselt eelmise küsitluskorraga on kooliõpilaste hinnangul koolitundides põhjalikumalt käsitlemist leidnud narkootikumide kahjulikkuse ja murdeeaga seotud valdkonnad. 10-13-aastaste osas on jätkuvalt kõige vähem käsitletud teemadeks suguhaigused, HIV/AIDS ja kondoomi kasutamise vajalikkus. 14-18-aastaste hinnangul on vähem tähelepanu pööratud järgmistele teemadele: suguhaigused, meeste-naiste suhted, narkootikumidest keeldumine.

Koolikeskkonna olulisust HIV/AIDS-i teemade edastamisel ja valdkonnast teadmiste tõstmisel iseloomustab asjaolu, et noored, kellel on korrektsed teadmised HIV-nakkuse levikuteedest ja STLI-de vältimise meetoditest, peavad koolitundides põhjalikumalt käsitletuks teemasid: HIV/AIDS, suguhaigused ja kondoomi kasutamise vajalikkus. Ka noored ise soovivad antud valdkonnaga seotud infot saada eelkõige koolist. Kõigi viie vanusrühma jaoks on viie olulisema HIV/AIDS-ist teabe saamise koha hulgas ka internet, mis on hea võimalus info edastamiseks õppetöoga mitte seotud noortele.

Arusaamad ja suhtumised

Sarnaselt 2003. aastaga on noorte seas kõige enam levinud ekslik arusaam sellest, et HIV-i on võimalik nakatuda kasutades nakatunud inimesega ühiseid toidunõusid või ühist tualetti. Koondindikaatori järgi ei oma vaelearusaamu HIV-nakkuse levikust olmekontaktides umbes kümnendik 10-13-aastastest, üle neljandiku 14-15-aastastest ning üle neljakümne protsendi ülejäänud vanusrühmade noortest. Võrreldes 2003. aastaga on vaelearusaamu mitte omavate noorte hulk suurenenud 14-15- ja 16-18-aastaste seas, kuid 19-29-aastaste noorte puhul on toimunud muutus negatiivne.

Kõige suurem hulk noori leiab, et nad ei lõpetaks oma tuttavaga suhtlemist, kui ta oleks nakatunud HIV-i. Kõige vähem noori on aga nõus sellega, et nakatunud õpetaja võib koolis edasi töötada ning et nad jätkaksid toiduainete ostmist kauplusest, kus müüja on nakatunud HIV-i. Kõigile viiele nakatunutesse suhtumist puututavale väitele on tolerantset vastanud alla kümnendiku 10-13-aastastest, veerand 14-15-aasta vanustest ning enam kui kolmandik 16-18- ja 19-29-aastaste grupi noortest. Kõigis vanusrühmades on kahe küsitlusaasta võrdluses tolerantse suhtumise taseme näitaja tõusnud.

Tolerantne suhtumine HIV-i nakatunud inimestesse on kõige kõrgem noorte hulgas, kellel puuduvad vaelearusaamad nakatumise võimalusest olmekontaktides. Seetõttu on lisaks HIV-i levikuteedele vajalik noori teavitada ka sellest, kuidas HIV-nakkus ei levi.

Seksuaalpartnerid

14-15-aastastest noortest omab seksuaalvahekorra kogemust viiendik ning 16-18- aastastest ligi pooled. 19-24-aastaste seas on veidi üle kümnendiku neid, kes pole kunagi seksuaalvahekorras olnud ning kõige vanemas vanusrühmas paari protsendi jagu. Näitaja tase oli sama ka 2003. aastal.

14-15- ja 16-18-aastaste noorte hulgas (seksuaalvahekorras olnutest) on umbes neljakümne protsendi ringis neid, kes on viimase 12 kuu jooksul olnud vahekorras vähemalt kahe seksuaalpartneriga. 19-24-aastaste grupis on selliseid noori kolmandik ja 25-29-aastaste seas neljandiku jagu. Võrreldes 2003. aastaga on 16-18- ja 19-24-aastaste grupis mitme partneriga noorte hulk statistiliselt oluliselt vähenenud.

Viimase 12 kuu jooksul on juhu partnereid olnud ligi pooltel seksuaalvahekorras olnud 14-15-aastastest. Igas järgnevas vanusrühmas väheneb eelmise vanusrühmaga võrreldes juhu partnereid omanute osakaal kümnendiku võrra. 2005. aastal on 2003. aastaga võrreldes juhu partneri kohta küsimise viisi muudetud, mis teeb küsitlusaastate omavahelise võrdluse keeruliseks.

Kondoomi kasutamine

Kõige enam on esimese seksuaalvahekorra ajal kondoomi kasutanud noori 16-18-aastaste kooliõpilaste hulgas – ligi kolmveerand. Ka 14-15- ja 19-24-aastaste grupis ulatub see näitaja üle poole. 25-29-aasta vanuste noorte seas on esimese seksuaalvahekorra ajal kondoomi kasutanuid veidi üle kolmandiku. Võrreldes eelmise küsitluskorraga on enamus vanusrühmades (v.a. 14-15-aastased) esimese vahekorra ajal kondoomi kasutanud noorte hulk suurem.

Viimase 12 kuu jooksul juhu partnerite korral alati kondoomi kasutanute osakaal on kõige suurem 16-18-aastaste seas – umbes kuuskümmend protsenti. 14-15-aastaste grupis on seda alati teinud ligi pooled, 19-24-aastaste hulgas nelikümmend protsenti ning 25-29-aastaste seas vaid kolmandik. 2005. aastal on 2003. aastaga võrreldes juhu partneri kohta küsimise viisi muudetud.

Viimase aasta jooksul on partneriga, kellele maksti seksi eest rahas või muul viisil, vahekorras olnud 4% 19-29-aastastest noortest. Üle kaheksakümne protsendi neist kasutasid iga kord kondoomi. Eelnevates lõikudes toodud andmed näitavad, kui oluline on alustada seksuaalsuhetest, turvaseksist ning sugulisel teel levivatest nakkustest teadmiste edastamise ja oskuste suurendamisega juba mõni aeg enne teismelise ikka jõudmist. 14-15-aastastest on vahekorras olnud iga viies ja vanematest kooliõpilastest iga teine, olulisel hulgal seksuaalvahekorras olnud koolinoortest on mitmeid partnereid ja ka juhupartnereid, oluline hulk noori ei kasuta alati kondoomi ega ole seda teinud esimese seksuaalvahekorra ajal. Avameelselt ja noori mõtlema panevas vormis esitatud informatsioon seksuaaleluga seotud võimalikest ohtudest ning positiivsetest lahendustest riskikäitumisest hoidumisel peab aga olema noorteni jõudnud juba enne esimesse seksuaalvahekorda astumist. Loomulikult tuleb sellealast teavet jagada ka neile, kes on juba alustanud seksuaaleluga.

Riskirühmad

Kõige rohkem on noorte seas seksuaalkäitumises 0-riskiga inimesi ehk neid, kes pole olnud seksuaalvahekorras või kes ei ole seksuaalsuhetes riskeerivalt käitunud. Kahes nooremas vanusrühmas (14-15 ja 16-18) on nende osakaal kaheksakümmend protsenti ja enam, täiskasvanud noorte seas (19-29) kuulub antud gruppi umbes 2/3 vastajatest. Kõrgeima riskikäitumise tasemega (skoor 2-3) vastajaid on kahes nooremas vanusrühmas alla kümnendiku ja kahes vanemas enam kui kümnendik.

Järgnevalt võetakse kokku erinevused, mis on andmetes ilmnenuid johtuvalt erinevatest sotsiaal-demograafilistest näitajatest.

Vanusega seotud erinevused

- Vanusega suureneb kiiresti erinevaid sõltuvusaineid proovinud või tarvitavate noorte hulk ning seksuaalvahekorra kogemust omavate noorte osakaal.
- Mida vanemate vastajatega on tegemist, seda parem on nende teadmiste tase STLI-de vältimise meetoditest ning seda enam on nende hulgas HIV-testi teinud noori.
- Mida vanemate vastajatega on tegemist, seda enam on nende seas noori, kellel on eelneva aasta jooksul olnud vaid üks seksuaalpartner. Igas järgnevas vanusrühmas väheneb eelmise vanusrühmaga võrreldes oluliselt ka viimasel aastal juhupartnereid omanud noorte osakaal.
- 10-18-aastaste ehk koolilaste osas kasvavad vanusega lisaks järgmised näitajad:
  - noorte hulk, kes omavad korrektseid teadmisi HIV-nakkuse levikuteedest,
  - noorte hulk, kellel ei ole vaele arusaamu HIV-i levikuvõimalustest olmekontaktides,
  - noorte hulk, kes suhtuvad tolerantsemalt kokkupuutesse HIV-i nakatunud inimestega.

Eraldi tasub esile tõsta 16-18-aastaste vanusrühma, kelle hulgas on mitmed näitajad kõige positiivsemas seisus. 16-18-aastaste hulgas on kõige enam HIV-nakkuse levikuteedest korrektseid teadmisi omavaid noori. Samuti on kõige enam kondoomi kasutavaid noori. Seda puudutavalt nii esimest vahekorda kui ka juhupartneriga kondoomi kasutamist viimase 12 kuu ja viimase vahekorra ajal. Riskirühmade lõikes on 16-18-aastaste seas teistega võrreldes kõige suurem nende noorte osahulk, kes kuuluvad 0-riskitasemega gruppi.

Samas on vanemate noorte seas ehk 19-29-aastaste vanusrühmas märgata riskantsemat seksuaalkäitumist. 19-29-aastaste hulgas on vähem neid, kes kasutasid kondoomi esimese seksuaalvahekorra ajal ning kes tegid seda alati viimase 12 kuu jooksul vahekorras juhupartneriga. Antud vanusrühma esindajate hulgas on vähem 0-riski tasemega noori ja enam kõrge riskitasemega noori, kui kooliõpilase seas.

Ilmselt on 16-18-aastaste grupini jõudnud kõige enam noortele suunatud ennetustegevust, kuna antud ealine vahemik mahub HIV-nakkuse leviku seisukohalt ohustatuima vanusrühma – 15-24-aastased – raamidesse. Ning on samas ennetustöö jaoks kättesaadavam kui 19-24-aastaste vanusrühm, kes samuti mainitud vanusevahemikku mahub. Üldhariduskooli keskkonnast lahkunud noori on sihipärase ennetustööga juba oluliselt raskem haarata, samuti on keerulisem muuta täiskasvanud noorte käitumismustreid.

Sooga seotud erinevused

- Noormehed tarvitavad tütarlastest sagedamini alkoholi. Samuti on nende seas enam narkootikumide proovinud või korduvalt tarvitanud noori.
- Kõigis või enam vanusrühmades on neidudel noormeestest paremad teadmised STLI-de vältimise meetoditest, HIV-nakkuse vertikaalse leviku riski vähendamisest, HIV-testi tegemise kohtadest, ning vähem valearusaamu HIV-i võimalikust levikust olmekontaktides.
- Neidude seas on enam HIV-i nakatunud inimestesse tolerantselt suhtuvaid noori ja vähem HIV/AIDS-i temaatikaga seotud uskumuste levikut.
- Neidudel on vähem seksuaalsuhteid juhupartneritega. Enamus vanusrühmades (va 25-29-aastased) on neidude grupis vähem viimase aasta jooksul enam kui ühe partneriga seksuaalvahekorras olnud noori.
- 14-18-aastaste noormeeste hulgas kasutab aga neidudest suurem hulk vastajaid kondoomi. Seda nii viimase 12 kuu jooksul kui ka viimases vahekorras juhupartneriga.
- Võrreldes neidudega on noormeeste riskikäitumise tase enam vanusrühmades (va 16-18-aastased) kõrgem, sest noormeeste seas on vähem 0-skooriga vastajaid. 19-29-aastaste meeste hulgas on enam neid, kes kuuluvad kõige kõrgema riskikäitumise tasemega gruppi.

Ka eelmisel küsitluskorral ilmnis samasugune tendents nagu 2005. aastal 14-18-aastaste seas – neidudel olid küll paremad teadmised, aga noormeeste seas oli enam neid, kes kasutasid alati kondoomi. Antud näitajad viitavad jätkuvalt vajadusele pöörata suuremat rõhku soospetsiifilisele lähenemisele seksuaalsuse ja riskikäitumisega seotud teemade edastamisel, kuivõrd noormeeste ja neidude kondoomi kasutamata jätmise põhjused on ilmselt erinevad.

Rahvusega seotud erinevused

- HIV-nakkuse levikuteedest korrektseid teadmisi omavate eeslaste hulk on muu rahvuse esindajatest kõrgem pea kõigis vanusrühmades (va 19-24-aastased). Eestlaste teadmised on paremad ka STLI-de vältimise meetoditest ning enam vanusrühmades (va 16-18-aastased) on nende seas rohkem noori, kellel puuduvad valearusaamad HIV-i võimalikust levikust olmekontaktides.
- Kõigis vanusrühmades on nakatunutesse tolerantselt suhtuvate eestlaste osakaal mitte-eestlastega võrreldes oluliselt suurem.

Kondoomi kasutamise osas ei tule rahvuste vahelised erinevused nii selgelt esile.

Piirkonnaga seotud erinevused

- Ida-Virumaa noorte teadmised suguhaiguste vältimise meetoditest on teiste piirkondadega võrreldes oluliselt madalamad ning valearusaamu mitte omavate noorte hulk väiksem pea-aegu kõigis vanusrühmades (va 16-18-aastased). Enam on levinud ka HIV/AIDS-iga seotud uskumused.
- Ida-Virumaa noorte tolerantsuse tase HIV-i nakatunud inimeste suhtes on oluliselt madalam kui teistest piirkondadest.
- Paar erinevust esineb ka Harjumaa noorte osas. Enamuses vanusrühmades (va 19-24-aastased) on Harjumaal rohkem vähemalt korra uimasteid tarvitanud noori.
- Kooliõpilaste hulgas (14-18-aastased) on Harjumaal teistest piirkondadest vähem 0-riski gruppi kuuluvaid vastajaid ning rohkem kõige riskeerivamalt käituvaid noori.

Konoomi kasutamise küsimuste osas ei tule piirkondade vahelised erinevused üheselt esile.

Asustuse tüübiga seotud erinevused

- Osades vanusrühmades (16-18-, 25-29-aastased) on linnanoorde alkoholitarbimine maanoortest sagedasem ning enam noori on kokku puutunud narkootikumidega.
- Täiskasvanud (19-29-aastased) linnanoorde on maanoortega võrreldes paremad teadmised HIV-nakkuse levikuteedest.
- Enamus vanusrühmades (va 16-18-aastased) on linnanoorde grupis suuremas osakaalus neid, kellel on viimasel aastal olnud enam kui üks seksuaalpartner.

Konoomi kasutamise osas ei tule asustuse tüübiga seotud erinevused esile.

Haridustasemega seotud erinevused

- Kõrgema haridustasemega 19-29-aastaste seas on rohkem noori, kellel on korrektsed teadmised HIV-nakkuse levikuteedest, HIV-i vertikaalse leviku riski vähendamisest ning suguhaiguste vältimise meetoditest. Samuti on kõrgema haridusega noorte hulgas suuremal määral vastajaid, kellel ei ole väärarusaamu HIV-i levikust olmekontaktides ega HIV/AIDS-i temaatikaga seotud uskumusi.
- Kõrgeima haridustasemega 19-29-aastased noored on märgatavalt tolerantsema suhtumisega HIV-positiivsetesse inimestesse.

Konoomi kasutamise osas ei tule haridustasemete vahelised erinevused selgelt esile.

Sotsiaalse staatusega seotud erinevused

- Kõige paremad teadmised HIV-nakkuse levikuteedest on õppimisega hõivatud 19-29-aastastel noortel. Samuti on nende hulgas enam noori, kellel puuduvad valearusaamad HIV-i levikust olmekontaktides ning kes suhtuvad HIV-positiivsetesse inimestesse tolerantsetl.
- Töötute noorte hulgas on teiste staatusgruppidega võrreldes madalamad teadmised STLI-de vältimisest.

Ka siin ei tule konoomi kasutamise küsimuste osas erinevusi esile.

Vaatamata sellele, et mitte-eestlastel, Ida-Virumaa noortel, madalama haridusega või parasjagu mitte-õppivatel noortel (viimased kaks puudutavalt 19-29-aastasi) on mitmete teemade osas madalam teadmiste tase, ei väljendu see konoomi kasutamise harjumustes. Konoomi kasutamise osas tulevad selgemad alagruppide vahelised erinevused esile vaid vanuse ja soo lõikes. Ning ka sellisel juhul näitab analüüs (nagu juba eelpool mainitud):

- vaatamata sellele, et 19-29-aastastel noortel on kooliõpilastest paremad teadmised, on nende käitumine seksuaalsuhetes riskierivam;
- vaatamata sellele, et neidudel on noormeestest paremad teadmised, kasutavad kooliõpilastest noormehed neidudest enam konoomi.

Taolised tendentsid annavad veel kord tunnistust ennetustöö tegijatele teada asjaolust, et puhtalt teadmiste tõstmise ja informatsiooni jagamisega ei jõua automaatselt riskikäitumise vähenemiseni. Väga olulise komponendi moodustab noorte eluoskuste suurendamine ja motivatsiooni tõstmine riskivabaks käitumiseks. Ning (kooliõpilaste puhul) seda mõtestatud tervikuna läbi kõigi kooliastmete.

Erinevate näitajate omavahelised seosed

1. Kõigi vanusrühmade puhul on HIV-nakkuse levikuteedest korrektseid teadmisi omavate noorte hulgas enam neid, kellel on õiged teadmised ka seotuna STLI-de vältimise meetoditega. Pea kõigis vanusrühmades (va 14-15-aastased) ilmneb samasugune seos võrreldes teadmisi HIV-nakkuse levikuteedest teadmistega emalt-lapsele nakkuse edasikandumise riski vähendamisest.
2. Need noored, kellel on korrektsed teadmised HIV-nakkuse levikuteedest ja suguhaiguste vältimise meetoditest, peavad koolitundides põhjalikumalt käsitletuks teemasid: HIV/AIDS, suguhaigused ja konoomi kasutamise vajalikkus.

3. Noorte hulgas, kellel on korrektsed teadmised HIV-nakkuse levikuteedest, on oluliselt enam ka neid, kes teavad, et olmekontaktides (nagu ühiste toidunõude, tualeti ja basseini kasutamine ning kallistamine) HIV-i ei nakatu.
4. Noored, kellel on korrektsed teadmised HIV-i levikuteedest ja kellel ei ole nakkuse levikuga seotud valearusaamu, suhtuvad HIV-i nakatunud inimestesse oluliselt tolerantsemalt.
5. Üldiselt on HIV-nakkuse levikust korrektseid teadmisi omavate, valearusaamu mitte omavate ja HIV-positiivsetesse inimestesse tolerantset suhtuvate noorte seas enam neid, kes ei arva, et HIV/AIDS-iga seotud uskumused paika peavad.
6. Seksuaalelus riskivamalt käituvad noored suitsetavad, tarvitavad alkoholi ja uimasteid sagedamini kui madalama riskikäitumise tasemega noored.

Kokkuvõtteks saab öelda, et kahe küsitlusaastaga on kogutud mahukas ja olulisi teemasid sisaldav andmestik, mis annab häid võimalusi noorte seas HIV/AIDS-i valdkonnas läbiviidava ennetustöö planeerimiseks ja arendamiseks ning tegevuse tulemuslikkuse hindamiseks.

LISA. Andmete esinduslikkuse analüüs

10-13 aastased

Koondtabel: Hii-ruut statistiku olulisus erinevate näitajate korral.

	ainult klassis vastanud	kõik vastanud
Sugu	.076	.033
Piirkond	.089	.195
Rahvus	.000	.000
Asustuse tüüp	.000	.000

Üldine järeldus:

Klassis koos teistega vastanud õpilaste valim on esinduslik soo ja piirkonna suhtes, kuid ei ole esinduslik rahvuse ja elukoha (ja järelkult ka peenemate jaotuste) suhtes. Kui lisada õpilased, kes vastasid hiljem (puudusid koolis küsitluspäeval), kaotab valim esinduslikkuse soo suhtes. Rahvuse suhtes on liiga vähe mitte-eestlasi, asustuse tüübi suhtes – linnaelanike.

Tabelid:

1. Ainult klassis vastanud

Sugu	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
mees	874	49.3%	911.3	51.4%
naine	899	50.7%	861.7	48.6%
Kokku	1773	100%	1773	100%

$$\chi^2 = 3.145, p = 0.076$$

Piirkond	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
Harjumaa	653	36.5%	610.6	34.2%
Ida-Virumaa	203	11.4%	202.4	11.3%
muu Eesti	930	52.1%	973.0	54.5%
Kokku	1786	100%	1786	100%

$$\chi^2 = 4.839, p = 0.089$$

Rahvus	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
eestlane	1448	81.6%	1250.4	70.5%
mitte-eestlane	327	18.4%	524.6	29.5%
Kokku	1775	100%	1775	100%

$$\chi^2 = 105.619, p = 0.000$$

Asustuse tüüp	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
linn	1069	60.1%	1198.2	67.4%
maa	709	39.9%	579.8	32.6%
Kokku	1778	100%	1778	100%

$$\chi^2 = 42.713, p = 0.000$$

2. Kõik õpilased.

Sugu	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
mees	898	48.9%	943.7	51.4%
naine	938	51.1%	892.3	48.6%
Kokku	1836	100%	1836	100%

$$\chi^2 = 4.554, p = 0.033$$

Piirkond	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
Harjumaa	669	36.2%	632.5	34.2%
Ida-Virumaa	207	11.2%	209.6	11.3%
muu Eesti	974	52.6%	1007.8	54.5%
Kokku	1850	100%	1850	100%

$$\chi^2 = 3.274, p = 0.195$$

Rahvus	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
eestlane	1505	82.0%	1293.4	70.5%
mitte-eestlane	331	18.0%	542.6	29.5%
Kokku	1836	100%	1836	100%

$$\chi^2 = 117.125, p = 0.000$$

Asustuse tüüp	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
linn	1093	59.4%	1240.6	67.4%
maa	748	40.6%	600.4	32.6%
Kokku	1841	100%	1841	100%

$$\chi^2 = 53.879, p = 0.000$$

14-15 aastased

Koondtabel: Hii-ruut statistiku olulisus erinevate näitajate korral.

	ainult klassis vastanud	kõik vastanud
Sugu	0.055	0.016
Piirkond	0.418	0.339
Rahvus	0.000	0.000
Asustuse tüüp	0.000	0.000

Üldine järeldus:

Klassis koos teistega vastanud õpilaste valim on esinduslik soo ja piirkonna suhtes, kuid ei ole esinduslik rahvuse ja elukoha (ja järelikult ka peenemate jaotuste) suhtes. Kui võtame juurde õpilased, kes vastasid hiljem, kaotab valim esinduslikkuse soo suhtes. Rahvuse suhtes on liiga vähe mitte-eestlasi, asustuse tüübi suhtes – linnaelanike.

Tabelid:

1. Ainult klassis vastanud

Sugu	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
mees	629	48.5%	663.6	51.2%
naine	667	51.5%	632.4	48.8%
Kokku	1296	100%	1296	100%

$$\chi^2 = 3.687, p = 0.055$$

Piirkond	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
Harjumaa	444	34.1%	466.7	35.9%
Ida-Virumaa	174	13.4%	171.0	13.2%
muu Eesti	682	52.5%	662.2	50.9%
Kokku	1300	100%	1300	100%

$$\chi^2 = 1.746, p = 0.418$$

Rahvus	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
eestlane	987	76.2%	912.3	70.4%
mitte-eestlane	308	23.8%	382.7	29.6%
Kokku	1295	100%	1295	100%

$$\chi^2 = 20.702, p = 0.000$$

Asustuse tüüp	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
linn	765	59.0%	874.0	67.4%
maa	532	41.0%	423.0	32.6%
Kokku	1297	100%	1297	100%

$$\chi^2 = 41.716, p = 0.000$$

2. Kõik õpilased

Sugu	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
mees	653	48.1%	697.5	51.2%
naine	704	51.9%	659.5	48.8%
Kokku	1357	100%	1357	100%

$$\chi^2 = 5.841, p = 0.016$$

Piirkond	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
Harjumaa	466	34.2%	488.6	35.9%
Ida-Virumaa	175	12.9%	179.1	13.2%
muu Eesti	720	52.9%	693.3	50.9%
Kokku	1361	100%	1361	100%

$$\chi^2 = 2.166, p = 0.339$$

Rahvus	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
eestlane	1037	76.5%	955.3	70.4%
mitte-eestlane	319	23.5%	400.7	29.6%
Kokku	1356	100%	1356	100%

$\chi^2 = 23.664$, $p = 0.000$

Asustuse tüüp	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
linn	783	57.7%	915.2	67.4%
maa	575	42.3%	442.8	32.6%
Kokku	1358	100%	1358	100%

$\chi^2 = 58.518$, $p = 0.000$

16-18 aastased

Koondtabel: Hii-ruut statistiku olulisus erinevate näitajate korral.

	ainult klassis vastanud	kõik vastanud
Sugu	0.000	0.000
Piirkond	0.000	0.000
Rahvus	0.000	0.000
Asustuse tüüp	0.000	0.000

Üldine järeldus:

Valim ei ole esinduslik soo, piirkonna, rahvuse ega elukoha (ja järelkult ka peenemate jaotuste) suhtes. Soo poolest on liiga vähe mehi, piirkonna suhtes – Harjumaa ja Ida-Virumaa elanikke, rahvuse poolest - mitte-eestlasi, asustuse tüübi poolest – linnaelanike.

Tabelid:

1. Ainult klassis vastanud

Sugu	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
mees	630	40.4%	794.0	50.9%
naine	930	59.6%	766.0	49.1%
Kokku	1560	100%	1560	100%

$\chi^2 = 69.020$, $p = 0.000$

Piirkond	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
Harjumaa	547	34.9%	564.4	36.1%
Ida-Virumaa	108	6.9%	214.7	13.7%
muu Eesti	910	58.2%	786.0	50.2%
Kokku	1565	100%	1565	100%

$\chi^2 = 73.132$, $p = 0.000$

Rahvus	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
eestlane	1269	81.2%	1100.4	70.5%
mitte-eestlane	293	18.8%	461.6	29.5%
Kokku	1562	100%	1562	100%

$$\chi^2 = 87.427, p = 0.000$$

Asustuse tüüp	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
linn	910	58.1%	1054.6	67.4%
maa	655	41.9%	510.4	32.6%
Kokku	1565	100%	1565	100%

$$\chi^2 = 60.835, p = 0.000$$

2. Kõik õpilased

Sugu	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
mees	669	40.6%	837.8	50.9%
naine	977	59.4%	808.2	49.1%
Kokku	1646	100%	1646	100%

$$\chi^2 = 69.277, p = 0.000$$

Piirkond	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
Harjumaa	580	35.1%	595.4	36.1%
Ida-Virumaa	112	6.8%	226.5	13.7%
muu Eesti	959	58.1%	829.1	50.2%
Kokku	1651	100%	1651	100%

$$\chi^2 = 78.608, p = 0.000$$

Rahvus	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
eestlane	1338	81.2%	1161.0	70.5%
mitte-eestlane	310	18.8%	487.0	29.5%
Kokku	1648	100%	1648	100%

$$\chi^2 = 91.342, p = 0.000$$

Asustuse tüüp	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
linn	945	57.2%	1112.6	67.4%
maa	706	42.8%	538.4	32.6%
Kokku	1651	100%	1651	100%

$$\chi^2 = 77.422, p = 0.000$$

19-24 aastased

Koondtabel: Hii-ruut statistiku olulisus erinevate näitajate korral.

	ainult klassis vastanud	kõik vastanud
Sugu	0.000	0.000
Piirkond	0.000	0.000
Rahvus	0.000	0.000
Asustuse tüüp	0.000	0.000

Üldine järeldus:

Valim ei ole esinduslik soo, piirkonna, rahvuse ega asustuse tüübi (ja järelkult ka peenemate jaotuste) suhtes. Soo poolest on liiga vähe mehi, piirkonna suhtes – Harjumaa ja muu Eesti (peale Ida-Virumaad) elanikke, rahvuse poolest - eestlasi, asustuse tüübi alusel – maaelanikke.

Tabelid:

Sugu	valimi- sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
mees	628	39.7%	797.3	50.4%
naine	954	60.3%	784.7	49.6%
Kokku	1582	100%	1582	100%

$\chi^2=72.5$, $p=0.000$

Piirkond	valimi- sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
Harjumaa	516	32.9%	643.8	41.0%
Ida-Virumaa	406	25.8%	188.1	12.0%
muu Eesti	649	41.3%	739.1	47.0%
Kokku	1571	100%	1571	100%

$\chi^2=288.767$, $p=0.000$

Rahvus	valimi- sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
eestlane	946	59.8%	1114.5	70.5%
mitte-eestlane	636	40.2%	467.5	29.5%
Kokku	1582	100%	1582	100%

$\chi^2=86.18$, $p=0.000$

Asustuse tüüp	valimi- sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
linn	1292	81.8%	1064.8	67.4%
maa	288	18.2%	515.2	32.6%
Kokku	1580	100%	1580	100%

$\chi^2=148.724$, $p=0.000$

25-29 aastased

Koondtabel: Hii-ruut statistiku olulisus erinevate näitajate korral.

	ainult klassis vastanud	Kõik vastanud
Sugu	0.000	0.000
Piirkond	0.000	0.000
Rahvus	0.000	0.000
Asustuse tüüp	0.000	0.000

Üldine järeldus:

Valim ei ole esinduslik soo, piirkonna, rahvuse ega asustuse tüübi (ja järelikult ka peenemate jaotuste) suhtes. Soo poolest on liiga vähe mehi, piirkonna suhtes – Harjumaa ja muu Eesti (peale Ida-Virumaad) elanikke, rahvuse poolest - eestlasi, asustuse tüübi alusel – maaelanikke.

Tabelid:

Sugu	valimi- sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
mees	577	41.2%	704.2	50.3%
naine	823	58.8%	695.8	49.7%
Kokku	1400	100%	1400	100%

$\chi^2=46.23$, $p=0.000$

Piirkond	valimi- sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
Harjumaa	419	29.8%	641.7	45.7%
Ida-Virumaa	427	30.4%	160.6	11.4%
muu Eesti	559	39.8%	602.7	42.9%
Kokku	1405	100%	1405	100%

$\chi^2=522.09$, $p=0.000$

Rahvus	valimi- sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
eestlane	866	61.4%	994.0	70.5%
mitte-eestlane	545	38.6%	417.0	29.5%
Kokku	1411	100%	1411	100%

$\chi^2=55.783$, $p=0.000$

Asustuse tüüp	valimi- sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
linn	1109	78.4%	952.9	67.4%
maa	305	21.5%	461.1	32.6%
Kokku	1414	100%	1414	100%

$\chi^2=78.428$, $p=0.000$